

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI

AİLE İŞLETMELERİ YÖNETİMİ İLE MUHASEBECİLER
ARASINDAKİ BİLGİ ASİMETRİSİNİN VEKÂLET
MALİYETİNE ETKİSİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Yılmaz DELİL

Danışmanı
Prof. Dr. Arman T. TEVFİK

İstanbul – 2017

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

.....
Yılmaz Delil Anabilim Dalı Doktora Programı öğrencisi
tarafından hazırlanan
".....
".....
adlı bu çalışma
jürimizce Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 15.5.2017

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu):

İmzası:

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Armen T. Terzian
Danışman: Halis Üniv. Halis ABD Öğr. Üyesi

Armen Terzian

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Mahmut C. Barla
Halis Üniv. İ. P. Barla ABD Öğr. Üyesi

Mahmut C. Barla

Jüri Üyesi: Y. Doç. Dr. Mehmet KARAGÖZ
Halis Üniv. İ. P. Karagoz ABD Öğr. Üyesi

Mehmet Karagoz

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gökhan KARA
İstanbul Üniv. Deniz Ulaştırma İşl. ABD Öğr. Üyesi

Gökhan Kara

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Hakan TURGUT
Baskent Üniv. Turizm ve Otel İşl. ABD Öğr. Üyesi

Hakan Turgut

Dijital Makbuz

Bu makbuz ödevinizin Turnitin'e ulaştığını bildirmektedir. Gönderiminize dair bilgiler şöyledir:

Gönderinizin ilk sayfası aşağıda gönderilmektedir.

Gönderen: Yılmaz Delil
Ödev başlığı: AİLE İŞLETMELERİ YÖNETİMİ İLE M..
Gönderi Başlığı: AİLE İŞLETMELERİ YÖNETİMİ İLE M..
Dosya adı: Numaral_Hepsi_Bir_Arada_290420...
Dosya boyutu: 730.48K
Sayfa sayısı: 170
Kelime sayısı: 41,462
Karakter sayısı: 286,627
Gönderim Tarihi: 11-May-2017 03:38PM
Gönderim Numarası: 812879107

T.C.
DİKKETÇİLERİNİN
MÜHÜRÜ
BİLE İMZA ANAHLI İMZA
İSTİFRAHİ İMZA

AİLE İŞLETMELERİ YÖNETİMİ İLE MUHASEBECİLER
ARASINDAKİ BİLGİ ASİMETRİSİNİN VERİLETTİRİLEN
MALİYETİNE ETKİSİZ NİTEL BİR ARAŞTIRMA

09.05.2017

Yılmaz Delil

Prof. Dr. Ayhan T. İMZA

09.05.2017

AİLE İŞLETMELERİ YÖNETİMİ İLE MUHASEBECİLER ARASINDAKİ BİLGİ ASİMETRİSİNİN VEKÂLET MALİYETİNE ETKİSİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

ORJİNALLIK RAPORU

BİRİNCİ KAYNAKLAR

1	ebitik.azerblog.com İnternet Kaynağı	%1
2	Submitted to Istanbul Bilgi University Öğrenci Ödevi	<%1
3	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
4	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
5	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<%1
6	acikerisim.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
7	halkin-birligi.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
8	www.spl.com.tr İnternet Kaynağı	<%1
9	www.ingilizcefinans.com İnternet Kaynağı	<%1

10	netajandam.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
11	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
12	taider.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
13	Submitted to Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Öğrenci Ödevi	<%1
14	iibfdergi.nigde.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
15	www.sayistay.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
16	www.hm.saglik.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
17	www.mehmetomurtag.com İnternet Kaynağı	<%1
18	Submitted to Haliç Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
19	www.iku.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
20	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
21	www.ijmeb.org İnternet Kaynağı	<%1

ÖNSÖZ

“Aile İşletmeleri Yönetimi ile Muhasebeciler Arasındaki Bilgi Asimetrisinin Vekâlet Maliyetine Etkisi: Nitel Bir Araştırma” isimli araştırma Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İşletme Doktora Programı’nda Doktora Tezi olarak hazırlanmıştır.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Aile İşletmeleri ülke ekonomilerinde büyük önem taşımaktadırlar. Amerika ve Avrupa birliği geneline bakıldığında aile işletmelerinin ülke içindeki tüm şirketlere oranının çok yüksek seviyelerde olduğu görülmektedir, bu ülkemizde de böyledir. Aile işletmeleri milli gelirin ve ülke içinde üretilen katma değer büyük bir bölümüne de sahiptirler. Aile işletmelerinde yönetim faaliyetleri aile bireyleri tarafından gerçekleştirilmekte ve yönetimin her kademesinde aile bireylerine rastlamaktadır.

Diğer bütün işletmeler gibi aile işletmeleri de uzmanlık alanları dışındaki faaliyetlerini dışarıdan tedarik yoluyla gerçekleştirmektedirler. Aile işletmelerinin dış kaynak kullanımıyla gerçekleştirdiği hizmetlerden biri de muhasebe işlemleridir.

Aile işletmeleri yönetiminin muhasebe işlemleri için muhasebecileri görevlendirmesi ya da muhasebe işlemlerini dış alım yoluyla gerçekleştirmesi durumunda vekâlet maliyeti kavramı ortaya çıkmaktadır.

Muhasebe, uzmanlık gerektiren teknik bir konu olması nedeniyle konunun uzmanı kişiler vasıtasıyla yürütülmektedir. Bununla birlikte, işletme yönetimi ve çalışan kadrosunun her zaman muhasebe işlemleri konusunda gerekli bilgi ve donanıma sahip olması beklenmez. Bu nedenle, muhasebe işlemlerinin yürütülmesinde vekil tayin eden yönetimler vekillerin hatalarından veya kasıtlarından kaynaklı vekâlet maliyeti ile karşılaşabilmektedir. Ayrıca yönetimlerin muhasebe konusundaki bilgi eksiklikleri, bu maliyetin artmasına neden olabilir. Bilgi asimetrisi olarak bu durum bir konu hakkında, iki taraftan birinin diğerine göre daha az bilgiye sahip olduğu her ilişkide karşımıza çıkmaktadır.

Bu araştırmada, yönetici ve/veya şirket sahibiyle muhasebeci arasındaki bilgi asimetrisinin, vekâlet maliyeti üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun tespiti ve bu etkinin sonucunda işletme yönetimi tarafından hangi sonuçların çıkarıldığı ve sorunun nasıl aşıldığı araştırılmıştır. Ayrıca bilgi asimetrisi kavramının muhasebeci seçerken ne tür olumsuzluklara neden olduğu ve aile işletmeleri yönetiminin muhasebe konusundaki bilgi düzeylerinin saptanabilmesi de araştırmanın diğer konularıdır. Toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle anlamlandırılacaktır.

Araştırmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen danışmanım Haliç Üniversitesi Öğretim Üyesi Sayın Hocam, Prof. Dr. Arman T. TEVFIK’e eşim Bürge Kardeş DELİL ve oğlum Barbaros DELİL’e, her türlü yardımlardan dolayı Prof. Dr. Mahmut Celal BARLA, Prof. Dr. Hulusi Cenk SÖZEN, Doç. Dr. Hakan TURGUT, Doç. Dr. Gökhan KARA ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAHVECİ hocalarıma sonsuz şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
KISALTMALAR LİSTESİ.....	VI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	VII
TABLOLAR LİSTESİ.....	VIII
ÖZET.....	X
ABSTRACT.....	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞLETME ve İŞLETME TÜRLERİ

1.1. İşletme Kavramı.....	6
1.2. İşletme Türleri.....	7
1.2.1. Faaliyet Alanlarına Göre İşletmeler.....	8
1.2.1.1. Üretim İşletmeleri.....	8
1.2.1.2. Hizmet İşletmeleri.....	9
1.2.1.3. Pazarlama ve Satış İşletmeleri.....	9
1.2.2. Üretim Araçlarının Mülkiyetine Göre İşletmeler.....	9
1.2.2.1. Özel İşletmeler.....	9
1.2.2.2. Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT).....	10
1.2.2.3. Karma İşletmeler.....	10
1.2.3. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler.....	10
1.2.3.1. Tek Kişi İşletmeleri.....	10
1.2.3.2. Şirketler.....	11
1.2.3.2.1. Adi Şirketler.....	11
1.2.3.2.2. Ticari Şirketler.....	11
1.2.4. Büyüklüklerine Göre İşletmeler.....	13
1.2.4.1. Küçük Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ)...	14
1.2.4.2. Büyük İşletmeler.....	16
1.2.5. Kullandıkları Üretim Teknolojisine Göre İşletmeler.....	17
1.2.5.1. Emek Yoğun İşletmeler.....	17

1.2.5.2.	Sermaye Yoğun İşletmeler.....	17
1.2.6.	Aile İşletmeleri Kavramı.....	18
1.2.7.	Dünyada Aile İşletmeleri Kavramı.....	21
1.3.	İşletmelerde Muhasebe İşlemleri.....	24
1.3.1.	Finansal Varlık ve Finansal Okuryazarlık.....	26
1.3.2.	Bilgi Sistemleri ve Muhasebe Bilgi Sistemi.....	29
1.3.3.	Bilgisayar ve Muhasebe.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

HATA ve HİLE KARAMI

2.1.	Hata ve Hile.....	35
2.2.	Muhasebe Hataları.....	40
2.2.1.	Matematik Hataları.....	40
2.2.2.	Kayıt Hataları.....	40
2.2.3.	Nakil Hataları.....	41
2.2.4.	Unutma ve Tekrarlama Hataları.....	41
2.2.5.	Hesap Hataları.....	41
2.2.6.	Bilanço Hataları.....	42
2.3.	Muhasebe Hileleri.....	43
2.4.	Muhasebe İşlemlerinde Yapılan Hata ve Hileleri Önleme Yöntemleri.....	46
2.5.	Muhasebe İşlemlerinde Denetim.....	47
2.6.	Hesapların Denetimi.....	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ ASİMETRİSİ ve VEKÂLET TEORİSİ

3.1.	Bilgi Asimetrisi.....	52
3.1.1.	Ters Seçim.....	54
3.1.2.	Ahlaki Tehlike.....	55
3.1.3.	Kredi Tayınlaması.....	55
3.1.4.	Bilgi Asimetrisinin Azaltılması.....	57
3.1.4.1.	Özel Bilgi Üretimi ve Satışı.....	57
3.1.4.2.	Kamu Düzenlemeleri.....	60

3.1.4.3.	Teminat ve Sözleşmelerin Bağlayıcılığı.....	61
3.1.4.4.	Kurumsal İtibar ve Güçlü Özsermaye.....	62
3.1.4.5.	Finansal Aracılar.....	63
3.2.	Vekâlet Teorisi.....	64
3.3.	Vekâlet Maliyeti.....	65
3.4.	Muhasebenin Vekâlet Maliyeti.....	71

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

4.1.	Araştırmanın Amacı.....	72
4.2.	Araştırmanın Önemi.....	73
4.3.	Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	74
4.4.	Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri.....	74
4.5.	Araştırmanın Yöntemi.....	75
4.5.1.	Metodolojik Yaklaşım.....	75
4.5.2.	Katılımcılar.....	75
4.5.2.1.	Örneklem Seçimi.....	75
4.5.2.2.	Örneklem Büyüklüğü.....	77
4.5.3.	Katılımcıların Özellikleri.....	77
4.5.4.	Veri Toplama Yöntemi.....	78
4.6.	Verilerin Analizi.....	81
4.7.	Araştırmanın Bulguları.....	82
4.7.1.	Aile İşletmelerinin Muhasebe İşlerini Yürütme Şekline İlişkin Bulgular.....	83
4.7.2.	Muhasebe Bilgisinin Sorun Çözme Yeterliliği.....	84
4.7.3.	İşletmenin Mali Takip Mekanizması Yürütme Şekli... ..	86
4.7.4.	Denetim Uygulama Şekli / Denetimi Uygulayan.....	87
4.7.5.	Denetimin Aile İşletmesine Maliyeti.....	88
4.7.6.	Denetçilerin Denetimi.....	89
4.7.7.	Şirkette Karşılaşılan Sorunların Hata ya da Hile Olma Durumu.....	90
4.7.8.	Hata ile Karşılaşma Durumu ve Hata Türleri.....	90
4.7.9.	Vekâlet Maliyeti Durumu.....	92

4.7.10. Hatanın Ortaya Geliş Şekli.....	93
---	----

BEŞİNCİ BÖLÜM
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	95
KAYNAKÇA.....	101
EKLER.....	117
ÖZGEÇMİŞ.....	151

KISALTMALAR

KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüktteki İşletmeler
CIP	: Avrupa Birliği Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Programı
TÜSİAD	: Türk Sanayici ve İşadamı Derneği
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
MB	: Muhasebe Bilimi
SAS	: Statement of Auditing Standart
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
AICPA	: Amerikan Diplomalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü
MBS	: Muhasebe Bilgi Sistemleri
BMP	: Bilgisayarlı Muhasebe Programları
IBS	: İşletme Bilgi Sistemi
TMS	: Türkiye Muhasebe Standardı
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
IFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (<i>International Financial Reporting Standards</i>)
IAS	: Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (<i>International Accounting Reporting Standards</i>)
FMKD	: Faktör Maliyetiyle Katma Değer
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Şekil 1.1:	KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları..... 16
Şekil 1.2:	Büyük İşletmelerin Avantaj ve Dezavantajları..... 16
Şekil 1.3:	Aile İşletmelerinin Avantaj ve Dezavantajları..... 20
Şekil 1.4:	IBS ve MBS Arasındaki İlişki..... 30
Şekil 1.5:	MBS'nde Veri/Bilgi Akış Sürecinde Oluşan Güvenlik Tehditleri..... 31
Şekil 2.1:	Hile Üçgeni..... 37
Şekil 2.2:	Yanlış Beyanın Nedenleri..... 38
Şekil 2.3:	Denetim ve Muhasebe Arasındaki İlişki..... 48
Şekil 3.1:	Asil-Vekil Sorunu: Ters Seçim ve Ahlaki Tehlike..... 54
Şekil 3.2:	SECI Modeli..... 59
Şekil 3.3:	Kurumsal İtibarın Yapısı..... 62
Şekil 3.4:	Vekalet Problemi..... 68
Şekil 3.5:	Menfaat Sahipleri..... 70

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No.</u>
Tablo 1.1: Türkiye’de KOBİ Tanımı.....	14
Tablo 1.2: Dünya’da KOBİ Tanımı.....	15
Tablo 1.3: Aile İşletmeleri Tanımlarının Genelleştirilmesi Örneği.....	19
Tablo 1.4: Ülkelere Göre Tahmini Kayıtlı Aile Şirketleri.....	21
Tablo 1.5: Dünya’nın En Büyük 21 Aile Şirketi.....	22
Tablo 1.6: Türkiye’nin En Zengin Aileleri.....	23
Tablo 1.7: Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) 39’a Göre Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerleme Yaklaşımı.....	27
Tablo 2.1: İşletmelerde Hile Türlerinin Yüzdeleri Dağılımı.....	43
Tablo 2.2: İşletmelerde Hile Gruplarının Maliyeti.....	44
Tablo 2.3: Hile Aktörleri ve Etkileri.....	47
Tablo 3.1: Asimetrik Bilginin Sınıflandırılması.....	53
Tablo 3.2: Aile İşletmelerinde Vekâlet Çatışması.....	67
Tablo 3.3: Vekalet Teorisinin Temel Noktaları.....	69
Tablo 4.1: Katılımcılar ve Çalıştıkları Aile İşletmesine İlişkin Bilgiler...	78
Tablo 4.2: Katılımcılar ve Çalıştıkları Aile İşletmesine İlişkin Bilgiler (devam).....	78
Tablo 4.3: Aile İşletmelerinin Muhasebe İşlerini Yürütme Şekli.....	83
Tablo 4.4: Katılımcıların Sahip Oldukları Muhasebe Bilgileri Doğrultusundaki Sorun Çözme Yeterlilikleri.....	85
Tablo 4.5: Aile İşletmelerinde Mali Takip Mekanizması.....	86
Tablo 4.6: Aile İşletmelerinin İç ya da Dış Denetim Uygulama Şekli....	88
Tablo 4.7: Aile İşletmelerinin Denetim Maliyeti ve Bu Maliyeti Karşılama Türleri.....	88
Tablo 4.8: Aile İşletmelerinin Denetçileri Denetleme Durumu.....	89
Tablo 4.9: Aile İşletmelerinde Karşılaşılan Sorunların Hata ya da Hile Olma Durumu.....	90
Tablo 4.10: Aile İşletmelerinde Muhasebenin Yapmış Olduğu Hata Türleri.....	91

Tablo 4.11: Aile İşletmelerinde Muhasebe Hatalarının Zarar Getiri Durumu ve Nedenleri.....	92
Tablo 4.12: Aile İşletmelerinde Muhasebe Hatalarının Ortaya Çıkış Şekli.....	93

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Yılmaz DELİL
Anabilim Dalı : İşletme
Programı : İşletme
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Arman T. TEVFİK
Tez Türü ve Tarihi : Doktora- Nisan 2017

AİLE İŞLETMELERİ YÖNETİMİ ile MUHASEBECİLER ARASINDAKİ BİLGİ ASİMETRİSİNİN VEKÂLET MALİYETİNE ETKİSİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

ÖZET

Sürekli değişime uyum sağlama esnekliği kazanmış şirketlerin, özellikle kriz dönemlerinde ayakta kalmalarının nedeni, sahip oldukları üstünlüklerle ilgilidir. Bu anlamda, ülke ekonomilerinde öncü ve önemli bir güce sahip Aile İşletmelerinin, sahiplik ve yönetimin aile bireylerine ait olmasından kaynaklı bazı üstünlükleri dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, yönetimdeki aile üyelerinin bilgi eksikliği nedeniyle, özellikle muhasebe gibi uzmanlık gerektiren bazı faaliyetlerde şirket içi ya da şirket dışı kaynaklardan faydalanmaları çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Aile işletmelerinin kurumsallaşma çabaları kapsamında değerlendirilen bu gibi faaliyetlerin yürütülmesinde, sahip, yönetici ve muhasebecilerin karşılıklı daha az bilgiye sahip olmalarından kaynaklı bilgi asimetrisi nedeniyle yaşanan bazı sorunlar şirketlerin zayıflıkları olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, Aile işletmelerinin muhasebecilerle aralarında var olan bilgi asimetrisinden kaynaklı vekâlet maliyetine olan etkilerinin tespit edilmesi çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir.

Araştırma nitel olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler, faaliyet alanına bakılmaksızın küçük-orta ölçekli aile işletmesi sahipleri ve/veya yöneticileriyle yapılan görüşmelerden elde edilmiştir. Evrenin çok büyük olması nedeniyle, işletmeler faaliyet alanlarına bakılmaksızın, ödenmiş sermayeleri 1.000.000 TL ile 10.000.000 TL aile işletmeleri arasından seçilmiştir. Örneklem seçiminde kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sorularına verilen cevaplar tekrarlanmaya başladığında görüşmeler kesilmiştir. Çalışma 10 katılımcı ile gerçekleştirilmiş, veri toplama işlemi sırasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Bu çalışmada içerik analizi süreci iki araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Kodların oluşturulmasında tümevarımcı kodlama tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde MAXQADA 12 programından yararlanılmıştır. Analizlerin sonucunda elde edilen verilerin tutarlılığını sağlamak için kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik, araştırmacıların yapmış olduğu kodlamaların başka kodlayıcıların yapmış oldukları kodlamalar ile karşılaştırılması ile test edilmiştir. Güvenirliğin hesaplanmasında toplam verinin en az % 10'u rastgele seçilerek farklı kodlayıcılar tarafından kodlanmakta ve kodlayıcılar arası tutarlılık Cohen Kappa gibi çeşitli yöntemlerle incelenebilmektedir. Kodlardaki doğruluk oranı % 88,23 olarak bulunmuştur.

Nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanabilmesi için çeşitli stratejiler bulunmaktadır. Çeşitleme, katılımcı kontrolü, işbirliği, denetim yolu, akran sorgulaması, kalın ve zengin betimleme bu stratejilerden bazılarıdır.

Veri kaynağının çeşitlendirilmesi için zengin bilgi ve deneyime sahip bireylere, kritik durumlara ulaşmak için ise farklı şirket bünyesinde yer alan, farklı sayıda çalışana sahip, farklı öz-sermayesi olan, farklı deneyim ve eğitim düzeyindeki aile işletmesi sahibi ve/veya yöneticilerine ulaşılmıştır.

Katılımcı kontrolü bağlamında, verilerin toplanması ve analizi sürecinde anlaşılmayan yerler katılımcılara tekrar sorulmuş ve görüşleri alınmıştır.

Denetim ve akran sorgulaması bağlamında ise, veriler iki kişi tarafından kodlanmış ve güvenilirliğin sağlanması için de kodlamaların belirli bir bölümü başka bir kişi tarafından kontrol edilmiştir. Böylece, verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması sürecinde de başka bir göz tarafından kontrol edilmesi sağlanmıştır.

Kalın ve zengin betimleme bağlamında ise verilerin yorumlanması sürecinde katılımcıların söylemlerini yansıtacak cümlelere yer verilmiştir.

Sonuç olarak, aile işletmeleri sahipleri ve yöneticilerin büyük bir kısmı muhasebe konusundaki bilgilerinin, işletmelerin mali durumlarını takip edebilecek düzeyde olduğunu belirtmişlerdir. Bilgi asimetrisi oluşmadığı durumlarda vekâlet maliyetinin azalacağını düşündükleri görülmüştür. Bu nedenle, görüşülen şirketlerin yarısından fazlası kapsamlı bir iç denetim yapmamaktadır. Ayrıca, tecrübelerinden dolayı muhasebecilerinin yaptığı hatalar yüzünden herhangi bir zarar görmediklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Aile İşletmeleri, Bilgi Asimetrisi, Vekâlet Maliyeti

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Yılmaz DELİL
Field : Bussiness Administration
Program : Bussiness Administration
Supervisor : Prof. Dr. Arman T. TEVFİK
Degree Awarded and Date : Ph.D – April 2017

THE EFFECT OF INFORMATION ASYMMETRY ON AGENCY COST IN THE RELATIONSHIP OF FAMILY BUSINESS MANAGEMENT AND ACCOUNTANTS: A QUALITATIVE RESEARCH

ABSTRACT

The reason why organizations with the flexibility of orientating are able to survive, especially during periods of crises depends on the priorities they have. In this respect, the superiority of family businesses, which play an important part and act as pioneers in the economy of the country, stand out in terms of the fact that their ownership and management belong to the members of the family. The study is about the members of the family in the management making use of internal or external sources during certain activities requiring speciality especially in accounting. In the implementation of such activities which are considered in the scope of institutionalization efforts of family businesses, due to the information asymmetry resulting from the owner, the manager and the accountants' lack of knowledge, the problems that are experienced are accepted as the weaknesses of the corporations. For this reason, the aim of the study is to determine the effects of information asymmetry on agency cost in the relationship of family businesses and accountants.

The data used in this qualitative research are gathered through interviews with the owners and/or managers of small-medium sized family businesses regardless of activity area. As target population of the study is very large, the organizations are chosen among family businesses with paid capitals of 1.000.000 TL and 10.000.000 TL regardless of their activity areas. Snowball sampling method was used in this research. The interviews were discontinued when there were repetitions of responses for the research questions. There were 10 participants in the study and during the data gathering process semi structured interview method was used.

In this study the content analysis period was carried out by two researchers. Inductive open coding was used to form the codes and MAXQADA 12 program was used in the analysis of the data. To ensure the consistency of the data gathered at the end of the analyses, inter-coder reliability was calculated. Inter-coder reliability was tested by the comparison of the coding samples between the ones which were done by the researchers and the ones which were done by other coders. To calculate reliability at least 10 % of the total data was chosen randomly and it was coded by different coders and inter-coder consistency was analyzed by certain methods such as Cohen's kappa. The accuracy rate of the codes was found as 88,23 %.

The validity of a qualitative research can be established by various strategies some of which are variation, member checks when coding, structural corroboration, audit trail, peer debriefing, and referential material adequacy.

On account of variation of data source, individuals who have rich knowledge and experience and the different owners with different experience and education level, and in order to reach critical situations, managers who have different ownerships in different companies were interviewed.

Regarding the member checks when coding, in the process of collecting and analyzing data points that were not understood were questioned and opinions were received.

With respect to audit trail and peer debriefing, the data was coded by two people and to ensure reliability a specified part of the coded data was controlled by a third person. Moreover, it was ensured that the data was checked by another eye during the collection, analysis and interpretation process.

Further, in the context of referential material adequacy, throughout the process of interpretation of the data gathered, statements which would probably reflect the participants' discourse were depicted.

In conclusion, most of the family business owners and managers stated that they have enough information on accounting to follow the financial situations of the organizations. It was also determined that they think agency cost will go down when no information asymmetry is present. Therefore, more than half of the organizations which were interviewed do not do an extensive internal audit. And they also added that the organizations were not harmed by the accountants' mistakes by the help of their own experience.

Keywords: Family Business, Information Asymmetry, Agency Cost.

Bu Sayfa Boş Bırakılmıştır.

GİRİŞ

Günümüz dünyasında teknolojinin gelişmesiyle birlikte insan ihtiyaç ve isteklerinde de çeşitli değişiklikler olmuş, bu değişikliklerde yeni mal ve hizmetlerin üretilmesini gerekli kılan bir döngü oluşturmuştur. Doğal olarak ihtiyaçlar üretimi, üretim ise ihtiyaçları değiştirmiştir. Bu nedenle, uzmanlık ve faaliyet alanları birbirinden farklı olan birçok işletme kurulmaktadır. Bazı işletmeler, işletmeyi kuran kişinin uzmanlık alanı üzerine yapılıyorken, diğer işletmeler daha önceden belirledikleri alanda uzman olmaya çalışmakta, faaliyet alanları dışında kalan konularda da başka şirketler veya kişilerden yardım almaktadırlar.

Tanım olarak ele alındığında, geniş anlamıyla işletme, bulunduğu ortamdan almış olduğu girdileri, bilgisini ve sahip olduğu teknolojileri bir süreç içinde kullanarak, alıcıları olan insanlara değer ifade eden ve pazarı olan mal ve hizmetlere dönüştüren, bunları oluşan pazar içerisinde belirlenen fiyattan satan, ancak bu süreç içerisinde herhangi bir ortama zarar vermeyen kendine has kişilik ve kültüre sahip olan, içinde bulunduğu koşullara uyum gösterebilen, böylece yaşamını sürdürebilen canlı bir sosyal sistemdir (Koçel, 2013: 56). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, işletmeler kar elde etmek ve yaşamını sürdürebilmek için bilgisini ve sahip olduğu teknolojilerini kullanan bir canlıdır. Dolayısıyla, aile işletmeleri de bu işletmelerdendir. Bununla birlikte yönetim yapısı açısından farklı olan aile işletmeleri, (aile işletmeleri yönetiminde aile bireyleri ağırlıktadır) yönetim ve çalışanlar haricindeki özellikleri bakımından diğer işletmelerle aynı özelliklere sahiptir.

Alan yazın incelendiğinde aile işletmeleri kavramı üzerine çeşitli tanımlar bulunmakta, ancak var olan bu tanımlar birbirinden farklılık göstermektedir. Bunun nedeni ise, aile şirketlerinin kuruluş, kültürel özellikler, faaliyet gösterilen sektör ve şirketi kuran girişimci açısından çeşitlilik göstermesidir (Fındıkçı, 2008: 16). Bütün bu özellikler aile şirketi tanımlarını da etkilemektedir. Aile işletmeleri, sahipleri bir ya da birden çok aile ferdiden oluşan işletmelerdir. Ayrıca, bu aile bireyleri işletme üzerinde yönetim ve işgücü bakımından yüksek oranda kontrol ve etkiye sahiplerdir (Yazıcıoğlu ve Koç 2009: 498). Aile işletmeleri iktisadi büyüme ve gelişmenin en önemli yapı taşlarından biri olarak görülmektedir. (Ağca ve Kandemir, 2008: 209).

Aile işletmelerinin ülke içindeki tüm şirketlere oranı, İsveç'te % 90, İtalya'da % 80, İspanya'da % 80 İngiltere'de 75 dir. Ayrıca bu oran, Amerika'da % 85 Avrupa Birliği genelinde % 90 dır (Upton ve Petty, 2000: 27). Bu oranlar aile işletmelerinin milli gelirin ve ülke içinde üretilen katma değerın büyük bir bölümüne de sahip olduklarını gösterir.

Küçük aile işletmelerinde işlerin büyük bir bölümünü aile bireyleri yaparken, işletme büyüyüp yapısı genişledikçe, aile bireyleri şirketi yönetmek ve uzmanlık gerektiren sorunların çözüme ulaştırılması konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar (Yazıcıoğlu ve Koç, 2009: 499). Bu gibi durumlarda şirket, dışardan mal veya hizmet alımına gitmektedir. "Outsourcing", firmaların piyasada kendilerine rekabet üstünlüğü sağlayabilecekleri asıl faaliyet alanlarına odaklanıp, uzmanlık alanları dışında kalan konuları, konusunda uzmanlaşmış olan firmalara ya da kişilere yaptırmalarıdır. (Uçkun, ve Yüksel, 2007: 29). Bu durumda bir görev devri söz konusudur ve işletmenin devrettiği görev konusunda bir uzmanlığı yoktur. Görevi yapması için vekâlet veren kişi asil (principle), görevi istenildiği şekilde yapmak için sorumluluğu alan kişi ise vekildir (agent) (Mengi, 2013: 99). Ancak uzman olunmayan konularda, dışarıdan alınan her mal veya hizmetin, işletmeye bir maliyeti vardır. Vekâlet maliyeti ve bilgi asimetrisi kavramı, burada karşımıza çıkmaktadır. Taraflardan herhangi birisinin yapılması gereken işin gerçekleştirilmesi için başka bir kişiyi ya da işletmeyi vekil tayin ettiği her olayda işletmeler vekâlet maliyeti ve bilgi asimetrisiyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Vekâlet teorisi kavramında yer alan asil vekil ilişkisinde bilgi asimetrisinin sık karşılaşılan bir konu olduğu bu nedenle, bilgi asimetrisi yüksek ise yönetimin katlanmak zorunda olduğu vekâlet maliyetlerinin de aynı oranda artacağı değerlendirilmektedir. Bu öngörülebilir bir sonuçtur. Ancak aile işletmelerinin bu tür senaryolarla karşılaştıklarında sergiledikleri davranış ve tutumlar bilinmemektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, aile işletmeleri yönetimi ile muhasebe işlemlerini gerçekleştirmek için vekâlet verdikleri muhasebeciler arasındaki bilgi farkının, muhasebeci hatalarından kaynaklı maliyetleri nasıl etkilediğini araştırmak ve bu etki sonucunda ortaya çıkabilecek sonuçların nasıl çözümlendiğini ortaya çıkarmaktır.

Yönetici ve/veya şirket sahibiyle muhasebeci arasındaki bilgi asimetrisinin, vekâlet maliyeti üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun tespiti, bu etkinin sonuçlarının nasıl değerlendirildiği ve karşılaşılan vekâlet maliyeti sonucunda ne tür politikaların izlendiği, çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın yukarıda belirtilen amacı çerçevesinde aşağıda sorulara cevap aranmıştır:

1. Aile işletmelerinde muhasebe işlemleri nasıl yürütülmektedir?
2. Aile işletmeleri yöneticileri ve/veya şirket sahiplerinin muhasebe bilgileri ne durumdadır?
3. Aile işletmeleri yöneticileri ve/veya şirket sahiplerinin muhasebecileriyle yaşadıkları sorunlar ve muhasebeye bakış açıları nedir?
4. Aile işletmeleri yöneticileri ve/veya şirket sahibiyle muhasebeci arasındaki bilgi asimetrisi, vekâlet maliyeti üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
5. Aile işletmelerinde yönetici ve/veya şirket sahibiyle muhasebeci arasındaki bilgi asimetrisinin vekâlet maliyeti üzerindeki etkisinin sonuçları nasıl değerlendirilmektedir?
6. Aile işletmelerine özel bir denetim şekli var mıdır? Yapılan denetimlerin şirkete maliyeti nedir?
7. Aile şirketleri yöneticileri ve/veya şirket sahiplerinin karşılaştıkları muhasebe hatası ve/veya hileleri nelerdir? Karşılaşılan hata ve hileler sonucunda uygulanan yol nedir?
8. Karşılaşılan vekâlet maliyeti sonucunda ne tür yollar izlenmektedir?

Aile şirketlerinin dış alımla gerçekleştirdiği hizmetlerden bir tanesi de muhasebe işlemleridir. Muhasebe, uzmanlık gerektiren teknik bir konu olması nedeniyle yetkili kişiler vasıtasıyla yürütülmektedir. Bununla birlikte, yönetim ve çalışan kadrosunun her zaman muhasebe işlemleri konusunda gerekli bilgi ve donanıma sahip olması beklenmez. Muhasebe işlemlerinin yürütülmesinde vekil tayin eden yönetimler vekillerin hatalarından veya kasıtlarından kaynaklı vekâlet maliyeti ile karşılaşabilmektedir. Örneğin, ödemeye esas belgelerin eksik olması, mali işlemlerin muhasebeleştirilmesi esnasında yapılan noksan veya fazla kayıtlar ve bordro, hak ediş raporu, fatura gibi belgelerde yapılan yanlışlar muhasebe elemanlarının yaptığı hatalardan bazılarıdır. İşletme yönetiminin muhasebe işlemlerine ilişkin bilgi eksikliği ile muhasebe elemanlarının aynı konudaki uzmanlıkları bilgi asimetrisine neden olmaktadır (Tuncel, 2013: 84). Bilgiye sahip olan taraf her zaman daha avantajlıdır. Bir yöneticide, finansal okuryazarlık ve muhasebe bilgisinin olması bilgi asimetrisini azaltmaktadır.

Vekâlet teorisi kavramında yer alan asil-vekil ilişkisinde bilgi asimetrisinin sık karşılaşılan bir konu olduğu, bu nedenle bilgi asimetrisi yüksek ise yönetimin katlanmak zorunda olduğu vekâlet maliyetlerinin de aynı oranda artacağı değerlendirilmektedir. Ancak bu tür olaylarda işletmelerin sonuçları değerlendirme tarzı farklı olmaktadır.

Yapılan alan yazın taramalarında, ulusal kongre kitaplarında yayınlanan bildirilerin aile işletmelerinin alt alanlarında yoğunlaştığı görülmüştür. Kurumsallaşma sürecinin örgütsel davranış konularıyla ilişkileri araştırılmış, stratejik yönetim, ekonomik performans, rekabet avantajları ve kaynaklar konusunda çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinde de durum aynıdır. Yayınlanan bu tezlerde yapılan araştırmaların kurumsallaşma yönünde yoğunlaşmış olduğu belirlenmiştir (Köseoğlu ve Karayormuk, 2012: 229).

Muhasebe konusundaki bilgi asimetrisinin vekâlet maliyetine etkisi, bu etkinin sonuçları ve bu sonuçlar karşısında sergilenen tutum ile ilgili aile şirketleri üzerine yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın sorunsalı ve önemi burada ortaya çıkmaktadır. Alan-yazın incelemelerinde, aile işletmelerinde, yönetici ve/veya şirket sahipleriyle muhasebecileri arasındaki bilgi asimetrisinin vekâlet maliyetine nasıl bir etkiye sahip olduğu konusunun henüz incelenmemiş bir konu olması, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en büyük özellik ise, araştırmanın nitel bir araştırma olma özelliği taşımasıdır. Araştırma için anket yerine yüz yüze görüşme tekniğinin tercih edilmesi araştırmaya farklı bir boyut katmaktadır. Yapılan geniş çaplı alan yazın araştırmaları sonucunda, konuyla ilgili herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Kavramsal olarak bakıldığında, aile işletmeleri, bilgi asimetrisi ve vekâlet maliyeti ayrı ayrı araştırmaya yetecek alan yazına sahip başlıklardır. Ancak, bu başlıkların hepsinin kullanıldığı bir araştırma alan yazında yoktur.

Araştırmanın birincil önemi, alan yazında yer alan boşlukları doldurmasıdır. Bunun yanı sıra alan yazında daha önceden araştırılmamış ve hala bilinmeyen olarak kalanlara ışık tutması, gelecek araştırmacılara, işletme sahibi ve yöneticilerine bir yol göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Araştırma kapsamını, aile işletmesi sahipleri ve yöneticileriyle, muhasebecileri oluşturmaktadır. Aile işletmesi sahibi ve yöneticilerinin, muhasebecileriyle yaşadıkları bilgi asimetrisi kaynakla vekâlet maliyetleri araştırılmış, aile işletmesi sahipleri ve

yöneticileriyle yüz yüze görüşülerek, veri toplanmıştır. Araştırmanın zaman ve maddi sınırlılıkları bulunmaktadır. Hedef kitleye ulaşılmada sorun yaşanmamış ancak randevu alınmasında yaşanan problemler, görüşmelerin uzun sürmesi ve görüşmelerin aile işletmesi sahipleri ve yöneticilerin makamlarında yapılmış olması zaman ve maddi kısıtların artmasına neden olmuştur. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde, mülakat yapılan kişinin demografik özellikleri, mülakat yapılan ortam ve mülakat yapıldığında içinde bulunduğu ruh hali de, araştırmanın sınırlılığıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞLETME ve İŞLETME TÜRLERİ

İnsan, ihtiyaçları olan ve bu ihtiyaçları karşılandıkça mutluluğu artan bir varlıktır. İnsanların her türlü ihtiyacını gidermek amacıyla mal ve hizmet üretmelerinin kökeni, insanın oluşumu kadar eskilere dayanır. İnsan ihtiyaçlarına yüklenen önem ve bu ihtiyaçların kavramsallaştırılması, kıtlık ve bolluğun yaşandığı her dönemde üretim tüketim faaliyetlerinde değişikliklere neden olmuştur (Yanıklar, 2010: 25). İlk çağlarda avcılık ile ihtiyaçlarının büyük bir bölümünü karşıyabilmiş olan insan, zaman ilerledikçe değişik mal ve hizmetlere ihtiyaç duymaya başlamıştır. Önceleri ihtiyacı olmayan şeyler, daha sonraki zamanlarda zorunlu ihtiyaç haline dönüşmüştür. Uzunca bir süre karın doyurma, barınma, giyinme gibi ihtiyaçlarını kendi bireysel çabasıyla karşılayabilen insan, bunlar dışındaki ihtiyaçlarını takas yoluyla diğer insanlardan temin etme yoluna gitmiştir. İnsanlık tarihine bakıldığında, oluşumundan itibaren insan, üretim yapan bir varlık olarak göze çarpmaktadır. Zorunlu olarak yaptığı bu üretim, onun hayatta kalmasını sağlamaktadır. Bu gelişim süreci içerisinde, avcılıktan yerleşik üretime geçişi boyunca ihtiyaçları ve üretimi sürekli farklılaşmıştır.

1.1. İşletme Kavramı

İhtiyaçlarını karşılamak için üretim yapan insan, bu üretimi gerçekleştirirken toprak, emek, sermaye gibi üç önemli üretim faktöründen faydalanmıştır. Ancak bu üç önemli üretim faktörü, onları bir araya getiren, risk alan ve üretimi gerçekleştiren dördüncü bir bireye ya da kuruluşa ihtiyaç duyar. İşletmeler insan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, yukarıda saydığımız üç temel faktörü (toprak, emek, sermaye) bir araya getirerek sistemli bir şekilde hizmet ve mal üreten organizasyonlardır (Koçel, 2013: 55). Başka bir tanımda ise işletme kavramı, ihtiyaca göre mal ve hizmetleri üretip pazarlayarak, insan ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan ve amaçlarından biri de kar elde etmek olan iktisadi kuruluştur (Can, Tuncer ve Ayhan, 2002: 9). Bazı durumlarda geçinebilmek, amacı para kazanmak ve kar elde etmek olan, bazı

durumlarda da kar amacını bir kenara bırakarak, yalnızca topluma hizmet amacı edinen ve bu hedefleri yerine getirmek için yapılan tüm faaliyetlerin gerçekleştirildiği örgüttür (Mirze, 2010: 33). İşletme konusunda çeşitli tanımlar olsa da genel amaç, devamlılık ve toplumun ihtiyacı olan mal ve hizmetlerin üretimiyle kar sağlamaktır. Tek kişi tarafından kurulup, kurucusu tarafından yönetilen işletmeler dışındaki işletmeler genellikle birden fazla birimden oluşur. Her birimin görevi, işlevi ve sorumlulukları farklıdır. Bu bölümlerin her biri kendi başına birer işletmedir (Mirze, 2010: 59).

Mal ve hizmet çeşitliliğinin artması, alıcıları ilerleyen zaman içerisinde daha seçici hale getirmiştir. Bu durum, işletmeler üzerinde bir baskıya neden olmuştur. Bu baskı sonucunda işletmeler rakiplerine karşı avantajlı ve rekabet edebilir duruma gelebilmek için yeni arayışlara yönelmişlerdir. (Aydeniz ve Yüksel, 2007: 95). İşlemelerdeki bu tür arayışlar mal ve hizmet sektöründeki çeşitlilikle birleşince, işletme çeşitliliğinin artması da kaçınılmaz olmuştur.

1.2. İşletme Türleri

İnsan ihtiyaçları çeşitlilik göstermektedir. Zaman geçtikçe ve teknoloji ilerledikçe, ihtiyaçların çeşitleri artmakta, bu nedenle de faaliyet alanları diğer işletmelerden farklı yeni sektörler oluşmaktadır. Mobil iletişim, havacılık, uzay araştırmaları gibi yeni sektörler, eski yıllarda olmayan ancak günümüzde ihtiyaç duyulan mal ve hizmetleri üretebilmek için kurulan yeni işletmeleri bünyesinde barındırmaktadır. Böylece ihtiyaçlar işletmeleri geliştirmekte, işletmeler ihtiyaçları çeşitlendirmektedir.

Alan-yazın taraması yapıldığında işletme türleri ve çeşitleri alanlarında birçok sınıflandırmayla karşılaşmak mümkündür. İşletmelerin büyüklüğü, ürettikleri mal ve hizmetlerin çeşitliliği, sermaye sahipliği gibi özellikler işletmelerin sınıflandırılmasındaki etkenlerden bazılarıdır. 6102 sayılı son Türk Ticaret Kanunu, TBMM tarafından 12 Ocak 2011 tarihinde yapılan görüşmelerin ardından 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 6335 sayılı Türk Ticaret Kanunu yerine düzenlenen 6102 sayılı kanun önceki Türk Ticaret Kanunu'nun da bulunan aksaklıkların giderilmesi amacıyla yürürlüğe konmuştur. Bu aksaklıklar, günümüz ihtiyaçlarına uymayan hükümler barındırması, çoğunla Türkçe olmayan kelimelerden oluşması

nedeniyle dilinin çok ağır olması, Avrupa Birliği Uyum Süreci'ne uygun olmaması olarak sıralanabilir (www.nitelikdenetim.com).

Kanunun yürürlüğe girmesiyle şirketlerin sınıflandırılması açısından büyük kolaylıklar sağlamıştır.

İşletmeler genel anlamda beş başlık altında sınıflandırılabilir.

- Faaliyet Alanlarına Göre İşletmeler
- Üretim Araçlarının Mülkiyetine Göre İşletmeler
- Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler
- Büyüklüklerine Göre İşletmeler
- Kullandıkları Üretim Teknolojisine Göre İşletmeler (www.ataaof.edu.tr).

1.2.1. Faaliyet Alanlarına Göre İşletmeler

Her işletmenin bir kuruluş amacı vardır. Bu amaç, kar elde etmek ya da kamu yararına mal ve hizmet üretmek olabilir. Hangi sebeple kurulmuş olursa olsun, işletmelerin ana faaliyet alanı çerçevesinde ürettiği mal ve hizmetler işletmenin türünü belirler. İşlevlerine yani faaliyet alanlarına göre işletme türlerinin genel olarak üç ana başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu işletmeler, hammadde ve yarı mamul girdilerine çeşitli işlemler uyguladıktan sonra bunları nihai ürüne çevirip satan imalatçı işletmeler, hizmet üretilip satan hizmet işletmeleri ve pazarlama satış işletmeleridir (Mirze, 2010: 64).

1.2.1.1. Üretim İşletmeler

İhtiyaçların giderilmesi amacıyla mal üreten işletmelerdir. Bu işletmeler hammadde ya da yarı mamulleri kullanarak değişik mallar üreterek piyasaya süren işletmelerdir. Her çeşit dayanıklı ve dayanıksız malları üreten işletmeler bu gruba girer (Can, Tuncer ve Ayhan, 2002: 9). Girdilere, ekonomik değer katarak çıktıya dönüştüren işletmelerdir (Mirze, 2010: 63).

1.2.1.2. Hizmet İşletmeleri

Hizmet işletmeleri, hizmet üretimi ve/veya pazarlaması ile uğraşan işletmeler olarak adlandırılabilir (Şenel, 2007: 1). Bu tür işletmeler, hizmet üretimi ve ya bir hizmetin yerine getirilmesi işiyle uğraşan işletmelerdir. Berberler, doktorlar, avukatlar, mali müşavirlik büroları, oteller, bu tür hizmet işletmelerine örnektir. Bu tür işletmelerin bazıları hizmeti kendileri üretirken, diğerleri üretilmiş hizmetleri satarlar. Hizmet işletmeleri, verilen bu hizmete alıcıların direkt olarak katıldığı işletmelerdir. Bu nedenle alıcıların aldıkları hizmetten algıladıkları değeri artırmak, güvenli ilişkiler geliştirme ihtiyacının en çok yaşandığı işletmelerdir (Aydeniz ve Yüksel, 2007: 96).

Hizmet üreten işletmelerde, üretilen hizmetlerin, stoklanamaması, soyut olması, hizmete olan talebin yer, zaman, mevsim gibi değişkenlere göre farklılık göstermesi, eşzamanlı tüketim yapılması gerekliliği gibi özellikleri bulunmaktadır. (Banar ve Ekergil, 2010: 43).

1.2.1.3. Pazarlama ve Satış İşletmeleri

Pazarlama ve satış işletmeleri, ticaret işletmeleri olarak da adlandırılır. Genelde aracı işletmelerdir. İmalatçı tarafından üretilen malları müşterilerine satarlar. Bu malların tanıtımı, pazarlanması, depolama ve dağıtımını pazarlama ve satış işletmelerinin sorumluluğundadır. Bu yönden hizmet işletmeleriyle benzerlik gösterse de, burada satılan elle tutulabilen bir mal olduğu için hizmet işletmelerinden ayrılırlar (Taslak ve Kara, 2014: 45-46).

1.2.2. Üretim Araçlarının Mülkiyetine Göre İşletmeler

Üretim araçlarının mülkiyetine göre işletmeler üç ana grupta toplanmaktadır. Bunlar özel işletmeler, kamu işletmeleri ve karma işletmelerdir.

1.2.2.1. Özel İşletmeler

Yılsonunda elde edilen karın ya da zararın tamamen işletme sahibine ait olduğu işletmelerdir. Mülkiyet özel kişilerin elindedir. Belli amaçları gerçekleştirmek için bir

veya birden çok sermayenin bir araya gelerek kurdukları işletmelerdir. Her türlü alan, düzey ve boyutta faaliyet gösterebilirler (Zeytinoğlu, 2009: 31).

1.2.2.2. Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT)

Sayıları azdır ve genellikle endüstriyel alanlarda faaliyet gösterirler. Devlet destekli ve büyük sermaye gerektiren işler için kurulan işletmelerdir. Sermayelerinin tamamı ya da büyük bir oranı kamu tüzel kişilerine aittir. Mülkiyetleri belediye, özel idare veya devlete aittir (Güzel, 2011: 46).

1.2.2.3. Karma İşletmeler

Adından da anlaşılacağı üzere, özel kişiler ve kamu tüzel kişilerin bir araya gelerek kurdukları işletmelerdir. Bu ortaklık çeşitlerinde, kamunun payı kamu iştiraki olarak adlandırılmaktadır (Alpugan, 1998: 114).

1.2.3. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler

Ülkelerin hukuk yapıları, bu işletmelerin gruplandırılmasını da şekillendirmektedir. Ancak bütün ülkelerin hukuk yapılarında değişmeyen evrensel hukuki şekiller bulunmaktadır. Türk Ticaret Kanunu, Türkiye’de işletmelerin hukuki yapısını düzenleyen kanundur.

1.2.3.1. Tek Kişi İşletmeleri

En fazla karşılaşılan işletme türüdür. İşletme sahibi bütün kararların alınması ve her türlü işletme faaliyetinden tam sorumludur. Türk Ticaret Kanunu’na göre “tacir” olarak adlandırılan bu kişi işletmenin tek sahibidir.

TK 12/1 uyarınca: “Bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişiye tacir denir.”

Bu tanımdan yola çıkıldığında, tacirden söz edebilmek için, ticari işletmenin varlığı ve bu işletmenin kendi adına işletiliyor olması zorunlu ve yeterli unsurlardır (Ülgen ve diğ., 2015: 258).

1.2.3.2. Şirketler

Birden fazla gerçek veya tüzel kişinin, ortak amaç ve bu amacı gerçekleştirmek için konulmuş para, mal veya emek ve ortaklar arasında yapılan bir anlaşma sonucunda meydana gelen işletmelerdir. Bu özellikleri barındıran işletmelere şirket yani ortaklık denir (Mucuk, 2003: 32).

1.2.3.2.1. Adi Şirketler

Şirketin kurulabilmesi için iki veya daha çok kişiye ihtiyaç vardır. Bir araya gelen ortaklar, para mal veya emek olarak bir araya getirdikleri sermayeleriyle kurdukları şirketlerdir. Tüzel kişiliği olmayan bu adi ortaklıkların kuruluşu Borçlar Kanunu tarafından özel bir biçime bağlanmıştır. Adi şirketlerde kararlar tüm ortakların oy birliği ile alınır. Şirket karları ortaklar arasında eşit ya da sözleşmede belirtildiği şekilde dağıtılır. Her ortağın şirket yönetiminde yetkisi vardır.

1.2.3.2.2. Ticaret Şirketleri

6102 Sayılı TTK, Md. 124 uyarınca, “Ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibarettir. Bu Kanunda, kollektif ile komandit şirket şahıs; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket sermaye şirketi sayılır.”

a) Şahıs Şirketleri: Şahıs şirketleri Kollektif ve Komandit Şirketler olmak üzere ikiye ayrılırlar. 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Md. 211 uyarınca, “Kollektif Şirket ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla, gerçek kişiler arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirinin sorumluluğu şirket alacaklarına karşı sınırlandırılmamış olan şirkettir.”

Şirketin faaliyet konusu belirtilmelidir. Kuruluş için herhangi bir sermaye limiti şartı yoktur. Sermaye aynı, nakdi ya da emek olarak konulabilir. 6102 Sayılı TTK, Md. 304 uyarınca:

“Ticari bir işletmeyi bir ticaret unvanı altında işletmek amacıyla kurulan, şirket alacaklılarına karşı ortaklardan bir veya birkaçının sorumluluğu sınırlandırılmamış ve diğer ortak veya ortakların sorumluluğu belirli bir sermaye ile sınırlandırılmış olan şirket komandit şirkettir.”

“Sorumluluğu sınırlı olmayan ortaklara komandite, sorumluluğu sınırlı olanlara komanditer denir.”

“Komandite ortakların gerçek kişi olmaları gerekir. Tüzel kişiler ancak komanditer ortak olabilirler.”

Komandit şirketlerde kollektif şirketler gibi sermaye şirketlerindedir. İki çeşit ortak bulunur. Sınırsız sorumlu ortaklar, komandite ortak da denilen bu tür ortak türüne ortağın sorumluluğu sınırlandırılmamıştır. Sınırlı sorumlu olarak da adlandırılan komanditer ortaklarsa koydukları sermaye oranıyla sorumludurlar (Mucuk, 2003: 33).

b) Sermaye Şirketleri: Sermaye şirketlerinin sorumlu-lukları şirketin sermayesi ile sınırlıdır yani sınırlı sorumluluk söz konusudur. Sermaye şirketleri 3 grupta incelenmektedir. Bunlar anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerdir. Bu gruplandırma içerisinde en çok karşılaşılan şirketler anonim ve limited şirketlerdir. Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlere, limited ve anonim şirketler kadar çok rastlanmamaktadır. Son TTK kuruluş ve sermaye oranları ile ilgili yeniliklere gitmiştir (Şengel, 2011: 23-33).

c) Anonim Şirketler: 6102 Sayılı TTK, Md. 329 uyarınca, Anonim şirket, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı yalnız malvarlığıyla sorumlu bulunan şirkettir. Pay sahipleri, sadece taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile ve şirkete karşı sorumludur.”

d) Limited Şirketler: 6102 sayılı TTK, Md. 573 uyarınca

“Limited şirket, bir veya daha çok gerçek veya tüzel kişi tarafından bir ticaret unvanı altında kurulur; esas sermayesi belirli olup, bu sermaye esas sermaye paylarının toplamından oluşur. Ortaklar, şirket borçlarından sorumlu olmayıp, sadece taahhüt ettikleri esas sermaye paylarını ödemekle ve şirket sözleşmesinde öngörülen ek ödeme ve yan edim yükümlülüklerini yerine getirmekle yükümlüdürler.”

e) Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirketler: 6102 sayılı TTK, Md. 564 uyarınca:

“Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket, sermayesi paylara bölünen ve ortaklarından bir veya birkaçı şirket alacaklılarına karşı bir kolektif şirket ortağı, diğerleri bir anonim şirket pay sahibi gibi sorumlu olan şirkettir. Sermaye, paylara bölünmeksizin sermayesi sadece birden çok komanditerin sermayeye katılma oranlarını göstermek amacıyla kısımlara ayrılmış bulunuyorsa komandit şirket hükümleri uygulanır.”

f) Kooperatifler: Ticaret Kanunu'nun 485. Maddesi ile kooperatifler, 1969 yılına kadar şirket grubu içinde yer almıştır. Ancak, 1969 yılında çıkarılan 1163 sayılı kooperatifler kanununun yürürlüğe girmesi, kooperatifler için şirketlerden ayırt edici hükümler getirmiştir. Bu kanunla, şirket olarak değerlendirilen kooperatifler şirket olmaktan çıkarılmıştır (Güzel, 2011: 46). 1163 Sayılı Kooperatifler Kanunu Md. 1 uyarınca:

“Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek ve geçimlerine ait ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve kamu tüzel kişileri ile özel idareler, belediyeler, köyler, cemiyetler ve dernekler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli teşekküllere kooperatif denir.”

1.2.4. Büyüklüklerine Göre İşletmeler

İşletmeler büyüklükleri açısından ele alındığında, küçük orta ve büyük işletmeler olarak üç çeşit işletme olarak sınıflandırılmaktadır. Dünya da ve ülkemizde, küçük ve orta ölçekli işletmeler KOBİ olarak adlandırılmaktadırlar. İş dünyasında

farklı büyüklükte işletmeler bulunmaktadır. İşletmeleri büyüklükleri açısından sınıflandırmak zor olsa da, büyüklük açısından işletmeleri birbirlerinden ayıran çeşitli ölçekler bulunmaktadır. Ancak bu ölçekler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bir ülke için büyük kabul edilebilecek bir işletme, bir diğer ülke açısından küçük işletme olarak sınıflandırılabilir. Satış tutarı, üretim miktarı, işletme sahibinin öz sermayesi, arazi ve tesislerin büyüklüğü, ücret, maaş ve harcamaların toplamı, sınıflandırma yapılırken kullanılacak niceliksel faktörlerdir. İşletmenin kuruluş şekli, (tek kişi ya da çok sayıda ortak) işletmenin pazarlara nüfus etme derecesi, uluslararası hissedarlarının olup olmaması gibi ölçütler ise niteliksel faktörleri oluşturur (Mirze, 2010: 60).

Ancak işletmelerin büyüklüklerine göre yapılan sınıflandırmalar soyut bir kavram olarak düşünülebilir. Zira büyüklük ya da küçüklük ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bir ülke için büyük kabul edilen bir işletme, diğer bir ülke için küçük işletme grubunda yer alabilir. Ayrıca işletmenin faaliyet gösterdiği sektör de bu sınıflandırmayı güçleştirebilir. Sahip olduğu tarım arazisinin büyüklüğü nedeniyle büyük olarak düşünülen bir işletme, çalıştırdığı işçi sayısı ve hasılatı göz önüne alındığında küçük işletme grubunda yer alabilir (www.ekodialog.com).

1.2.4.1. Küçük Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ)

Dünya üzerindeki bütün ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de KOBİ'ler ekonominin sürükleyici unsurlarıdır. Türkiye'de KOBİ'lerin bütün işletmeler içindeki payı % 99,89 dur. Ayrıca KOBİ'ler ülkemiz içindeki toplam istihdamın % 59,83'ünü oluşturmaktadırlar (Çatal, 2007: 333) KOBİ'leri belirli kalıplar içerisine koymak kolay değildir. KOBİ'ler genellikle büyük işletmelerin ihtiyacı olan mal ve hizmetleri sağlarlar ve değişen şartlara çabuk adapte olabilme yeteneğine sahiptirler (Naktiyok ve Küçük, 2003: 44).

Tablo 1.1. Türkiye'de KOBİ Tanımı

Kriter	Mikro Ölçekli KOBİ	Küçük Ölçekli KOBİ	Orta Ölçekli KOBİ
Çalışan Personel Sayısı	< 10	< 50	< 250
Yıllık Net Satış Hâsılatı	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL
Yıllık Mali Bilanço Toplamı	≤ 1 Milyon TL	≤ 8 Milyon TL	≤ 40 Milyon TL

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07 Aralık 2015)

KOBİ tanımlarına bakıldığında, kuruluşlar ve ülkeler arası farklılıklar göstermektedir. Bir ülke için küçük olan işletme, başka bir ülke için büyük işletme sınıfına girebilmekte ya da tam tersi olabilmektedir. Büyüklük açısından yapılan sınıflandırmalarda ise, nitel ve nicel ölçüler bir arada kullanılmaktadır (Bekçi ve Usul, 2001: 114).

KOBİ tanımı yapılırken, rakamsal ölçülerden faydalanılır. Çalışan sayısı, yıllık net satış hasılatı gibi ölçekler; işletmeler küçük, orta ya da büyük işletme olarak sınıflandırılmasında yararlanan verilerdir. Ancak, farklı ülkelerde farklı ölçeklendirilmeler yapıldığı görülmektedir (Mirze, 2010: 60). KOBİ'lerin tanımı 4 Eylül 2012 tarih ve 790 sayılı resmi gazetede yayınlanıp yürürlüğe giren kanun revize edilmiştir (<http://www.kobi.org.tr>).

Avrupa Birliği'nde 1 Ocak 2005'te 2003/361/EC sayılı tüzük ile yürürlüğe giren KOBİ tanımı.

Tablo 1.2. Dünya'da KOBİ Tanımı

Kriter	Mikro Ölçekli KOBİ	Küçük Ölçekli KOBİ	Orta Ölçekli KOBİ
Çalışan Personel Sayısı	< 10	< 50	< 250
Yıllık Net Satış Hâsılatı	≤ 2 Milyon Avro	≤ 10 Milyon Avro	≤ 50 Milyon Avro
Yıllık Mali Bilanço Toplamı	≤ 2 Milyon Avro	≤ 5 Milyon Avro	≤ 43 Milyon Avro

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07Aralık 2015)

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) tarafından yayınlanan 19 Kasım 2015 ve 21864 sayılı bültene göre, KOBİ'ler 2013 yılında, hizmet ve sanayi sektöründe 2.695.131 adet girişimde bulunmuşlardır. Ayrıca KOBİ'lerin ülke içerisinde yapılan girişimlerin toplamının, %99,8'ini gerçekleştirdiği görülmektedir. İstihdamın, %74,2'si, maaş ve ücretlerin % 54,7'si, cironun % 63,8'i, Faktör Maliyetiyle Katma Değerin (FMKD) % 52,8'i ve maddi mallar brüt yatırımının % 53,3'ü yine KOBİ'ler tarafından oluşturulmaktadır. TUİK istatistiklerine bakıldığında, KOBİ'lerin, 2013 yılında en çok ticaret sektöründe faaliyet gösterdikleri ve 2014 yılında ülke ihracatının %56,4'ünü gerçekleştirdikleri görülmektedir (<http://www.tuik.gov.tr>).

KOBİ'ler tüm dünyada olduğu gibi, ülkemiz ekonomisinde de önemli kuruluşlardır. Türkiye'deki işletmelerin büyük çoğunluğu küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Gelişmiş ülkelerdeki işletmelere göre daha genç ve ömürleri daha kısadır. Bu açıdan bakıldığında, büyük ve deneyimli olan Uluslararası işletmelerle rekabet etmeleri çok zor olmaktadır (Apaydın, 2008: 122).

KOBİ'leri kuranların özellikleri işletme özellikleriyle benzerlik göstermektedir. İşletmeyi kuranlar, işletmenin yönetimini de kontrol ettiklerinden bu kaçınılmaz bir sonuçtur. KOBİ'lerin sahiplerinin kuvvetli girişimcilik özellikleri ve bağımsız çalışma istekleri, beklenilmeyen durumlara çok çabuk adapte olma yetenekleri onları diğer işletmelerden ayıran özelliklerindedir (Çarıkçı, Titiz ve Eroğlu, 2002: 230).

Şekil 1.1. KOBİ'lerin Avantaj ve Dezavantajları

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
<ul style="list-style-type: none"> • Kurulma Kolaylığı • Düşük Maliyetler • Karşılammamış Taleplere Hizmet • Etkin Çalışan ve İşveren İlişkisi • Esneklik • Girişimci Yenilik <p>Kaynak: Mirze, 2010: 60</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Büyük İşletmelerle Rekabet Zayıflığı • Sınırlı Büyüme • Kısıtlı Finansman • Yönetim Yetersizliği

1.2.4.2. Büyük İşletmeler

Dünya ve Türkiye'deki işletme sayılarına bakıldığında, büyük işletmelerin KOBİ'ler kadar fazla olmadığı görülmektedir (Mirze, 2010: 63). Ancak, büyük pazarlarda rekabet edebilmek, yabancı ülkelerde faaliyet gösterebilmek için işletmelerin büyümeleri gerekmektedir. Ticari serbestlik, mal-hizmet akışında artışa neden olmuş ayrıca sermaye ve bilgi de süratle yer değiştirebilir hale gelmiştir. Sınırlı büyüklükteki KOBİ'lerin bu gibi rekabetlerin altından kalkmaları her zaman mümkün olmamaktadır (Tağraf, 2002: 34). Bu tür sorunlarla karşılaşan KOBİ'ler marka yaratmada sıkıntı çekmekte, kendi ürünlerini pazarlama konusunda problem yaşamakta ve fason üretim yoluna gitmektedirler (Ay ve Talaşlı, 2007: 179).

Şekil 1.2. Büyük İşletmelerin Avantaj ve Dezavantajları

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
<ul style="list-style-type: none"> • Arge Bütçeleri • Büyük Ölçekli Satınalmalar • Etkin Eğitim ve Geliştirme • Finansal Güç • Yetkin Yönetim • Verimli Üretim <p>Kaynak: Mirze, 2010: 60</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ekonomik Sorunlara Neden Olabilme • Politik Güç Sağlama • Esnek Olamama

Fason üretim beraberinde taşeronlaşmayı getirir. Taşeronlaşma kamu sektöründeki özelleştirmenin nedeni olarak görülmektedir. Taşeronlaşma ve fason üretim işverene yarar sağlamakla birlikte, işçi ve işçi sendikalarına zarar vermektedir.

Ayrıca, Türkiye’de iş güvencesinin olmadığı düşünülürse, işsizlik ve kaçak işçilik artmaktadır. Kaçak işçilik ise en yüksek oranda, taşeronluk yapan firmalarda ve taşeronluğun bir diğer şekli olan fason üretimde olmaktadır (Koç, 2001: 11-12).

İşletmeler yerli pazar içerisinde hem ulusal hem de uluslararası firmalar ile rekabet halindedirler. Bu rekabetin sürdürülebilir olması firmanın nicelik ve nitelik bakımından büyüklüğüyle yakından ilgilidir.

İşletmenin büyük bir işletme olabilmesi, teknolojik yatırımlar yapması, işletme sahiplerinin finansal gücünün yüksek olması, girişimcilerinin yönetim beceri ve yetkinlikleri gibi faktörlere bağlıdır (Mirze, 2010: 63). Bu özelliklere sahip olan, iyi yönetilen ve teknolojik açıdan ileri olan işletmeler büyük işletmelerdir. Hem iç hem dış piyasada yüksek rekabet gücüne sahip, yabancı ülkelerde üretim, pazarlama ve satış yapabilmektedirler. Ancak, büyük işletmelerin de avantaj ve dezavantaja sahip olduğu durumlar bulunmaktadır.

1.2.5. Kullandıkları Üretim Teknolojisine Göre İşletmeler

Bu sınıflama şekli işletmelerin kullanmış oldukları üretim faktörlerinin yoğunluk derecesine göre yapılmış bir sınıflamadır. İşletmeler, sahip oldukları tedarik özelliklerine göre sınıflandırılmışlardır (Alpugan, 1998: 106-107).

1.2.5.1. Emek Yoğun İşletmeler

Üretimde iş gücünün yoğun olarak kullanıldığı işletmelerdir. Üretim maliyetinin büyük bölümünü iş gücü oluşturur. Otomasyon fazla kullanılmamaktadır. Turizm sektörü, tekstil sektörü emek yoğun işletmelerdir. Emek yoğun işletmelerde, fazla mesleki bilgi ve beceri gerekmemektedir (Kuzgun, 2008: 78).

1.2.5.2. Sermaye Yoğun İşletmeler

Kullanılan üretim faktörleri içinde sermaye yoğunluğu fazladır. Plastik, cam demir-çelik, kimya işletmeleri bu işletmelerdendir. İşletmenin kurulması ve imalat aşamalarında büyük sermayelere ihtiyaç vardır (Alpugan, 1998: 107).

1.2.6. Aile İşletmeleri Kavramı

Aile şirketleri ekonomik kalkınma ve büyümenin önemli bir kaynağıdır. Bu firmeler ürün ve hizmet yenilikleri ile ülke ekonomileri için itici bir güç olmakta ve değer yaratmaktadırlar (Zahra, Hayton ve Salvato, 2004: 363). Aile işletmelerinin bu özellikleri bütün ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de böyledir ancak, Türk Ticaret Kanunu’nda (TTK) işletmeleriyle ilgili bir tanım yoktur. Bununla birlikte, 13 Ocak 2011 tarihinde kabul edilip 1 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 1533 maddelik Yeni Türk Ticaret Kanunu’nda da, “Aile İşletmesi” ya da “Aile” kelimesi geçmemektedir (Sönmez ve Toksoy, 2011: 67).

Alan-yazında aile işletmeleri kavramı araştırıldığında çeşitli tanımlarla karşılaşılmaktadır, ancak üzerinde uzlaşmaya varılan herhangi bir tanıma rastlanmamıştır (Fındıkçı, 2008: 16). Mayıs 2007’de Avrupa Birliği Rekabet Edebilirlik ve Yenilikçilik Programı (CIP) 2007 yılının mayıs ayında bir proje başlatmıştır. Bu proje kapsamında çalışmalara başlayan ve Türkiye’nin de katılım sağladığı, “Aile İşletmeleri: Araştırma, İşbirliği Ağları, Politika Önlemleri ve Mevcut Çalışmalar” temalı çalışma grubu, incelemiş olduğu 33 ülkede birbirinden farklı 90 aile işletmesi tanımı olduğunu tespit etmiştir (Koçak, 2012: 360). Aile işletmesi kavramının anlam olarak ne ifade ettiği, tanım yapılırken esinlenen bakış açısına göre farklılıklar gösterebilmektedir. Bu nedenle aile işletmeleri konusu üzerine çalışan araştırmacılar tanımsal çıkmazlarla karşılaşmaktadırlar (Çetin vd., 2010: 15).

Ancak genel olarak bakıldığında aile işletmesi, tek bir ailenin çoğunluk oyuna sahip ve ailenin kontrolünde olan tüzel kişilik ve özgün ekonomik yapılarıdır. (Kırım, 2001: 3). Aile işletmesi, ailenin geçimin sağlamak için kurulmuş ve geçimi sağlayan kişi tarafından yönetilen işletmedir. (Karpuzoğlu, 2001: 19). Diğer bir amaç mirasın dağılmasının önüne geçmektir. Yönetim kadrolarının büyük bölümü aile üyelerinden oluşmakta ve kararlar bu üyeler tarafından alınmaktadır. En az iki nesil işletmede görev almaktadır şeklinde tanımlanmaktadır. Bütün bu özellikler aile şirketi tanımlarını da etkilemektedir. Aile işletmesi, sahipleri bir ya da birden çok aile ferdiden oluşan işletmelerdir. Ayrıca, bu aile bireyleri işletme üzerinde yönetim ve işgücü bakımından yüksek oranda kontrol ve etkiye sahiplerdir (Yazıcıoğlu ve Koç, 2009: 498). Yukarıdaki tanımlardan anlaşılacağı üzere, aile işletmesi için kesin bir tanım oluşturulamamıştır. Sınıflandırma yapılırken aile işletmesine bir kavram olarak bakılması bu nedenledir. Her çeşit işletme grubu içerisinde aile işletmesine rastlamak

mümkündür. Böyle bir durum da aile işletmeleri için her özelliği içine alan bir tanım yapmak güçleşmektedir.

Tablo 1.3. Aile İşletmeleri Tanımlarının Genelleştirilmesi Örneği

Statik Özellik Gösteren Tanımlar (Mevcut Durumu Baz Alan Tanımlar)	Karma Özellik Gösteren Tanımlar	Dinamik Özellik Gösteren Tanımlar (Mevcut Durumun Değişmesini de Dikkate Alan Tanımlar)
Sahipliği Baz Alan Tanımlar	Birden Fazla Kriteri Baz Alan Tanımlar	Sahiplik ve/veya Yöneticiliğin Transferini Baz Alan Tanımlar
Yöneticiliği Baz Alan Tanımlar.		Aile Üyelerinin İşletmeyle Etkileşime Girmesini Baz Alan Tanımlar

Kaynak: Çetin vd., 2010: 17

Ancak bu tanımlar içerisinde en kapsamlı olanı, Koçel'in Aile İşletmeleri Kongresi Kitapçığı'nda yaptığı aile işletmeleri tanımıdır (Koçel, 2012: 20).

Girişimci aile bireylerinin kurduğu işletmelerde, aile ile işletme arasındaki ilişkiler "aile şirketleri", "aile firmaları" veya "aile sahipliğindeki şirketler" gibi değişik isimler altında ele alınmaktadır. Ancak bizim tercihimiz, bütün bunları ifade edecek ve kapsayacak bir kavram olarak "Aile İşletmesi" terim ve kavramını kullanmak yönünde olmuştur. Nitekim yabancı literatürde de "family firms", "family companies" yanında, daha çok "family businesses" kavramı kullanılmaktadır. Biz de "aile işletmesi" kavramını esas alıyor ve bu kavramı; "girişimci özellikleri olan aile bireyleri tarafından kurulan, sahipliği aile bireylerinin elinde olan işletmenin yönetim kademelerinde aile bireylerinin bulunduğu ve onlar tarafından yönetilen, yönetimi aile bireyleri arasında kuşaktan kuşağa geçen, stratejik kararları aile tarafından verilen, yönetimi aile tarafından kontrol edilen veya en azından aile tarafından etkilenen, yönlendirilen işletmeler" olarak tanımlıyoruz. Bu tanımdan görüleceği üzere, aile ile işletme arasındaki ilişkiler çok değişik boyutlarda, kademelerde ve sıklıkta olabilir. Dolayısıyla bu ilişkiler, bir anlamda "mutlak" bir özellikten çok "dereceli" bir özellik taşımaktadır. Örneğin her yönü ile tam bir "patron" işletmesi olan küçük bir işletme ile tamamı halka açık büyük bir işletmede çoğunluk hissesine sahip olmadığı halde işletmenin yönetimini etkileyebilen ailelere kadar, aile-işletme ilişkileri değişik manzara ve özellikler göstermektedir. Bu durum, aile-işletme ilişkilerinin her işletme ve aile için farklı olduğu, dolayısıyla tüm aile işletmeleri için geçerli "mutlak" reçeteler olmadığı anlamına gelmektedir.

Aile işletmesi kavramı işletmenin büyüklüğü ile ilgili bir kavram değildir. Aile işletmesi kavramının genellikle küçük işletmelerle eşanlamı olduğu varsayılır (Litz, 1995: 100), ancak her büyüklükte ve her kuruluş yapısında aile işletmesine rastlamak mümkündür. Burada asıl olan, yönetim, yönetim organları ve karar süreçleridir. Bu nedenle, yönetimi aile bireyleri tarafından gerçekleştirilen, denetlenen ya da etkilenen her türlü işletme aile işletmesidir.

Ailenin girişimci üyesi, iş ve sosyal sistem için bir değer yaratma amacındadır (Habbershon, Williams ve MacMillan, 2003: 452). Aile işletmelerinde çalışanlar arası ilişkiler, işletmenin amaçlarını anlamayı daha kolay hale getirir. Yöneticiler ve aile üyelerinin ortak anlayışları stratejik hamlelerdeki riskleri azaltabilir (Zahra, 2003: 499). Mini işletmelerden, dev büyüklükte olan işletmelere, KOBİ'lerden 500 büyük işletme arasında yer alan her türlü işletme aile işletmesi kavramı içerisine girebilmektedir (Koçel: 2012: 20). Aile işletmeleri incelenirken, aile sistemi ve işletme sistemi birbirinden farklı olarak ele alınmaktadır. Ancak bu iki sistem arasındaki etkileşim, aile işletmelerini diğer işletmelerden ayıran en önemli boyut olarak ifade edilmektedir (Erdoğan, 2005: 67).

Her işletme türünde olduğu gibi aile işletmelerinde de çeşitli avantaj ve dezavantajlarla karşılaşmaktadır. Avantajlarını iyi kullanan Aile işletmeleri, çok hızlı büyümekte ve faaliyet alanlarında yüksek katma değer sağlamaktadırlar. Aile işletmelerinin en büyük dezavantajlarından biri uzmanların biçtiği 24 yıllık ortalama ömürleridir (Tuncel, 2011: 3).

Şekil 1.3. Aile İşletmelerinin Avantaj ve Dezavantajları

AVANTAJLAR	DEZAVANTAJLAR
<ul style="list-style-type: none"> • Ülkelerine Olan Bağlılık • Yönetim Politikalarında Devamlılık • Hızlı Karar Alabilme • Kendi İşini Yapan Kadro • Aile Ünvanının Sağladığı Avantajlar • Mali Kaynak • Dinamizm 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepotizm (Akraba Kayırma) • Ata Erkillik • Sorumluluk ve Yetki Belirlenememesi • Tutuculuk • Aile Üyeleri Arasında Rekabet • Motivasyon Eksikliği • Değişime Direnç • Yönetimi Devretme Sorunu • Personel Eğitimi

Kaynak: Çavuş, 2005: 156

Aile şirketlerinin çok kısa sayılabilecek süreler içinde, henüz ikinci kuşağa bile aktarılamadan dağılmalarının birçok nedeni bulunmaktadır. Aile içinde girişimci ruhu taşıyan kişilerin maddi ve manevi bütün varlıklarıyla kurdukları bu işletmelerin kısa sürede dağılması hem aile hem ülke ekonomisi açısından büyük kayıp anlamına gelmektedir (Çelik, 2012: 134).

Ancak bazı işletmeler aile işletmesi olmanın verdiği, çabuk karar alabilme, başarı güdüsü, biz diyebilme, çabuk büyüme, karşılıklı saygı ve yeni gelen kuşaklara şirket yönetimi için gereken donanımları sağlayabilme gibi avantajlarını iyi kullanmışlardır.

Wal-Mart, Walt Disney, Ford Motor ve Toyota gibi bazı büyük aile işletmeleri bunu en iyi başarılanlardandır (Tuncel, 2011: 3). Ayrıca, aile işletmeleri girişimcilik konusunda kendi içlerinde çok fazla avantaja sahiptirler. Hızlı karar verebilme yetisi, aile kültürü, uzun dönemli düşünebilme, bürokrasinin azlığı, işletme bağlılığının yüksek olması, işletmenin zor zamanlarında tahammülün fazla olması bu avantajlardan bazılarıdır (Kets de Vries, 1993).

Aile işletmelerini diğer işletmelerinden ayıran en büyük özellik aile işletmelerinin, faaliyet gösterdiği iş kolu ya da işletmenin büyüklüğü değildir. Aile işletmelerinin en büyük özelliği işletme sahipliği ve yönetimde aile bireylerinin yer almasıdır (Songini ve Gnan, 2010: 2). Aile işletmelerinde, aile üyeleri sadece şirketin sahibi değil aynı zamanda, söz konusu şirketin idare ve yönetim sürecine dâhildirler (Chrisman, Chua ve Litz, 2004: 340).

1.2.7. Dünyada ve Türkiye’de Aile İşletmeleri

Dünyada ve Türkiye’de, kamu işletmeleri kapsamında yer alan işletmeler dışında kalan işletmelerin çoğunluğu aile işletmeleridir. Bu işletmelerin sahipliği ve yönetimi aile bireylerinin elindedir. En az iki ya da daha fazla aile üyesi işletmede çalışmaktadır. Genel özelliklerine bakıldığında KOBİ özellikleri sergilediği ve bu nitelikte olduğu görülmektedir (Ağca ve Kandemir, 2008: 212).

Tablo 1.4. Ülkelere Göre Tahmini Kayıtlı Aile Şirketleri (%)

Portekiz	70
İngiltere	75
İspanya	80
İsviçre	85
İsveç	90 üstü
İtalya	95 üstü
Orta Doğu	95 üstü

Kaynak: Alacaklıoğlu, 2009: 33

Türkiye’deki işletmelerin % 95’ini meydana getirmelerinden dolayı ülke ekonomisinde önemli bir yere sahip olan aile şirketlerinin hayatta kalmaları onların kurumsallaşmalarına bağlıdır. Aile şirketlerinin büyüme hızı diğer şirketlere göre daha hızlı olmakta, kısa zamanda uluslararası şirketlere dönüşmektedirler. Ancak daha öncede belirtildiği üzere bu şirketlerin uzun ömürlü olmamaktadırlar. Sonraki kuşaklara devredilebilen aile işletmelerinin sayısı çok azdır. Uzun ömürlülük

konusunda zayıf olan aile işletmelerinin ortak sorunlarından bazıları, gelecek planları yapılırken düşülen hatalar, kısa vadeli düşünme ve günü kurtarma çabası, işletmeyi kuran aile bireyinin egemenlik ve tek adam olma çabası, yabancılaşmaktan korkmak olarak sıralanabilir (Aslan ve Çınar, 2010: 92).

Aile işletmeleri iktisadi büyüme ve gelişmenin en önemli yapı taşlarından biri olarak görülmektedir. (Ağca ve Kandemir, 2008: 209). Aile işletmelerin ülke içindeki tüm şirketlere oranı, İsveç'te % 90, İtalya'da % 80, İspanya'da % 80 İngiltere'de 75 dir. Ayrıca bu oran, Amerika'da % 85 Avrupa Birliği genelinde % 90 dır (Upton, ve Petty, 2000: 27). Bu oranlar aile işletmelerinin milli gelirin ve ülke içinde üretilen katma değer büyük bir bölümüne de sahip olduklarını gösterir.

Tablo 1.5. Dünyanın En Büyük 21 Aile İşletmesi

Şirket Adı	Faaliyet Alanı	Ülke	Pazar Payı	Aile
21. Sun Pharmaceutical	Sağlık	Hindistan	36 Milyar \$	Shanghvi
20. CK Hutchison Holdings	Finans	Hong Kong	36 Milyar \$	Li
19. Carnival Corporation	Seyahat	Amerika	37 Milyar \$	Arison
18. Phillips 66	Enerji	Amerika	43 Milyar \$	Phillips
17. Reliance	Enerji	Hindistan	45 Milyar \$	Ambani
16. Richemont	Lüks Tüketim	İsviçre	46 Milyar \$	Rupert
15. Foxconn	Enformasyon Teknolojileri	Tayvan	49 Milyar \$	Gou
14. Sun Hung Kai Properties	Finans	Hong Kong	49 Milyar \$	Kwok
13. MacKesson	Endüstri Sağlık	Amerika	55 Milyar \$	McKesson
12. SoftBank	Telekomünikasyon	Japonya	72 Milyar \$	Son
11. Tata Consultancy Services	Enformasyon Teknolojileri	Hindistan	80 Milyar \$	Tata
10. Nike	Spor Giyim Aksesuar	Amerika	88.2 Milyar \$	Knight
9. Kinder Morgan	Enerji	Amerika	90 Milyar \$	Kinder
8. Volkswagen	Otomotiv	Almanya	120 Milyar \$	Piëch-Porsche
7. Samsung Electronics	Enformasyon Teknolojileri	Güney Kore	174 Milyar \$	Lee
6. Oracle	Enformasyon Teknolojileri	Amerika	192 Milyar \$	Ellison
5. Anheuser-Busch InBev	İçecek	Belçika	197 Milyar \$	Lemann, Sicupira, Telles
4. Facebook	Enformasyon Teknolojileri	Amerika	225 Milyar \$	Zuckerberg
3. Walmart	Perakende	Amerika	241 Milyar \$	Walton
2. Roche	Sağlık	İsviçre	254 Milyar \$	Hoffmann-Oeri
1. Novartis	Sağlık	İsviçre	279 Milyar \$	Sandoz

Kaynak: <http://www.businessinsider.com> (Erişim Tarihi: 2 Mart 2016).

Alan-yazın araştırmaları sonucunda, Türkiye’deki aile işletmeleri için böyle bir sıralama yapılmadığı görülmektedir. Yapılan sıralamalarda Türkiye’deki aile işletmelerinin sahip oldukları alt şirketler sıralamaya tabi tutulmuş, bu işletmelerin toplam büyüklüğü ele alınmamıştır. Koç, Sabancı, Eczacıbaşı şirketleri Türkiye’deki en büyük aile işletmeleri örneklerindedir ve birçok alt faaliyet kolunda işlerine devam etmektedirler.

Aile Holding’i kavramı, Türkiye’de yaygın olarak görülmektedir. Bir veya daha fazla aile, kurmuş oldukları holding şirketi ile bu holdingi oluşturan işletmelere sahip olmakta ve bütün bu işletmeleri bir merkezden yönetmektedirler. Bu holdinglerin büyük bir çoğunluğu bir araya gelerek ve kurucu ye olarak (TÜSİAD) Türk Sanayici ve İşadamı Derneği’ni kurmuşlardır. Ayrıca (TİSK) Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu yesidirler (Gölbaşı, 2015: 231).

Türkiye’de holdingleşmiş birçok aile şirketi bu statüde yer almaktadır. Ana faaliyet alanında çalışmasına devam eden bir ana firma (beyin) ve buna bağlı olarak faaliyet gösteren (uzuv) firmalardan oluşmaktadır. İşletmelerin sahipleri ana firma yönetim kurulunda yer almaktadırlar. Ancak, bağlı kuruluşların yönetim kurullarında da görev alabilmektedirler. Bakıldığında yönetim holding tarafından idare ediliyor gibi görünse de, böyle bir yapıyla bütün grubun üzerinde yönetici ailenin egemenliğini sağlamış olduğu görülmektedir (zkara, Kurt ve Karayormuk, 2008: 62).

Tablo 1.6. Türkiye’nin En Zengin Aileleri

Sıra	Aile	Grup
<i>8 Milyar Dolar st</i>		
1	Koç Ailesi	Koç Holding
<i>7-8 Milyar Dolar</i>		
2	şahenk Ailesi	Doğuş Holding
<i>6-7 Milyar Dolar</i>		
3	şevket Sabancı ve Ailesi	Esas Holding
4	Erol Sabancı ve Sabancı Ailesi	Sabancı Holding
5	Türkan Sabancı ve Ailesi	S. Sabancı Holding
6	Tara Ailesi	Enka Holding
<i>5-6 Milyar Dolar</i>		
7	Eczacıbaşı Ailesi	Eczacıbaşı Holding
8	Yazıcı Ailesi	Anadolu Grubu
<i>4-5 Milyar Dolar</i>		
9	Hsn Özyeğin	Fiba Holding
10	Doğan Ailesi	Doğan Holding
11	Özilhan Ailesi	Anadolu Grubu
12	Zorlu Ailesi	Zorlu Holding

Kaynak: <http://www.business.eu> (Erişim Tarihi: 24 Mart 2016).

Ekonomist Dergisi, 2004 senesinden bu yana, “En Zengin 100” araştırması yapmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre Türkiye’nin en zengin aile işletmelerinin servetlerini artırdığı görülmektedir. Servetleri, 2 milyar dolar seviyesinden 8 milyar dolar seviyelerine artarken, 2004 yılında 1 milyar doların üzerinde serveti olan 24 aile varken bu sayı, bugün 57 ye yükselmiştir. Koç Ailesi’nin liderliği hiç kaptırmadığı bu listede, Koç, Sabancı ve Şahenk ailelerinin, Türkiye’den daha hızlı büyüme kaydettiği belirtilmektedir.

Türkiye’nin En Zengin 100 listesinde yer alan köklü ailelerin ise, Şarık Tara, Anadolu Grubu’nun ortakları Yazıcı Ailesi ve Özilhan Ailesi, Eczacıbaşı Ailesi, Yıldız Holding’in kardeş ortakları Murat Ülker ve Ahsen Özokur, Dinçkökler, Doğan Ailesi, Zorlu Ailesi, Kocabıyık Ailesi, Alarko Holding’in ortakları Garih ve Alaton aileleri olduğu görülmektedir (<http://www.businews.eu>).

1.3. İşletmelerde Muhasebe İşlemleri

Muhasebe, ticari ya da ticari olmayan her türlü kuruluşun, parayla ifade edilebilen bütün işlemlerini takip eden, kaydeden ve sonuçlandıran bir bilimdir. Bütün kuruluşların sistemli ya da basit bir muhasebe sistemi olma zorunluluğu vardır. Orhan Sevilengül (1995: 9)’e göre muhasebe; örgütün oluşturduğu kaynakların nasıl kullanıldığını, kaynaklarda meydana gelen azalış veya artışlar ve finansal durumu açıklayan her türlü bilgiyi ortaya çıkaran ve bu bilgileri ilgili kuruluş ya da kişilere ileten bir bilgi sistemidir. Muhasebe mesleği ve muhasebe uygulamalarının, yürürlükte olan kanunlar, meslek etiği kuralları, ahlaki ve toplumsal kurallar çerçevesinde yürütülmesi gereklidir (Aytekin, Sezgin ve Yalçın, 2015: 69-70).

Bir diğer muhasebe tanımına bakıldığında ise muhasebe, işletmeler hakkında karar alınabilmesi için gerekli bilgilerin üretilmesi amacıyla, bu işletmenin kaynakları ve varlıklarında herhangi bir değişmeye sebep olan, diğer bir deyişle, para ile ifade edilebilen tüm işlemleri, tanımlayan, sınıflayan, kaydeden, özetleyip sınıflayan ve çıkan sonuçları analiz edip yorumlayarak, bu yorumları finansal raporlar olarak, karar verecek kişilere ulaştıran bir süreçtir (Cemalcılar ve Önce, 1999: 3-4).

Muhasebe Bilimi’nin asıl amacı, ekonomik birimlerin başarısını ölçmektir. Bu nedenden ötürü, iktisat biliminin bir alt kolu olarak kabul edilmektedir. Makro ve

mikro iktisat biliminin dayandırıldığı bilimdir. İktisadi kararlar alabilmek için, doğru ve tarafsız bir kayıt sistemine gereksinim vardır.

Muhasebe, mikro analiz olarak incelendiğinde, kar amacıyla kurulmuş olan ya da olmayan her türlü işletmenin başarısını ölçmek amaçlı kullanılırken, makro anlamda, milli gelir hesaplanması gibi büyük hacimli işlemlerin ve ölçümlerde referans olarak kullanılır. Ancak, bilinmelidir ki, muhasebe bilimi makro ve mikro iktisat biliminden çok önce kullanılmaya başlanmıştır. Muhasebe biliminin başlangıcına bakıldığında, geçmişinin ticaret ile başladığı kabul edilebilir (Altıntaş, 2011: 162-174).

Muhasebe örgütlerde ve sosyal ilişkilerde güçlü bir rol oynamaktadır. Muhasebe konusundaki yetkinlik ve bilgi, dili değiştirmekte, algıları etkilemekte ve yeni atılımlar için çeşitli olasılıklar ortaya çıkarabilmektedir. Bu nedenle, gerçek ya da tüzel kişilerin ekonomik eylemlerini gerçekleştirmesinde aktif olarak rol oynamaktadır (Hopwood, 1988: 9-10). Bilgi asimetrisi, ülkelerdeki para politikalarını da yakından ilgilendirmektedir. Piyasada eldeki kaynakların etkin bir biçimde kullanımı için birimler arasındaki bilgi alışverişinin tam olarak sağlanması zorunludur. Bilgi alışverişinin tam olarak sağlanmaması nedeniyle ekonomik birimler arasında asimetrik bilgi ortaya çıkacaktır. Sonuç olarak yaşanan asimetrik bilgi problemi, piyasa aksaklıklarına neden olacaktır (Karahana, 2006: 152).

Bilginin kaliteli olmasıyla sağlayacağı fayda doğru orantılıdır. Bilgi ne kadar kaliteli ve doğru olursa, o derece faydalıdır. Bu durumda yapılan raporlamanın özelliklerinden en önemlisi bilgiyi tam olarak sunmasıdır. Muhasebenin hazırladığı finansal tabloların kalitesi, işletme yöneticileri ile işletme dışındaki kişiler arasındaki bilgi asimetrisini azaltmaktadır. Bilgi asimetrisinin azaldığı durumlarda, belirsizlik ortadan kalkmakta, şeffaf raporlama yapılabilmektedir. Böylece işletmelerin risk primleri azalmakta ve sermaye maliyetleri düşmektedir (Durak ve Gürel, 2014: 98).

Bir ülke içerisinde kamulaştırma ve yolsuzluklar çok ise, genellikle sözleşmeler gizlice yapılmaktadır. Böylece taraflar politik ve sosyal incelemelerden kurtulmuş olmaktadır. Bu durumdaki ülkelerde yaşanan bilgi asimetrisini azaltmak için, finansal tablo ve raporlara çok az başvurulmaktadır. Tablo ve raporlara olan ihtiyacın azalması muhasebe kalitesini düşürmektedir. Ancak yasaların doğru uygulandığı, yolsuzlukların çok az olduğu ülkelerde ise durum tam tersine dönmektedir. Finansal tablo ve raporlar ülkenin vergi alacaklarını belirlemede büyük rol oynar. Finansal tablo ve raporlar bilgi asimetrisini azaltmak için kullanılmaktadır

(Gençoğlu ve Ertan, 2012: 10). Görüldüğü gibi finansal tablo ve raporlara olan gereklilik, muhasebe kalitesini doğrudan etkilemektedir. Eğer finansal tablo ve raporlara olan ihtiyaç yüksekse muhasebe kalitesi artmakta, düşükse muhasebe kalitesi azalmaktadır.

İşletmelerden farklı beklentiler içerisinde olan çeşitli gruplar olabilir, hem bu gruplar hem de, işletme sahibi veya yöneticileri doğru kararlar alabilmek için güvenilir, doğru, şeffaf, hızlı ve zamanında elde edilmiş bilgilere ihtiyaç duyarlar (Uyar, 2008: 132). Muhasebe sistemi gerekli olan bu bilgileri sağlamaktadır. Muhasebe, hem önceden tahmin edilen, (ex ante) hem de geçmişe yönelik (ex post) maliyet-kar analizi için gerekli bilgileri sağlamaktadır (Küçük, 2014: 109).

Bu bilgiler işletmenin kendisini, işletme sahibini, üst yönetimi, denetçileri, devlet kurumlarını, çalışanları, işletmeye yatırım yapmak isteyen diğer kurumları, kredi sağlayacak olan bankaları ve devleti doğrudan ilgilendirmektedir. Hem işletme hem de işletmeye yatırım yapmayı düşünen kişiler bu bilgiler doğrultusunda kararlar almaktadırlar. Yatırım, gelecekte sağlanacak faydalar için elde bulunan kaynakların belirlenen alanlara aktarılması olarak tanımlanabilir. Yatırım işletme biliminde farklı tanımla karşımıza çıkmaktadır. En geniş tanımıyla işletme biliminde yatırım, nakdi değerlerin tesis mallarına dönüştürülmesidir (Şenel, 2007: 5). Bu nedenle muhasebe bilimi, ortaya çıkardığı veriler sadece işletmenin kendisini değil çevresinde bulunan birçok gerçek ve tüzel kişiyi yakından ilgilendirmektedir.

1.3.1. Finansal Varlık ve Finansal Okuryazarlık

Finansal araç, işletmelerin finansal varlıklarında artışa yol açan sözleşmedir. (Tiffin, 2004: 150). Türk muhasebe sisteminde finansal araçlar, varlıklar ve borçlar olarak ikiye ayrılır (Fahri, 2011: 60). Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IAS) 39, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, karmaşık ve anlaşılması zor olduğu için, Muhasebeleştirme ve Ölçüm Standartlarının yerine yeni bir standart yayınlamaya karar vererek yeni bir proje başlatmıştır. 2009 yılında proje meyvelerini vermeye başlamış ve Finansal araç standardına yeni bir bakış açısı getiren Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IFRS) 9: Finansal araçlar standardının ilk bölümü yayınlanmıştır. İşletmelerin varlık kalemleri içerisinde, finansal varlıklar önemli bir paya sahiptir (Özersan ve Aslan, 2016: 574).

Finansal varlıkların, daha iyi analiz edilebilmesi finansal raporlamalarda kolaylık sağlamaktadır. Finansal raporların doğru ve anlaşılabilir bir standartla düzenlenmesi, alınacak kararların da sağlıklı olmasını da beraberinde getirecektir. Bu nedenle, finansal varlıklar için standart bir sınıflandırma yapılması gerekir.

Tablo 1.7’de finansal varlıklar için yapılmış sınıflandırma görülmektedir. Ayrıca, yapılan sınıflandırma sonucunda, varlıkların elde edildiklerinde, dönem içinde ve elden çıkarıldıklarındaki değerlemeleri ve değerlendirme farklarının finansal raporlardaki görünüşü yer almaktadır. Tablo incelendiğinde, finansal varlıkların nasıl değerlendirilmesi gerektiği açık olarak görülmektedir. Ancak, böyle bir tabloyu yorumlayabilmek için, belli oranda finansal okuryazarlık bilgisi gerekmektedir.

Tablo 1.7. Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) 39’a Göre Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi.

Finansal Araç	Alış	Dönem İçi Değerleme		Elden Çıkarma
		Değerleme	Değerleme Farkı	
Alım Satım Amaçlı Finansal Varlıklar	İlk Muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı. Gerçeğe uygun değere işlem maliyeti ilave edilmez	Gerçeğe Uygun Değer	Gelir Tablosunda	Gelir Tablosunda Raporlanır.
Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı. İşlem maliyetleri gerçeğe uygun değere dâhil edilir.	Etkin faiz oranı kullanılarak itfa edilmiş maliyetleri üzerinden.	Gelir Tablosunda	Gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilerek oluşan fark özkaynak veya sonuç hesaplarına kaydedilir.
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar	İlk muhasebeleştirmede gerçeğe uygun değer olarak piyasa alış fiyatı. İlgili finansal varlığın edinimi yüklenimi ile doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri de söz konusu gerçeğe uygun değere ilave edilir.	Tespit edilebilenler gerçeğe uygun değer ile Tespit edilemeyenler Maliyet değeri ile.	Öz Kaynaklarda	Gelir Tablosunda Raporlanır. Gerçeğe uygun değer farkları dönemin gelir ve gider hesapları ile ilişkilendirilir.

Kaynak: İşseveroğlu, 2014: 92

Finansal varlık tanımları incelendiğinde, finansal varlık kalemlerinin ilk ve en önemli olanı nakit olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca, diğer işletmelerin öz kaynaklarına dayalı finansal araçlar, işletmenin çeşitli hakları, (gelecek zaman dilimlerindeki varlık veya borçlarının takas edilebilmesi için düzenlenen çeşitli sözleşmelerden doğan hakları) olarak gösterilebilir (Mısırlıoğlu, 2008: 68). Ayrıca, nakit benzeri alacaklar, başka bir işletmenin hisse senetleri, alacak senetleri, (iştirakler ve bağlı ortaklıklar hariç) devlet ve özel kesim tahvilleri, hazine bonosu finansal varlık olarak tanımlanır. Ancak burada yapılan tanıma her iki tarafından bakmak gerekir. Bankadaki nakit hesabı işletme için finansal bir varlık iken, banka tarafından bakıldığında finansal bir borçtur. Ayrıca işletmenin alacakları işletme için varlık iken, karşı işletme için finansal borçtur (Fındık, 2016: 63-64).

Muhasebe verileri ve tabloları, işletmeler hakkındaki bilgileri işletmeden beklenti içerisinde bulunanlar için gerekli bilgileri içerirler. Ancak bu bilgilerin doğru, dürüst ve zamanında bildirilmesi kadar, bilgiye ihtiyacı olanların bilgiyi doğru değerlendirmeleri de çok önemlidir. Ancak, yapılan bazı araştırmalarda, kişi bazında finansal bilgi eksikliğinin çok yüksek oranlarda olduğu görülmektedir. Türkiye’de üniversite öğrencilerine uygulanan bir araştırma sonucunda, kredi kartı kullanan ve kullandığı kredi kartının son ödeme tarihini bilenlerin oranının % 81, kredi kartı kullananları yakından ilgilendiren temerrüt faizini bilenlerin oranı % 19 olarak ortaya çıkmıştır (Temizel ve Özgüler, 2015: 2). Kaynaklar sınırlıdır ve insan elindeki bu sınırlı kaynaklardan maksimum fayda elde etmek ister. Ancak finansal kaynakların çeşitliliğinin artması, finansal okuryazarlığın önemini daha da artırmaktadır (Temizel ve Bayram, 2011: 73).

Bireyler, hayatlarının her döneminde finansal planlar yapmak zorundadırlar. Bütçelerini düzenlemek, emeklilik planlarını hayata geçirmek, çocuklarının eğitim masrafları ve geleceğe yönelik yatırımlar bu finansal planlar arasında yer alır. Yapılan planlar sonucunda alınması gerekli çeşitli finansal kararlar bulunmaktadır. Finansal kararların alınabilmesi, gerekli olan finansal bilgiye erişebilme ve bu bilgiyi iyi okuyup yorumlayabilme becerisini, yani finansal okuryazarlık bilgisini gerektirir (Bayram, 2015: 106). Diğer taraftan, elde edilen bu muhasebe ve ekonomi bilgilerini doğru bir şekilde yorumlayabilmek ve bu doğrultuda gerçekçi kararlar alabilmek zordur. Muhasebe ve ekonomi bilgisi az olan bireyler bu tür kararları alım aşamasında çeşitli hatalar yapabilmektedirler. Bunu önleyebilmenin en iyi yolu, parayı yönetebilme becerisidir. Finansal okuryazarlık bilgisine sahip olmak hem karşılaşılan

finansal problemlerin üstesinden gelebilmek hem de, bu problemleri daha oluşmadan önleyebilmek açısından önemlidir. Çünkü gerçek ve tüzel kişilikler, hayatlarının her döneminde finansal kararlar almakta ve bu kararlarla hayatlarına devam etmektedirler. Bu konuda bilinçli olmak, tecrübeyle sağlanabileceği gibi eğitimle de oluşturulabilmektedir. Ancak tecrübe her zaman etkili sonuç vermeyebilir (Öztürk ve Demir, 2014: 114). Gerçek ve tüzel kişiler, verdikleri bu finansal kararlar sonucunda, yatırım yapmak, finansal varlık satın almak ya da tasarrufa yönelmek tercihlerinden birini gerçekleştirirler. Finansal okuryazarlığın önemi burada daha da fazla ortaya çıkmaktadır.

1.3.2. Bilgi Sistemleri ve Muhasebe Bilgi Sistemi

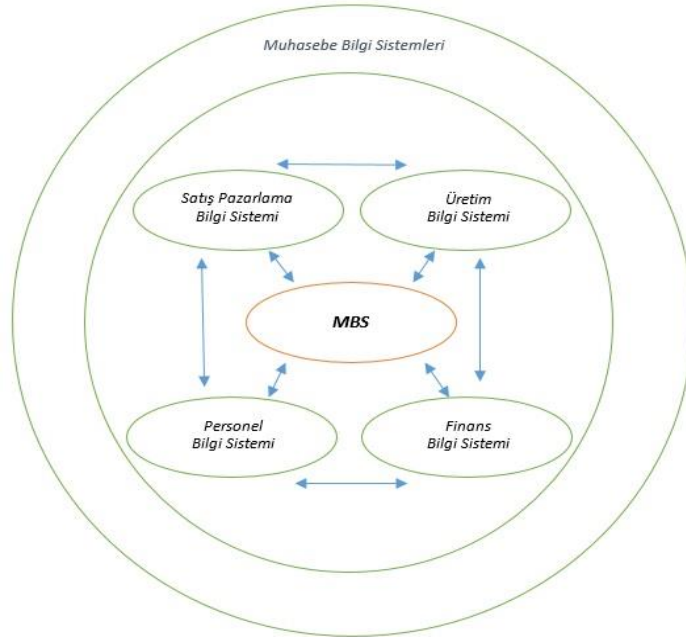
Yönetim bilgi sistemlerinin en gelişmiş olanı ve en eskisi muhasebe bilgi sistemidir. İşletme içerisinde her türlü kıymet hareketinin izlenmesi muhasebe bilgi sistemi tarafından gerçekleştirilir (Mizrahi, 2011: 310). Bilgi sistemlerinin genel amacı, karar alırken kullanabilecek kaliteli ve iyi sınıflanmış bilgiler sağlamaktır. Muhasebe Bilgi Sistemleri (MBS)'nin amacı da işletme içi ya da dışında, işletmeyle ilgili bilgiye ihtiyaç duyanlara nitelikli bilgi sağlamaktır. Bu bilgiler doğru, güvenilir ve tarafsız olmalıdır (Cemalcılar ve Önce, 1999: 16). Ancak MBS diğer muhasebe kavramlarından farklı olan bir sistem olarak göze çarpmaktadır. Bir sinir sistemine benzetilebilir ve yöneticilere karar verme aşamasında gerekli olan bilgileri sağlar (Gökdeniz, 2005: 87). Bu nedenle, MBS oluşturduğu bilgi kalitesinin artması amacıyla, finansal raporlama standartları oluşturulmaya çalışılmakta ve bu standartlar birçok ülke tarafından kabul görmektedir. Ancak, 2002 yılında, ABD ve Avrupa'da bazı halka açık firmaların yayınladığı finansal raporlar sonucunda yaşanan krizler muhasebe skandallarına dönüşmüştür. Avrupa Ahold ve Parmalat, ABD ise Worldcom ve Enron gibi büyük şirketlerde muhasebe skandalları yaşanmıştır (Karğın ve Arıcı, 2015: 2). Avrupa ve ABD'de yaşanan muhasebe skandalları sonucunda, halka açık firmaların muhasebe bilgilerinin kalitesizliği, finansal raporlara olan güveni azalmıştır.

Enron'un iflas etmesi önemli bir olaydır. Ancak, daha da önemlisi dünyanın en büyük denetim firmaları sıralamasında beşinci olan Arthur Andersen tarafından bu kötü gidişin üç yıl boyunca saklanmasıdır. Enron üç yıl boyunca kötü durumda olduğu halde, iyi gösterilmiş ve yatırımcılar aldatılmıştır. Bu olaydan sonra, muhasebe

mesleğine bakış açısı değişmiş, muhasebe ve denetimde etik ön plana çıkmıştır. Ayrıca Türkiye’de yaşanan banka iflaslarının çoğunda olumlu denetim raporlarının olduğu göze çarpmaktadır. Bu olaylar neticesinde muhasebe ve denetim mesleğinde, meslek etiği kavramı tartışılır hale gelmiştir (Dinç ve Cengiz, 2014: 225). Muhasebe mesleğini profesyonel olarak icra eden bir muhasebe meslek mensubunun yaptığı işe olan saygısında ve etik kurallara uymasında, öğrencilik hayatında aldığı etik değerlerin etkisi çok büyüktür. (O’Leary ve Radich, 2001: 236). Nitelik ve nicelik olarak farklılık gösterse de etik dışı davranışlar ve yolsuzlukların toplumsal yapı üzerine olumsuz etkileri vardır. Yolsuzluklar, ekonomiyi, büyüme ve kalkınmayı, gelir dağılımını, yabancı yatırımları, enflasyonu olumsuz olarak etkileyerek ekonomik yaşama önemli maliyetler yüklemektedir. Ayrıca kayıt dışı ekonomiyi artırmakta, kamu mali dengesini bozmaktadır. (Dökmen, 2012: 42).

İşletme Bilgi Sistemi (IBS), işletme içerisindeki bütün alt sistemlerin birleşmesiyle oluşan bir sistemdir. Bunlar, üretim bilgi sistemi, pazarlama bilgi sistemi, muhasebe bilgi sistemi (MBS), personel bilgi sistemi ve finansal bilgi sistemi olarak sayılabilir. Bu sistemlerin hepsi IBS’ni beslemek için koordineli olarak çalışırlar. İşletmenin alt bilgi sistemlerinden biri olan muhasebe bilgi sistemi, işletmenin diğer bütün bilgi sistemleriyle ilişki içerisinde. Bu ilişki, Şekil 1.4’de aşağıda gösterilmiştir.

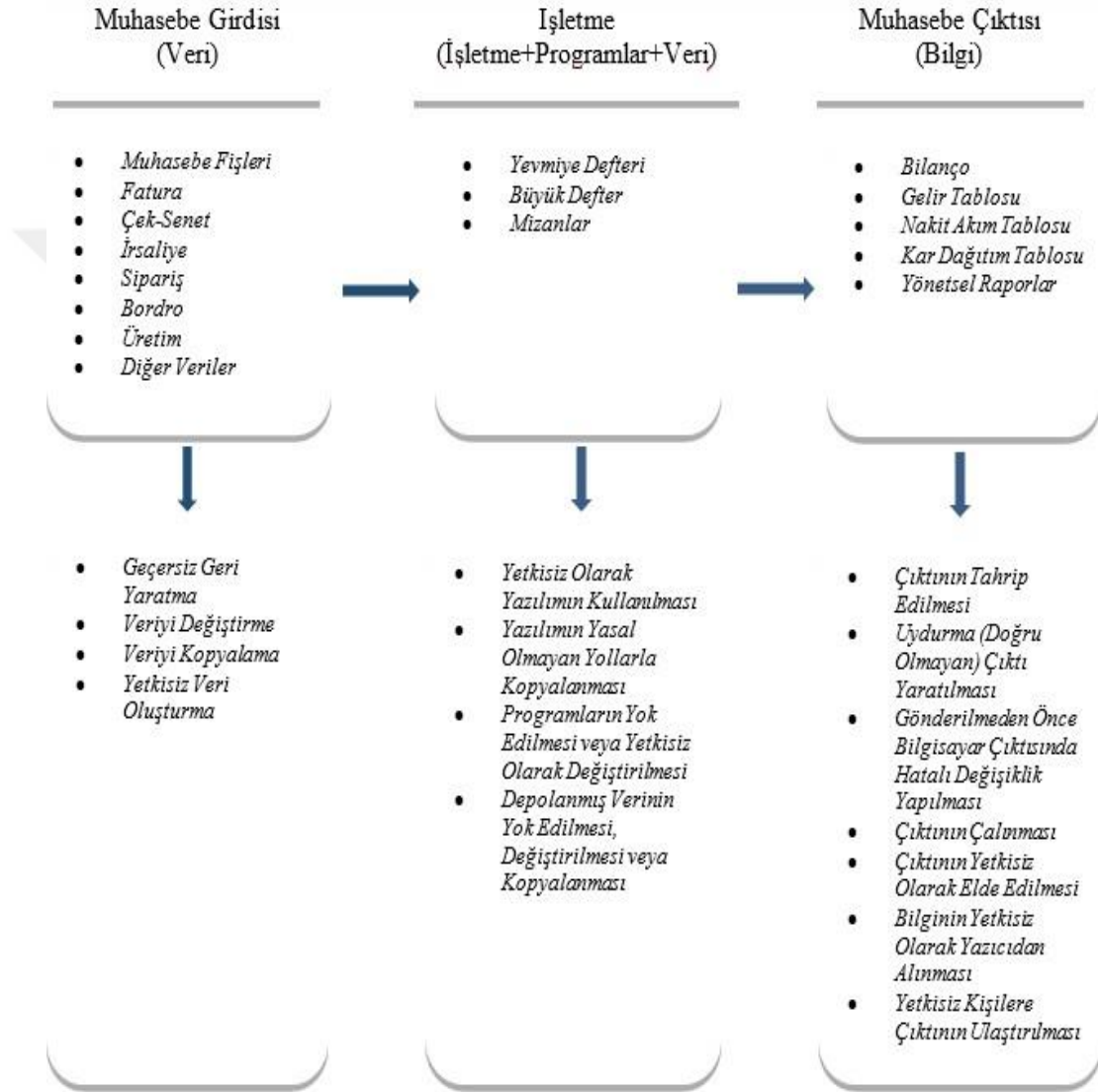
Şekil 1.4. IBS ve MBS Arasındaki İlişki

Kaynak: Dinç ve Abdioğlu, 2009: 162

Muhasebe bilgisi, ekonomik değeri olan ve farklı amaçlar için kullanıcısı bulunan sistemli bir bütündür. İşletme ile ilgilenen bütün çevrelerin ihtiyacı olan bilgileri sağlama amacını taşıyan muhasebe, verileri yorumlanabilir bilgilere dönüştürmektedir. Bu özellikleri onu bir bilgi sistemi yapmaktadır (Kalmış ve Dalgın, 2010).

Şekil 1.5. MBS'nde Veri/Bilgi Akış Sürecinde Oluşan Güvenlik Tehditleri.

Kaynak: Demir, 2005: 152.

Günümüzde bilgiye ulaşmak eskisi gibi zor olmamakla birlikte, bilgiyi ilk elden almak çoğu zaman imkânsızdır. Ancak ikinci ya da üçüncü elden bilgi almanın da sakıncaları vardır. Bilgi ilk kaynağından alınmadığında, kasıtlı veya kasıtsız olarak yanlış beyan edilme olasılığı artar. Eğer bilgiyi veren ile alan arasında bir çıkar çatışması bulunuyorsa, alınan ya da verilen bilginin hatalı olma olasılığı çok yüksektir

(Aytekin, Sezgin ve Yalçın, 2015: 69-70). Muhasebe süreci içerisinde oluşturulan bilgilerin kaliteli ve ihtiyacı karşılayacak standartlarda olması ve gerçekleri yansıtması gerekmektedir.

Bilgisayar ve iletişim teknolojisinin geldiği nokta, her alanda olduğu gibi muhasebe alanında da önemli gelişmelere neden olmaktadır. Bilgi teknolojileri muhasebeciler için vazgeçilemeyen bir araç haline almıştır. Tekdüzen Hesap Planı'nın kullanılmaya başlandığı 1994 yılından itibaren, muhasebe işlemlerinde bilgisayar kullanımı oranında büyük bir artış olmuştur. Yazılım firmaların geliştirdiği muhasebe paket programları muhasebe işlemleri, veri analizleri ve raporlamalarda büyük kolaylık ve doğruluk sağlamıştır (Özer, Özcan ve Aktaş, 2010: 3294). Ancak bilgi teknolojilerinin hayatımıza girmesi çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir.

İşletmelerin özel ve kendilerine ait bazı bilgileri kolay ulaşılabilir duruma gelmiştir. Bir sistem kontrolden ve denetimden yoksunsa, o sistemin güvenli ve verimli olmasından söz edilemez. Denetlenmeyen bilgi teknolojisi sistemi, ne kadar iyi kurulmuş ve ne kadar iyi çalışıyor olursa olsun, işletmelere ve finans sektörüne vereceği zarar büyük olacaktır (Özbilgin, 2003: 127). Ayrıca bağımsız denetim, hazırlanmış olan mali tabloların güvenilirliğini artırmaktadır. Etkin piyasa ekonomisine göre, varlıkların tümü kamuya açık bilgilerdir (Ittonen, 2010: 8). Ancak bağımsız denetimin taşıdığı bazı riskler vardır. Bu risklerin en önemlisi, bağımsız denetçinin ücretini denetlediği firmadan almasıdır. Bir diğer risk ise kar amacı güden bir kuruluş olmasıdır. Bazı durumlarda yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmemektedirler (Karasu, 2014: 87).

1.3.3. Bilgisayar ve Muhasebe

Bilgisayarların ve bilişim teknolojilerinin günümüzdeki kadar gelişmediği yıllarda, işletmeler işlerinin büyük bir bölümünü elle yapmaktaydılar. Bu durum muhasebe işlemlerinin tamamı için de geçerliydi. Muhasebe işlemleri yorucu, zaman alıcı ve hata riskinin fazla olduğu işlemlerdir. Klasik yolla yapılan muhasebe işlemlerinde ilk yapılması gereken belgelerin sınıflandırılmasıdır. Belgeler toplanır, doğrulanır ve türlerine göre ayrılır. Böylece kayıt edilebilecek duruma getirilir, kasa ve yevmiye defterine işlenir. Yevmiye defterine yapılan kayıtlar, büyük defterlere işlenir (Erden, 1996: 9). Muhasebe işlemlerinden sonra yapılması gereken ve

muhasebenin asıl konularından biri olan raporlama işlevi uzun zaman almaktadır. Bilanço ve diğer mali tablolar, vergi beyannamelerinin doldurulması gibi bütün muhasebe işlemlerinin elle yapılması, hata riskini de beraberinde getirmektedir.

Bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bilgisayarın hayatımıza girmesiyle, elle yapılan birçok işlem bilgisayarlar yardımıyla yapılmaya başlanmıştır (Dalcı ve Tanış, 2004: 21). Muhasebe için özel geliştirilmiş Bilgisayarlı Muhasebe Programları (BMP) sayesinde muhasebe işlemleri artık daha hızlı, doğru ve kolay yapılır duruma gelmiştir. Böylece rutin işlerin büyük bir bölümü bilgisayar tarafından yapılmaya başlanmış ve muhasebe bölümlerinde istihdam edilen iş gücü sayısı da önemli ölçüde azalmıştır. BMP, klasik defter tutma anlayışını da tamamen değiştirmiş, ciltli defterler yerine yazıcılardan alınan form ve listeler muhasebe defterlerinin yerine geçmiştir (Yıldırım, 2012: 3).

Geleneksel yöntemde muhasebe işlemleri gerçekleştiren işletmelerin çok sık karşılaştığı hatalardan biri nakil hatalarıdır. Küçük gibi görünen ancak büyük problemlere sebep olan nakil hataları, BMP'yla önemli ölçüde engellenmiştir. BMP'yla, e-beyanname uygulamaları ile vergi dairesine bile gitmeye gerek kalmadan, beyanname düzenleme işlemi yapılabilmekte ve vergi dairesine ulaştırılabilmektedir. Her türlü bilgi ve belge üretimi bilgisayar üzerinden yapılabilmekte, rapor ve çıktılar dakikalar hatta saniyeler içerisinde alınabilmekte, istenilen yere çok kısa zamanda e-mail yoluyla ulaştırılabilmektedir.

Her türlü bilgi ve belge, dünyanın herhangi bir yerine, çok kısa sürelerde ulaştırılabilmektedir. BMP, muhasebe işlemlerini yalnızca kolaylaştırmakla kalmayıp, işlemlerin hızlı bir şekilde yapıp muhasebeleştirilmesini de sağlamıştır. Geçmişte, uzun zaman alan fatura kesme, kesilen faturanın muhasebeleştirilmesi, cari hesaplara atılması, tahsilatların yapıp ilgili hesapların çalıştırılması gibi işlemler BMP ile hızla hazırlanabilir hale gelmiştir.

Bu işlemler sonucunda sene sonunda hazırlanması gereken gelir-gider, kar/zarar, mizan ve bilanço tabloları istenilen zamanda, bir tuşa basarak çok kısa sürelerde hazırlanabilmektedir. İstenilen tablolar ve raporlar için sene sonunu bekleme zorunluluğu ortadan kalkmıştır. BMP'yla hata olasılığı en aza inmiştir. Hata varsa bu bilgisayardan ya da muhasebe programından değil verilerin yanlış girilmesinden kaynaklanmaktadır.

Ancak bu değişim başka sorunları da beraberinde getirmiştir. İşletme içindeki bilgisayarların ağ ile birbirine bağlanması ve bireysel olarak internet ağına

açılabilmesi ile bu güvenlik sorunu daha da artmıştır (Demir, 2005: 148). Ancak bilgisayar ve iletişim teknolojilerinde yaşanan bu gelişmeler, beraberinde büyük kolaylıklar getirmekle birlikte finansal suç oranında artışa neden olmaktadır (Toraman, İşgüden ve Abdioğlu, 2009: 17).

İKİNCİ BÖLÜM

HATA ve HİLE KAVRAMI

2.1. Hata ve Hile

İnsanlar tarafından yapılması gereken birçok işlemde olduğu gibi, muhasebe işlemlerinde de hata yapılması normaldir. Yapılan bu hatalar genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri doğrultusunda çeşitli yollarla düzeltilebilir. Ancak, yapılan hataların bir çıkar sağlama amacıyla kasıtlı bir şekilde, yapılmış olması yapılan hatanın içeriğini değiştirmekte ve artık bu hata, hile olarak adlandırılmaktadır, hatalarda kasıt yoktur.

Kasıt, kasıtlı fiili işleyen failin, bu fiilin hukuka aykırı olduğunu bilerek ve isteyerek işlemesidir. Fiil isteyerek işlenmiştir, bu nedenle fiilde kasıt vardır. Kastın bir diğer türü, ihtimali kasteden kusurdur. Bu türde fail hukuka aykırı bir fiil işlemek istememiştir. Ancak, işlediği fiilin hukuka aykırı bir sonuç vereceğini görüyor ve ihtimali kabulleniyorsa, “ihtimali kasıt” denilen, kastın diğer türü oluşmaktadır.

Hata, muhasebe kayıtları ve finansal tablolar oluşturulmasında, tablo kalemlerinin tanınması, ölçülmesi, sunulması ve açıklanması sırasında herhangi bir kasıt olmaksızın yapılan yanlışlıkları ifade eder. Hile ise, yönetimin, çalışanların ya da üçüncü şahısların kasıtlı olarak bir menfaat sağlamak amacıyla aldatma içeren davranışlar içerisinde bulunması anlamına gelir.

TMS 8’de yapılan tanıma göre hata; Hatalar, finansal tablo kalemlerinin tanınması, ölçülmesi, sunulması ve açıklanması sırasında ortaya çıkar. Eğer finansal tablolar, önemli bir hata veya İşletme’nin finansal durumunu, finansal performansını veya nakit akışlarını yanlış göstermeye yönelik önemsiz de olsa kasıtlı yapılmış ön bir hatayı içeriyorsa, Türkiye Finansal Raporlama Standartları’na (TFRS) uygun değildir. Cari dönemde yapılan hatalar finansal tablolar onaylanmadan önce saptanırsa cari dönemde düzeltilmelidir. Ancak bazı durumlarda hatalar, sonraki dönemlerde fark edilir ve bu geçmişe yönelik hatalar karşılaştırmalı bilgilerde izleyen dönemlere ilişkin finansal tablolarda düzeltilir (<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/>).

Görüldüğü üzere, iyi niyet çerçevesi içerisinde yapılmış olan hatalar konu dışında tutulmuştur. Gözden kaçırma veya dikkatsizlik gibi insani nedenlerden

yapılmış hatalar, insani nedenlerden meydana gelmektedir. Kötü niyet, kişisel çıkar amacıyla yapılan bilinçli bir hata yani kasıt yoktur (Çubukçu, 2009: 118). Yapılan hataların çoğu genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesinde, gerekli muhasebe kayıtları ile düzeltilebilmektedir. Ancak burada hatanın ne sıklıkla ve ne şekilde yapıldığı büyük önem kazanmaktadır.

Kasıt kavramı, Sermaye Piyasalarında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ'de, (Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) Seri: X No: 22) düzenlenen finansal tablolardaki hatalar üç nedenden olabilir. Bu nedenler hile, usulsüzlük ve hatalardır. Hile ve usulsüzlükleri hatadan ayıran temel unsur, finansal tablolarda yapılan hataların gerçekleşmesine neden olan fiilin kasıtlı olarak yapılıp, yapılmadığıdır şeklinde açıklanmıştır.

Çalıyurt 2007'ye göre ise hile, parasal faaliyetler sonucunda oluşan ve muhasebeyi ilgilendiren olayların oluşumu, belgelenip kayıt altına alınması ve bu işlemler sonucunda, ilgili çıkar çevrelerine rapor edilmesi aşamalarında, kötü niyetli ve kasıtlı olarak, çıkar çevrelerini zarara uğratma amaçlı, ulusal ve uluslararası mevzuata aykırı davranmak, davranılmasına teşvik etmek amaçlı basılı ve digital materyal sağlamak, suça iştirak etmektir.

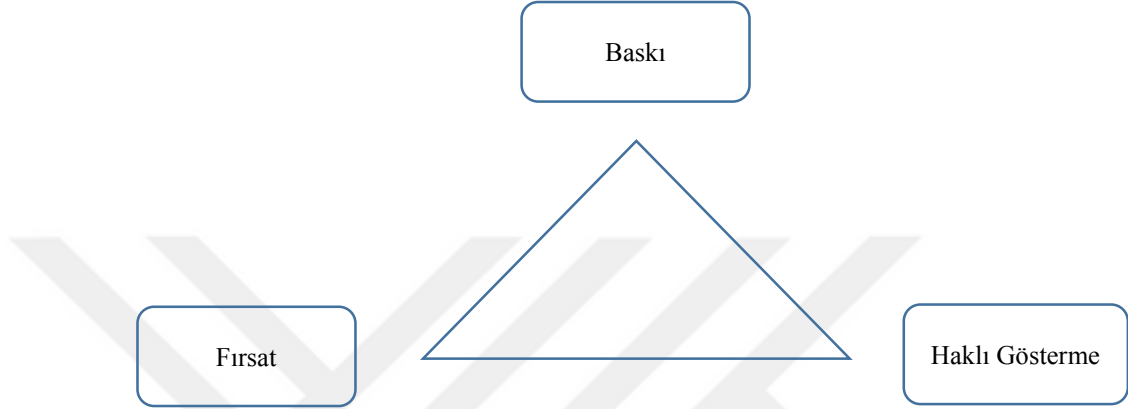
Hata ve hilelerin her ikisi de işletmeye büyük zararlar verebilmektedir. Hata bilgi eksikliği, ihmal veya dikkatsizlikten kaynaklanır, hilenin sonucunda ise maddi veya manevi bir kar vardır.

Tanımlardan anlaşılacağı gibi doğrudan kasıt, failin meydana gelen ya da gelecek olan sonuç için bu fiili işlemi dolaylı kasıt ise, meydana gelen sonucu istemediği halde bu sonucu göze almasıdır (Özbirecikli, 2006: 5). Hata ya da hile sonucunda hazırlanan tablo ve belgeler yanlış beyana neden olmaktadır. Yapılan yanlış beyanlar, işletme içinden veya işletme dışından karar almak zorunda olanları olumsuz etkileyecektir.

İşletmelerdeki yöneticileri ve çalışanlarının hata ve hile yapmalarına neden olan baskı değişkeni, yöneticinin lüks düşkünlüğü ve kötü alışkanlıklarının olup olmadığına bakılarak bulunabilmesi mümkündür. Fırsat değişkeni ise, iş işleyişinin iyi bilinmesi ve çalışanların izlenip değerlendirilmesi ile tespit edilebilir. Haklı gösterme değişkeni ise, yanlış olan davranış ve işlemlerin kesin olarak belirlenmesi ve hileye haklılık kazandırabilecek en ufak bir neden bırakılmayarak tespit edilebilir (Doğan ve Nazlı, 2015: 198). Hile diğer suçlardan farklıdır. Suçun gerçekten işlenmiş olduğu, kanıtlanması zor bir durumdur ve gerçekleştiren bir hileyi gün yüzüne çıkarmak her

zaman mümkün olmamaktadır (Dumanoğlu, 2005: 348-355). Hile ile mücadele edebilmenin ilk şartı, yapısını ve bileşenlerini bilmekten geçer. Hilenin üç temel unsuru vardır (Çubukçu, 2009: 117). Hem yöneticilerin hem de denetçilerin, hile oluşumu hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Statement of Auditing Standart (SAS) No: 99 bölüm 2’de, hile üçgeni aşağıdaki şekilde gösterilmektedir.

Şekil 2.1. Hile Üçgeni

Kaynak: Mc Millan, 2006: 3

İşletmelerdeki yöneticileri ve çalışanlarının hata ve hile yapmalarına neden olan baskı değişkeni, yöneticinin lüks düşkünlüğü ve kötü alışkanlıklarının olup olmadığına bakılarak bulunabilmesi mümkündür. Fırsat değişkeni ise, işleyişinin iyi bilinmesi ve çalışanların izlenip değerlendirilmesi ile tespit edilebilir. Haklı gösterme değişkeni ise, yanlış olan davranış ve işlemlerin kesin olarak belirlenmesi ve hileye haklılık kazandırabilecek en ufak bir neden bırakılmayarak tespit edilebilir (Doğan ve Nazlı, 2015: 198).

Bilginin üretilmesinde, gerçeğe uygun, tarafsız, dürüst ve adil davranmalıdır. Muhasebe Bilimi’nden (MB) ve çalışanlarından beklenen, sosyal sorumluluk kavramının benimsenmesidir. Aksi durumda, diğer muhasebe kavramlarının hiçbir önemi kalmayacaktır (Otlu, 2002: 1-2). Diğer muhasebe kavramları ise, kişilik kavramı, işletmenin sürekliliği kavramı, dönemsellik kavramı, parayla ölçülebilme kavramı, maliyetin esası kavramı, tarafsızlık ve belgelendirme kavramı, tutarlılık kavramı, tam açıklama kavramı, ihtiyatlılık kavramı, önemlilik kavramı, özün önceliği kavramı, olarak sıralanabilir.

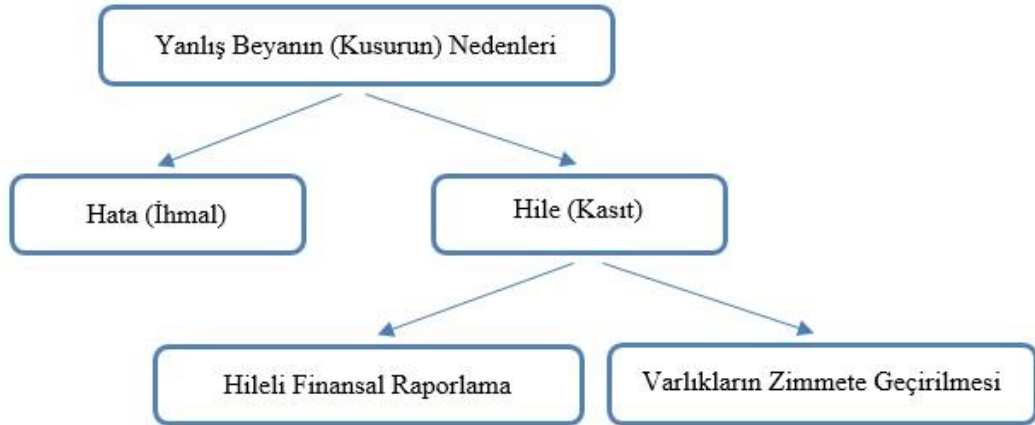
Erkan ve Arıcı 2011’e göre, muhasebe işlemleri ve finansal tablolarda yapılan hatalar iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birisi, hata diğeri hiledir. Muhasebe meslek mensuplarının topluma karşı olan sorumlulukları, diğer meslek mensuplarına

oranla daha fazladır ve gün geçtikçe bu sorumluluğun önemine istinaden çok sayıda kurum ve kuruluş, etik ile ilgili standartlar yayınlamakta veya üyelerine tavsiyelerde bulunmaktadır (Utku, 2009: 211). Muhasebenin temel kavramları araştırıldığında, Sosyal Sorumluluk Kavramı'nın ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Sorumluluk, alınan ya da verilen görevleri yerine getirme bilincidir. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'nın yaptığı daha geniş tanıma bakıldığında,

Bu kavram, muhasebenin işlevini yerine getirme hususundaki sorumluluğunu belirtmekte ve muhasebenin kapsamını, anlamını, yerini ve amacını göstermektedir. Sosyal sorumluluk kavramı; muhasebenin organizasyonunda, muhasebe uygulamalarının yürütülmesinde ve mali tabloların düzenlenmesi ve sunulmasında; belli kişi veya grupların değil, tüm toplumun çıkarlarının gözetilmesi ve dolayısıyla bilgi üretiminde gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst davranılması gereğini ifade eder (<http://www.ismmmo.org.tr>).

Temel muhasebe kavramlarından olan sosyal sorumluluk kavramı, yok sayıldığında kalan bütün muhasebe kavramlarının gereksiz kalmasına neden olacak kadar önemli bir kavramdır. Muhasebe çeşitli kişi ve kuruluşlara bilgi sunmakla yükümlü bir bilimdir. MB, bu sorumluluğunu yerine getirirken, mali tabloların oluşturulmasında ve sunulmasında, muhasebe işlerinin yürütülmesinde, belli kişi ve grupların değil, bütün toplumun çıkarlarını gözetmesi gerekir.

Şekil 2.2. Yanlış Beyanın Nedenleri

Kaynak: Özbirecikli, 2006: 4

Bu kavramların doğru bir şekilde yerine getirilebilmesi, muhasebe elemanının mesleğinde ne kadar başarılı ve bilgili olduğuyula doğru orantılıdır. Muhasebe hizmetinin ne olduğunun ve muhasebe elemanının tanımı burada daha da önem kazanmaktadır. 10.12.2003 tarih ve 25376 sayıyla Resmi Gazetede Yayınlanan 5018

sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'nu Muhasebe hizmeti ve muhasebe yetkilisinin yetki ve sorumluluklarını şu şekilde açıklığa kavuşturmuştur.

Kanun Numarası : 5018
Kabul Tarihi : 10.12.2003,
Yayımlandığı R. Gazete : Tarih :24/12/2003 Sayı :25326
Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5

Muhasebe hizmeti ve muhasebe yetkilisinin yetki ve sorumlulukları
Madde 61- (Değişik birinci fıkra: 22/12/2005-5436/10 md.) Muhasebe hizmeti; gelirlerin ve alacakların tahsili, giderlerin hak sahiplerine ödenmesi, para ve parayla ifade edilebilen değerler ile emanetlerin alınması, saklanması, ilgililere verilmesi, gönderilmesi ve diğer tüm malî işlemlerin kayıtlarının yapılması ve raporlanması işlemleridir. Bu işlemleri yürütenler muhasebe yetkilisidir. Memuriyet kadro ve unvanlarının muhasebe yetkilisi niteliğine etkisi yoktur.

Muhasebe yetkilisi, bu hizmetlerin yapılmasından ve muhasebe kayıtlarının usulüne uygun, saydam ve erişilebilir şekilde tutulmasından sorumludur. 9.12.1994 tarihli ve 4059 sayılı Kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla, genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerinin muhasebe hizmetleri Maliye Bakanlığınca yürütülür. Muhasebe yetkilileri gerekli bilgi ve raporları düzenli olarak kamu idarelerine verirler.

Muhasebe yetkilileri ödeme aşamasında, ödeme emri belgesi ve eki belgeler üzerinde;

- Yetkililerin imzasını,
- Ödemeye ilişkin ilgili mevzuatında sayılan belgelerin tamam olmasını,
- Maddi hata bulunup bulunmadığını,
- Hak sahibinin kimliğine ilişkin bilgileri,

Kontrol etmekle yükümlüdür.

Muhasebe yetkilileri, ilgili mevzuatında düzenlenmiş belgeler dışında belge arayamaz. Yukarıda sayılan konulara ilişkin hata veya eksiklik bulunması halinde ödeme yapamaz. Belgesi eksik veya hatalı olan ödeme emri belgeleri, düzeltilmek veya tamamlanmak üzere en geç bir iş günü içinde gerekçeleriyle birlikte harcama yetkilisine yazılı olarak gönderilir. Hataların düzeltilmesi veya eksikliklerin giderilmesi halinde ödeme işlemi gerçekleştirilir.

Muhasebe yetkilileri işlemlerine ilişkin defter, kayıt ve belgeleri muhafaza eder ve denetime hazır bulundurur.

Muhasebe yetkilileri, 34 üncü maddenin birinci fıkrasındaki ödemeye ilişkin hükümler ile bu maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen ödemeye ilişkin kontrol yükümlülüklerinden dolayı sorumludur. Muhasebe yetkililerinin bu Kanuna göre yapacakları kontrollere ilişkin sorumlulukları, görevleri gereği incelemeleri gereken belgelerle sınırlıdır. (Ek cümle: 22/12/2005-5436/10 md.) Muhasebe yetkililerinin görev ve yetkilerinin yardımcılara devredilmesine ilişkin düzenleme yapmaya Maliye Bakanlığı yetkilidir.

Muhasebe yetkilisi adına ve hesabına para ve parayla ifade edilebilen değerleri geçici olarak almaya, vermeye ve göndermeye yetkili olanlar muhasebe yetkilisi mutemedidir. Muhasebe yetkilisi mutemetleri doğrudan muhasebe yetkilisine karşı sorumludur. Muhasebe yetkilisi mutemetlerinin görevlendirilmeleri, yetkileri, denetimi, tutacakları defter ve belgeler ve diğer hususlara ilişkin usul ve Maliye Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir (<http://www.mevzuat.gov.tr/>).

Yukarıdaki kanunda da görüldüğü üzere “Muhasebe İşlemleri” ve “Muhasebe Elemanı” hakkında ayrıntılı tanımlar yapılmış, sorumlulukları belirlenmiştir. Muhasebe elemanlarının sorumluluklarını yerine getirilmemesi ya da eksik yerine

getirilmesi çeşitli sorunları da beraberinde getirmektedir. Hataların büyük bir kısmı muhasebe elemanlarının muhasebeyi, kanunları ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerini yanlış yorumlamalarından veya kasıtlarından kaynaklanmaktadır.

2.2. Muhasebe Hataları

Muhasebe hataların geneline bakıldığında, dikkatsizlik, unutkanlık ya da bilgisizlik nedeniyle, muhasebe kayıtları ve hesaplarında yapılan hatalardır. Bu tür muhasebe hatalarında genellikle kasıt unsuru aranmaz. Ancak MB’nde de, bu tür yanlışlıkların hata ve hile olarak ayrılması gerekmektedir. MBS’nde yapılan ve çoğunlukla karşılaşılan hataları şu şekilde gruplamak mümkündür.

2.2.1. Matematik hataları

Muhasebe işlemleri dışında yapılan matematiksel hatalardır. Hesaplama işlemleri sonucunda ortaya çıkar, genellikle toplama ve çıkarma hatalarıdır. Genelde hesap bakiyeleri hesaplanırken karşılaşırlar (Açık, 2012: 353).

Bu hataların çift taraflı kayıt yönteminde bulunması çok zordur. Belgeler üzerinde yapılan araştırmalar sonucu bulunabilir. Matematik hataları genellikle, matematiksel işlemlerin çok yapıldığı hesaplar olan, amortisman, yeniden değerlendirme, katma değer vergisi hesaplarında görülür (Irmak ve diğ., 2002: 33).

2.2.2. Kayıt Hataları

Finansal tabloların oluşturulmasına temel teşkil eden işlemlerin belgelerini muhasebe defterlerine yanlış veya eksik işlenmesi sonucunda oluşan hatalardır. Satıcılardan gelen faturaların yanlış fiyatla girilmesi ya da unutmaya nedeniyle hiç girilmemesi, satış fiyatlarının yanlış muhasebeleştirilmesi şeklinde olabilir. Ayrıca, rakamının fazla ya da eksik yazılması ve işlemin yanlış algılanarak yanlış hesaba kaydedilmesi nedeniyle oluşur (Açık, 2012: 353). Böyle bir durumda Muhasebe İşlemleri ve Benford Yasası arasında bir ilişki kurmak mümkündür. Benford Yasası incelendiğinde, rakamların doğal bir akışı olduğu ve dışardan bir müdahale olduğunda ve hatalı kayıtlar sonucunda, bu doğal akışın bozulacağı varsayımını geliştirmiştir. Günümüz şartlarında 1 TL’na sıfır km. bir araba almak imkânsızdır. Eğer günümüzde

alınan araç, muhasebe kayıtlarına bu fiyatla geçirilmişse rakamların doğal akışı bozulmuş olacaktır (Boztepe, 2013: 77).

2.2.3. Nakil Hataları

Yevmiye defterine yapılan her türlü kaydın, büyük defterlere kaydedilme zorunluluğu vardır. Ayrıca yevmiye defterine yapılan kayıt toplamlarının, yevmiye defteri sayfası sonuna gelindiğinde başka bir sayfaya aktarılması gerekir. Muhasebe işlemlerini geleneksel yöntemle tutan işletmeler nakil hatalarıyla bu gibi durumlarda karşılaşmaktadır. Nakil hatası, herhangi bir yevmiye maddesinin borç rakamı ve alacak rakamının birbirini tutmaması şeklinde olabilir.

2.2.4. Unutma ve Tekrarlama Hataları

Muhasebede dönemsellik ilkesi gereği, bir alacak veya borç, hangi dönem içinde gerçekleştirilmişse o dönem içinde muhasebeleştirilir. Alışlar ve satışlar da yine ilgili dönem içerisinde muhasebeleştirilmelidir. Bu tür işlemlerin farklı bir döneme kaydedilmesi ya da hiç kaydedilmemesi unutma hatası olarak kabul edilir. Tekrarlama ise unutmanın tam tersine aynı kaydın yinelenmesidir (Açık, 2012: 354). Muhasebede her kayıt yalnızca bir kere yapılır, aynı kaydın iki defa yapılması mükerrer kayıt olarak nitelendirilir. Genellikle ödemesi ya da tahsilatı daha sonra yapılacak işlemlerde karşılaşılan bir problemdir. Alım/satım sırasında belge aslıyla yapılan muhasebe kaydı, ödeme veya tahsilat sırasında yinelenir.

2.2.5. Hesap Hataları

Ayrıca, çok sık olarak karşılaşılan bir diğer durum ise, rakamların yevmiye defterinden defter-i kebire nakledilirken, başka bir hesaba yazılması veya farklı rakamlarla yanlış bir tutarın nakil işleminin gerçekleştirilmesidir. Şirket çalışanı ya da muhasebe elemanı muhasebeleştirilmesi gereken parasal bir olayı yanlış yorumlayabilir. Teknolojisi eskimiş ve satılması imkânsız bir duran varlığın, hala satılabilir olarak düşünüp, karşılık ayrılabilir (Hatunoğlu, Koca ve Kılıç, 2012: 175).

Bazı durumlarda yapılan muhasebe işleminin yanlış yorumlanması da bu tür bir hataya sebebiyet verebilir. İşletme kendisi için yapmakta olduğu bir binayı “258

Yapılmakta Olan Yatırımlar” hesabında izlemesi gerekirken, yıllara yaygın inşaat işi olarak düşünmüş ve “170 Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri” hesabına işlemiş olabilir. Yapılan işlem hesap hatasıdır (Irmak ve diğ., 2002: 34).

2.2.6. Bilanço Hataları

Bilanço genel tanımıyla, işletmelerin varlıklarını ve bu varlıkların nereden elde ettiklerini gösteren bir tablodur. Aktif tarafında varlıkları ve alacakları, pasif tarafında borçları ve özsermayesi yer alır. Bilanço temel eşitliği, yapılan günlük muhasebe işlemleriyle rakamsal ve hesap çeşitliliği olarak değişikliğe uğrayabilir. Ancak işletme varlıkları kaynaklardan çok olamayacağı için, bilanço temel eşitliği sürekli korunur (Sevilengül, 1997: 33).

Bilanço hataları üç grupta ele alınabilir. Bunlardan ilki, bilançoda niteliği bilinmeyen kapalı hesapların bulunmasıdır. Bilançonun anlaşılır ve açık olması gerekliliğine uymaz. İkincisi, aktif ve pasif hesapların karşılaştırılmasıyla yapılan hesap birleştirmeleridir. İşletmenin aynı kişiye olan borcu ve alacağı farklı hesaplarda izlenir. Bu hataların dönem sonlarında bilançoda bir problem yaratmaz ancak, bilançonun sadelik açıklık ve anlaşılır olma ilkelerine uymaz. Bilanço analizlerinde sorun yaşatır. Üçüncü olarak, işletmenin aktif ve pasifinde bulunan kıymetlerin değerlemesinde yapılan yanlışlıklardır (Açık, 2012: 354). Bilançonun asıl görevi işletmenin bilanço hazırlandığı andaki gerçek durumunu göstermektir. Bu nedenle günümüz koşullarıyla değerlendirilmiş olması gerekmektedir. İşletme varlıkları ve borçlarında değişimler olabilir.

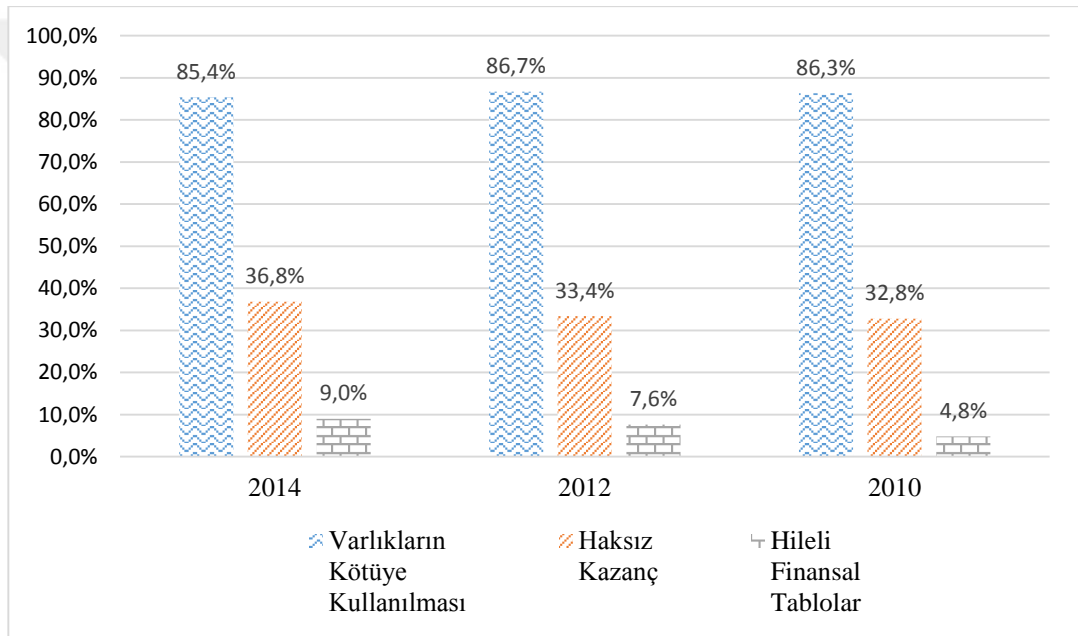
Yangın, sel, bozulma, çürüme nedeniyle işletme stoklarında bulunan mallar değer kaybedebilir. Ayrıca, işletme alacaklarının imkânsız hale gelmesi ve değer kayıpları da işletmenin varlık ve borçlarda değişikliklere neden olacaktır. Bütün bu değişikliklerin muhasebe kayıtlarına yansıtılması gerekmektedir. Diğer durumda bilanço işletmenin gerçek durumunu göstermekten uzak kalacaktır.

Değerlemenin nasıl yapılması gerektiği Vergi Usul Kanunu’nun 258-330 maddelerinde açıkça belirtilmiştir. Bu kanun dışında yapılan değerlemeler hata olarak kabul edilir (Irmak ve diğ., 2002: 38).

2.3. Muhasebe Hileleri

Hile kavramı değerlendirilirken, daha geniş ele alınmalıdır. Yalnızca şirket içi değil toplum, endüstri ve ekonomide yaşanan zor zamanlar bazı kişilerin hileyi mantıklı kılmalarını kolaylaştırır. Hile ufak ufak başlar zaman içerisinde yapılır. Çalışanların, şirket telefonlarını kendi amaçları için uzak mesafeleri aramak için uzun süreli kullanabilmektedirler. Ayrıca şirket için alınan sarf malzemelerini evlerine götürme gibi ufak suçların mantıklı olduğunu düşünebilirler. Bu küçük ihlaller daha büyük finansal suçlar için küçük başlangıçlar olabilir (Karabınar ve Akyel, 2009: 699).

Tablo 2.1. İşletmelerde Hile Türlerinin Yüzelik Dağılımı

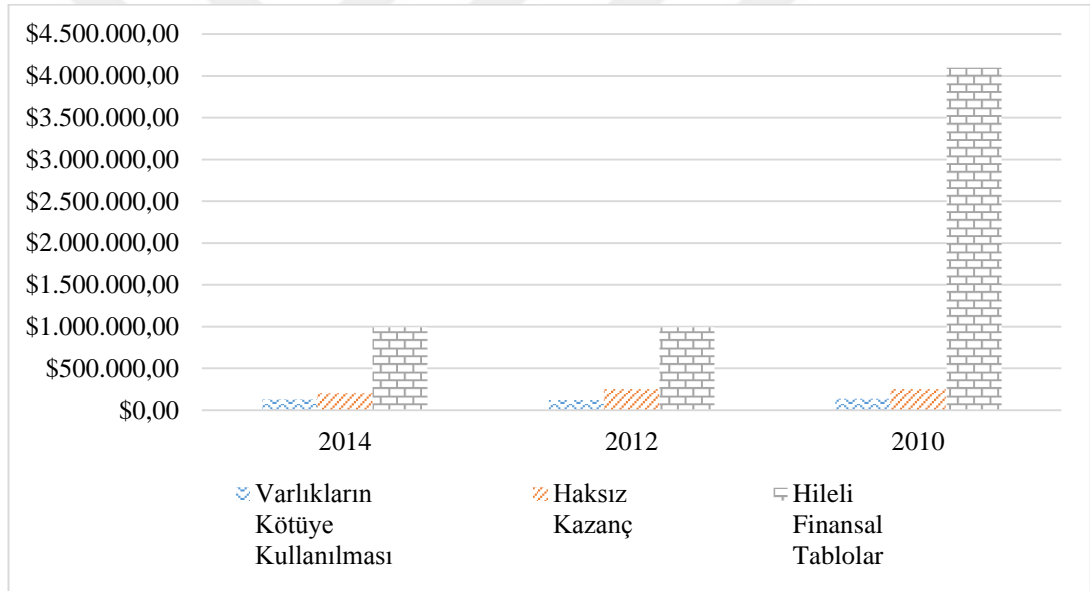
Kaynak: ACFE, 2014, 12.

Ancak hile kavramı, muhasebe hilesi olarak incelendiğinde tanımın çerçevesi biraz daha daraltılmalıdır. Muhasebede hile, işletme varlıkları ve kaynaklarının bilerek ve isteyerek hatalı hesaplar içinde gösterilmesi, yanlış yönlendirilmesi ve suiistimali sonucu oluşmaktadır. Çalışanlar ve yöneticiler kendi menfaatleri için, bilinçli olarak hatalı tablolar hazırlamaktadırlar. Hile işletme içi oluşabileceği gibi işletme dışından gelen faktörler tarafından da oluşabilir (Kula, 2008: 64). Muhasebe hilelerine başvurmanın çeşitli nedenleri olabilir. Ancak bunlardan en önemlisi ve en çok karşılaşılanı vergi kaçırmak için yapılanlarıdır. Bunu gerçekleştirebilmek içinde çeşitli yollar bulunmaktadır.

Diğer bütün hata çeşitlerinde olduğu gibi muhasebe hatalarının, muhasebe hilesine dönüşmesi için içerisinde iki unsuru barındırması gerekir. Bunlardan ilki kasıt unsurudur. Yapılan hata bilinçli olarak yapılmıştır ve cezai sorumluluğunun olduğu bilinmektedir. İkinci olarak yapılan bu hatadan çıkar sağlayan tarafların olmasıdır (Yıldız ve Başkan, 2014: 2). Muhasebeciler ve denetçilerin hile konusuna daha fazla ağırlık verebilmeleri için çeşitli mevzuat çalışmaları yapılmıştır (Karacan, 2012: 111).

Geçmişte “naylon fatura” tabiri bu şekilde ortaya çıkmıştır. Naylon fatura iki şekilde kullanılmaktadır. Birincisi, ihraç edilmemiş mal için fatura kesmek ve bu ithalat karşılığında devletten vergi iadesi olarak haksız kazanç sağlamak. İkincisi, alınmayan mal ve hizmet için fatura temin edip, işletme giderlerini fazla gösterip vergi matrahını düşürmektir.

Tablo 2.2. İşletmelerdeki Hile Gruplarının Maliyeti

Kaynak: ACFE, 2014, 12.

Diğer bir yol, özel giderleri işletmeye aktarmaktır. İşletme sahibi ve/veya yöneticisi ya da çalışanı, kendi özel giderlerini işletmeye aktarma, sonradan oluşan giderleri gizleme eğilimi içerisinde olabilir. Hak edilmeyen ve vergiden kaçırılan her türlü kazanç, hile olarak adlandırılabilir. Ancak bir sınıflama yapılması gerektiğinde bunlar,

- Kasıtlı hatalar,
- Kayıt dışı işlemler,

- Kayıtların bilinçli olarak zamanından önce ya da sonra yapılması.
- Uydurma adlarla hesap açma,
- Sahte ve yanıltıcı belge kullanmak,
- Bilanço maskeleymesi,
- Defter ve belgeleri yok etmek ve gizlemek, şeklinde sınıflandırılmaktadır (Doğan ve Nazlı, 2015: 197).

Hile ya da hatanın düzeltilebilmesi için ilk önce ortaya çıkarılması gerekmektedir. Ancak bu her zaman kolaylıkla yapılabilecek bir işlem değildir. Muhasebe işlemlerinin yapısı gereği, muhasebeye yönelik hata ve hileleri ortaya çıkarabilmek için çeşitli ipuçlarından yararlanır. Aynı zamanda süreç içerisinde gelişen anormal durumlar takip edilir. Böyle bir durumda konusunda yetkin, bilgili ve profesyonel bir muhasebeciye ihtiyaç vardır. Böyle bir yetkinlik her zaman işletme sahibi ve/veya çalışanından beklenemeyebilir. Muhasebe ile ilgili anormallikler Pazarçeviren (2005: 7)'e göre şu şekilde sıralanabilir.

- Zamanında yapılmayan, eksik yapılan ya da uygun biçimde yapılmayan muhasebe kayıtları.
- Yetkisiz kişiler tarafından yapılan işlemler, açıklanamayan bakiyeler.
- Mali tabloları etkileyen ve son dakikada yapılan düzeltmeler.
- Belgelerin kaybolması ve üzerinde tahrip yapılmış olması.
- Belgelerin orijinaleri yerine fotokopilerinin kullanılması.
- İşletme kayıtlarının doğrulama kayıtları ile örtüşmemesi.
- Mali tablolarda yaşanan ve açıklanamayan değişiklikler.

İşletme sahibi ve/veya yöneticilerinin amacı, muhasebe işlemlerinde ters giden durumu ortaya çıkarmaktır. Ancak bunu yapabilmeleri için kapsamlı muhasebe bilgisi ve yöneticilik becerilerine ve deneyimine sahip olması gereklidir. Hatada kasıt olmadığı için, araştırılması ve bulunması hileye göre daha kolaydır.

Ancak bir de madalyonun diğer yüzü bulunmaktadır. İşletme sahiplerinin vekâlet verdiği muhasebeciler, işletme sahipleri tarafından kullanılabilir. İşletme sahibinin muhasebeciye kaydetmesi için getirdiği sahte ve yanıltıcı belgelerin muhasebeciler tarafından ayırt edilmesi çok zordur. Muhasebeci kendisine ibraz edilen

evrakın doğruluğundan doğrudan doğruya sorumlu değildir. Bununla birlikte bazı vergi denetim elemanları yaptıkları vergi incelemelerinde, vergi mükellefleri tarafından kullanılan çeşitli faturalarla ilgili muhasebeciler hakkında “sorumluluk raporu” düzenleyebilmektedirler.

Bu durumda muhasebe elemanları istemeyerek de olsa, işletme sahipleri tarafından hata ve hile yapmak durumunda bırakılmış olabilmektedirler. Asıl amacı vergi matrahını düşürmek olan işletme sahibi, sahte faturaların muhasebe kayıtlarına geçirilmesi ya da bir faturanın iki kez kayıt altına alınmasıyla vergi kazancı yoluna gitmektedir. Bu konuda Danıştay’a açılmış birçok dava dilekçesi bulunmaktadır.

2.4. Muhasebe İşlemlerinde Yapılan Hata ve Hileleri Önleme Yöntemleri

Yapılması gereken ilk şey muhasebe işlemlerinden kaynaklı kusurlu işlemlerin ortaya çıkarılmasıdır. Ancak bu sanıldığı kadar kolay değildir. Kusurlu işlemler tesadüfen ortaya çıkabileceği gibi, iç ve dış denetim tarafından yapılan denetlemeler sonucunda da bulunabilir. Bazı muhasebe hatalarının bulunması ve ortaya çıkarılması kolay olsa da, bu her zaman mümkün olmamaktadır.

İkinci aşamada yapılması gereken, kusurlu işlemlerde kasıt ihtimalinin araştırılmasıdır. Kasıt neden yapılmış ve sorumlusu kimdir sorularına yanıt aranmalıdır (Özbirecikli, 2006: 5). Hata da kasıt varsa ve muhasebe işlemleri uzman bir muhasebe elemanı tarafından yapılmış bir kusur ise bulunma olasılığı daha da zayıflamaktadır.

Üçüncü aşama ise, muhasebe işlemlerinde kullanılan tabiriyle, düzeltme kaydının yapılmasıdır. Bazı kusurlu muhasebe işlemlerinin düzeltilmesi kolaydır. Bir veya birkaç muhasebe kaydıyla söz konusu kusur ortadan kaldırılabilir. Ancak bazı kusurlu işlemlerin düzeltilmesi bu kadar kolay olamayabilir.

Olağanüstü durumlar haricindeki büyük düzensizlikler hile olarak kabul edilmektedir. Büyük işletmelerin muhasebe hesaplarını tutan bölümlerin yöneticileri ve hatta bu bölümlerde çalışan elemanların muhasebe temel kurallarını ve ilkelerini bilmemeleri imkânsızdır. Muhasebe işlemleri olarak bakıldığında hataların temelinde ihmal olduğu görülür. Bunun yanı sıra, dikkatsizlik ve bilgisizlik hataların oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Ancak hataların rasyonel bir şekilde gruplandırılması oldukça zordur (Dumanoğlu, 2005: 350).

Hata ve hileler, genellikle üst yönetim ve işletme çalışanları tarafından yapılmaktadır. Hile çeşitleri ise, çalışanların yaptığı hileler, beyaz yakalılarının yaptığı hileler, yönetimin işletmeyle ilgilenenleri yanıltmaya yönelik çabaları, yatırım hileleri, satıcı hileleri, müşteri hileleri, rüşvetler, komisyonlar, banka işlemleri hileleri, fon transferi, kredi kartı, bilgisayar hileleri ve internet yoluyla yapılan hileler olarak sınıflandırılabilir (Karacan, 2012: 112; Mengi, ve Türkmen, 2013: 33).

Tablo 2.3. Hile Aktörleri ve Etkileri

Hile Aktörü	Kurban	Hileyi Yapan	Açıklama
Çalışanlar	İşverenler.	İşletmede İstihdam edilmiş çalışanlar.	Doğrudan ve dolaylı olarak işverenlerinden çalmaktadırlar.
Yönetim	Hissedarlar, borç verenler ve mali tablolara güvenen diğer kişiler.	İşletmenin tepe yönetimi.	Tepe yönetimi, genellikle mali bilgiler hakkında yanlış sunumlar yaparlar.
Satıcılar	Mal ve hizmet alan işletmeler.	İşletmeye mal veya hizmet satan birey ya da işletmeler.	Mal ve hizmetlerden fazla para istemesi veya ödemesi yapılmış malları teslim etmemesi.
Müşteriler	Mal veya hizmet satan işletmeler.	İşletmeden mal veya hizmet alan bireyler ya da işletmeler.	Kendilerine ait olmayan bir şeyi vermesi ya da daha düşük fiyatlandırma yapması konusunda satıcıları aldatırlar.
Manüplatörler	Yatırımcılar.	Halka açık bir işletmenin hisse senedini vb. alarak yatırım yapma görüntüsü veren manüplatör yatırımcılar.	Yatırımcıların, hileli yatırımlara para yatırmalarını sağlarlar.

Kaynak: Yardımcıoğlu ve diğ. 2014: 182.

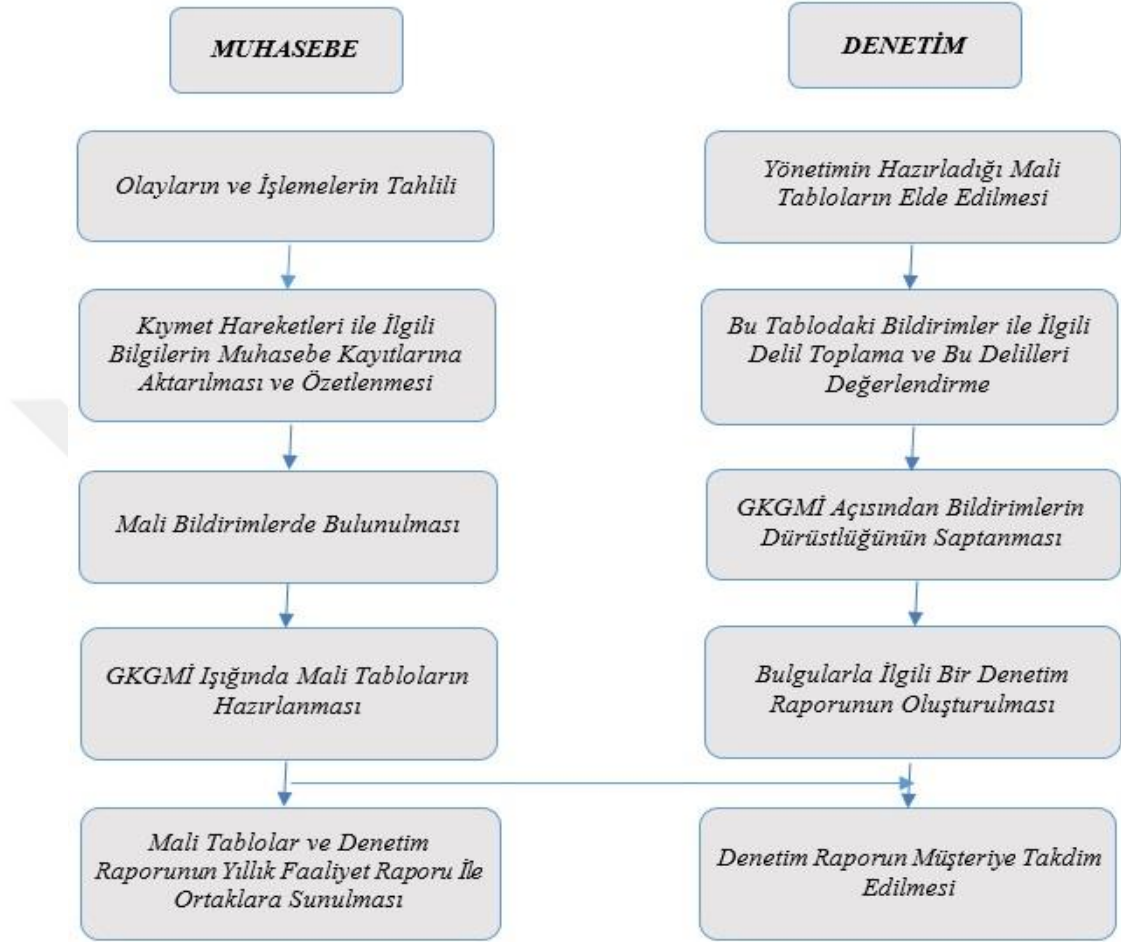
MBS, işlevlerini yerine getirirken, bazı hileli ve hatalı işlemlerle karşılaşmaktadır. İşlemler hileli ve hatalı yapıldığında doğal olarak sistemin sunduğu bilgilerde yanlış olacaktır. Yanlış olan bilgilerin yanlış yorumlanması doğaldır. Bilgilerin yanlış yorumlanması, işlemenin hedeflediği amaçlara ulaşmasına engel olacaktır (Hatunoğlu, Koca ve Kılılı, 2012: 175). Böylece işletme varlık kaybına uğrayacak ve diğer bilgi kullanıcıları da bu durumdan olumsuz etkileneceklerdir.

2.5. Muhasebe İşlemlerinde Denetim

İşletmelerin anlık finansal durumunun ne olduğu ve gelecekte ne olabileceği konularında bilgi oluşturmak, alınacak yatırım kararlarına referans olmak, işletmenin

devlete ödemesi gereken vergi miktarını ortaya çıkarmak, işletmenin başarı durumunu ortaya çıkaracak veriler sağlamak muhasebenin başlıca görevlerindedir.

Şekil 2.3. Denetim ve Muhasebe Arasındaki İlişki

Kaynak: Erdoğan, 2002: 54

Denetim kelimesinin kapsamı çok geniştir. Uygulamada ve alan yazında, farklı anlamda kullanılabilir. Doğal olarak da, çeşitli denetim tanımlarıyla karşılaşmak mümkündür. Yapılan bu tanımların bazılarında, denetim kavramının kontrol kavramıyla aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Türkçe de “Denetim” olarak kullanılan kelimenin İngilizce karşılığına “Auditing” olarak çevrildiği görülür. Latince “dinleme ve işitme” anlamındaki “Audire” fiilinden türetilmiştir (Güney ve Sarı, 2016: 2). Görüldüğü üzere Türkçe olarak kullanılan denetim kelimesi, İngilizce’de aynı anlama gelmemektedir.

Denetim bir faaliyettir ve yönetimin sorumluluğundadır. Yönetimin temel fonksiyonlarının birleşmesiyle oluşan ve işletmeye geribildirim sağlayan, bir yönetim kontrol aracıdır (Aslan, 2010: 64). Denetim için yapılan tanımlara bakıldığında

farklılıklarla karşılaşmak normaldir. Denetim bir süreçtir, tanım yapılırken dikkat edilmesi gereken, tanımın bütün bu süreci içine alması gerekliliğidir. 13 Haziran 1989 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 3568 Sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, muhasebe ve denetim işlerini bir meslek olarak tanımlamıştır. Ayrıca muhasebe ve denetim alanlarında profesyonel olarak çalışan kişilerin özellikleri de yine bu kanunda tanımlanmıştır (Erdoğan, 2002: 52).

Muhasebe ve denetim sistemlerinin en büyük amacı yönetimin, çalışanların ve dış çevrenin ihtiyaç duyabileceği sağlıklı, hızlı ve doğru bilgiyi ortaya çıkarabilmektir. İşletmelerin devletle olan vergi ilişkisi, diğer dış çevre ilişkilerinden farklıdır. Devlet dış çevre ilişkilerinden yalnızca biridir. İşletme hissedarları, işletmenin bugünkü net karı ve geçen yıla göre karlılık oranındaki artışıyla ilgilenir. Oysa devlet işletmenin karı yerine vergi matrahıyla ilgilenmektedir. İşletmenin devletle vergiden kaynaklanan ilişkisi, dış çevreyle olan ilişkilerinden sadece biridir ve bu ilişkide devlet aslında işletmenin kârından ziyade vergi matrahı ile ilgilenmektedir (Dabbağoğlu, 2007: 113). Yapılan denetimler sonucunda ulaşılmak istenen veri ve bilgiler, devlet ile birlikte bütün çıkar grupları tarafından kullanılabilir nitelikte olmalıdır.

Amerikan Diplomalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (AICPA) tarafından yapılmış ve kabul görmüş denetim tanımı şu şekildedir. Muhasebe Denetimi, ekonomik bir birime ya da ekonomik bir dönemle ilgili bilgilerin, daha önceden kabul edilmiş kıstaslara uygunluğunu araştırmak ve araştırma yapılan konuda rapor düzenleyip ilgililere sunabilmek için bağımsız ve konunun uzmanı bir kişi yapılan kanıt toplama ve bu kanıtları değerlendirme sürecidir bir ekonomik birim veya döneme ait bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere olan uygunluk derecesini araştırmak ve bu konuda bir rapor düzenlemek amacıyla bağımsız bir uzman tarafından yapılan kanıt toplama ve değerlendirme sürecidir (Güney ve Sarı, 2016: 3). Denetimin tarafsız bir uzman tarafından gerçekleştirilmesi gerekir. Önceden belirlemiş ölçütlerle karşılaştırılabilir olması zorunludur ve sonucunda rapor düzenlenmektedir. Denetimin bu ihtiyaçları yerine getirebilmesi için iyi bir muhasebe sistemine, iyi bir muhasebe sisteminin de güvenilir olabilmesi için iyi ve bağımsız bir denetime ihtiyacı vardır.

Denetimde standart oluşturmadan önce yapılması gereken, muhasebe standartlarının oluşturulmasıdır. Muhasebe işlemlerinde bir standart sağlanamamışsa, denetimin standart hale getirilmesi düşünülemez. Türkiye’de muhasebe standartlarının belirlenmesi görev ve yetkisi, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’na verilmiştir.

Denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayınlamak üzere (...).

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK), 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun'un 27. Maddesi ile SPK'nun Ek 1. Maddesi ile kurulmuş ve yasal düzenlemeyle yetki bu kuruma verilmiştir. Bu görevlendirmeden sonra ülkemizde süregelen, çok başlı uygulamalar sona ermiştir (Çankaya ve Engin, 2012: 83).

Geleneksel muhasebe denetiminin konusunu, mevzuata aykırılık, hata, hile ve kayıplardır. Amaç, denetim sonucunda elde edilen verilerle, istenmeyen sonuçların önüne geçilmesidir. Fakat bu sonuçlar mali ve idari yönetimin zayıflıkları nedeniyle oluşmaktadır. Bu zayıflıklar bulunup düzeltilmedikçe, hatalar ve hilelerin önüne geçilemeyecektir. Denetimin görevi, işletmelerin hesaplarının mevzuata uygun olup olmadığının incelenmesi ya da yargılama dairelerince karara bağlanması, sorumluluk, müeyyide, hüküm kavramların sistemli bir şekilde yürütülmesini sağlamak değildir. Denetimin görevi sistem zayıflıklarını bulmaktır. Kişilerin davranışları denetimin sorumluluğunda değildir. İnsan faktörünün olduğu her yerde, hata ve hile ile karşılaşılması olasıdır (Demirbaş, 2005: 177).

Ancak, bütün hata ve hilelerin ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi, deneticinin tek başına üstesinden gelebileceği bir konu değildir. İşletme yönetimiyle birlikte, hata ve hileden etkilenen veya etkilenme olasılığı taşıyan bütün birimlerin denetime yardımcı olması beklenir. Hata ve hilenin bulunabilmesi için gereken çaba, önlenmesi için gereken çabadan çok daha önemlidir (Bayraktaroğlu, 2016: 192). Dolayısıyla işletmelerin hata ve hileleri önleyecek tedbirleri önceden almaları gerekir. Bu tedbirler,

- İşe alımda dürüstlüğün ön plana çıkarılması,
- Çalışma ortamı düzenlemeleri,
- İşletme içerisinde etik kuralların oluşturulması ve çalışanlara destek olunması,
- Etkin bir iç kontrol sistemi,
- İşletme politikasının, satıcı ve müşterilere iyi bir şekilde açıklanması,
- Çalışanlar için gözlem mekanizması oluşturulması,

- Hata ve hilelerin müeyyidelerinin belirlenmesi, olarak sıralanabilir (Yardımcıoğlu ve diğ., 2014: 182).

2.6. Hesapların Denetimi

Hile incelemesi ayrı bir eğitim ve uzmanlık alanıdır. Bağımsız denetçilerde olması gereken mesleki Őüphecilik yaklaşımı, hata ve hile ile daha önceden karşılaşmış olan bir denetçinin deneyiminin yerini tutmamaktadır. Denetçilerin işlerini zorlaştıran bir diğer konu ise, hata ve hileyi yapanın başkalarının güvenini kazanmak için dürüst görünmesi ve denetim yapacak olan kişinin davranışlarını önceden tahmin edip buna göre davranmasıdır (Kandemir ve Kandemir, 2012: 46). Ayrıca konusunda uzman biri tarafından yapılmış muhasebe manipölasyonu, bu konuda yeterince deneyim sahip olmayan bir denetçilerin üstesinden gelmekte zorlanacağı bir konudur. Diğer hata ve hilelerden farklı olarak muhasebe manipölasyonları, muhasebe ilke ve standartlarına aykırı olarak yapılabildiği gibi, muhasebe ilke ve standartlarına uygun olarak da yapılabilmektedir (Demir ve Bahadır, 2007: 2).

Bir hesabın işleyiş şekli, hangi durumlarda kullanılacağı, karakteri (borç-alacak), dönem sonunda hesap ile ilgili yapılması gereken işlemler gibi uygulama esasları, 26 Aralık 2008 tarihli Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğleri'nde belirlenmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGİ ASİMETRİSİ ve VEKÂLET TEORİSİ

3.1. Bilgi Asimetrisi

Bilgi kelimesi Latince kökenli bir kelime olup “informato” kökünden gelmiştir. Biçim verme, haber verme ve biçimlendirme anlamlarında kullanılmaktadır. Genel anlamına bakıldığında bilgi, düşünsel bir ürün ya da öğrenilen şey olarak tanımlanmaktadır. Düşünerek, yargılayarak, akıl yürüterek, okuyarak, gözlem ve deney yaparak elde edilir. Sahibi için anlamlıdır, yönetsel karar almada stratejik bir öneme sahiptir. Gerçek değeri olan veridir (Balay, 2004: 66).

Bilgi kavramı, Grek Felsefesi’nde iki farklı kavram olarak ele alınmıştır. Bu kavramlar “doksa” ve “episteme” kavramlarıdır. Episteme gerçek bilgidir. Doksa epistemeden daha aşağı bir bilgi olarak kabul edilir. Doksa kanaat ya da inanç anlamında kullanılır ve konusu gerçek olmayan bilgilerden oluşur. Duyulanlar ve insanların ortak olarak inandığı yaygın kanaatlerdir. Episteme ise bilimsel ve sistematik bilgilerden oluşur ve kanıtlanabilir. Episteme bilgi ile ilgili problemleri araştırır, bilginin doğasını, kaynağını inceler, sistematiktir. Doksa ise duyulara dayanır, değişkendir (Özdemir, 2013: 158). Bilginin çeşitli özelliklere sahip olması gereklidir.

Kırk yıldan beri ekonomi alan yazını içerisine girmiş olan asimetrik ve eksik bilgi temelli tartışmaların bir piyasa başarısızlığı olduğuna inanılmaktadır. Bu inanç, neredeyse bütün ekonomi çevrelerince kabul edilmiş bir değerler dizisi olmuştur. Asimetrik Bilgi veya taraflar arasındaki bilgi farklılıkları olarak adlandırılan kavramı ortaya atan, Joseph Stiglitz, Michael Spence ve George A. Akerlof, 2001 yılında Nobel Ekonomi Ödülü’nü almaya hak kazanmışlardır (Alp ve Karakaş, 2008: 215).

Piyasa, bir bilgi sistemidir. Bilgi sayesinde doğru mal ve hizmetler mümkün olan en düşük maliyetle elde edilmektedir. Çünkü piyasa, tüketiciler ve satıcılar arasındaki fayda ve maliyetle ilgili gerekli olan bütün bilgiyi onlara temin etmektedir.

Bu bilgi tam olmaktan uzak ise, piyasa başarısız olacaktır (Bilgili ve Ecevit, 2008: 207). Para ile ilgili her konuda karar alabilmek için gerekli bilginin her zaman doğru ve tam olarak bulunabilmesi mümkün değildir. Ayrıca, tarafların konu hakkındaki bilgilerinin farklı derecelerde olması sorunlara ve aksaklıklara neden olur (Müslümov ve Aras, 2004: 55). Araştırmacılar, 18. yüzyıldan itibaren, asimetrik bilginin piyasalar üzerinde yaptığı etkinin farkına varmaya başlamışlardır.

Mali piyasalarda her türlü işlemin iki tarafı vardır. Bu iki taraftan birinin yapılan işlem hakkında diğerine göre daha az ya da fazla bilgiye sahip olması, (BA) (asymmetric information) olarak adlandırılmaktadır (Fidan, 2011: 43). Finansal piyasalarda, alıcı ve satıcılar aldıkları ya da almayı düşündükleri ürünler hakkında tam bilgiye sahip olamayabilirler. Böyle bir durumda alıcı veya satıcı arasında, bilgi farklılığı oluşmaktadır. Bu durumda bilginin asimetrik dağılımından söz edilmektedir (Aras, 2004: 55). Finansal raporlara bakarak karar alma sürecinde olan dış yatırımcılarla şirket sahibi ve yöneticileri arasında oluşan problemler, bilgi asimetrisi fazlalığından ve vekil problemlerinden ortaya çıkmaktadır (Healy ve Palepu, 2001: 406).

Tablo 3.1. Asimetrik Bilginin Sınıflandırılması

Asimetrik Bilgi	Problem	Çözüm
Ex ante	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nitelikle ilgili belirsizlik ✓ Gizli bilgi ✓ Gizli nitelikler 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ İşletme ve yatırım projesi hakkında bilgi toplama
Ex post	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Faaliyetlerdeki belirsizlik ✓ Gizli faaliyet ✓ Getiri ile ilgili belirsizlik ✓ Ahlaki tehlike 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Projenin gözetlenmesi ✓ Proje sonuçlarının gözetlenmesi

Kaynak: Cengiz, 2010: 153.

Asimetrik bilgi mikro ve makro ekonomilerde problemler yaşatabilecek bir yapıya sahiptir. Bilginin asimetrik dağılımı, ülke ve küresel bazlı birçok krize de neden olmuştur. Özellikle bankacılık sektöründe yaşanan krizlere bakıldığında, küçük ölçekli asimetrik bilgi sorunları ve asıl-vekil problemleri krizlerin meydana gelmesinde önemli etken olmuştur (Tuncel, 2013: 78).

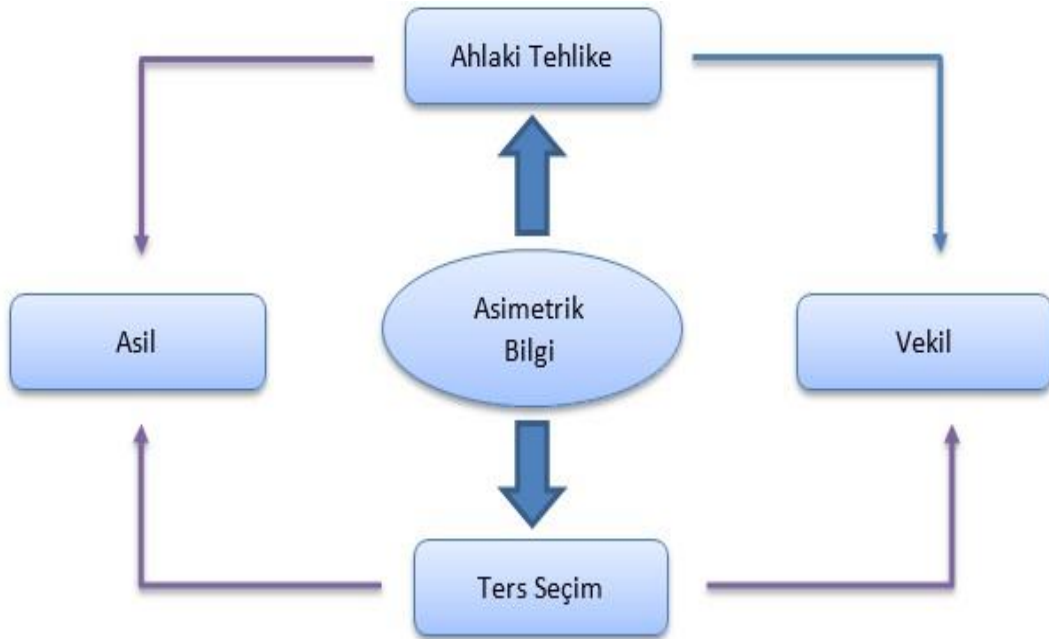
Bilgi asimetrisi (BA) üzerine yapılmış en önemli çalışma, Akerlof tarafından 1970 yılında yayınlanan, “The Market for Lemons: Quality, Uncertainty and Market Mechanism” adlı makaledir.

Akerlof, 1995’de kullanılmış araba piyasasında alıcı ve satıcı arasındaki bilgi farkının, otomobil piyasasında nasıl bir dengesizlik oluşturacağı konusunu açıklamıştır. Akerlof, otomobil piyasasında satıcıların potansiyel otomobil alıcısından daha fazla bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir ve bu bilgi asimetrisinin, “ters seçim” (adverse selection) kaynağı olduğunu belirtmiştir.

3.1.1. Ters Seçim

Araştırmadaki potansiyel alıcılar, piyasada kötü otomobillerin olduğunu bilmekte ve bunları limon olarak adlandırmaktadırlar. Ancak bu alıcılar hangi arabanın iyi hangi arabanın limon olduğu konusunda herhangi bir bilgileri yoktur. Böyle bir durumda potansiyel alıcı için en mantıklı olanı, ortalama kalitede bir otomobile ortalama bir fiyat ödemektir. Ancak kaliteli otomobil satıcıları, alıcıların ödeyecekleri ortalama fiyatın aracın kalitesini karşılamadığı gerekçesiyle piyasadan çekilip otomobil satmaktan vazgeçeceklerdir. Bu ortam limon araba satıcılarının işine gelmektedir. Sattıkları arabanın değeri, potansiyel alıcıların ödemeyi düşündükleri ortalama fiyatın altında bir kaliteye sahiptir. İyi araba satıcıları piyasadan çekildikleri için, limonlar piyasaya sahip olacaklardır. Piyasadaki kötü araba sayısı iyi araba sayısının üstüne çıktığında “ters seçim” ortaya çıkacaktır. (Akerlof, 1970 :487-492).

Şekil 3.1. Asil-Vekil Sorunu: Ters Seçim ve Ahlaki Tehlike

Kaynak: <http://cassmba4.weebly.com> (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2016).

3.1.2. Ahlaki Tehlike

Ahlaki tehlike genellikle finansal piyasalarda ortaya çıkmaktadır. Kredi alanın, aldığı krediyi, bankanın bilgisi dışında farklı alanlarda kullanmasından ortaya çıkar. Kredi verenin çıkarı zedelenmiştir. Ahlaki tehlikenin daha iyi anlaşılması için Fidan, 2011: 45’de ahlaki tehlike için şu örneği vermiştir. A işletmesi, B bankasına sunmuş olduğu proje karşılığında aldığı krediyi, B bankasının isteği ve bilgisi dışında C bankasına olan kredi borcunu ödemek için kullanmıştır. Böyle bir durumda “ahlaki tehlike” ortaya çıkmıştır. Kredi verirken bankaların karşılaşılabileceği bu gibi durumlar, asimetrik bilgi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bankalar kredi vermeye karşı soğuk bakmakta ve “kredi tayinlaması” yoluna gitmektedirler (Fidan, 2011: 46).

3.1.3. Kredi Tayinlaması

Dürüst olmayan alıcıların borçlarını ödeme konusunda sadık olmadıkları görülmüştür. Bu durumlarda bankaların verecekleri krediler için teminat istemeleri ön eleme aracı olarak (screening) düşünülebilir. Amaç yüksek riskli alıcı ile düşük riskli alıcıyı ayırt edebilmektir. Kredi tayinlaması, bankaların kredi talebinde bulunanlara daha yüksek oranlarda faiz vermeyi kabul etmelerine rağmen kredi vermemesidir. Bankaların ters seçim durumunda kaldıklarında, kayıplarını azaltmak için başvurdukları bir yöntemdir. Böyle durumlarda bankalar kredi sınırlamasına giderler (Karadağ ve Selimer, 2014: 93).

Ters seçimin bir diğer etkisi ise faizlerin yükselmesidir. Kredi verenler, kredi müşterileri hakkında yeterli bilgiye sahip değillerdir. Faiz oranlarının yükseldiği durumlarda, ödeme gücü olan firmalar kredi almayı düşünmez, piyasa riskli firmalara kalır. Bu durumda, bankalar ödeme gücü az olan firmalara kredi vererek ters seçim (adverse selection) hatasına düşebilirler. Ters seçim problemi faiz oranları yükseldiğinde bankaların kredi vermeye sınırlama getirmelerine neden olabilir. (Er, 2011: 310).

Diğer taraftan bakıldığında asimetrik bilgi, menfaat aracı olarak kullanıldığında az sayıda kişinin yararınadır. Ancak toplumun büyük bir kısmı bundan zarar görür. Aracılık ya da asil-vekil sorunu olarak da adlandırılan bu oluşumla finansal piyasalarda daha belirgin olarak karşılaşılmaktadır. Ancak bu çelişkili bir durumdur. Muhasebenin temel kavramlarından olan sosyal sorumluluk kavramı, özün

önceliği kavramı, önemlilik kavramı piyasalarda asimetrik bilginin oluşmasını engellemeye yönelik kavramlardır (Can, 2010: 7). Asimetrik bilginin olduğu durumlarda, yatırım yapmak isteyenler şirket yönetimi hakkında bilgi eksikliği yaşamaktadırlar. Yaşanan bu eksiklik işletme yönetimini de olumsuz etkilemektedir (Dinç ve Abdioğlu, 2009: 168).

Muhasebenin ürettiği bilgileri doğrudan ya da dolaylı olarak kullanan ekonomik karar vericiler bulanmaktadır. Muhasebenin bilgiyi üretmesindeki en büyük amaç firmanın anlaşılabilmesidir. Muhasebe işletmelerin kullandığı ortak bir lisanıdır. Bu lisan, zaman içerisinde kullanıcıların davranışlarını ve seçimlerini etkilemektedir (Kısakürek ve Pekcan, 2005: 107-110).

Piyasaların etkinliği ve yatırımcıların güvenlerinin artması için bilgi asimetrisinin olabildiğince azaltılması gereklidir. Yatırım kararı verecek yatırımcı için önemli olan, yeterli ve doğru bilginin zamanında yatırımcıya ulaşmasıdır (Tekbaş ve Güzeldere, 2015: 2). Muhasebe, uzmanlık gerektiren teknik bir konu olması nedeniyle yetkili kişiler vasıtasıyla yürütülmektedir. Dolayısıyla, yönetim kadrosunun her zaman muhasebe işlemleri konusunda gerekli bilgi ve donanıma sahip olması beklenmez. Muhasebe konusunda yeterli bilgiye sahip olmayan yönetimler işletmelerinin muhasebe işlemlerini iç ya da dış kaynaklardan faydalanarak yerine getirmektedirler.

Şirket muhasebe işlemlerini gerçekleştirmek için bir serbest muhasebeci veya mali müşavir ile anlaşmakta, defterlerini ona emanet etmekte ya da kendi muhasebe bölümünü kurup muhasebe elemanını kendi bünyesinde istihdam etmektedir. Her iki durumda da yönetici ve/veya firma sahibi muhasebe ile ilgili her işlem için muhasebeciyi vekil tayin ederek bu kişi veya şirketlerle vekâlet ilişkisi kurmaktadır. Bu kapsamda; vekâlet teorisi, taraflardan herhangi birisinin yapılması gereken işin gerçekleştirilmesi için başka bir kişiyi vekil tayin ettiği her olayda ortaya çıkmakta ve uygulanabilmektedir. Görevin devredildiği kişi asil (principle), görevi sonuçlandırmak ve yapmak için üstüne alan kişi ise (agent) vekildir (Mengi, 2013: 99).

Vekâlet teorisi kavramı, vekâlet maliyeti ve bilgi asimetrisi kavramını da beraberinde getirmektedir. İşletme sahibi ve yönetim ile muhasebe elemanı arasında bilgi asimetrisi yaşanması doğaldır. Muhasebe uzmanlık gerektiren bir alanıdır ve işletme paydaşlarının ve yönetimin bu konu hakkında bilgi sahibi olması beklenemez. Vekâlet maliyeti işletmenin muhasebe politikası seçimini de doğrudan etkilemektedir (Uluslan, 2007:173).

3.1.4. Bilgi Asimetrisinin Azaltılması

1970 öncesi yapılan çalışmalar, her kesin tam bilgiye sahip çok iyi bir piyasanın olduğu varsayımını kabul etmiştir. Bu düşünce beraberinde finansal sistemin ekonomi için çok iyi bir araç olmadığı kanaati yerleşmiştir. Eğer bir ekonomide piyasalar çok iyi durumdaysa, kaynak dağılımı da mükemmeldir. Bu nedenle finansal sisteme gerek yoktur. Ancak 1970 sonrası, Akerlof'un (1970), bilgi asimetrisi teorisini geliştirmesi ve bu teorinin finansal piyasalarda uygulanmasıyla birlikte, birçok teori geçerliliğini yitirmiştir (Cengiz, 2010: 151-152). Bilgi asimetrisinin olduğu durumlar, hem piyasada işlem yapanlar hem de piyasanın kendisi için tehlikelidir. Ters seçim ve ahlaki tehlikeyle, parayı talep edenin özel bir bilgiye sahip olduğu halde parayı ödeyecek olanın bu bilgiye sahip olmadığı durumlarda daha çok karşılaşılır. Bu sebeple piyasadaki bilgi asimetrisinin azaltılması gerekir. Karataş ve Aren, 2008: 197'de, asimetrisinin azaltılmasını, 5 başlık altında toplamışlardır. Bunlar,

- Özel Bilgi Üretimi ve Satışı
- Kamu Düzenlemeleri
- Teminat ve Sözleşmelerin Bağlayıcı Olması
- Kurumsal İtibar ve Güçlü Öz sermaye
- Finansal Aracılar'dır.

3.1.4.1. Özel Bilgi Üretimi ve Satışı

Bilişim ve iletişim sektöründe yaşanan gelişmelerle birlikte, bilgi üretimi büyük önem kazanmıştır. Sanayi toplumlarında önem kazanan maddi üretim yerini bilgi üretimine bırakmıştır. Bilgi sistemi, Ham bilginin hazırlanıp, işlenmesi ve bu bilgiye ihtiyacı olanların isteklerine uygun ve kullanılabilir hale getirilmesi süreci olarak tanımlanabilir (Demirhan, 2002: 118). Dolayısıyla, gerektiği zamanda düşük maliyetli doğru bilgiye ulaşabilmek, işletmeleri rakiplerinden daha hızlı ve doğru kararlar alabilir konuma getirecektir. Ancak, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş, bilgi üretimi ve kullanımı ile ilgili hukuksal sorunları da beraberinde getirmiştir. Günümüzde bilgi mülkiyetine uygulanan kurallar, hızlı bir şekilde değişen koşullara

ayak uyduramamakta, bu nedenle yürürlükteki kurallar, uygulanan örf ve adetler üzerindeki baskı gün geçtikçe artmaktadır. Sahtecilik, korsanlık, bilgi hırsızlığı, telif haklarının, markaların ve patentlerin uygunsuz kullanılması ve taklitçilik olaylarına sıklıkla rastlanmaktadır (Kocacık, 2003: 3-7).

Bilginin temel bir güç ve sermaye kaynağı olduğu toplumlara “bilgi toplumu” adı verilmektedir. Bilgi toplumlarında, bilgi ulaşılması gereken bir amaç değil, araç halini almıştır. Bilgi günümüzde, yaşamın her aşamasını yönlendiren ve aydınlatan bir güçtür (Çalık ve Sezgin, 2005: 63) Teknolojiye, bir konuda uzmanlaşmayı belirleyen güç olarak bakılmaktadır ve çoğu endüstri kolunda üstünlük kaynağı ARGE ve deneyimlerle sağlanan bilgidir. Son yıllardaki teknoloji gelişmeler, bilgi üretimini de şekillendirmektedir (Bayraktutan, 2003: 178).

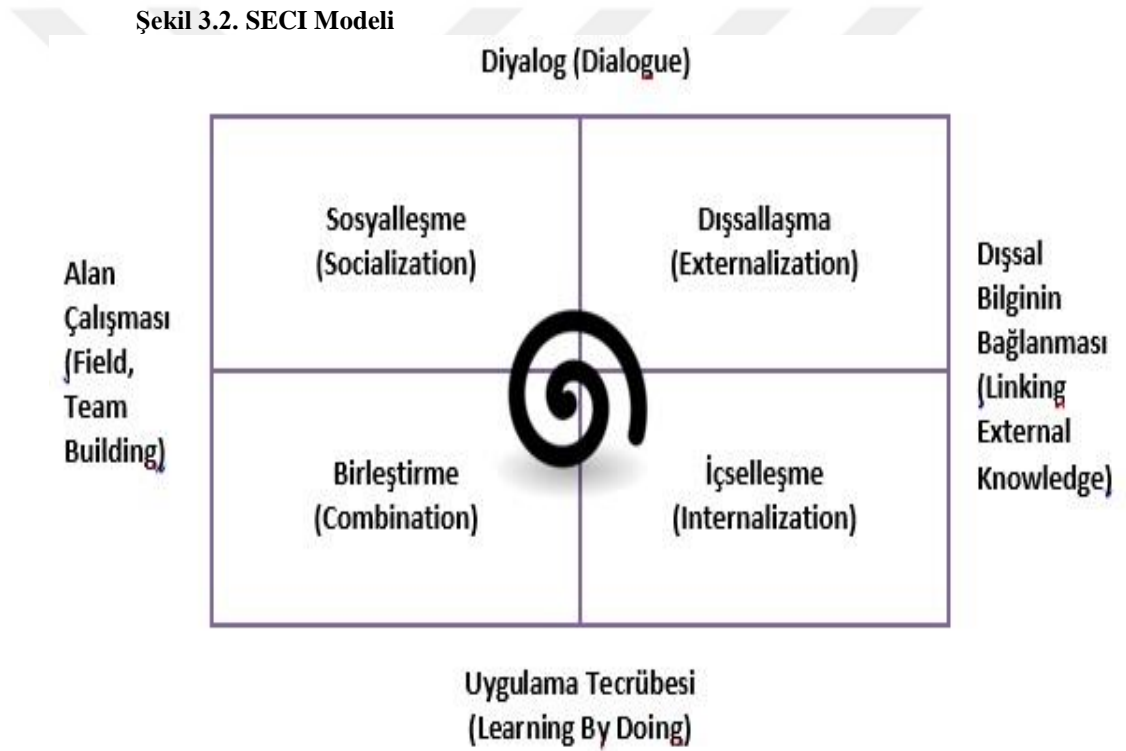
Bilgi üretimindeki asıl amaç, bilgi talep edene istemiş olduğu bilgiyi zamanında ve doğru olarak sağlayıp bu alışverişten gelir elde etmektir. Zamanında ve doğru elde edilen bilgi, bilgi asimetrisini azaltacak ve riski minimize edecektir. İşletmelerin hesaplayamadıkları veya bilmedikleri riskler, kayıplarla karşı karşıya kalmalarına neden olacaktır (Karataş ve Aren, 2008: 199-200).

Özel bilgi üretimi ve satışının amacı, fon almak isteyenler hakkındaki ayrıntılı bilgileri, fon satmak isteyenlere sağlayarak bilgi asimetrisini ortadan kaldırmaktır. Kredi derecelendirme kurumları, Fon talep edenler hakkındaki bilgileri temin edilebilir. Ancak, özel bilgi üretimi ve satışı piyasalardaki ters seçim problemine tamamen engel olamamaktadır. Özel bilgi üretiminin zayıf tarafı, bu bilgilerden bedel ödmeden yararlananların (free-rider) olması problemidir (Şen, 2015). Bedavacılık problemi de denilen bu problemle bilginin finansman maliyetini başkalarının sırtına yükleme olarak da açıklanabilir. Akrabalık olmayan bireyler arasında gerçekleşen işbirliklerinde genellikle (defection) hile yapma eğilimi ya da (free-riding) beleşçilik ihtimali vardır. Aradaki bu işbirliği sırasında taraflardan beklenen, her iki tarafında birbirlerinden sağladıkları yararın karşılığını vermeleridir. Böyle olmayan durumlarda, iki taraf arasındaki işbirliğinin sonlanacağı açıktır (Güney ve Bahçekapılı, 2010: 30).

Özel bilgi üretimi iki şekilde yapılmaktadır. Birincisi elde var olan bilginin içeriğini değiştirmek, diğeri yeni bilgi üretmektir. Süreç dört aşamada gerçekleşir (Çapar, 2005). Bilgi (knowledge) tek başına bir işe yaramayacağı için, kullanılabilir hale, yani enformasyon (information) haline getirilmesi gereklidir. Bilgi yönetimini kavram olarak alan yazına kazandıran Nonaka, tanımın 4 adımını şu şekilde tanımlamıştır (Seker, 2014: 12).

- Sosyalizasyon; örtük bilgi başka bir örtük bilgiye dönüştürülür. İletişim ve deneyimlerin paylaşılmasıyla oluşturulur.
- Birleştirme; elde bulunan açık bilginin başka bir açık bilgiyle birleştirilip yeniden biçimlendirilmesiyle oluşturulur.
- Dışsallaştırmak; örtük bilgi açık hale getirilir. İyi uygulamalar ve kötü uygulamalardan alınan derslerin açıklanmasıyla oluşturulur.
- İçselleştirmek; açık bilgi örtük hale getirilir (Nonaka, 2008).

Bu aşamalar, içsel bilgi ve dışsal veri arasında gidip gelen bir spiral'in aşamaları olarak düşünülebilir.

Kaynak: Nonaka, 2008: 71

Finansal piyasalarda, bilgi ticareti yapan kuruluşların sayısı oldukça fazladır. Elde ettikleri bilgileri ihtiyacı olan abonelerine satan bu şirketler, piyasadaki bilgi asimetrisini azaltmaktadırlar. Günümüz teknolojileri sayesinde geliştirilen kredi derecelendirme sistemi piyasadaki bilgi asimetrisi probleminin büyük ölçüde azalmasını sağlamıştır.

3.1.4.2. Kamu Düzenlemeleri

Bilgi nitelik olarak bir kamusal mal olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, kamu tarafından düzenlenmesi ve denetlenmesi gerekir. İşletmelerin temel amacı kar elde etmektir. Bu amacı gerçekleştirmek için, minimum maliyetle maksimum gelir elde etmek için çaba harcamaktadırlar. Ancak, bencil piyasa ajanları, bilgi asimetrisini kullanarak bu girişimi engellemektedir. Bilgi asimetrisinden kaynaklanan problemlerin çözümlenmesinde, kamunun aktif olarak düzenleyici bir rol alması konusu alan yazında hala tartışılmaktadır. Kamusal müdahale, bilgi asimetrisi nedeniyle üretici ve tüketici arasında meydana gelen aksaklıkları ve olumsuzlukları gidermeyi amaçlamaktadır. Bilgi üretimi ve satışıyla ilgili özellikle gelişmiş ülkelerde, hükümetler kamu düzenlemeleri yoluna gitmektedirler (Çoban, 2005: 135-151).

Düzenleyici kurumlar da düzenleme süreci içinde bilgiye ihtiyaç duyarlar ve en önemli bilgi kaynakları yerleşik işletmeciler ve alanlarında uzmanlık sahibi kişilerin görüş ve tavsiyeleridir. Düzenleme yapmadan önce hangi bilginin, hangi sıklıkta ve ne şekilde isteneceğinin belirlenmesi gerekir (Çapar, 2005). Düzenleyici kurum gerekli bilgilere ulaşabilmek için, hukuki açıdan yetkiye sahip olmalıdır. İletişim teknolojisi, mobil ağlar ve bilgisayarın hızlı gelişimi, zaman içinde bilgi ve bilginin paylaşımı konusunda yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bunun yanında, insan hayatına giren her yenilik için ayrı bir düzenleme yapılması gerekmektedir. Ancak bu düzenlemeler, teknolojinin hızına yetişememekte, geri kalmaktadır. İnternetin hayatımıza girmesiyle birlikte yapılması gereken düzenlemeler devam ederken, 90'lı yıllarda GSM teknolojisi hayatımıza girmiştir. Günümüzde dahi bitirilememiş bu düzenlemelere, çıkan her yeni uygulama ile bir yenisi daha eklenmektedir.

Ancak, kamunun yaptığı bu düzenlemeler de ülkeden ülkeye hatta lisandan lisana farklılıklar göstermektedir. Bunun nedeni, bazı terimlerin farklı ülkelerde farklı anlamlar ifade etmesidir. Veri Tabanı kelimesine İngilizler ve Amerikalı'lar farklı Avrupa Birliği Ülkeleri farklı anlamlar yüklemektedir. Örneğin Avrupa Birliği Telif Hakları Yönergesinde “veri tabanı” terimi, sistematik veya yöntemsel olarak düzenlenmiş, elektronik ya da diğer yollardan bireysel olarak erişilebilen, veriler, eserler ve materyaller olarak tanımlanmıştır. Bu tanımdan anlaşılacağı üzere, bir albüm, adres veya telefon rehberi, kataloglarda yer alan bilgiler, “metadata” olarak koruma altına alınmıştır. Ancak Amerikan yasaları, bu bilgiler konusunda daha esnek

davranmaktadır (Tonta, 2003: 4). Özellikle, içinde bulunduğumuz yüzyılda, yatırım yapacak olanların bilgilendirilmesi ve toplum-kamu çıkarlarının gözetilmesi açısından denetim mesleği ile ilgili standartlar ve yasal düzenlemeler oluşturulmalıdır. Bu standart ve yasal düzenlemeler oluşturulurken, bilgi teknolojilerindeki yenilik ve gelişmelere yer verilmesi gerekir. Denetim sırasında bilgi teknolojileri ortamlarının dikkate alınması zorunludur. Günümüzde, oluşturulacak standartlar ile yapılacak yasal düzenlemelerde bilgi teknolojilerindeki yeniliklere yer verilmesi zorunluluktur. Etkili bir bilgi denetiminden söz edebilmek için, uygulayıcılar, işletmeler ve yasa koyucuların, bilgi teknolojileri ve denetim kavramlarını çok iyi bilmeleri gerekir (Özbilgin, 2003: 123-127).

3.1.4.3. Teminat ve Sözleşmelerin Bağlayıcılığı

BA'nin azaltılabilmesinin bir yolu da teminat ve sözleşmelerinin bağlayıcı olmasıdır. Yakın geçmişte, Yargıtay'daki iş yükünün fazlalığını azaltmak için, 5941 sayılı Çek Kanunu'nda değişiklik yapılmıştır. 6273 sayılı Kanun yayımlandıktan sonra karşılıksız çek düzenleyenlere hapis cezası verilmesi uygulaması sonlandırılmıştır. Bu uygulamayla, karşılıksız çek verenlerin hapis cezası almalarının önüne geçilmiştir. Uygulama, çek alacaklılarında mağdur edildikleri ve karşılıksız çek düzenleyenlerin korunduğu ve karşılıksız çek tahsilatlarında hukuksuz yollara başvurulacağı algısı oluşturmuştur (Başbüyük, 2012: 308). Çek, mal ya da hizmeti alanla satan arasında yapılan bir sözleşme olarak kabul edilirse, kanundaki bu değişiklikle bağlayıcılığı ortadan kaldırılmış olmaktadır.

Özellikle bankacılık sektöründe ve kredi piyasalarında yaşanan kredi verenler ve talep edenler arasındaki, ters seçim ve ahlaki tehlike problemi bu şekilde azaltılabilir. Kredi ilişkilerinde teminat istenmesi ve sözleşme hükümlerindeki bağlayıcılık, kötüye kullanımları engelleyecektir.

Teminat ise, borç ilişkisinde borcun ödenmesi ya da taahhüdün yerine getirilmediği durumlara hak sahibinin uğradığı zararların karşılanabilmesi için verilen karşılık veya garantidir. Aynı olabileceği gibi nakdi de olabilir. Teminata, bir iş ya da nakit talep edenin vade sonuna kadar yükümlülüklerini yetire getirmesini garanti altına almak amacıyla gerek duyulur (Kaygusuzoğlu, 2011: 143). Amaç karşılaşılabilecek olan risklerin azaltılmasıdır.

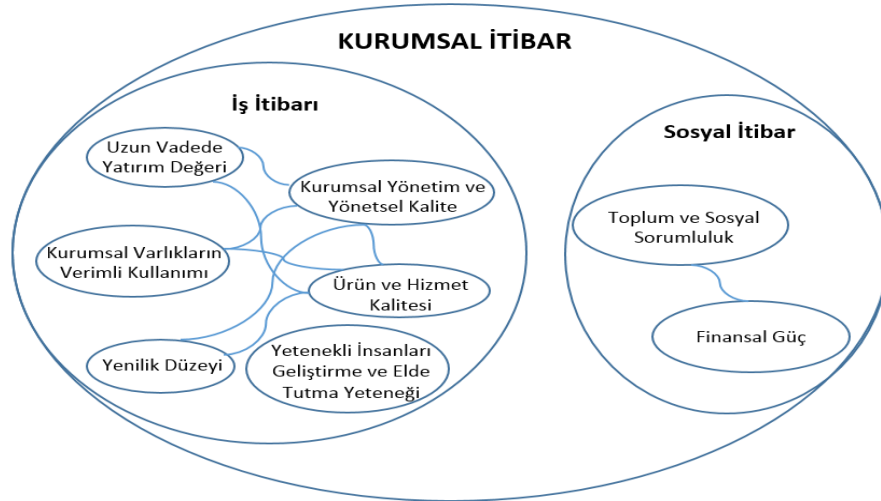
Teminatların kabul edilebilir ve gerçekçi tutarlarda olması ters seçim problemine engel olmakta, kredi kullanımlarında yapılan sözleşmelerde bulunan bağlayıcı hükümlerin olması ahlaki tehlikenin önüne geçmektedir. Bilgi arttıkça tahmin edilebilen risk ve bilgi asimetrisi azalacaktır (Karataş ve Aren, 2008:198).

Temel bir sözleşmeden beklenen, riski azaltmak ve yapılan işlem sonrasında yapılması gereken sıralı işlemlerin gerçekleşeceğinden emin olmaktır. Sözleşmeler, işleme özgü ve ilerde oluşabilecek farklı durumlara karşı iyi planlanmış olmalıdır. Sözleşmeler, fırsatçılık riskini azaltabilmeli ve eksiksiz tasarlanmalıdır. İşleme ilişkin şartlar açıkça belirtilmeli, bu şartlar birbirini takip eden sözleşmelere aktarılabilir olmalıdır. Beklenmeyen koşullara uyum sağlayabilir olmalı ve tarafları bağlayıcı kılma kapasitesine sahip olmalıdır (Yenidoğan, 2014: 6066).

3.1.4.4. Kurumsal İtibar ve Güçlü Özsermaye

Alan-yazın araştırıldığında itibar ve kurumsal itibar kavramı ile ilgili çeşitli tanımlar karşılaşılmaktadır. Bunun nedeni, farklı bakış açılarından kaynaklanmaktadır. Her bir alan, itibar ve kurumsal itibar kavramını kendi yaklaşımları çerçevesinden değerlendirmektedir.

Şekil 3.3. Kurumsal İtibarın Yapısı

Kaynak: De Castro ve dig., 2006: 369.

İtibar, bir kişi ya da bir kurum hakkında, insanlar üzerinde oluşmuş genel düşüncelerdir. Geçmiş davranışlar ve karakter, itibarın oluşması üzerinde büyük rol oynar. Kurumsal itibar ise, kurumun paydaşlar tarafından nasıl algılandığıdır

(Uzunoğlu ve Öksüz, 2008: 112). Kurumsal itibar, işletmenin geçmişte, günümüzde ve gelecekteki faaliyetleri ve bu faaliyetleri iletme şekli ile ilgili, paydaşlar üzerinde oluşan algı şeklinde ifade edilebilir (Saylı ve Uğurlu, 2007: 81). Kurumsal itibar, hizmet ya da mal üreten bütün kurumlara rekabet ortamında fayda sağlayan bir araçtır. Kurumsal itibarın kazanılabilmesi uzun zaman gerektirir ve soyut bir değerdir (Demir, 2010: 248). Kurumsal itibar, rekabet üstünlüğü sağlamakla birlikte, çok kısa sürede kaybedilebilen kırılğan bir yapısı vardır (Oruç ve Sarıkaya, 2010: 96).

Kötü bir kurumsal itibar, pazar faydası ve fiyat payı üzerinde olumsuz bir etki yapmaktadır. Araştırmacılar, itibarı iyi olan şirketlerin finansal performanslarının da iyi olduğunu on yıllık karlarını ölçerek kanıtlamışlardır. Başarılarını kanıtlamış global liderler, yaptıkları yatırımlar üzerinden gelir elde etmek, finansal gelişmelerini sürdürebilmek ve yatırımcı için güven sağlamak amacıyla, itibar kazanırlar (Nakra, 2001: 401-415).

İşletmenin kurumsal itibarının artması, piyasadaki rekabet gücünün artması anlamına gelir. Günümüz piyasalarında kurumsal itibar işletmelerin finansal verileri kadar önem taşımaktadır. İşletmelerin ekonomik sürdürülebilirliği açısından, finansal kaynakları kadar kurumsal itibarı da büyük önem taşımaktadır (Kuşat, 2012: 234-235).

Ayrıca, şirketlerin güçlü itibarı, kriz zamanlarında sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulabilecek negatif önyargıyı engelleyecektir. Bu durum krizden daha az etkilenme ve kriz ortamını fırsata dönüştürebilme olasılığını beraberinde getirecektir.

Kurumsal itibarda doğru algı çok önemlidir (Bilbil, Sütçü ve Kıyat, 2013: 164). Bir bilançonun pasif tarafındaki kalemlerin önemli bir çoğunluğu potansiyel olarak borç kabul edilmektedir.

3.1.4.5. Finansal Araçlar

Finansal sektör makroekonomi içerisindeki payını giderek artırmakta ve ekonomik büyümeye büyük katkı sağlamaktadır. Küçük birikimlerin tek başlarına yatırıma dönüşmesi zordur. Ancak finansal sektör yapısı itibarıyla, küçük birikimleri ekonomiye kazandırmaktadır. Tasarruf sahiplerinden topladığı bu birikimleri, fon talebinde bulunan yatırımcılara aktarması finansal sistemin en büyük işlevidir. Sonuç olarak büyüyen tasarruf ve yatırımların ekonomiye katkısı da büyük olmaktadır (Öztürk, Darıcı, ve Kesikoğlu, 2011: 66).

Gelişmekte olan ülkelerin en büyük problemlerinden birisi sermaye yetersizliği diğeri, dış finansman eksikliğidir. Dış finansmanla ilgili sorunlarda önemli olan, likidite yönetiminin iyi yapılmasıdır. Bu sorunları giderebilmek için, bazı ülkeler kredibilitelerini ölçecek çeşitli kriterler geliştirmeye çalışmışlardır. Kredibilitenin ölçülmesi ise, fon arzında bulunanların çıkarlarını korumak amacıyla, fon talep edenleri kendi aralarında borç geri ödeme güçlerine bakarak sınıflandırma sistemidir (Çalışkan, 2002: 53-55).

Gerçek ve tüzel kişilikler yatırım kararları alırken piyasa koşullarını, yatırım yapacakları işletmeleri ve bu işletmelerin yönetimini değerlendirmek zorundadırlar. Ancak bu bilgileri elde etmek ve değerlendirmek her zaman kolay değildir. Ayrıca bu işlemlerin maliyeti çok yüksektir. Böyle durumlarda, finansal araçlar yüksek maliyetleri azaltarak elde bulunan kısıtlı kaynakların dağılımını etkin olarak sağlayabilmektedirler. Finansal araçların bir diğer faydası, üretim sürecinde başarılı olabileceklerini düşündükleri yeni işletmelere yatırımları yönlendirerek teknolojinin gelişmesini sağlamalarıdır. Finansal araçlar, kredi piyasasında sıkça görülen yanlış seçim sorununu ortadan kaldırarak yatırım yapacak olanları, yüksek gelir sağlayan işlere yönlendirirler (Güngör ve Yılmaz, 2008: 175-178). Finansal araçların sunduğu, proje değerlendirme, risk yönetimi, tasarrufları hareketlendirme, yöneticilerin izlenmesi işlemleri, ekonomik büyüme ve teknolojik yenilikler için gereklidir. Finansal aracılık, üstlendiği görevi yerine getirirken, büyümeye iki kanaldan katkıda bulunmaktadır.

- Sermaye birikiminin etkin kullanılması yoluyla sermayenin verimliliğini artıracak,
- Tasarrufların miktarını artırıp, yatırımların etkinliğini iyileştirecektir (Aslan ve Koralp, 2006: 4). Herhangi bir ekonomi içerisinde, finansal aracılığın oluşması, uzun dönemde büyümenin hızlanacağı ve verimliliğin artacağı anlamına gelir (Erim ve Türk, 2005: 40).

3.2. Vekâlet Teorisi

Yöneticiler zorunlu olmadıkça, buldukları yeri ve konumu bir vekile devretmek ya da onunla paylaşmak istemezler. Ancak günümüzün modern şirketlerinde işler uzmanları tarafından yapılmakta, bu gibi durumlarda da yetki devri

kaçınılmaz olmaktadır. Modern şirket teorisi, şirket yönetimi ve şirket sahibi arasında bir ayrım olması gerektiği görüşündedirler. Ancak şirket içinde bulunan genel amaçlı çalışanlar yerleri doldurulabilecek olanlardır. Bu tür çalışanların yerleri kolay doldurulabilir ve şirket içindeki hisseleri düşüktür (Hill ve Jones, 1992: 360). Şirket yönetimleri vekillerin, şirketin belirlediği amaçlar doğrultusunda çalışmasını beklemektedir. Teoride böyle olması gerekirken, yönetici ve hissedar arasındaki yapının karmaşık olması nedeniyle uygulamada farklılıklar görülmektedir. Vekâlet teorisinde bireyin rasyonel olduğu kabul edilir. Rasyonel bir birey de, bazı durumlarda kendi çıkarlarını şirket çıkarlarına tercih edebilir (Karataş ve Aren, 2008: 183-192).

Etkin piyasa hipotezi, ulaşılan bilgi ile artı bir kazanç sağlanamıyorsa, o piyasayı etkin bir piyasa olarak kabul etmektedir. Fakat piyasalar etkin değilse, firmalar tarafından kamuya açıklanan bilgiler büyük getiriler sağlayacaktır. Vekâlet maliyeti ve bilgi asimetrisi, Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde piyasaları olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Sarıgül, 2015: 115).

Şirket yönetiminin, yönetim işini bir profesyonele devretmesi vekâlet teorisi kavramını ortaya çıkarır. Vekâlet teorisi kavramı, taraflardan herhangi birisinin yapılması gereken işin gerçekleştirilmesi için başka bir kişiyi vekil tayin ettiği her olayda ortaya çıkmakta ve uygulanabilmektedir. Görevin devredildiği kişi asil (principle), görevi sonuçlandırmak ve yapmak için üstüne alan kişi ise vekildir (agent). (Mengi, 2013: 99).

3.3. Vekâlet Maliyeti

Vekâlet teorisi birçok bilim dalında uygulanan bir teoridir. “Vekâlet Teorisi” kavramı, ekonomi, muhasebe, pazarlama, finans örgütsel davranış, sosyoloji ve siyaset bilimleri alanlarında kullanılmaktadır (Eisenhardt, 1989: 57). Yönetimin her kademesinde olmakla birlikte, her türlü yetki devri durumunda vekâlet teorisinden bahsedilebilir. Vekâlet teorisi kavramında, ortaya atılan vekâlet yapısında, suçlama, izlenim yönetimi, yalancılık ve diğer kişisel çıkarları içerisinde barındıran en küçük ikili ilişkilerden, en büyük seviyede yer alan düzenleyici politikaya kadar birçok ilişki için uygulanabilir (Sözen ve Basım, 2015: 158). İşletme sahibi ile vekâlet verdikleri yöneticilerinin çıkarları bazı durumlarda çatışmaktadır (Greenwood, 2003: 491). İşletmelerde yönetim kurullarının asıl görevi işe alınan yöneticilerin davranışlarını izlemektir. Vekâlet teorisi kavramı açısından bakıldığında yönetim kurulları işletme

sahiplerinin, kendi çıkarlarını izleme aracı olarak kullanılmaktadır (Fama ve Jensen, 1983: 318). Aile işletmeleri hem dünyada hem de Türkiye'deki işletmeler içerisinde büyük bir çoğunluğa sahip işletmelerdir. Bu nedenle vekâlet teorisi kavramının en çok karşılaştığı işletme çeşidi olarak göze çarpmaktadır. Aile işletmeleri yönetim şekli çoğu durumda vekâlet maliyeti kavramının fazlaca yaşanmasına neden olmaktadır.

İzleme maliyeti olarak da adlandırılan bu terim, temsilcinin davranışlarını ölçmek ve izlemekten daha fazla anlam ifade eder. Doğal olarak vekilin bütün davranışlarını kontrol etmek için harcanan her türlü maddi ve manevi çaba olarak da adlandırılabilir. İzleme maliyetleri bilgi asimetrisini de içine almaktadır. Asil vekilin verdiği kararlarla ilgili vekilden daha az bilgiye sahiptir (Ayrıçay ve Kalkan, 2013: 164).

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de işletmelerin büyük bir bölümü KOBİ'lerden meydana gelmektedir. Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler olarak adlandırılan KOBİ'lerin büyük bölümünü de aile işletmeleri oluşturmaktadır. Bu oran Türkiye'deki işletmelerin % 95'i aile işletmeleridir. Aile işletmelerinin kuruluş amaçlarından biri gelecek nesillere bir aile ismi bırakmak (Birincioğlu, ve Acuner, 2015: 492), bir diğeri de, sermaye ve yönetimi bir arada tutmaktır (Alper ve Güvençer, 2006: 72).

Modern şirket kavramının gelişmesiyle birlikte işletmeler mülkiyet ve kontrol kavramlarını birbirinden ayırma eğilimine girmişlerdir (Berle ve Means, 1991: 41). Ancak aile işletmeleri bu amaçlar çerçevesinde yönetilseler de, büyüyen ve yabancı işletmelerle ortaklık kuran işletmeler alanlarında profesyonel yöneticilerle çalışmayı tercih etmektedirler.

Yöneticiler şirket sahibi olmadıklarında, her zaman şirket ve hissedarların çıkarları için çalışmayabilirler. Örneğin kendileri için uçak satın alabilirler, yaptıkları lüks harcamaları işletmeye fatura edebilir ve şirket gideriymiş gibi gösterebilirler, pozisyonlarını riske atmamak için, yüksek karlı işlere girmekten imtina edebilirler. Hatta bazı durumlarda şirket varlıklarını kendilerine mal edebilir tanıdıklarına gerçek fiyatının altında satabilirler. Bu tür problemler şirket sahipleri ve hissedarları tarafından profesyonel bir yöneticiyi, şirketi yönetmesi için vekil tayin etmesiyle başlar (İşeri, 2002: 79).

Böyle bir durumda, şirket yönetimi işin uzmanına teslim edilmekte, böylece her yetki devrine yaşanan "vekâlet teorisi" kavramı ortaya çıkmaktadır. Vekâlet teorisi, firma sahipleri ve hissedarları ile sahip oldukları bu kaynakları kullanan ve kontrolü altında tutan yöneticiler arasında var olduğu varsayın bir kontrattır. Her

kontratta olduğu gibi bu tür kontratlarda da taraflardan biri kontrata uygun hareket etmeyebilir. Kendi çıkarlarını daha önde tutabilirler. İşi yapması için vekâlet verilen yöneticinin yaptıklarını kontrol etmek güç ve maliyetli ise, vekâlet sorunu ortaya çıkmaktadır (Memiş ve Çetenak, 2012: 208).

Büyük ve halka açık şirketlerde de durum aynıdır. Kontrol küçük şirketlerde olduğu gibi, şirket ortaklarının elinde değildir. Ortakların şirket içinde ve dışında oluşacak problemleri çözebilecek profesyonel bir yönetici ile anlaşılıp, şirket yönetimini ona devretmeleri gerekir (Alper ve Güvençer, 2006: 72).

Tablo 3.2. Aile İşletmelerinde Vekâlet Çatışması

Aile İşletmesinde Vekâlet Çatışması	Aileden Olmayan Üyeler		Aile Üyeleri	
	İşletme Sahibi	Yönetici	İşletme Sahibi	Yönetici
Şirket Sahibi	Baskın (Aile) Azınlık (Aileden Olmayan) Hissedarlar Arasındaki Çıkar Çatışmaları	Asil ve Vekil Arasındaki Klasik (Bilinen) Vekâlet Çatışmaları		Asimetrik Kayırmıcılıktan Kaynaklanan Vekâlet Çatışmaları
Yöneticinin Aile İçinden Olması	<ul style="list-style-type: none"> Asil ve Vekil Arasındaki Klasik (Bilinen) Vekâlet Çatışmaları; Baskın (Aile) Azınlık (Aileden Olmayan) Hissedarlar Arasındaki Çıkar Çatışmaları 	Aile Bireyleri ve Aileden Olmayanlar Arasındaki Çıkar Çatışmaları	Farklı Rollerdeki Aile Bireyleri Arasındaki Çıkar Çatışması	<ul style="list-style-type: none"> Farklı Rollerdeki Aile Bireyleri Arasındaki Çıkar Çatışması; Asimetrik Kayırmıcılıktan, Farklı Rollerdeki Aile Bireyleri Arasındaki Çıkar Çatışması

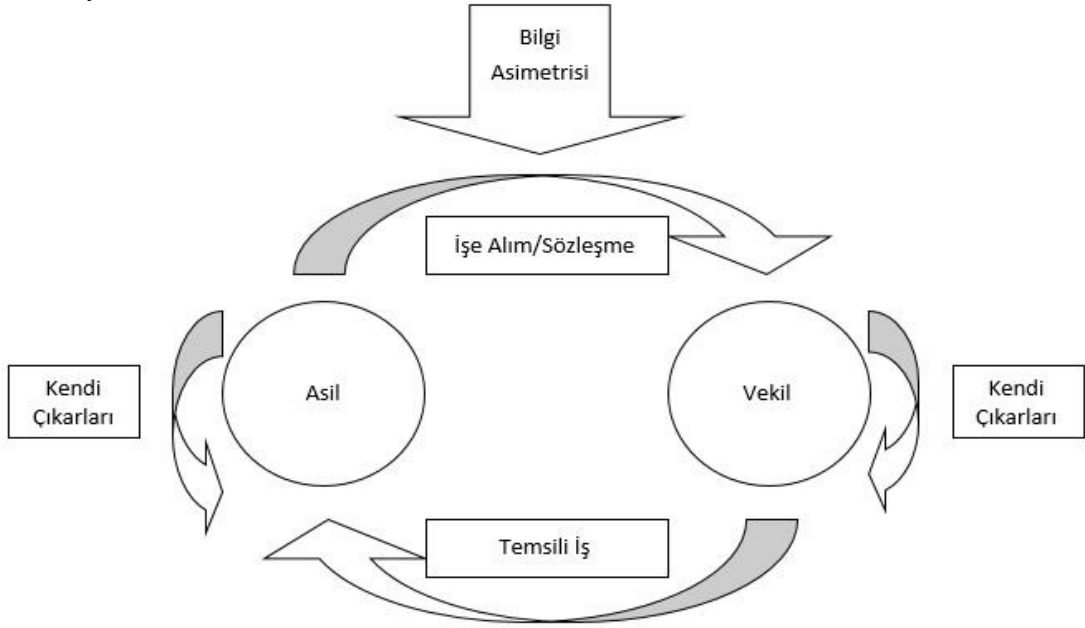
Kaynak: Songini ve Gnan, 2010: 30.

Ayrıca, şirketlerin profesyonel yöneticilerle anlaşmak zorunda kalmalarının bir diğer nedeni de şirketin yönetim kadrosunun yapılanma şeklidir. Şirket yönetiminde yetkili kişi olan genel müdürün en büyük sorumluluğu, şirket politikalarını ve planlarını başarıyla uygulamaktır. Genel müdürü denetleyecek yetkili ise yönetim kuruludur. Genel müdürün şirket yönetimindeki davranışlarının şirket için yarar ve zararları yönetim kurulu tarafından denetlenir. Bu nedenle yönetim kurulu başkanının ve genel müdürün farklı kişiler olması gerekir (Yıldız ve Doğan, 2012: 353).

Vekâlet teorisi kavramı içerisinde bazı durumlarda, işletmelerin vekâlet verdiği profesyonel yöneticiler, kendi çıkarlarını işletmenin ve işletme sahibinin çıkarlarından fazla gözetirler. Vekâlet Maliyeti olarak adlandırılan bu durum,

- Vekiller işletmenin çıkarlarını düşünerek kârı maksimize etmek için gerekli çalışmayı göstermezse,
- Asillerin vekil davranışlarından şüphelenip, vekili denetlemek ve/veya vekil üzerinde baskı kurmak amacıyla para harcarsa, ortaya çıkmaktadır.

Şekil 3.4. Vekâlet Problemi

Kaynak: Jensen ve Meckling, 1976: 305-360.

Eğer bir şirketin sahibi veya hissedarı şirketin yöneticisiyse böyle bir maliyet oluşmamaktadır. Ancak günümüz ekonomik yaklaşımlarında mülkiyet ve kontrolün birbirinden ayrılma zorunluluğu kaçınılmazdır (İşeri, 2002: 78). Vekâlet sorunları aile üyeleri tarafından kontrol edilen şirketlerde en aza indirilebilir. Bu ABD ve İngiltere gibi pek çok işletmenin bulunduğu ekonomilerde sıklıkla görülmektedir. Vekâlet maliyetinin, küçük işletmelerde aile dışı yöneticilerde daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak, vekâlet maliyetinin azaltılması için gerekli olan kontrol mekanizmasının, yalnızca stratejik planlama ve yönetim kurulu tarafından değil yönetim kontrol sistemleri tarafından da desteklenmesi gerekmektedir (Morck ve Yeugn, 2002: 1-30).

İşletmelerin asıl faaliyet konularına odaklanıp diğer yönetsel ve denetimsel alanlarda vekil tayin etmeleri işletmelerin genel olarak başvurdukları bir konudur. Vekil tayin etme, yönetim kurulu tarafından seçilmiş olan bir yönetici olabileceği gibi, uzmanlık isteyen herhangi bir konuda da olabilir. İşletmelerin dış-alım (outsourcing) yoluyla yaptırdığı, ulaşım hizmetleri, yemek hizmetleri, çevre düzenleme hizmetleri, sağlık hizmetleri, hizmet içi eğitim gibi, uzmanlık gerektiren konularda vekil tayin edildiği sıklıkla görülmektedir.

Muhasebe de işletmelerin çoğunlukla vekil tayin ederek yaptırdıkları işlerden hatta en önemlilerinden biridir. İşletme sahibinin, ortaklarının ve yönetim kurulları tarafından seçilerek atanmış olan yöneticilerinin muhasebe konusunda uzman olması beklenemez. Profesyonel yöneticilik mesleğinin uzmanlık gerektirdiği gibi profesyonel muhasebecilik mesleği de uzmanlık gerektirir. İşinde uzman bir muhasebeciden profesyonel yöneticilik beklenemeyeceği gibi, yöneticiden de muhasebe konusunda iyi derecede bilgi sahibi olması beklenemez.

Tablo 3.3. Vekalet Teorisinin Temel Noktaları

Organizasyonlar	Vekiller ve Hissedarlar Arasındaki Sözleşmeli İlişkiler Serisi
Hissedarlar	Firmanın sahipleri (hisse ve pay sahipleri)
Vekiller	Firmanın devamı ve çalışması için işveren tarafından ücretle çalıştırılan kişiler.
Vekâlet Maliyetleri	Vekillerin davranışlarını gözetme ve kontratla ilgili maliyetler
Hedef	Vekil-hissedar ilişkilerini düzgün bir şekilde düzenleme ve düşük vekâlet maliyeti

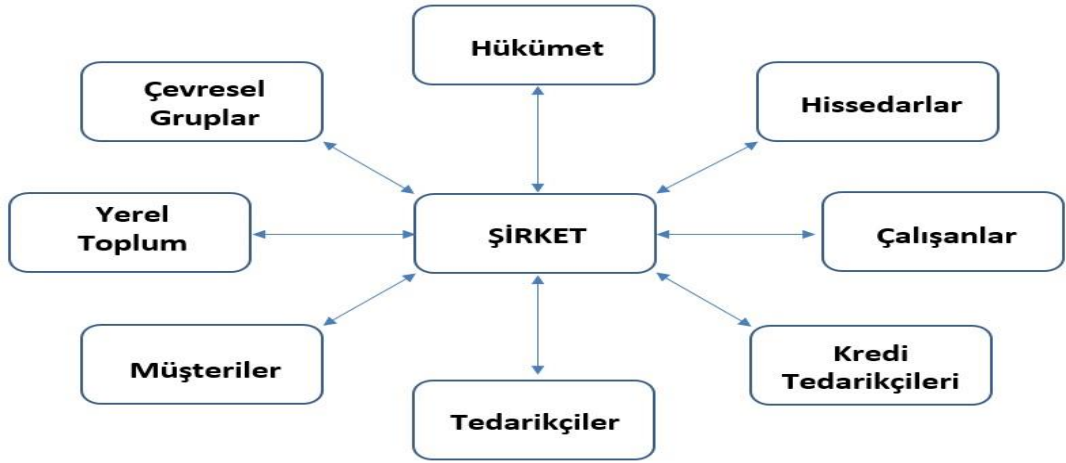
Kaynak: Karataş ve Aren, 2008:189.

İşletmeler muhasebe işlemlerini iki şekilde gerçekleştirmektedirler. Dışarıdan konusunda uzman bir mali müşavir ile anlaşarak şirketin muhasebe işlemlerini ona emanet edebilecekleri gibi, kendi bünyelerinde kurdukları muhasebe birimleri yoluyla da muhasebe işlemlerini gerçekleştirebilmektedirler. Ancak her iki durumda da şirket yönetimi şirket hissedarları ve şirket yönetimi vekâlet teorisi kavramı ile karşı karşıya kalmaktadır. Muhasebe elamanlarının yaptığı işlerden doğan hatalar ile hatayı engellemek için yapılması gereken iç ve dış denetimler ise, işletmeyi vekâlet maliyeti ile karşı karşıya bırakmaktadır.

İşletme sahipleri ve hissedarların, istedikleri bilgiye ulaşmaya yönelik çalışmalarını bir miktar maliyete katlanmalarına sebep olur. Katlanılan bu maliyet sonucunda bir fayda elde edilmektedir. Bu fayda, katlanılmak zorunda kalan maliyetten fazla olduğu sürece bilgi sağlama çabasına devam edilecektir. Ancak bu tür

takiplerle yöneticilerin denetlenmesi yöneticileri tedirgin edeceğinden, yöneticilerin yüksek kar getirebilecek iş fırsatlarını değerlendirmelerinin önüne geçebilir (Gök ve Bedük, 2014: 440). Vekâlet maliyetlerini kontrol altına almanın bir yolu da borçlanmadır (Aygün ve İç, 2010: 197). İşletmeler eğer yüksek borçluluk oranına sahiplerse, finansal tablolarını daha açık ve şeffaf hale getirme ve daha detaylı açıklamalar yapma eğiliminde oldukları düşünülmektedir. Bunun nedeni vekâlet maliyetlerini azaltmak, borç verenlere, varlıkları üzerindeki haklarının korunduğunu göstermek ve borçlanmaya devam edebilme istekleri olabilir. Dolayısıyla işletmelerin borç rakamları yükseldikçe, açıkladıkları bilginin oranı ve kapsamı genişlemektedir (Tolga, 2014: 187).

Şekil 3.5. Menfaat Sahipleri

Kaynak: Kaynak: Mallin, 2004: 44

İşletmelerde istenen, işletme sahibi, paydaş ve yöneticilerinin aynı amaç için dürüst bir şekilde çalışmalarıdır. Fakat bunun her zaman böyle olduğu söylenemez. Bazı durumlarda işletme sahibi ve büyük ortaklar bazı durumlarda ise şirketi yönetmesi için işe alınan profesyonel yöneticiler kendi kişisel çıkarları doğrultusunda davranabilirler. Yöneticiler, çeşitli finansal hilelerle karı olduğundan farklı gösterip kendi çıkarlarını gözetebilirler. Hissedarlar ise şirket içindeki varlıklarını sahibi oldukları başka şirketlere aktarma yolunu seçebilirler. Böylece vekâlet problemi ortaya çıkmış olur. Vekâlet problemi sorunu beraberinde vekâlet maliyetini getirir. Vekâlet maliyeti şirketlerin finansal yapılarını doğrudan etkilemekte ve beraberinde yarattığı güvensizlik ortamı piyasada yaşanan problemlere neden olmaktadır (Aren, Kayagil ve Aydemir, 2014: 112-113). Ayrıca, asil ve vekil arasındaki çıkar çatışması,

firma değerini olumsuz etkilemektedir. Böyle durumlarda, temsil sorununu azaltmanın bir yolu, temsil maliyetine katlanmaktır. Temsil maliyetleri,

- Çeşitli gözlem harcamaları yoluyla yöneticilerin faaliyetlerinin denetlenmesi,
- Bonding harcamaları olarak tanımlanan bir takım tazminat ve garanti anlaşmaları,
- Çeşitli maliyetlere katlanılsa da önlenmesi imkânsız olan artık zararlarıdır (Jensen ve Meckling, 1976).

3.4. Muhasebenin Vekâlet Maliyeti

Vekâlet maliyeti bir işletmede yalnızca, işletme sahipleri ve vekâlet verdikleri yöneticiler arasında yaşanmamaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi yetki devri yaşanan her türlü olayda ve kişiler arasında yapılan her türlü kontratta vekâlet maliyeti sorunuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu nedenle, vekâlet problemi asil ve vekilin işletme içinde ilişki halinde olduğu her birim arasında gerekleēebilir. Yöneticiler bazı durumlarda, aynı pozisyonu paylaştıkları diğer yöneticilere ya da astlarına da vekâlet verebilirler.

Muhasebe bölümleri de, ister işletme sahibi, ister yönetici tarafından görevlendirilmiş olsun vekâlet teorisi kavramının ortaya çıktığı işletme bölümlerindedir. Daha önce değinildiği gibi, muhasebe bir uzmanlık alanıdır. Muhasebe bölümlerinde çalışanların muhasebe konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları her zaman beklenen bir durum değildir. Bu nedenle, muhasebe işi işletmelerde ücret karşılığı alınan bir hizmet olarak göze çarpmaktadır. Doğal olarak sonuçta, vekilin asilin verdiği görevi yerine getirmesi, asilin de vekilin yerine getirdiği hizmetin ücretini ödemesi gerekir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın amacı, önemi, kapsam ve sınırlılıkları, yöntemi, araştırmanın evreni, örnekleme ve veri toplama süreci ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Bölüm sonunda araştırma sonucunda elde edilen bulgular ifade edilmiştir. Araştırmanın bulguları başlığı altında; katılımcıların demografik özellikleri, tanımlayıcı istatistikler ve değişkenler arasındaki ilişkiler yorumlanmıştır.

4.1. Araştırmanın Amacı

Vekâlet teorisi kavramında yer alan asil vekil ilişkisinde bilgi asimetrisinin sık karşılaşılan bir konu olduğu bu nedenle, bilgi asimetrisi yüksek ise yönetimin katlanmak zorunda olduğu vekâlet maliyetlerinin de aynı oranda artacağı değerlendirilmektedir. Bu öngörülebilir bir sonuçtur. Ancak aile işletmelerinin bu tür senaryolarla karşılaştıklarında sergiledikleri davranış ve tutumlar bilinmemektedir.

Yapılan alan yazın taramalarında, ulusal kongre kitaplarında yayınlanan bildirilerin aile işletmelerinin alt alanlarında yoğunlaştığı görülmüştür. Kurumsallaşma sürecinin örgütsel davranış konularıyla ilişkileri araştırılmış, stratejik yönetim, ekonomik performans, rekabet avantajları ve kaynaklar konusunda çalışmaların çok az olduğu görülmüştür. Yayınlanan yüksek lisans ve doktora tezlerinde de durum aynıdır. Yayınlanan bu tezlerde yapılan araştırmaların kurumsallaşma yönünde yoğunlaşmış olduğu belirlenmiştir (Köseoğlu ve Karayormuk, 2012: 229).

Muhasebe konusundaki Bilgi Asimetrisi'nin, Vekâlet Maliyeti'ne etkisi, bu etkinin sonuçları ve bu sonuçlar karşısında sergilenen tutum ile ilgili aile şirketleri üzerine yapılan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın sorunsalı ve önemi burada ortaya çıkmaktadır.

Yönetici ve/veya şirket sahibiyle muhasebeci arasındaki bilgi asimetrisinin, vekâlet maliyeti üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğunun tespiti, bu etkinin

sonuçlarının nasıl değerlendirildiği ve karşılaşılan vekâlet maliyeti sonucunda ne tür politikaların izlendiği, çalışmanın amacı olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın yukarıda belirtilen amacı çerçevesinde aşağıda sorulara cevap aranmıştır:

1. Aile işletmelerinde muhasebe işlemleri nasıl yürütülmektedir?
2. Aile işletmeleri yöneticileri ve/veya şirket sahiplerinin muhasebe bilgileri ne durumdadır?
3. Aile işletmeleri yöneticileri ve/veya şirket sahiplerinin muhasebecileriyle yaşadıkları sorunlar ve muhasebeye bakış açıları nedir?
4. Aile işletmeleri yöneticileri ve/veya şirket sahibiyle muhasebeci arasındaki bilgi asimetrisi, vekâlet maliyeti üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
5. Aile işletmelerinde yönetici ve/veya şirket sahibiyle muhasebeci arasındaki bilgi asimetrisinin, vekâlet maliyeti üzerindeki etkisinin sonuçları nasıl değerlendirilmektedir?
6. Aile işletmelerine özel bir denetim şekli var mıdır? Yapılan denetimlerin şirkete maliyeti nedir?
7. Aile şirketleri yöneticileri ve/veya şirket sahiplerinin karşılaştıkları muhasebe hatası ve/veya hileleri nelerdir? Karşılaşılan hata ve hileler sonucunda uygulanan yol nedir?
8. Olası bir vekâlet maliyeti sonucunda ne tür yollar izlenmektedir?

4.2. Araştırmanın Önemi

Alan-yazın incelemelerinde, aile işletmelerinde, yönetici ve/veya şirket sahipleriyle muhasebecileri arasındaki bilgi asimetrisinin vekâlet maliyetine nasıl bir etkiye sahip olduğu konusunun henüz incelenmiş bir konu olmaması, bu çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran en büyük özellik ise, araştırmanın nitel bir araştırma olma özelliği taşımasıdır. Araştırma için anket yerine yüzyüze görüşme tekniğinin tercih edilmesi araştırmaya farklı bir boyut katmaktadır. Yapılan geniş çaplı alan yazın araştırmaları sonucunda, konuyla ilgili herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Kavramsal olarak bakıldığında, “Aile İşletmeleri”, “Bilgi

Asimetrisi”, “Vekâlet Maliyeti” ayrı ayrı araştırmaya yetecek alan-yazına sahip başlıklardır. Ancak, bu başlıkların hepsinin kullanıldığı bir araştırma yoktur.

Araştırmanın birincil önemi, alan-yazında yer alan boşlukları doldurmaktır. Bunun yanı sıra, daha önceden araştırılmamış ve hala bilinmeyen olarak kalanlara ışık tutması, gelecek araştırmacılara, işletme sahibi ve yöneticilerine bir yol göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır.

4.3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamını, muhasebecileriyle bilgi asimetrisi kaynaklı vekâlet maliyeti yaşamış, aile işletmeleri yönetimleri oluşturmaktadır. Verilerin elde edilebilmesi için kartopu örneklem yöntemi kullanılmıştır. Aile işletmeleri yönetimleriyle birebir görüşülmüş, yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak veri setleri oluşturulmuştur. Araştırmanın zaman ve maddi kısıtları büyüktür. Hedef kitleye ulaşılmada sorun yaşanmamış ancak randevu alınmasında yaşanan problemler, görüşmelerin uzun sürmesi ve görüşmelerin aile işletmesi sahipleri ve yöneticilerin makamlarında yapılmış olması zaman ve maddi kısıtların artmasına neden olmuştur.

Örneklem grubu ile yapılan mülakatlarda, mülakat yapılan kişinin demografik özellikleri, mülakat yapılan ortam ve mülakat yapıldığında içinde bulunduğu ruh hali de, araştırmanın kısıtlarındandır. Ayrıca aile işletmelerine özgü, “kol kırılır yen içinde kalır” şeklindeki yönetim anlayışı, veri toplama aşamasında çeşitli problemler çıkarmış, örneklem grubu bilgi verme konusunda çekimser davranmıştır. Ayrıca işletme sahibi ve yöneticilerin ofislerinde yapılan görüşmeler sıklıkla bölünmüş, gereğinden daha uzun sürelerde gerçekleşmiştir. Bazı görüşmeler yarıda kalmış ve görüşme yapabilmek için tekrar randevu alınmak zorunda kalınmıştır.

İşletmeler yüksek lisans ve doktora tez araştırmalarına sıcak bakmamakta ve yardımcı olmayı istememektedir. Bu nedenle birçok görüşme talebi daha ilk telefonda reddedilmiştir.

4.4. Araştırmanın Modeli ve Hipotezleri

Nitel araştırmalarda, herhangi bir araştırma modeli kullanılmamaktadır. Ayrıca nitel araştırmalar sonuç değil süreç odaklıdır. Bu nedenle, araştırma ile ilgili herhangi bir hipotez öngörülmemiştir.

4.5. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırmaların tarihsel kökenine bakıldığında antropoloji, sosyoloji ve insan bilimleri ve değerlendirmelerinden geldiği görölmektedir (Creswell, 2013: 13). Nitel araştırmada elde edilen veriler, nicel araştırmalarda yapılanın aksine çoğu zaman sayılarla ifade edilemez. Bazı durumlarda nitel araştırma verilerinde sayısal analizler yapılabilse de, esas amaç araştırma yapılan konu hakkında, okuyucuya tanımlayıcı ve gerçekçi sonuçlar verebilmektir. Nitel araştırma yöntemlerindeki yaklaşım ve metodlar 1990'lardan 21. Yüzyıla doğru sayı ve çeşitlilik açısından daha gözle görülür hale gelmiştir.

4.5.1. Metodolojik Yaklaşım

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden biri olan durum (örnek olay) çalışması ile yürütölmüştür. Durum çalışması, olayların ilişkili olduğu sınırlar içinde (ortam, bağlam, v.b.) bir veya birden çok durumla ilişkili etkenleri, ilgili durumu nasıl etkilediklerini ve ilgili durumdan nasıl etkilendiklerini bütöncöl bir yaklaşımla, çok yönlü olarak derinlemesine inceleyen çalışmalardır (Creswell, 2007: 73; Şimşek ve Yıldırım, 2013: 83).

Durum çalışmalarının genel olarak dört türü bulunmaktadır: bütöncöl tek durum deseni, iç içe geçmiş tek durum deseni, bütöncöl çoklu durum deseni ve iç içe geçmiş çoklu durum deseni (Şimşek ve Yıldırım, 2013: 326-328).

Bu çalışmada bir durum içinde birden fazla alt birimi kapsayan durum çalışması desenlerinden "iç içe geçmiş tek durum deseni" kullanılmıştır.

4.5.2. Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları, 1.000.000.-TL ile 10.000.000.- TL arası ödenmiş sermayeye sahip küçük-orta büyüklükteki aile işletmeleri sahip ve yöneticileri arasından seçilmiştir.

4.5.2.1. Örneklem Seçimi

Bu çalışmada, örneklem seçerken zengin bilgiye ve deneyime sahip bireylere ve kritik durumlara ulaşmak için kullanılan amaçlı örneklem çeşitlerinden "kartopu

veya zincirleme örnekleme” yöntemi kullanılmıştır (Patton, 1990: 76-177). Örneklem seçilirken, görüşülen kişilerin işletme sahibi ya da yalnızca üst düzey yöneticiler arasından olmasına özen gösterilmiştir. Yönetimin alt düzeyindeki elemanların yönetim işlevinden daha çok çalışanları yöneten amirler olmasından kaynaklı, araştırma sorularını cevaplayabilecek deneyim ve yetkiye sahip olmadıkları değerlendirilmiştir (Dalğiran, 2014: 53).

Her işletmenin muhasebe işlemi olacağı düşüncesiyle, işletme seçiminde işletmenin faaliyet sektörü değerlendirmeye alınmamıştır. Bir aile şirketi bulunarak, onun yardımıyla ikinci ve ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilmiştir. Böylece örneklem büyüklüğü genişletilmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan 2004: 45).

Nitel araştırma yönteminde örneklem büyüklüğü seçilirken uygulanacak belli bir yöntem bulunmamaktadır. Ancak örneklem sayısı arttıkça veri derinliğinin kaybolduğu düşünülmektedir bu nedenle örneklem sayısının çok büyük olması önerilmemektedir. Bu nedenle araştırmanın başında herhangi bir örneklem sayısı belirlenmemiştir (Kaleli, 2014: 15). Nitel olarak tasarlanan bir çalışmada örneklem seçerken dikkat edilmesi gereken örneklemin sayısı değildir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, örneklemin araştırma yapan kişinin ihtiyacı olan bilgi miktarını karşılayıp karşılamadığıdır. Uygulamalarda nitel araştırma yöntemleri kullanıldığında, yapılan araştırma genel olarak küçük örneklem grupları üzerinde gerçekleştirilir.

Ayrıca, nitel araştırmalarda, görüşme tekniğinin uygulanmış olması durumunda, örneklem sayısı konusunda kesin bir ölçüt yoktur. Ancak yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler tekrarlanmaya ve doymaya başladığında sayının tamamlanmış olduğu kabul edilir. Nitel araştırmalarda aranılan, seçilen örneklemin evrene genellenmesi değil, örneklem ile aynı özellikleri taşıyan kişileri genellemesidir (Türnüklü, 2000: 549). Nitel araştırmalarda çeşitli örneklem seçim teknikleri bulunmaktadır. Alan-yazında, nitel araştırmalarda en çok karşılaşılan örneklem seçim teknikleri; maksimum çeşitlilik, tipik durum, kritik durum, aşırı veya aykırı durum, benzeşik, kartopu ve zincir, doğrulayıcı veya yanlışlayıcı, zincir, ölçüt ve kolay ulaşılabilir durum örnekleme teknikleridir (Şimşek ve Yıldırım, 2013: 75).

Örneklem seçiminde “Kartopu Örneklem Yöntemi” kullanılmıştır. Kartopu örneklem yöntemini uygulayabilmek için, önce evren içerisinden biriyle temas kurularak, bu kişinin yardımıyla diğer örnekle bağlantı kurulur. Örnekleme seçimi aynı yolla devam ettirilir (Altunışık ve diğ., 2012: 143).

4.5.2.2. Örneklem Büyüklüğü

Örneklemin uygun ve yeterli sayıda olması, araştırmanın iç ve dış geçerliliği için önemlidir ve örneklem büyüklüğünü belirlemede araştırmanın odağı, veri miktarı ve kuramsal örnekleme dikkate alınması gereken unsurlardır (Şimşek ve Yıldırım, 2013: 142-143). Yani örneklemin büyüklüğü, odaklanılan duruma, elde edilmesi planlanan verinin derinliğine ve büyüklüğüne, doyum noktasına göre değişim göstermektedir denebilir.

Bu çalışmada katılımcılardan derinlemesine bilgi edinilmesi planlanmıştır. Bu bağlamda çok katılımcıya ulaşılması hedeflenmemiştir. Nitekim Yıldırım ve Şimşek (2013) verinin derinliği ve genişliğinin örneklem büyüklüğü ile ters orantılı olduğunu ve durum çalışmalarında ayrıntılı ve derinlemesine bir araştırma yaklaşımı benimsendiğinden dolayı görece olarak küçük örneklem büyüklüğünün olacağını ifade etmektedirler.

Örneklemin büyüklüğü, öğrenilmek istenene, güvenilirliği ve kullanışlı olunan veriye, elde bulunan kaynaklar ve zaman ile neler yapılabilir sorusuna ve yapılan çalışmanın amacına bağlıdır (Türnüklü, 2000: 548). Bu nedenle araştırmaya başladığında herhangi bir örneklem sayısı belirlenmemiştir. Araştırma sorularına verilen cevaplar tekrarlamaya başladığında görüşmeler kesilmiştir (Yılmaz, 2014: 9). Çalışma 10 katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

4.5.3. Katılımcıların Özellikleri

Katılımcılar ve çalıştıkları şirketlere ilişkin bilgiler Tablo 4.1 ve Tablo 4.2’de verilmiştir. Çalışmada katılımcıların bilgilerinin gizli tutulmasına yönelik olarak katılımcılar; katılımcı 1 (K1), katılımcı 2 (K2), katılımcı 3 (K3), katılımcı 4 (K4), katılımcı 5 (K5), katılımcı 6 (K6), katılımcı 7 (K7) ve katılımcı 8 (K8), katılımcı 9 (K9) ve katılımcı 10 (K10) olarak kodlanmıştır. Katılımcıların çalışma ortamlarına ilişkin tanımlayıcı bilgiler ise doğrudan veya dolaylı olarak deşifre edilmemiştir.

Tablo 4.1. Katılımcılar ve Çalıştıkları Aile İşletmesine İlişkin Bilgiler

	K1	K2	K3	K4	K5
Yaş	30	58	31	35	35
Medeni Durum	Evli ve 2 Çocuk Sahibi	Evli ve 2 Çocuk Sahibi	Evli	Evli ve 3 Çocuk Sahibi	Bekâr
Muhasebe eğitimi alma durumu	Var (Üniversite)	Yok	Var (Üniversite)	Var (Üniversite)	Var (Üniversite)
Katılımcının Şirketteki Rolü	Şirket Sahibi ve Yönetici	Şirket Sahibi ve Yönetici	Yönetici	Şirket Sahibi ve Yönetici	Şirket Sahibi ve Yönetici
Katılımcının Şirketteki Çalışma Süresi (yıl)	10	43	2,5	14	5
Katılımcının Şirket Sahipleriyle Akrabalık Derecesi	Aile	Aile	Arkadaş	Aile	Aile
Şirket Kuruluş Tarihi	1978	1951	1969	1993	2011
Şirketteki Çalışan Sayısı	200	70	140	34	35
Şirket Öz Sermayesi (TL)	2.500.000	7.500.000	4.000.000	2.000.000	4.000.000

Tablo 4.2. Katılımcılar ve Çalıştıkları Aile İşletmesine İlişkin Bilgiler (devamı)

	K6	K7	K8	K9	K10
Yaş	40	51	48	36	49
Medeni Durum	Bekâr	Evli ve 2 Çocuk Sahibi	Bekâr	Evli ve 1 Çocuk Sahibi	Evli ve 2 Çocuk Sahibi
Muhasebe eğitimi alma durumu	Var (Üniversite)	Yok	Yok	Var (Üniversite)	Yok
Katılımcının Şirketteki Rolü	Yönetici	Şirket Sahibi ve Yönetici	Şirket Sahibi ve Yönetici	Yönetici	Şirket Sahibi ve Yönetici
Katılımcının Şirketteki Çalışma Süresi (yıl)	6	31	13	15	21
Katılımcının Şirket Sahipleriyle Akrabalık Derecesi	Aile	Aile	Aile	Akraba	Aile
Şirket Kuruluş Tarihi	2010	1985	2000	2000	1995
Şirketteki Çalışan Sayısı	34	50	22	10	15
Şirket Öz Sermayesi (TL)	2.500.000	6.000.000	5.050.000	2.250.000	2.500.000

4.5.4. Veri Toplama Yöntemi

Nicel araştırma teknikleri ölçümleri dikkate alırken, nitel araştırma teknikleri ölçümden farklı olarak belirli açıklamaları olanaklı kılacak ilişkileri ortaya koymaya,

hangi olay ve olgular, hangi durum içerisinde gerçekleşmektedir buna odaklanır (Artup ve Tarım, 2006: 29).

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmenin tanımına bakıldığında, bir veya daha fazla kişiyle bir amaç için yapılan söyleşi olarak ifade edilmektedir (Batu ve Uzuner, 2000: 39). Nitel araştırmalarda üç çeşit görüşme tekniği kullanılmaktadır. Bunlar, yapılandırılmış görüşme, yarı yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşmelerdir (Karasar, 2006). Eğer görüşme amaçlandığı şekilde gerçekleştirilebilirse, diğer veri toplama yöntemlerinde elde edilemeyecek verilere ulaşılabilmesi mümkün olabilmektedir (Tekin, 2012: 102). Yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri uygulandığında, görüşmeler için standart sorular hazırlanır ve bütün görüşmelerde aynı sorular, aynı sırayla sorulur (Batu ve Uzuner, 2000: 39).

Görüşme sırasında sorulacak sorular için formlar hazırlanmıştır. Elde edilen sorular, ilk aşamada birbirinden farklı işletme sahibi/yöneticiyle yapılan dört görüşme ile denenmiştir. Bu deneme sonuçları, bağımsız başka bir uzmana incelenmiş, fikirleri alınmış ve sorunlar giderilerek son haline getirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 40-45 dakika arası sürmüştür. İşletmeler Görüşme yapılan işletmeler 1.000.000.- TL ile 10.000.000.- TL arası ödenmiş sermayeye sahip küçük-orta büyüklükteki aile işletmeleri arasından seçilmiştir. Her işletmenin muhasebe işlemi olacağı düşüncesiyle, işletme seçiminde işletmenin faaliyet sektörü değerlendirmeye alınmamış, aile şirketi olması tercih nedeni olmuştur.

Daha sonra, görüşülecek yönetici ve/veya işletme sahibi aranarak randevu alınmıştır ve katılımcıların istediği ortam, tarih ve saatte görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her işletme sahibi ve yöneticiyle bire bir olarak görüşülmüş, belirlenen işletmelerin sahibi ve/veya yönetici ile yapılan yüz yüze görüşme sonucunda veri setleri oluşturulmuştur. Görüşmeler sırasında katılımcıların rahatsız olmalarını engellemek adına, kayıt cihazı kullanılmamaya özen gösterilmiştir. İşletme sahibi ve/veya yöneticinin muhasebe ve mevzuat konusundaki bilgi derecesi öğrenilmeye çalışılmıştır. Vekâlet verdiği muhasebe elemanlarının hataları sebebiyle katlanmak zorunda kaldıkları artı ya da eksi maliyetler araştırılmıştır. Hazırlanan sorularla, işletme sahibi ve/veya yöneticinin, muhasebecisiyle arasındaki bilgi asimetrisinin vekâlet maliyetine etkisi bulunmaya çalışılmıştır. Bu maliyetleri en uygun şekilde sokmak için, şirket içinde herhangi bir denetim mekanizmasının olup olmadığına bakılmıştır.

Görüşmelerde, ilk önce araştırmanın amacı açıklanmıştır. Ayrıca, çalışmaya başlanmadan önce katılımcılara çalışma hakkında bilgilendirme yapılmış ve gönüllü olarak katılmalarına yönelik olarak onay alınmıştır. Çalışmanın amacına, katılımcıların kişisel bilgilerinin gizli tutulacağına, ne tür verilerin toplanacağına, elde edilecek bilgilerin nerede kullanılacağına ve istedikleri zaman çalışmadan ayrılacaklarına ilişkin çeşitli bilgilere yer verilmiştir. Her katılımcıya aynı ses tonu ve mimikler ile soru sorulmaya çalışılmış, anlaşılmayan sorular ya da cevap alınamayan sorular başka sorularla desteklenerek, doğru ve yeterli cevaplar alınmaya çalışılmıştır.

Araştırma nitel olarak gerçekleştirilmiştir. Nicel araştırma teknikleri ölçümleri dikkate alırken, nitel araştırma teknikleri ölçümden farklı olarak belirli açıklamaları olanaklı kılacak ilişkileri ortaya koymaya, hangi olay ve olgular, hangi durum içerisinde gerçekleşmektedir buna odaklanır (Artut ve Tarım, 2006: 29). Nitel araştırmada elde edilen veriler, nicel araştırmalarda yapılanın aksine çoğu zaman sayılarla ifade edilemez. Bazı durumlarda nitel araştırma verilerinde sayısal analizler yapılabilir de, esas amaç, araştırma yapılan konu hakkında, okuyucuya tanımlayıcı ve gerçekçi sonuçlar verebilmektir. Nicel araştırmada asıl olan yöntem, nitel araştırmada ise asıl olan çalışılan durumdur. Bu sebeple, araştırmanın gerçekleştirileceği doğal ortamı bir başka araştırmada oluşturmak imkânsızdır, yapılan bu nitel araştırmanın tekrarı mümkün değildir (Şimşek ve Yıldırım, 2013: 23).

Saha araştırması olarak da ifade edilen bu tür araştırmalarda genel olarak, katılımlı gözlem ve mülakat teknikleri kullanılmaktadır. Görüşme esnasında ses kaydı yapılır. Alınan ses kayıtları daha sonra kaydedilir (Bal, 2001: 74). Nitel araştırmalarda, toplanan verilerin bütüncül olması, nitel araştırmaların temel ilkelerinden biridir. Bir bütün, onu oluşturan parçaların ifade ettiği anlamdan farklı bir anlam ifade edebilir. Bu sebeple araştırma konusu belirlenip veriler toplanırken bütüncül yaklaşım uygulanır. Bunun en büyük nedeni, insan davranışları karmaşık bir yapıya sahiptir ve birbirinden ayrı küçük davranışlara bölünemez. Sosyal olguların daha önceden tahmin edilebilmesi zordur.

Veri toplama işlemi sırasında yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniği, görüşmelerde belirli bir standart oluşturmakta, bunun yanında esneklik sağlamaktadır. Bu özellikleri nedeniyle yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin bu tür araştırmalar için uygun teknik olduğu düşünülmektedir. Yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinin araştırma yapan kişiye

sağladığı en büyük kolaylık, önceden hazırlanan mülakat protokolüne bağlı kalınmasını sağlaması sebebiyle karşılaştırılabilir ve sistematik bilgi sunabilmesidir. (Şimşek ve Yıldırım, 2013: 283).

4.6. Verilerin Analizi

Veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. İçerik analizi, kullanılan bağlamla ilgili olarak metinlerden ya da diğer anlamlı içeriklerden bilimsel yöntemlere dayalı (güvenilir, geçerli, v.b) olarak çıkarımlar yapmak için kullanılan bir yöntemdir (Krippendorff, 2004 ve Neuendorf, 2002). Bu çalışmada, içerik analizi süreci iki araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Kodların oluşturulmasında tümevarımcı kodlama tekniği kullanılmıştır (Miles ve Huberman, 2015: 58). Bu süreçte veriler satır satır gözden geçirilerek kuramsal çerçeveden de hareketle metinlerle ilişkili kodlar oluşturularak listelenmiş, kodlar gözden geçirilerek kategoriler oluşturulmuş ve gerekli ise üst bir kategoride birleştirilerek temalar oluşturulmuştur. Kod listesi Ek C’de verilmiştir.

Verilerin analizinde MAXQADA 12 programından yararlanılmıştır. Veriler analizi sürecinde oluşturulan kodlar, kategoriler ve temalar araştırmacı tarafından tekrar tekrar gözden geçirilmiştir.

Analizler sonucunda elde edilen sonuçların tutarlılığını sağlamak için kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik, araştırmacıların yapmış olduğu kodlamaların başka kodlayıcıların yapmış oldukları kodlamalar ile karşılaştırılması ile test edilmektedir (Miles ve Huberman, 2015: 64). Güvenirliğin hesaplanmasında toplam verinin en az %10’u rastgele seçilerek farklı kodlayıcılar tarafından kodlanmakta ve kodlayıcılar arası tutarlılık da Cohen kappa gibi çeşitli yöntemlerle incelenebilmektedir (Lombard, Snyder-Duch ve Bracken, 2002). Bu çalışmada kodlayıcılar arası güvenirliliği sağlamak için görüşme sonrası araştırmacılar tarafından oluşturulan kodlanan metin bölümlerinden rastgele seçilen %10’luk bölüm ile kod listesi bu çalışma konusunda uzman başka bir araştırmacıya gönderilmiştir. Katılımcıdan metin bölümlerini kodlarla eşleştirilmesi istenmiştir. Eşleştirme işlemini yapamadığında kendisinin önerisi olan kodu yazması istenmiştir. Daha sonra ise; araştırmacının yapmış oldukları kodlamalarla katılımcının yapmış olduğu kodlamalar karşılaştırılmış ve Cohen Kappa değeri hesaplanmıştır. Kodlardaki

doğruluk oranı %88,23 bulunmuştur. Bu bağlamda kodlamaların güvenilir olduğu söylenebilir.

Creswell ve Miller (2000) nitel araştırmalarda geçerliğin sağlanmasına yönelik çeşitli stratejilere değinmektedir. Bunlardan bazıları; çeşitleme, katılımcı kontrolü, işbirliği, denetim yolu, akran sorgulaması, kalın ve zengin betimlemedir. Çalışmanın geçerliğini sağlamak için Creswell ve Miller (2000)'in belirtmiş olduğu stratejiler bağlamında şunlar yapılmıştır:

Çeşitlemenin farklı yollarla sağlanabileceği belirtilmektedir. Örneğin; veri kaynağı (katılımcılar, v.b.), yöntem (gözlem, görüşme, v.b.), araştırmacı çeşitlemesi bu yollardan bazılarıdır. Çalışmada katılımcılar ve yer bağlamında veri kaynağı çeşitlendirilmeye çalışılmıştır. Zengin bilgiye ve deneyime sahip bireylere ve kritik durumlara ulaşmak için farklı şirket bünyesinde yer alan, farklı sayıda çalışana sahip, farklı öz-sermayesi olan, farklı deneyimdeki ve eğitim düzeyindeki aile işletmesi sahibi veya yöneticilerine ulaşılmıştır.

Katılımcı kontrolü, çalışma verileri ve yorumlamalarına ilişkin katılımcıların görüşünü almayı kapsamaktadır. Çalışmada bu bağlamda verilerin toplanması ve analizi sürecinde anlaşılmayan yerler katılımcılara tekrar gidilerek sorulmuş ve görüşleri alınmıştır.

İşbirliği bağlamında süreçte katılımcılarla güvene dayalı bir ilişki kurulmuş ve katılımcılar veri toplama sürecinde araştırmacıya yeni katılımcılar önererek yardımcı olmuşlardır.

Denetim ve akran sorgulaması bağlamında veriler iki kişi tarafından kodlanmış ve güvenilirliğin sağlanması için de kodlamaların belirli bir bölümü başka bir kişi tarafından kontrol edilmiştir. Süreçte verilerin toplanması, analizi ve yorumlanması sürecinde de başka bir göz tarafından kontrol edilmesi sağlanmıştır.

Kalın ve zengin betimleme bağlamında ise verilerin yorumlanması sürecinde çalışmada ilgili konu bağlamında katılımcıların söylemlerini yansıtacak şekilde cümlelere yer verilmiştir.

4.7. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın amacı bölümde bahsedilen araştırmanın amacı doğrultusunda cevap aranan sorulara yönelik olarak katılımcılara Ek B'de yer alan mülakat soruları

yöneltilmiştir. Bu bağlamda görüşme sonrası verilerin analizinden sonra elde edilen tema, kategori ve alt kategorilere ilişkin bulgular aşağıdaki başlıklar altında ele alınmıştır.

4.7.1. Aile İşletmelerinin Muhasebe İşlerini Yürütülme Şekline İlişkin Bulgular

Görüşmeler sonucunda katılımcıların muhasebeyi kendi bünyelerinde bulundurma ya da bulundurmama durumlarının bazı nedenlerden dolayı zamana göre değişiklik gösterdiği belirlenmiştir. Şirketlerin zamana göre muhasebeyi kendi bünyelerinde bulundurma durumları ve nedenleri Tablo 4.3.'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Aile İşletmelerinin Muhasebe İşlerini Yürütme Şekli.

Tema	Kategori	Alt Kategori	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
İşletme dışı kullanım	Günümüz	Gereksinim duyulmaması	K4	4	29
		Şirket bünyesinde hizmetin maliyetli olması	K6		
		Şirket içi kullanıma destek	K8, K10		
	Geçmiş	-	K3, K4, K9	3	21
İşletme içi kullanım	Günümüz	Şirketin büyüyüp işlerin fazlaşması	K9	5	36
		İşletme dışı alınan hizmet sorunlarının giderilmesi	K3, K5		
		Çalıştığı kurumların isteği/ Finans sağlayıcıların isteği	K1		
		Yasal gereklilik	K1		
	Geçmiş	Aile işletmesi olması	K2	2	14
		İşletme sahiplerinin tecrübeye dayalı bilgisinin olması	K2		
Toplam:				14	100

Tabloda şirketlerin muhasebeyi kendi bünyelerinde bulundurmaları “işletme içi kullanım” muhasebeyi kendi bünyelerinde bulundurmayıp hizmeti dışarıdan almaları “işletme dışı kullanım” olarak ifade edilmiştir. Şirketlerin zamana göre muhasebeyi kendi bünyelerinde bulundurma ya da bulundurmama nedenleri ise alt kategori sütununda belirtilmiştir.

Tablo 4.3.'te görüldüğü üzere günümüzde daha çok şirketin kendi bünyesinde muhasebe hizmetine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3. incelendiğinde örneğin K1 ve K5'in günümüzde, K2'nin geçmişte şirket bünyesinde muhasebe hizmetine sahip olduğu; K3 ve K9'un geçmişte hizmeti

dışarıdan alırken farklı nedenlerden dolayı şu an şirket bünyesinde muhasebe hizmetlerinin olduğu; K4'ün geçmişten bu yana, K6, K8 ve K10'un ise günümüzde hizmeti dışarıdan aldıkları görülmektedir. Örneğin, K3 zaman içindeki değişikliği şu şekilde ifade etmiştir:

“...Muhasebe işlemleri şirketin kendi bünyesindeki muhasebe bölümü tarafından yürütülmektedir. Şirketin ilk kuruluş yıllarında, muhasebe işlemleri dışarıdan tutulan bir muhasebeciye yaptırılmış. O vakitlerde beyannamelerin vergi dairelerine verilmesinde sorunlar yaşanmış. Muhasebeciye taşınan evrak kaybolmuş. Muhasebeci yanlış fatura kesmiş. Şirket biraz büyüyünce yapılan ilk işlerden biri şirket bünyesinde bir muhasebe bölümü oluşturmak oldu.”

Yukarıda K3'ün de belirttiği gibi zaman içindeki bazı nedenlerden dolayı şirketlerin muhasebeyi kendi bünyelerinde bulundurma ya da bulundurmama durumları değişiklik göstermiştir.

Diğer bir örnek ise K2'nin aile şirketi olmalarından ve tecrübeye dayalı bilgisinin olması dolayı geçmişten günümüze muhasebe hizmetini kendi bünyelerinde bulundurdukları görülmektedir. K2 bu durumu şöyle ifade etmiştir:

“...Biz dışarda muhasebe tutturmadık hiçbir zaman. Ben, çocukluğumda 15-20 yaşlarımdayken zaten bizde fabrika yoktu, kamyon ve lastik bayileri vardı. Oranın muhasebesini hesap işlerini ben yapıyordum. Babayla beraber işin başından sonuna kadar işi biliyordum. Şirketimiz kurulduğundan beri muhasebecilerimiz hep bizimle çalıştı. Uzun yıllardır aynı muhasebe elemanlarıyla çalışıyoruz. Kendim muhasebeden anladığım için bütün evraklar benden geçiyordu. Mahsubuna kadar ben kendim kontrol ediyordum. Ben zamanında tek tek parafliyordum her mahsup her tediye her kasa fişini. Şu anda ben bakmıyorum ancak biraderlerim yine ilgileniyor. Bütün her şeyi tek tek kontrol ediyordum bütün faturalar benim elimden geçiyordu.”

4.7.2. Muhasebe Bilgisinin Sorun Çözme Yeterliliği

Görüşmeler sonucunda muhasebe bilgisinin katılımcıların çeşitli sorunları çözme karşısındaki durumlarının değişiklik gösterdiği görülmüştür. Katılımcıların sahip oldukları bilgiler doğrultusunda neleri yapabildikleri Tablo 4.4.'te listelenmiştir.

Tablo 4.4. Katılımcıların Sahip Oldukları Muhasebe Bilgileri Doğrultusundaki Sorun Çözebilme Yeterlilikleri

Tema	Kategori	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Yok-Yetersiz	Yeterli bilgiye sahip olmama	K5, K6, K8, K9	4	18
	Sorumluluk almama	K4	1	4
Var-yeterli	Defter tutma	K1, K2, K7, K10	4	18
	Bilanço hazırlama	K1, K7, K10	3	13
	Beyanname hazırlama	K1, K7, K10	3	13
	Fatura kesme	K2	1	4
	Muhasebe hatalarını giderme	K1, K2, K4, K6, K7, K9, K10	7	30
Toplam:			23	100

Tablo 4.4.'te de görüldüğü üzere katılımcıların sahip oldukları bilgi ile daha çok muhasebe hatalarına gidermeye ilişkin sorunları çözdüğü ve yeterli bilgiye sahip olamadıklarından dolayı da sorun çözmeye yetersiz kaldıkları görülmektedir.

Katılımcıların % 78'i muhasebe bilgilerinin yeterli olduğunu düşünmektedirler. Bu oran muhasebe hatalarını ortaya çıkarabilecek muhasebe bilgisine sahip bir işletme sahibinin olabilecek hataların önüne geçmek konusunda önlem alabiliyor olduğu anlamı çıkarılabilir.

Örneğin, K4'ün sorumluluk almaktan çekindiği, kendine güvenmediği için sorun çözmekten kaçındığı fakat aynı zamanda muhasebe hatalarının giderilmesi konusunda tespit yapabildiği belirlenmiştir. K4 bu durumu şöyle belirtmiştir:

“...Bunlar şimdiye kadar hep mali müşavirimiz tarafından hazırlandı. Bu konuda kendime pek güvenmem doğrusu. Resmi muhasebe çok kapsamlı bir iş. Yüzerce hesap, sonra bunların alt hesapları, beyannameler, tahakkuklar vs. vs. Bizim muhasebe altyapımız ön muhasebe üzerine kurulu ve işleyen bir otomasyon var. Bazen teyit maksatlı çapraz kontroller yapıyor. Eğer bir hata varsa, hataları birlikte tespit edebiliyoruz.”

Diğer bir örnekte, K1 sahip olduğu muhasebe bilgisi doğrultusundaki sorun çözebilme yeterliliğini şu şekilde ifade etmiştir.

“...Mizan olsun bilanço olsun bazı yerlerinde dâhil olmak konusunda baya bir tecrübe edindim.”

K10 ise bu duruma ilişkin şu ifadelerle yer vermiştir:

“...Ben muhasebe dersi almadım ancak, şirket işleriyle birebir ilgilenmekten muhasebe konusunda uzman oldum sayılır. Sorun çok fazla çıkmıyor. Çünkü tek bir muhasebeciyle çalışınca ben ve kardeşim açısından işleri denetlemek daha kolay oluyor. Sonuçta tek kişiyle çalışıyorsunuz. Buda hata yapılması ihtimalini çok aza indiriyor ve hata yapıldığında bulunmasını kolaylaştırıyor. Ben, kardeşim ve muhasebeci devamlı görüşüyoruz. Muhasebe elemanımızın odası hemen bizim odalarımızın yanında. Tereddüt ettiği bütün konularda fikrimizi alıyor. Muhasebe ile ilgili bir sorunumuz yok. Ancak satışıçılar bazen işi karıştırıyor. Bazıları işe giriyorlar bir ay sonra iş bırakıyorlar. İş iyice öğrenmeye fırsat bulamadıkları için aldıkları sipariş, sevkiyat ve satış konusunda fiyatlandırma hataları yapıyorlar. Bu gerçi muhasebe sorunu değil ancak, muhasebeleştirme sıkıntılarına neden oluyor. Ancak bu sıkıntılar ben ve kardeşim tarafından her hangi bir zarara sebebiyet vermeden ivedi yoldan çözülmeye çalışılıyor. Çalışanlarımızın bu prosedüre uymasını bekliyoruz. Zaten yapılması gerekenler dikkatli yapıldığında hata olasılığı da ortadan kalkıyor.”

4.7.3. İşletmenin Mali Takip Mekanizması Yürütülme Şekli

Görüşmeler sonucunda katılımcıların tümünün işletmelerinde mali takip mekanizmasının olduğu ve bu mekanizmanın işleyişinin/türünün katılımcılar arasında farklı olduğu görülmüştür. Tablo 4.5.’te katılımcılar arasındaki mali takip mekanizması farklılıkları verilmiştir.

Tablo 4.5. Aile İşletmelerde Mali Takip Mekanizması

Tema	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Geleneksel yöntem	K2, K3, K4, K8, K9, K10	6	46
Muhasebe yazılımı/programı	K1, K6, K7, K9, K10	5	39
Elektronik sistem	K1, K5	2	15
Toplam:		13	100

Tablo 4.5.’te de görüldüğü üzere K2, K3, K4, K8, K9 ve K10 işletmelerinin mali takip mekanizmaları geleneksel yöntemlerle yürütülürken, K1, K6, K7, K9, K10’nun bu işlemleri muhasebe yazılımı aracılığı ile K1 ve K5 ise elektronik bir sistem ile yürütülmektedir. Geleneksel yöntemleri kullananlar arasından K3 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

“...Bir yönetici olarak ben zaten mali takip ve muhasebe takibi yapıyorum. Aile işletmelerinde aile yönetimleri biraz daha gelirlere odaklı oluyorlar. Yani şirketin şu anki satışları ne durumda ve kasada ne kadar para var.”

K2 ise şöyle belirtmiştir:

“...Ben çantadan yetişmeyim. Muhasebecilerimiz vardı, zamanında iş yerimizde onlarla beraber, onlar işlerlerdi ben toplardım makinayla mizan çıkarırdım. Onlar bana iş gösterirdi. Yavaş yavaş işleri devraldım. Ben şu defteri tutayım dedim o defteri bana verdiler ben tuttum. Onlar yevmiye ile kebir tutarlardı ben diğer defterlerin tamamını ben kendim tutardım. Faturayı ben kendim keserdim. Yani ben çantadan yetişmeyim. Lise sona kadar okudum fakat düz lise okuduğum için hiç muhasebeyle işim olmada fakat işin içinde, yani işin mutfağında çalıştım. Valla ön muhasebede yapılan bütün işler bana gelir. Ben kontrol ederim fişlerin tamamını sonra muhasebeye geçer. Ben kontrol etmeden muhasebeye gitmez hiçbir evrak.”

K1 bu duruma ilişkin şu ifadelere yer vermiştir:

“...Şimdi şu şekilde, en basit örneğini vereyim, petrol istasyonlarımızın hepsinde (istasyon sayımız 5) siberpet diye bir sistem var. Ankara içi ve dışındaki bütün istasyonlarımızın hepsi, ana ofisimizdeki server'a bağlı. Bu server sisteminden siberpet'e ve zirveye, (muhasebe programı olarak da zirveyi kullanıyoruz) bu ikisine giriş yapıyorlar fakat biz istasyonların cari takibini siberpet'den yapıyoruz. Günlük olarak cari ve yakıt satış takibi siberpet'ten yapılıyor. Onun dışında da zirvede muhasebenin ayrı bir programını kullanıyoruz. O programın içine girerek ben istediğim zaman anlık takip yapabiliyorum.”

Verilen cevaplara bakıldığında, aile işletmelerinin çoğunlukla geleneksel yöntemi tercih ettikleri görülmektedir. Muhasebe programlarını denetim amacıyla kullanan işletmelerde de işletme sahibi mali takibi yine kendisi gerçekleştirmektedir. Bu davranış şekli de, kurumsallaşamamış aile işletmelerinde kapsamlı bir denetim mekanizmasının olmadığı anlamına gelebilir. Basit olarak kasanın takibi olarak algılan mali denetim mekanizması, kasadan sorumlu bir aile bireyi tarafından yürütülmekte, profesyonel bir mali takip mekanizmasından söz edilememektedir.

4.7.4. Denetim Uygulama Şekli / Denetimi Uygulayan

Görüşmeler sonucunda katılımcıların tümünün iç ya da dış denetim uyguladığı ve katılımcılar arasında uygulama şekillerinde farklılıkların olduğu görülmüştür. Bu farklılıklar Tablo 4.6.'da verilmiştir.

Tablo 4.6. Aile İşletmelerinin İç ya da Dış Denetim Uygulama Şekli

Tema	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu
Firma sahibi	K4, K6, K7, K10	4	29
Mali müşavir	K1, K2, K3, K5, K7, K8, K9	7	50
Dış denetim firması	K2, K3, K4	3	21
Toplam:		14	100

Tablo 4.6.'da görüldüğü üzere denetim, daha çok mali müşavirler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca, katılımcılar denetimi için bir veya daha fazla yolla da gerçekleştirmektedirler. Örneğin, K1 işletmesinde sadece mali müşavir tarafından, K10 işletmesinde sadece firma sahibi tarafından, K2 ve K3 işletmesinde mali müşavir ve dış denetim firması tarafından denetimin yapıldığı görülmektedir.

K1 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

“...Uyguluyoruz, zaten yeminli mali müşavirimiz uyguluyor.”

K2 ise bu durumu şu şekilde ifade etmiştir,

“...Biz şu anda, artık bir yeminli mali müşavirimiz var şirket bünyesinde çalışan, kendi muhasebemiz var. Şirket A.Ş. olduğunda bir dış denetim firmasıyla anlaşıldı. Hâlihazırda bu şirket tarafından dış denetimimiz yapılmakta.”

4.7.5. Denetimin Aile İşletmesine Maliyeti

Katılımcılar arasında denetim maliyetinin şirketlerde farklılık gösterdiği görülmektedir (Tablo 4.7.).

Tablo 4.7. Aile İşletmelerinin Denetim Maliyeti ve Bu Maliyeti Karşılama Türleri

Tema	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Maliyeti yok	K4, K6, K8, K10	4	27
Kardan pay	K3	1	7
Çalışanın maaş kapsamında	K1, K2, K3, K7, K9	5	33
Ek ücret	K2, K3, K4, K5, K10	5	33
Toplam:		15	100

Tablo 4.7.'de görüldüğü üzere, görüşmeler sonucunda K4, K6, K8 ve K10 iç denetimin şirkete maliyeti olmadığını belirtmiştir. Bunun en büyük nedeni, aile işletmesi sahibi ve yöneticilerinin yapılan işin kendi görev tanımları içerisinde yer aldığını düşünmeleridir.

Örneğin, K4 bu işin kendi görev tanımı içerisinde yer aldığını özellikle belirtmiştir ve bu durumu şu şekilde ifade etmiştir.

“...İç denetim benim görev alanıma giren bir iş. Ne kadar hammadde girmiş, ne kadar ürün çıkmış, ne kadar fatura kesilmiş, ne kadar fire var. Bunları sürekli takip ediyoruz. Dolayısıyla firmamıza ek bir maliyeti yok.”

Ancak diğer katılımcıların şirketlerinde de iç ve dış denetim için belli bir maliyete katlanmak zorunda oldukları görülmektedir. Tablo 4.7.’de görüldüğü üzere K3 üç tür çalışanında denetim maliyetine katlanmak zorunda kaldığını belirtmiştir. Bu çalışanına kardan pay, maaş ve ek ücret ödemediğini belirtmiştir.

K3 bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

“...Bizim şirketimizde mali müşavirin maaşı var. Onun haricindeki işler zaten kardeşler arasında bölüşüldüğü için ayrıca bir ödeme yapılmıyor. Ancak ne olursa olsun mutlaka bir maliyeti var tabi ki. Yeminli mali müşavir kardan pay sistemiyle çalışıyor. Sonuçta biz ne yaparsak yapalım bütün sorumluluk onda. İşlemlerin altına imzasını atan o. Anlaşmış olduğumuz dış denetim firmasına yapılan bir ödeme var. Şirket içindeki bütün mali işlemler ve muhasebe bu şirket tarafından denetleniyor. Bu şirket için belli bir ödeme yapılıyor.”

4.7.6. Denetçilerin Denetimi

Tablo 4.8’de işletmeler arasında denetleme durumunun farklılaştığı görülmektedir.

Tablo 4.8. Aile İşletmelerinin Denetçileri Denetleme Durumu

Tema	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Denetim var	K2, K3, K5, K8	4	40
Denetim yok	K1, K4, K6, K7, K9, K10	6	60
	Toplam:	10	100

Tablo 4.8.’de görüldüğü üzere K2, K3, K5 ve K8 bir denetimin olduğunu ifade ederken, K1, K4, K6, K7, K9 ve K10 denetimin olmadığını belirtmişlerdir.

Denetimin olduğu şirketlerdeki katılımcılar bu duruma ilişkin şu ifadelerde bulunmuşlardır:

K2: "...Ancak, bütün şirketlerimizi denetleyen bir denetim şirketimiz var. DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş."

K3: "...Anlaşmış olduğumuz bir dış denetim şirketi var. Denetimlerimizi bu şirket yapıyor."

K9: "...Mali müşavir denetlemesi gibi bir şey yapmadık. Çünkü bunu gerektirecek bir olayla karşılaşmadık. Şirkette işler iyice oturdu. Bu nedenle herkes neyi nasıl yapması gerektiğini çok iyi biliyor.."

K10: "...Onu da denetlemiyoruz. Kendisi benim neredeyse çocukluk arkadaşım. Hatta ilerde sen şirket kurarsan muhasebesini ben tutacağım derdi hep. (gülüyor) Kardeşim gibidir. Bu nedenle hiçbir denetlemeye gerek duymuyorum..."

4.7.7. Şirkette Karşılaşılan Sorunların Hata ya da Hile Olma Durumu

Hata sayılabilecek bir durumla karşılaşmayan K4 dışındaki katılımcıların tümü görüşmeler sonucunda karşılaştıkları durumların tümünü hata olarak gördüklerini belirtmişlerdir (Tablo 4.). Aile işletmelerinin tamamı karşılaştıkları sorunların hile olmadığı düşüncesindedirler.

Tablo 4.9. Aile İşletmelerinde Karşılaşılan Sorunların Hata ya da Hile Olma Durumu

Tema	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Hata	K1, K2, K3, K5, K6, K7, K8, K9, K10	9	100
Hile	-	0	0
Toplam:		9	100

4.7.8. Hata ile Karşılaşma Durumu ve Hata Türleri

Görüşmeler sonucunda katılımcılar arasında muhasebecinin yapmış olduğu hatalarla karşılaşma durumlarının ve hatalarla karşılaşıldığında bu hata türlerinin farklılaştığı ortaya çıkmıştır (Tablo 4.10.). Daha çok yanlış fatura kesme (%15) ve kayıt hatasının (%27) olduğu dikkati çekmektedir.

Katılımcılar arasından sadece K4 hata sayılabilecek bir durumun olmadığını belirtmiştir. Bu durumu katılımcı şu şekilde ifade etmiştir,

"Pek sayılmaz. Genelde kendi ufak hatalarını kendileri bulup düzeltiyorlar."

Diğer katılımcılar arasında karşılaşılan hata türleri Tablo 4.10’da verilmiştir.

Tablo 4.10. Aile İşletmelerinde Muhasebenin Yapmış Olduğu Hata Türleri

Tema	Kategori	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Yok	-	K4	1	4
Var	Belgeleri kaybetme	K6	1	4
	Cari takip hatası	K1, K10	2	8
	Eksik evrak işleme	K8	1	4
	Evrakların zamanında işlenmemesi	K8	1	4
	İşlemlerin yanlış işlenmesi	K8, K10	2	8
	Kayıt hatası	K1, K2, K3, K5, K6, K7, K9	7	27
	Kayıt yapılmasının unutulması	K9	1	4
	Puantaj hatası	K3	1	4
	Şirket sahiplerinin muhasebeye müdahalesi	K3	1	4
	Yanlış fatura kesme	K6, K7, K9, K10	4	15
	Yanlış veri	K3	1	4
	Yöneticiler ve çalışanlar arası iletişim eksikliği hataları	K3, K6, K9	3	12
Toplam:			26	100

K3: “...Bizdeki muhasebe hataları, tam olarak muhasebenin hatası görünse de, muhasebeye gelen yanlış veriler sonucunda muhasebe hatası gerçekleşiyor. Taşeron işçilerle ilgili çok fazla sıkıntı yaşıyoruz. İşçi çıkıyor işten, 28 tane şantiye var. A şantiyesinde başlıyor montaj yapmaya birkaç gün devam ettikten sonra habersiz bir şekilde işe gelmiyor. Bu adamın gelmediğini oradaki şantiye şefleri fark edemiyor. Bu nedenle bizde çalışmadığı halde çok fazla sigortasını yatırdığımız adamlarla karşılaşıyoruz. 1 ay 2 ay hatta bazen 3 ayı buluyor. Muhasebenin en büyük hatası bu... Diğer taraftan muhasebenin en büyük hatalarından biri maliyetlendirmelerdeki sıkıntılar. Aile şirketinin en büyük sıkıntılarında biri, ben size satış yapıyorum bir fiyata anlaşıyoruz el sıkışıyoruz ondan sonra malı alacak olan kişi ben bir de patronu arayım diyor. Biz anlaştığımız halde benden habersiz arkada fiyat pazarlığı dönüyor. Ben faturayı kesiyorum malı yolluyorum. Hiçbir şeyden haberim yok. Sonrasında alıcı biz böyle konuşmamıştık böyle anlaşmamıştık diyor. Sonra tekrar fiyat değişiyor ve fatura ile ödeme arasında bir bakiye kalıyor... Ayrıca şirket sahipleri muhasebeyi istedikleri gibi yönlendirmeye çalışıyorlar. Bu da şirkette muhasebe hatalarına neden oluyor... Verilen sözlerin tutulmadığı zamanlarda yaşanıyor. Yani alınan ihalenin teslimatının gecikmesi, ürettiğimiz malların bozuk çıkması bizi bu konuda zora sokar.”

Örnek olarak diğer katılımcıların bu duruma ilişkin ifadeleri şöyledir:

K1: "...en çok karşılaştığımız hata, birincisi fatura işleme hataları. İşlenmemiş fatura çok fazla çıkıyordu. Birde kayıtların yanlış tutulması hatasıyla çok karşılaşıyorduk. Bide mesela şöyle bir hata oluyordu, o zamanlar örnek vereyim XX bayiliğimiz vardı, XX'in borçlarıyla cari borçlar arasında karışma olmuştu mesela..."

K7: "...Özellikle, yanlış fatura kesme işlemiyle karşılaşıyoruz. Bazen muhasebeciler kişiye özel ya da haftalık iskontoları karıştırıyorlar. Bu da faturanın yanlış kesilip işlenmesine neden oluyor..."

K9: "...Mesela geçen gün tanıdığım bir arkadaşına özel fiyat verdim. Bu fiyatı da amcama, kuzene ve muhasebeye söylemeyi unuttum. Doğal olarak fatura yanlış kesildi, fiyat farklı çıktı. Faturayı iptal ettik, arkadaştan özür dilemek zorunda kaldım. Yeni fatura ve yeni fiyatla çıkışı yapıldı..."

4.7.9. Vekâlet Maliyeti Durumu

Hatalar karşısında karşılaşılan durumlara göre zararın olup olmama durumu katılımcılar arasında farklılık göstermiştir. Zarar getirisinin olup olmama durumu ve bu durumların nedenleri Tablo 4.11.'de verilmiştir.

Tablo 4.11. Aile İşletmelerinde Muhasebe Hatalarının Zarar Getiri Durumu ve Nedenleri

Tema	Kategori	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Var	İletişim hatası	K3, K6	2	15
	Kayıt hatası	K2	1	8
	Cari takip hatası	K2	1	8
Yok	Altyapının olması	K4	1	8
	Şirket ve müşteri arasında mutabakata gidilmesi	K8, K9	2	15
	Şirket bünyesinde muhasebenin olması	K3	1	8
	Şirket sahiplerinin bilgi ve tecrübesinin olması	K1, K2, K4, K5, K7	5	38
Toplam:			13	100

Vekâlet maliyeti yaşamadığını belirten aile işletmeleri % 69'luk bir orana sahiptir. Bu işletme sahipleri, vekâlet maliyeti oluşma nedenini tecrübesizlik olarak yorumlamışlardır. Tablo 4.11.'de görüldüğü üzere K1, K4, K5, K7, K8, K9 ve K10

yapılan muhasebe hatalarının bir zarar getirisinin olmadığını, K6 olduğunu ifade ederken; K2 ve K3 durumlara göre zarar olduğunu ve olmadığını dile getirmişlerdir.

Örneğin, K2 zararın olma ya da olmama nedenlerine ilişkin durumu şöyle ifade etmiştir:

“...İşletmemiz küçükken, cezalar ve yaptırımlar da küçük oluyordu. Fakat şirket büyüyünce cezalarda büyük geliyor. Onun için ben hep işin başında durdum. Bütün evrakı ben kontrol ettiğim sürece çok büyük bir kayıpla karşılaşmadık. Ancak arada bir olmuyor da değil. İşlenmeyen ya da fazladan işlenen faturalar, cari takiplerinde yaşanan sıkıntılar, yanlış hesaba yapılan kayıtlarla karşılaşıyoruz.”

K6 zararın olmasına ilişkin durumu şöyle ifade etmiştir:

“...Bu tür hataların olumlu hiçbir yanıyla karşılaşmadık tabii ki. En son hatamızda müşterimiz bize küstü...”

K4 ise zararın olmamasına ilişkin nedenleri şu şekilde ifade etmiştir:

“...Bu yıl itibariyle ticarete 23 yılımız. Çok şükür muhasebe hatası ile ilgili ciddi bir zarar ya da cezaya maruz kalmadık. Bu biraz ön muhasebede benim titizliğimden, biraz da bilgisayar altyapımızdan kaynaklı diye düşünüyorum.”

4.7.10. Hatanın Ortaya Geliş Şekli

Katılımcılar tarafından, muhasebecinin yapmış olduğu hataların genel olarak şirket içi denetim mekanizması tarafından bir kısmının da rastlantısal olarak ortaya çıktığı ifade edilmiştir.

Tablo 4.12. Aile İşletmelerinde Muhasebe Hatalarının Ortaya Çıkış Şekli

Tema	Katılımcılar	Kodlama Sayısı	Kodlama Yoğunluğu (%)
Şirket içi denetim mekanizması	K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, K10	9	82
Rastlantısal	K7, K9	2	18
	Toplam:	11	100

Örnek olarak katılımcıların bu duruma ilişkin ifadeleri şöyledir:

K1: "...Bizim daha çok şöyle bir şey, yeminli mali müşavir bile, denetlemeden önce ilk abim denetliyor. O bazı hataları ortaya çıkarıyor ondan sonra yeminli mali müşavir bakıyor. Çok hata da bırakmıyor açıkçası. Kendisi o konuda gerçekten tecrübeli. Onun süzgecinden geçtiği için yeminli müşavirin hataları bulması da daha kolay oluyor."

K3: "...Genelde bu tür hatalar yaptığımız toplantılar sonucu ortaya çıkıyordu. Aile bireyleri ve benim gözümüzden kaçanları, yeminli mali müşavirimiz yakalıyordu."

K5: "...Daha öncede söylediğim gibi kurmuş olduğumuz kendi iç denetim mekanizmamız var. Her işlem birden fazla kişi tarafından kontrol ediliyor ve bu kişileri kontrol eden üstleri var. İçimizdeki bu denetim mekanizması bu tür hataların ortaya çıkarılmasında büyük önem taşıyor."

K7: "...Çok çeşitli şekillerde ortaya çıktığı oluyor. Bazen muhasebecilerimiz kendileri fark ediyorlar. Bazen yeminli müşavirimize takılıyor bu hatalar. Bazen de kardeşlerim ve ben ortaya çıkarıyoruz. Ancak daha önceden de değil gibi. Burada hepimiz kardeş gibiyiz. Şu ana kadar düzeltilemeyecek, çözülemeyecek bir hata ya da hileyle karşılaşmadık."

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Aile işletmeleri dünya ve ülkemiz ekonomisi içinde büyük bir yere ve öneme sahiptir. Araştırmalar aile işletmelerinin ömrünün 24 yıl olduğu göstermektedir (Çetin ve diğerleri, 2010: 21). Bu işletmelerin büyük bir bölümü üçüncü nesil tarafından görülememektedir. Buna rağmen, uygulanan başarılı kurumsallaşma çalışmaları, profesyonel yönetim stratejileri ve vizyonları birçok aile şirketini başarılı bir şekilde günümüze kadar getirmiştir. Bu aile şirketlerinden bazıları dünya markası olmuş ve ülkemiz ekonomisinde alının kararların, belirleyicilerinden olmayı başarmışlardır.

Aile işletmelerinin bu başarıları, onlar hakkında yapılan bilimsel araştırmaların da artmasına neden olmuştur. Ancak, yapılan araştırmalar incelendiğinde, aile işletmeleri içinde yaşanan bilgi asimetrisine bağlı vekâlet maliyeti kavramının hiç ele alınmadığı görülmüştür. Ayrıca araştırmanın nitel bir araştırma olarak gerçekleştirilmiş olması, bu alanda yapılmış çalışmalardan farklı olarak gelecek çalışmalara önemli ve özgün bir kaynak niteliği oluşturmaktadır.

Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, aile işletmeleri yönetimi ile muhasebe işlemlerini gerçekleştirmek için vekâlet verdikleri muhasebeciler arasındaki bilgi farkının, muhasebeci hatalarından kaynaklı maliyetleri nasıl etkilediğini araştırmak ve bu etki sonucunda ortaya çıkabilecek sonuçların nasıl çözümlendiğini ortaya koymaktır.

Yaşanan her türlü problemde sorunların aile içerisinde kalması ve yine aile tarafından çözülmesi gerekliliği düşüncesi, araştırmaya dâhil edilen bütün aile şirketlerinde karşılaşılan bir sorundur.

İşletme sahibi, yönetici ve çalışanların aile bireylerinden oluşması, avantajlarıyla birlikte dezavantajları beraberinde getirmektedir. İşletme içindeki kritik noktalara genellikle aile bireyleri yerleştirilmektedir. Çalışanlar arası iletişim, çabuk harekete geçebilme, şirket içi herhangi bir soruna odaklanma diğer şirketlere göre çok daha çabuk olmakta, kararlar hızlı bir şekilde verilip uygulamaya geçirilebilmektedir.

Aile işletmelerinde yaşanan bir diğer sorunda “adamlama” (uygun işe uygun adam) konusunda karşımıza çıkmaktadır. İşe alımda tercih, işe göre adam yerine, adama göre işten yana kullanılmaktadır. Herhangi bir bilgi birikimine ve yeterliliğe sahip olmasa da, yalnızca aile bireyi ya da akraba olduğu için, çekirdekten yetişsin mantığı ile işe aldıkları elemanlara, iş öğretilmeye çalışılmaktadırlar.

Sorumlulukların tamamı şirket sahibinin ya da birinci dereceden akrabası olan yöneticinin omuzlarına bırakılmıştır. Yetki paylaşımı yapılmış olsa dahi son sözü yine şirketi kuran aile büyüğü ya da onun varisi söylemektedir. Sorunlar dışarıya yansıtılmadan aile içinde çözülmekte, aile içindeki bireyler birbirlerine sonsuz güven duymakta veya öyle olmasını istemektedirler. Bu nedenledir ki; araştırmaya katılan aile şirketlerinin tamamı şirket içinde karşılaşılan sorunları art niyet aramadan, hata olarak nitelendirmişlerdir. Sonuçta hileyi de, hatayı da yapan şirket sahibi ile yönetici arasında kan bağı bulunan bir çalışandır.

Yapılan görüşmelerin hemen hemen hiçbirinde kapsamlı bir denetim mekanizmasına rastlanılmamış, denetimin aile bireyleri ve mali müşavirler tarafından yapıldığı gözlemlenmiştir. Bu mali müşavirlerle şirket sahibi ve yöneticiler arasında da kan bağı ya da geçmişten gelen bir dostluk ve hukuk olması da ayrıca dikkat edilmesi gereken bir konudur.

Muhasebe işlemleri, denetimi yapan mali müşavir ve muhasebeciler yine aile içinden bulunamamış ise, güvenilen eş-dost arasından seçilmiştir. Araştırma sonucunda, aile işletmelerinde çalışan muhasebecilerin, işletme sahiplerinin daha önceden tanımış olduğu arkadaş ya da tanıdıklarından oluştuğu gözlemlenmiştir. Seçimde profesyonel bir yol izlenmemiştir.

Şirketin ilk kuruluş yıllarında aile bireyleriyle birlikte çalışan muhasebeciler, hem kendilerini geliştirmiş, hem de zaman içerisinde, yanına muhasebe işlemlerinin öğretilmesi için verilen aile bireylerine işi öğretmeye çalışmışlardır. Böylece aile bireylerinden bir ya da birkaçı muhasebe konusunda bilgi sahibi olmaya ve ilerleyen yıllarda işletmenin mali takibini yapmaya başlamışlardır. Zaman ilerleyip şirketin işleri rutin bir hal alınca takip mekanizmasının, çeşitli özel yazılımlar ve bilgisayarlı muhasebe programlarıyla desteklenmeye başladığı gözlemlenmiştir. Bu süreç içerisinde, şirket kuruluşunda muhasebeciyle birlikte işi öğrenmeye çalışan ilk kuşak uzmanlaşmış ve şirketin üst yönetimine yükselmiştir. Ancak üst yönetime yükseldiği halde denetim olarak adlandırdıkları takip mekanizmasını işletmeye bizzat devam etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında, genellikle, şirket sahibi ve yöneticilerinin muhasebe bilgilerinin yeterli derecede olduğu görülmektedir. Muhasebe eğitimi almamış olsalar bile, bir aile şirketi geleneği olarak zaman içinde kendilerini geliştirmiş, şirketin girdi çıktılarını muhasebe anlamında takip edebilir hale gelmişlerdir. Çoğu yönetici, direkt olarak muhtasar ve KDV beyannamesi düzenleyemiyor olsa bile, bu beyannamelerin ne için ve nasıl hazırlandığı, içeriklerinde nelerin yer aldığı ve mevzuattaki uygulamalar konusunda bilgiye sahiptirler.

Kurumsallaşmamış aile işletmelerindeki denetim, alan yazında geçen denetimden farklı olarak algılanmakta, kasa, stok ve fire ve cari takibi denetim olarak algılanmaktadır. Eğer buralarda hata yoksa denetimin düzgün yapıldığı düşünülmektedir. Böyle bir uygulama sonucunda çoğu aile işletmesi için denetimin herhangi bir maliyeti de bulunmamaktadır. Çalışanlar zaten maaş almaktadırlar ve denetim için ayrıca bir ücret ödemeye gerek yok mantığı çoğu aile işletmesinde kabul gören bir bakış açısıdır.

Denetçilerin aile bireyleri ya da çalışanlardan oluştuğu bir ortamda, denetçilerin denetiminden söz edilmesi mantıksız olmakla birlikte, araştırmaya konu olan aile işletmelerinin % 40'lık bir bölümü denetçilerin denetimini yaptıklarını belirtmişlerdir. % 60'lık bir bölüm ise denetime gerek olmadığını konusunda hem fikirdir. Ancak burada denetleyenin baba, amca, dayı vb. ve denetlenin kardeş, çocuk, yeğen vb. olduğu düşünülürse, işletme içi denetim mekanizmasının sağlıklı olarak işletilebilmesinin zor olacağı görülmektedir.

Araştırmada görüşülen aile işletmesi sahibi ve yöneticilerin büyük bir çoğunluğu hile ile karşılaşmadıklarını belirtmişlerdir. İşletme içi sorun yaşadığını belirten 9 görüşmeciden tamamı yapılanların bir hata olduğunu, bu davranış sonrası çalışan ve yöneticinin bir kastı olmadığını belirtmişlerdir. Yaşanan hataları kendi içlerinde bir şekilde düzeltmiş ve yaşamlarına devam etmişlerdir. Hile olduğu işletme tarafından bilindiği halde, hata olarak adlandırılması, aile işletmelerinin rakiplerine, iş dünyasına fırsat vermemek adına geliştirmiş olduğu bir koruma mekanizması olarak düşünülebilir. Bu davranış şeklinin işletmenin zayıf olduğu yönlerin, istemeyerek de olsa ifşa edilmesinin önüne geçmek amacıyla geliştirilmiş olması muhtemeldir.

Aile işletmelerinde yaşanan hile ve hataların büyük bir bölümü muhasebe hatalarıdır. Yapılan muhasebe hataları hemen hemen bütün işletmelerde aynıdır. Evrak kaybı, cari takip hatası, eksik evrak işleme, evrakların zamanında işlenmemesi, kayıt

hataları, işletme sahiplerinin muhasebeye müdahalesi, yanlış fatura düzenleme bu hatalardan bazılarını oluşturmaktadır. Ancak en yüksek oran, kayıt hatası ve yanlış fatura düzenleme üzerine yoğunlaşmaktadır.

Araştırmada, görüşme yapılan şirket sahiplerinin tecrübesinin, muhasebe hatalarının zararlarını engellediği yönünde çıkmıştır. Bunu beyan eden şirket sahibi ve yöneticileridir. Bu gerçekten böyle olabilir. Ancak, aile işletmelerinin yapısı gereği, kendini tecrübeli olarak adlandıran şirket sahiplerinin, yapılmış olan eski hataları perdelemesi sonucunda da bu verilere ulaşılmış olabilir. Çünkü yapı itibarıyla aile işletmelerinin şirketin aleyhine bilgi vermesi aile içinde yaşanan bir problemin dışarıya aktarılması ile aynı anlamda görülmektedir. Ailenin yapısı gereği, aile içinde olan aile içinde kalmalıdır.

Aile işletmesi içinde yapılan hataların iç denetim mekanizmasıyla ortaya çıkarıldığını söyleyen işletme sahibi ve yöneticilerinin sayısı oldukça fazladır. Yalnızca % 18'lik kısım bu hataların rastlantısal yolla ortaya çıktığını belirtmiştir. Ancak şirket içi denetim mekanizmasının yanlış anlaşıldığı bir yönetim şeklinde bu oranın bu kadar yüksek çıkması şaşırtıcıdır. Çıkan bu oran yine, aile işletmelerinin yapısal özellikleriyle bağlantılı olabilir.

Aile işletmelerinin muhasebe işlemleri diğer şirketlerde olduğu gibi yürütülmektedir. Bazı aile işletmeleri, kendi bünyelerinde kurmuş oldukları muhasebe birimleriyle, bazı aile işletmeleri ise dış alım yoluyla muhasebe işlemlerini gerçekleştirmektedir. Ancak burada aile işlemlerini diğer işletmelerden ayıran en büyük özellik, muhasebe işlemlerini hangi yolla yapıldığı değil, aile bireylerinden birinin mutlaka mali ve muhasebe işlerinden sorumlu olarak görevlendirilmesidir. Araştırma sonucunda, bahsi geçen mali işler kavramı, kurumsallaşmamış aile işletmelerinde kasayı ve kasa hesabını takip etmekten öte gidememektedir. Fiili kasa ile Kasa Hesabı Borç bakiyesi birbirini tutuyorsa çok büyük bir sorunun olmadığı düşünülmektedir.

Bu tür mali işlerden sorumlu olan aile ferdinin muhasebecisiyle arasında bilgi asimetrisi olduğu durumlarda dahi, işletme sahipleri ve yöneticileri muhasebecilerine güvenmektedirler. Çünkü muhasebe işlemlerini yürütenler, ilk nesilde olmasa bile ikinci nesilde kan bağı olunan kişilerdir. Bu kişiler şirket sahibi ve yöneticisinin daha önceden tanıdığı eş, dost akraba içinden seçilmektedir. Araştırmaya katılan aile işletmelerinin % 60'ı denetçileri denetlemediklerini ifade etmişlerdir. Bu oran aile işletmelerinde çoğu işin güven esası üzerine yürütüldüğünü göstermektedir. Ancak

buradaki denetçilerin denetlenmesi kavramı, alan yazında kullanıldığı anlamdan farklı bir anlam ifade etmektedir. Araştırmaya katılan 10 aile şirketinin yalnızca ikisi yani % 20'lik bir kısmı dış denetim firmasına denetleme yaptırmaktadır. Diğer % 80'lik kısım ya kapsamlı bir denetim yapmamakta ya da, hem denetçiler hem denetçileri denetleyenler aile bireylerinden oluşmaktadır.

Yapılan bu araştırma sonuçlarında işletmeler, yaşanan hata ve hile durumları nedeniyle çok büyük vekâlet maliyetlerine katlanmak zorunda kalmadıklarını belirtmişlerdir. Muhasebecilerine güvendikleri için onları takip etmeyi ve denetlemeyi düşünmemişlerdir.

Muhasebe birimini kendi içinde oluşturmuş aile işletmeleriyle, bu hizmeti dışardan alan aile işletmeleri oransal olarak bir fark göstermemektedir. Ancak muhasebe hizmetini dışardan alanların şikâyet ettikleri konular aynıdır. Muhasebeciyle yaşanan iletişim sorunları, evrakların muhasebeciye ulaştırılması sırasında yaşanan evrak kayıpları, hataların ortaya çıkarılmasında yaşanan gecikmeler, beyannamelerin zamanında verilmesinde ve vergilerin ödenmesinde yaşanan sıkıntılar aile işletmesi sahiplerinin bahsettiği sorunlardan birkaçıdır.

Araştırma sırasında birçok güçlük ve zorlukla karşılaşmıştır. Araştırma gerçekleştirilirken, aile işletmelerinin çoğu işletmeleriyle ilgili bilgi verme konusunda çekimser davranmışlardır. Bu davranış tarzı, aile işletmelerinin bilgiye ulaşılması zor işletmeler olarak olduğu görüşünü oluşturmuştur.

Sonuç olarak, araştırmaya dâhil edilen aile işletmelerinin iç ve dış denetime bakış açılarının, alan-yazında yer alan iç ve dış denetim kavramından farklı olduğu görülmüştür. Aile işletmeleri iç ve dış denetimi yalnızca işletme sahiplerinin gerçekleştirdiği kasa takibi olarak görmektedirler. Denetimi yapan ve denetlenen arasındaki kan bağı, yapmış oldukları denetim sonuçlarının doğruluğu konusunda şüpheler oluşturmaktadır.

Araştırma belli bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kartopu örneklem yöntemi uygulanmıştır. Bu örneklem yönteminin yapısı itibarıyla Ankara'dan 8, İstanbul'dan 1, Denizli'den 1 aile işletmesiyle yüz yüze görüşme yapılmış, araştırmanın maddi ve zaman kısıtı nedeniyle diğer illerde araştırma yapmak mümkün olmamıştır. İleride yapılacak olan araştırmaların diğer bölgeleri de kapsamı mümkündür.

Araştırma 1.000.000.- TL ile 10.000.000.- ödenmiş sermayesi bulunan aile işletmeleri arasından seçilmiş örneklerle gerçekleştirilmiştir. Daha büyük

sermayeli ve farklı iş kollarında faaliyet gösteren aile işletmeler incelendiğinde farklı bulgulara ulaşılabilir.

Bu araştırma, görüşülen aile işletmelerinin belirli bir dönem içerisindeki görüşlerini yansıtmaktadır. Araştırmanın sonuçlarıyla ilgili genelleme yapılabilmesi için farklı araştırmaların yapılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca araştırmanın her bir değişkeni başlı başına bir araştırma konusu olabilecek alan-yazın zenginliğine sahiptir.

Farklı veriler elde etmek ve sonuçları tüm evrene genelleyebilmek amacıyla, araştırmanın nitel bir araştırma olarak gerçekleştirilmesi yeni araştırmacılar için bir diğer seçenek olabilir.

Araştırma sonucunda, aile işletmelerinin vekâlet maliyeti konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları gözlemlenmiştir. Aile işletmelerinin bilerek ya da bilmeyerek katlanmak zorunda kaldıkları vekâlet maliyetlerinin işletme ve ülke ekonomileri üzerine etkisi, yeni araştırmacılar için araştırılmaya değer başka bir konu olarak düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Açık, S. (2012). Muhasebede Hata ve Hilelerin Vergi Hukuku Açısından İncelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(3).

Ağca, V. ve Kandemir, T. (2008). Aile İşletmelerinde İç Girişimcilik Finansal Performans İlişkisi: Afyonkarahisar’da Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 210.

Akerlof, George A. (1970) “The Market for Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism”, *Quarterly Journal of Economics*, Volume 84, No: 3, August, pp. 488-500.

Akerlof, G. (1995). *The Market For “Lemons”: Quality Uncertainty and The Market Mechanism* (pp. 175-188). Macmillan Education UK.

Alacaklıoğlu, H. (2009). *Kurumsal Yönetim ve Aile Şirketleri*. Matis Matbaa Hizmetleri A.Ş. İstanbul

Altıntaş, A. T. (2011). Uluslararası Muhasebe ve Türkiye’de Muhasebe Hukuku. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 162-174.

Alp, S. ve Karakaş, A. (2008). Asimetrik Bilgi Teorisi Karşısında Hayek’in Ekonomik Yaklaşımları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Liberal Düşünce Dergisi*. (51-52) 215-230.

Alper, D. ve Güvençler, Ü. C. (2006). Türk Firmalarının Halka Arz Oranları ile Performansları Arasındaki İlişkinin Vekâlet Teorisi Çerçevesinde İncelenmesi: İMKB’de Hisse Senetleri İşlem Gören 128 Firma Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXV, Sayı 2, s. 71-83.

Alpugan, O. (1998). *İşletme Bilimlerine Giriş*. (2. Basım). Trabzon: Derya Kitabevi.

Altunışık, R., Çoşkun R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2010). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.

Apaydin, F. (2012). Kurumsallaşmanın Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Performansına Etkileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 4(7), 119-143.

Aras, G. (2004). Sermaye Piyasalarında Asimetrik Bilgi Etkisi ve Piyasaların İşleyişindeki Rolü. *İktisat İşletme ve Finans*, 19(225), 81-94.

Aren, S., Kayagil, S. Ö. ve Aydemir, S. D. (2014). Kurumsal Yönetim Düzeyinin Belirleyicileri ve Etkileri Üzerine İMKB’de Bir Uygulama. *Journal of Academic Studies*. 60, 11-136.

Atut, P. D. ve Tarım, K. (2006). İlköğretim Öğrencilerinin Basamak Değer Kavramını Anlama Düzeyleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 2(1), 26-36.

Arman, K. (2001). *Aile Şirketlerinin Yönetimi*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Aslan, B. (2010). Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim. *Sayıştay Dergisi*, 77, 63-86.

Aslan, İ. ve ÇINAR, O. (2010). Bir Aile Şirketinin Kurumsallaşması: Yeniden Yapılandırma ve Varislerin Yönetime Hazırlanması Süreci. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1).

Aslan, Ö. ve Koralp, H. L. (2006). Türkiye’de Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (17).

Astrachan, J. H. ve Keyt, A. D. (2003). Commentary on: The Transacting Cognitions of Non-Family Employees in The Family Businesses Setting. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 553-558.

Ay, H. M. ve Talaşlı, E. (2007). Türkiye’deki Kobilerin İhracattaki Yeri ve Karşılaştıkları Sorunlar. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007 (3), 173

Aydeniz, N. ve Yüksel, B. (2007). Hizmet İşletmelerinde Pazar Yönlü Değer Yaratma: Finansal Performansa Etki Boyutu. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (20).

Aygün, M. ve İç, S. (2010). Genel Müdürün Aynı Zamanda Yönetim Kurulu Üyesi Olması Firma Performansını Etkiler mi?. *Journal of Accounting & Finance*, (47).

Ayrıçay, Y. ve Kalkan, G. (2013). Sahiplik Yapısı ve Temsilcilik Teorisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 153-174.

Aytekin, S., Sezgin, H. ve Yalçın, S. M. (2015) Uygulamacıların Muhasebede Hata ve Hileler ile Hile Belirtgeçlerine Yönelik Yaklaşımları: Balıkesir İli Örneği. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı 44. Ocak. 69-89.

Bal, H. (2001). Bilimsel Araştırma Yöntem ve Teknikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayın No: 20*, 73.

Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 37, Sayı: 2. 61-82

Banar, K. ve Erkegil, V. (2010). Muhasebe Meslek Mensuplarının Hizmet Kalitesi: Sunulan Hizmetlerin Kalitesi ile Müşteri Memnuniyeti İlişkisi Eskişehir Uygulaması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt/Vol. 10-Sayı/No:1, 39-60

Başbüyük, İ. (2012). Karşılıksız Çekte Hapis Cezasının Kaldırılması Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Barosu Dergisi*. (2).

Batu, S., İftar, G. K. ve Uzuner Y. (2004). Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırıldığı Bir Kız Meslek Lisesindeki Öğretmenlerin Kaynaştırmaya İlişkin Görüş ve Önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(02).

Bayraktaroğlu, H. (2016). İşletmelerde Muhasebe Hata ve Hilelerinin Önlenmesinde Etkin İç Denetimin Rolü ve Önemi Üzerine Bir Alan Araştırması. *World of Accounting Science*, 18(1).

Bayraktutan, Y. (2003). Bilgi ve Uluslararası Ticaret Teorileri. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4, 175-186.

Bayram, S. S. (2015). Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi Davranışları: Anadolu Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Uygulama. *Business and Management Studies: An International Journal*, 2(2).

Beckhard, R. ve Dyer, W. G. (1983). Managing Continuity in The Family-Owned Business. *Organizational Dynamics*, 12(1), 5-12.

Bekçi, İ. ve Usul, H. (2001). Göller Bölgesindeki Küçük ve Orta Boy İşletmelerin Finansal Sorunları ve Çözüm Yolları. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, C.6, S.1, s.111-125.

Berle, A. A. ve Means, G. C. (1991). *The Modern Corporation and Private Property*. Transaction publishers.

Bilbil, E. K., Sütcü, C. S., ve Kıyat, B. D. (2013). Türkiye’de Telekomünikasyon Sektöründe Kurumsal İtibar Katsayısı ve Marka Sadakati Üzerine Bir Araştırma. *Öneri Dergisi*, 10(39), 163-175.

Bilgili, E. ve Ecevit, E. (2008). Sağlık Hizmetleri Piyasasında Asimetrik Bilgiye Bağlı Problemler ve Çözüm Önerileri. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 11(2).

Birincioğlu, N. ve Acuner, T. (2015). The Effect Of Family Business Owners and Family Values On Family Business Sustainability: The Case Of Trabzon. *International Journal of Economic & Administrative Studies*. Winter2015, Vol. 7 Issue 14, p491-515. 25p. 5 Charts.

Boztepe, E. (2013). Benford Kanunu ve Muhasebe Denetiminde Kullanılabilirliği. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1), 73.

Buğra, A. ve Üsdiken, B. 1995. Societal Variations in State-Dependent Organizational Forms: The South Korean Chaebol and Turkish Holding Company. Paper Presented at the EMOT, Helsinki, Finland, 20-23 April.

Can, A. V. (2010). Krizin Muhasebesi ve Muhasebenin Krizi. *Mali Çözüm Dergisi / Financial Analysis*, (97).

Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (2002). *Genel İşletmecilik Bilgileri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Cemalcılar, Ö. ve Önce, S. (1999). Muhasebenin Kuramsal Yapısı. *T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları*, (1093).

Cengiz, V. (2010). Finansal Piyasalarda Bilgi Problemlerinin Çözümünde Bankaların Rolü. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 5(1).

Chrisman, J. J., Chua, J. H. ve Steier, L. P. (2003). An Introduction to Theories of Family Business *Journal of Business Venturing*, 18(4), 441-448.

Chrisman, J. J., Chua, J. H. ve Litz, R. A. (2004). Comparing the agency costs of family and non-family firms: Conceptual issues and exploratory evidence. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 28(4), 335-354.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches*. Sage Publications.

Creswell, J. W. ve Miller, D. L. (2000). Determining Validity In Qualitative Inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130.

Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. Sage Publications.

Çalık, T. ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66.

Çalışkan, Ö. V. (2002). Kredi Derecelendirme Kuruluşları ve Risk Değerlendirme Kriterleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(1), 1-13.

Çaliyurt, K. (2007) Muhasebede Hile Eğitiminde Uluslararası Gelişmeler Ve Türkiye Açısından Değerlendirme. *XXVI. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu*, Antalya.

Çankaya, F. ve Engin, D. (2012). Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının Uygulama Başarısını Etkileyen Faktörler: Bağımsız Denetçiler Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(1).

Çarıkcı, İ. H., Titiz, İ., ve Eroğlu, A. H. (2002). Küçük ve orta Ölçekli Üretim İşletmelerinde Kriz Dönemine Özgü Finansman Sorunları ve Alternatif Pazarlama Stratejileri-Göller Bölgesi İşletmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1).

Çatal, M. F. (2007). Bölgesel Kalkınmada Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ) Rolü. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2).

Çavuş, M. F. (2005). Aile İşletmelerinde Stratejik Yönetim. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2).

Çelik, T. A. (2012). Aile Şirketlerine Danışmanlık Yapmak”, İstanbul Kültür Üniversitesi ve AG-MER tarafından düzenlenen 5. Aile İşletmeleri Kongresi, 13-14 Nisan 2012, İstanbul.

Çetin, C., Özcan, E. D., Taşkiran, E. Ve Özdemirci, A. (2010). Aile Kültürünün Aile İşletmesi Kültürü Üzerindeki Etkisi. İstanbul Ticaret Odası. Nesil Matbaacılık, İstanbul.

Çırpan, H. ve Koyuncu, M. K. (1998). İşletme Kültürünün Alt Kademe Yöneticileri Üzerindeki Etkisi: Bir Örnek Olay Çalışması. *Marmara Üniversitesi, İİBF, İşletme Dergisi*, Ocak, C.2., S.9. s. 223-230.

Çoban, O. (2005). Bilgi Asimetrisi Kaynaklı Piyasa Başarısızlığının Giderilmesinde Kamunun Rolü. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 38 Sayı 2. S. 135-151.

Çubukcu, S. (2009). Muhasebe Hilelerini Ortaya Çıkarmada Benford Modeli'nin İlk İki Basamak Yaklaşımı ile Kullanılması. *World of Accounting Science*, 11 (3).

Dabbağoğlu, K. (2007). İç Kontrol Sistemi. *Mali Çözüm Dergisi*, 82, 164.

Dalcı, İ. ve Tanış, V. N. (2004). Benefits of computerized accounting information systems on the JIT production systems. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1).

Dalğiran, Y. (2014). Asil-Vekil İlişkisinde Asilin Körlüğü: Türkiye’de Asil Vekil İlişkisinde Vekilin Sahip Olduğu Güce Bağlı Olarak Asilin Tutumunun İncelenmesi. *Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

De Castro, G. M., López, J. E. N., ve Sáez, P. L. (2006). Business and Social Reputation: Exploring the Concept and Main Dimensions of Corporate Reputation. *Journal of Business Ethics*, 63(4), 361-370.

Demir, B. (2005). Muhasebe Bilgi Sistemlerinde Bilgi Güvenliği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Nisan, (26), s. 147-156.

Demir, F. O. (2010). Kurumsal İtibar Ölçümünde Kişiselleştirme Metaforu. *Review Of Social, Economic and Business Studies*, 9, 10248-10249.

Demir, V. ve Bahadır, O. (2007). Muhasebe Manipülasyonu, *Mali Çözüm Dergisi*, Kasım-Aralık, 17(84), s. 103-119.

Demirbaş, M. (2005). *İç Kontrol ve İç Denetim Faaliyetlerinin Kapsamında Meydana Gelen Değişimler*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:4 Sayı:7 Bahar 2005/1 s.167-188

Demirhan, D. (2002). İşletmelerde Stratejik Bilgi Sistemleri Yönetimi ve Rekabet Üstünlüğü Elde Edilmesindeki Rolü. *Ege Akademik Bakış, Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimleri Dergisi*, 2(2), 117-124.

Dinç, E. ve Abdioğlu, H. (2009). İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(21), 157-184.

Dinç, Y. ve Cengiz, S. (2014). Muhasebe Denetiminde Hata ve Hilenin Denetçi Etiği Açısından İncelenmesi: Enron Skandalı Örneği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 221-236.

Doğan, Z. ve Nazlı, E. (2015). Muhasebede Hata ve Hilelerin Önlenmesinde İşletme Yöneticilerinin Sorumluluğunun Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(4), 195-212.

Dökmen, G. (2012). Yolsuzlukların Vergi Gelirleri Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Veri Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 13 (1), 41-51.

Dumanoğlu, S. (2005). Hata ve Hile Ayrımı: Hile Denetimi. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt XX, Sayı 1

Durak, G. ve Gürel, E. (2014). Finansal Raporların Kalitesine Etki Eden Ülkeye Özgü Faktörler. *Muhasebe ve Finans Dergisi*, 64.

Eisenhardt, K. M. (1988). Agency and Institutional Theory Explanations: The Case of Retail Sales Compensation. *The Academy of Management Journal*, vol.31, no.3, pp.488-544.

Engin, D. ve Abdioğlu, H. (2009). İşletmelerde Kurumsal Yönetim Anlayışı ve Muhasebe Bilgi Sistemi İlişkisi: İMKB-100 Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt 12 Sayı 21. ss.157-184.

Er, S. (2011). Finansal Krizleri Önleme Aracı Olarak Finansal Sektörün Regülasyonu, Mortgage Krizi ve Türkiye. *Maliye Dergisi*. Sayı 160. Ocak –Haziran.

Erden, S. A. (1996). Bilgisayarlı Muhasebe Ortamında Bağımsız Denetim. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1).

Erdoğan, M. (2002). Muhasebe, denetim ve bağımsız denetimin gerekliliği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, (5), 51-63.

Erdoğan, N. (2004). *Aile İşletmeleri: İkinci Kuşağın Yetiştirilmesi*. İGİAD Yayınları.

Erkan, M. ve Arıcı, N. D. (2011). Hata ve Hile Denetimi: Sermaye Piyasası Kuruluna Kayıtlı Halka Açık Anonim Şirketlere İlişkin Düzenlemeler *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 36.

Erim, N. ve Türk, A. (2005). Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (10). 2. 21-45.

Fahri, A. Y. Ç. (2011). TMS 39 Çerçevesinde Bir Finansal Araç Olarak Tahviller. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Nisan 2011.

Fama, E. F. ve Jensen, M. C. (1983). Separation of ownership and control. *The Journal of Law and Economics*, 26(2), 301-325.

Fındık, H. (2016). Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Sayı 69 (61-82).

Fındıkcı, İ. (2008). *Aile Şirketleri*, 3. baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.

Fidan, M. M. (2011). Kobi Kredi Piyasasında Asimetrik Bilgi ve Ahlaki Tehlike: Laleli Örneği. *Maliye Finans Yazıları*, 1(90).

Gençoğlu, Ü. G. ve Ertan, Y. (2012). Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Türkiye'deki Durum. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 2012, 1-24.

Gök, S. G. ve Bedük, A. (2014). The Importance Of Empowerment In The Organizations To Reach Goals Within Agency Theory. *Research Journal of Business and Management*, 1(4), 436-447.

Gökdeniz, Ü. (2005). İşletmelerde Muhasebe Bilgi Sistemine Yaklaşım. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (27), 86-93.

Gölbaşı, Ş. (2015). Türk İş Sisteminin Piyasa Temelli Kurumsal Dönüşümünü Olanaklı Kılan Koşullar. *Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 20(2).

Güney, S. ve Sarı, S. S. (2016). *Muhasebe Denetiminin Etkinliğini Sağlamada İç Kontrolün Rolü*. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (04).

Güney, Ş. ve Bahçekapılı, H. G. (2010). *İnsanlarda Özgeci İşbirliğinin Psikolojik ve Beyinsel Temelleri*. Türk Psikoloji Yazıları, 13 (25), 29-38

Güngör, B. ve Yılmaz, Ö. (2008). Finansal Piyasalardaki Gelişmelerin İktisadi Büyüme Üzerine Etkileri: Türkiye İçin Bir VAR Modeli. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 22(1).

Güzel, A. (2011). *İşletme*. (1. Baskı). İzmir: İlyaz İzmir Basım Yayın Medya Yapım.

Greenwood, R. (2003). Commentary on: "Toward a Theory of Agency and Altruism in Family Firms". *Journal of Business Venturing*, 18(4), 491-494.

Habbershon, T. G., Williams, M., ve MacMillan, I. C. (2003). A Unified Systems Perspective of Family Firm Performance. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 451-465.

Hatunoğlu, Z., Koca, N., ve Kılıç, M. (2012). İç Kontrolün Muhasebe Sistemindeki Hata Ve Hilelerin Önlenmesindeki Rolü Üzerine Bir Alan Çalışması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(20).

Healy, P. M. ve Palepu, K. G. (2001). Information Asymmetry, Corporate Disclosure, and The Capital Markets: A Review of The Empirical Disclosure Literature. *Journal of Accounting and Economics*, 31(1), 405-440.

Hill, C. W. ve Jones, T. M. (1992). Stakeholder-Agency Theory. *Journal of Management Studies*, 29 (2), 131-154.

Hopwood, A. G. (1988). *Accounting Research and Accounting Practice: The Ambiguous Relationship Between The Two*. London School of Economics and Political Science.

Jensen, M. C. ve Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of financial economics*, 3(4), 305-360.

Kadri, M. S. (2010). *İşletme*, (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Kaleli Yılmaz, G. (2014). Durum çalışması. *Metin, M.(Edt.), Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 261-285.

Kalmış, H. ve Dalgın, B. (2010). Muhasebe Bilgilerinin Karar Almada Kullanımının Önemi ve Çanakkale'de Faaliyet Gösteren Sanayi İşletmelerinde Bir Uygulama. *Journal of Accounting & Finance*, (46).

Kandemir, C. ve Kandemir, Ş. (2012). Muhasebe Hilelerinin Önlenmesi ve Ortaya Çıkarılmasında Kullanılan Çağdaş Araç ve Yöntemler. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, (114).

Karabınar, S. ve Akyel, N. (2009). Hileler ve Muhasebe Denetimindeki Yeri, *1. Uluslararası Balkanlarda Tarih ve Kültür Kongresi*, 10-16.

Karacan, S. (2012). Hukuk ile Muhasebenin Kesişme Noktası: Adli Muhasebe. *International Journal of Economic and Administrative Studies*. (8).105-128.

Karadağ, M. M. ve Selimer, H. (2014). Kredi Değerlendirme Sürecinde Asimetrik Bilgiyi Azaltmaya Yönelik Uygulamalar, Tespit ve Öneriler. *Maliyet Finans Yazıları*. Nisan 2014, Vol. 27 Issue 101, p87-124. 38p.

Karahan, Ö. (2006). Asimetrik Bilgi ve Para Politikasının Etkinliği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 151-163.

Karasu, R. (2014). Yeni Bir Düzenleyici Ve Denetleyici Kurum: Kamu Gözetimi Muhasebe Ve Denetim Standartları Kurumu. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1), 79-105.

Karataş, H. ve Aren, S. (2008). Vekalet Teorisi ve Bilgi Asimetrisi Problemi. *Güncel Yönetim ve Organizasyon Yaklaşımları*. (1. Baskı) içinde (183-204). Ankara Seçkin Yayınları.

Karasar, N. (2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Karğın, M. ve Arıcı, N. D. (2015). Muhasebe Bilgilerinin Kalitesini Ölçmeye Yönelik Bir Çalışma: Borsa İstanbul Örneği, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Sayı 67 (1-22).

Karpuzoğlu, E. (2001). *Büyüyen ve Gelişen Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma*, Hayat Yayınları.

Kaygusuzoğlu, M. (2011). Finansal Türev Ürünlerden Forward Sözleşmeleri ve Muhasebe İşlemleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(2).

Kets De Vries, M. F. R. (1993) The Dynamics of Family Controlled Firms: The Good and Bad News. *Organizational Dynamics*, 21 (3): 59-71.

Kısakürek, M. M. ve Pekcan, A. (2005). Muhasebenin ürettiği bilgiye farklı açılardan bakışlar. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,6(2), 107-125

Koç, Y. (2001). *Taşeronluk ve Fason Üretim: Sorunlar, Çözümler*. Türk-İş Eğitim Yay. No.61 Ankara.

Koçak, Z. S. (2012). KOBİ Ölçeğindeki Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Sürecinde Halka Arzı ve İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası, Koçel, T. (Ed.), İstanbul Kültür Üniversitesi ve AG-MER tarafından düzenlenen 5. Aile İşletmeleri Kongresi, 13-14 Nisan 2012, İstanbul. (360).

Koçel, T. (2012). 5. Aile İşletmeleri Kongresi, Koçel, T. (Ed.), Kongre Kitabı, T. C. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi ve AG-MER tarafından düzenlenen 5. Aile İşletmeleri Kongresi, 13-14 Nisan 2012, İstanbul. (20).

Koçel, T. (2013). *İşletme Yönetimi* (13. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Kocacık, F. (2003). Bilgi toplumu ve Türkiye. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27(1), 1-10.

Köseoğlu, M. A. ve Karayormuk, K. (2012). Aile İşletmeleri Yönetimde Ayrı Bir Alan Olarak Ayrılabilir Mi? Akademik Araştırmalar Üzerine Bibliyometrik Bir Çalışma.

Koçel, T. (Ed.), *5. Aile İşletmeleri Kongresi Kongre Kitabı*, İstanbul: T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi, (218-230).

Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: an introduction to its methodology* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Kula, Veysel (2008), “Hileli Finansal Raporlama Yaklaşımlarını Belirleyen Teşvikler/Baskılar ve Fırsatlar”, *Muhasebe Ve Denetime Bakış Dergisi*, Sayı 25, ss.63-82.

Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 227-242.

Kuzgun, İ. K. (2008). Manisa İlinde Özel İstihdam Bürolarının Etkinliği. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15(2), 73-87.

Küçük, A. (2014). Bireysel Yatırımcıları Finansal Yatırım Kararına Yönlendiren Faktörlerin Davranışsal Finans Açısından Ele Alınması: Osmaniye Örneği. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 6(11).

Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction To Its Methodology*. Sage.

Litz, R. A. (1995). The Family Business: Toward Definitional Clarity. *Family Business Review*, 8(2), 71-81.

Lombard, M., Snyder-Duch, J., ve Bracken, C. C. (2002). Content Analysis In Mass Communication: Assessment and Reporting of Intercoder Reliability. *Human Communication Research*, 28(4), 587-604.

Irmak, R., Kurnaz, G. A., Çağlayan, B. ve Bal, B. (2002). *Muhasebenin Genel Esasları Muhasebe Hata ve Hileleri ile Bunların Tespit Yöntemleri ve Hesapların Denetimi. Vergi Denetmenleri Derneği Eğitim Yayınları Serisi: 7*, Ankara

Ittonen, K. (2010). A Theoretical Examination of The Role of Auditing and The Relevance of Audit Reports. *Vaasan Yliopisto, Opetusjulkaisu*, 61.

İşeri, M. (2002). Anonim Şirketlerde Vekalet Sorunu ve bu Sorunun Çözülmesinde Kullanılan Teknikler. *Journal of İstanbul Kültür University*. 2, pp. 77-86.

İşseveroğlu, G. (2014). Tms 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları. *International Journal of Management Economics and Business*, Vol. 10, No. 21, 2014, pp. 87-106, 10(21), 87-106.

Lombard, M., Snyder-Duch, J., ve Bracken, C. C. (2002). Content analysis in mass communication. *Human communication research*, 28(4), 587-604. doi: 10.1017/s0958344013000268

Mallin, A., Christine. (2004). *Corporate Governance*, New York: Oxford University Press.

McMillan, E. J. (2006). *Policies and Procedures to Prevent Fraud and Embezzlement: Guidance, Internal Controls, and Investigation*. New Jersey, John Wiley & Sons.

Memiş, M. Ü. ve Çetenak, E. H. (2012). Kurumsal Yönetimin Kazanç Yönetimi Uygulamaları Üzerine Etkisi: İMKB’de İşlem Gören Şirketler Üzerine Uygulama. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3).

Mengi, B. T. (2013). Bağımsız Denetimin Vekâlet Teorisindeki Yeri. *World of Accounting Science*, 15(1).

- Mengi, B. T. ve Türkmen, S. Y. (2013). Yatırım Hileleri. *Öneri Dergisi*,10(39), 31-39.
- Mısırlıoğlu, İ. U. (2008). Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 86, 65-82.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Miller, D., Steier, L., ve Le Breton-Miller, I. (2003). Lost In Time: Intergenerational Succession, Change, and Failure in Family Business. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 513-531.
- Mirze, K. S. (2010). *İşletme*. (1. Baskı). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Mitchell, R. K., Morse, E. A., ve Sharma, P. (2003). The Transacting Cognitions of Nonfamily Employees in The Family Businesses Setting. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 533-551.
- Mizrahi, R. (2011). KOBİ'lerde Muhasebe Bilgi Sisteminin Etkin Kullanımı Üzerine Bir Araştırma. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2).
- Morck, R. ve Yeung, B. (2003). Agency problems in large family business groups. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 27(4), 367-382.
- Mucuk, İ. (2003). *Temel İşletme Bilgileri*. (2. Baskı). İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Müslümov, A. ve Aras, G. (2004). Kredi piyasalarında asimetrik bilgi ve bankacılık sistemi üzerine etkileri. *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, 19 (222), 55-65.ss.
- Nakra, P. (2001). Kurumsal İtibar Yönetimi: “KİY” Stratejik Bir Dönüşüm Mü? *Kurgu Dergisi* (18), 401-416.
- Naktiyok, A. ve Küçük, O. (2003). Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerde (KOBİ) Toplam Kalite Yönetimi (TKY) Kritik Faktörlerinin Örgütsel Performans Üzerine Etkileri. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (21)
- Neuendorf, K. A. (2002). *The content analysis guidebook*. USA: Sage Publications
- Nonaka, I. (2008). *The Knowledge-Creating Company*. Harvard Business Review Press.
- Nyberg, A. J., Fulmer, I. S., Gerhart, B., ve Carpenter, M. A. (2010). Agency Theory Revisited: CEO Return and Shareholder Interest Alignment. *Academy of Management Journal*, 53(5), 1029-1049.
- O'Leary, C. ve Radich, R. (2001). An analysis of Australian Final Year Accountancy Students' Ethical Attitudes. *Teaching Business Ethics*, 5(3), 235-249.

Oruç, İ. ve Sarıkaya, M. (2010). Kurumsal İtibar Oluşturmada Stratejik İşbirliği Olarak İşletme-STK İlişkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(2).

Otlu, F. (2002). *Sosyal Sorumluluk Kavramı, İşletme Yönetiminin ve Muhasebenin Sosyal Sorumluluğu*. Atatürk Üniversitesi. *İİBF Dergisi*, (1-2).

Özbilgin, İ. G. (2003). Bilgi Teknolojileri Denetimi Ve Uluslararası Standartlar. *Sayıştay Dergisi*. Sayı 49, 123-128.

Özbirecikli, M. (2006). Bağımsız Denetçinin Müşteri Firmanın Yolsuzluk Eylemi Karşısındaki Tutumu: Şirket Yolsuzluk Vakaları ve Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Bir İnceleme. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, Nisan, 5(18), 1-18.

Özdemir, F. S. (2013). Finansal Bilginin Kapsamı ve Finansal Bilgi Türlerinin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri. *World of Accounting Science*. 2013, Vol. 15 Issue 4, p155-175. 21p.

Özer, G., Özcan, M., ve Aktaş, S. (2010). Muhasebecilerin bilgi teknolojisi kullanımının teknoloji kabul modeli (TKM) ile incelenmesi. *Journal of Yasar University*, 3278-3293.

Özersan, Y. ve Aslan, Ü. (2016). Evaluation Of Reporting of Impairment In Financial Assetsin Scope Of New IFRS: 9 Financial Instruments Standard In Terms Of Transparency Policy. *World of Accounting Science*. 2016 Special Issue, Vol. 18, p573-603. 31p.

Özgül, C. ve Önce, S. (1999). *Muhasebenin Kuramsal Yapısı*. Anadolu Üniversitesi İİBF Yayınları, Eskişehir 1999, s. 3-4.

Özkara, B., Kurt, M., ve Karayormuk, K. (2008). Türkiye’de İşletme Grupları: Eskiler ve Yeniler. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(Mart-Ekim).

Öztürk, E. ve Demir, Y. (2014). *Finansal Okuryazarlık ve Para Yönetimi: Süleyman Demirel Üniversitesi Akademik Personel Üzerine Bir Uygulama*. Muhasebe ve Finansman Dergisi. Sayı 68 (113-134).

Öztürk, N., Darıcı, H. K. ve Kesikoğlu, F. (2011). Ekonomik Büyüme ve Finansal Gelişme İlişkisi: Gelişmekte Olan Piyasalar İçin Bir Panel Nedensellik Analizi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 30(1), 53-69.

Patton, M. Q. (1990). *Qualitative Evaluation and Research Methods* . SAGE Publications, Inc.

Pazarçeviren, S. Y. (2012). Adli Muhasebecilik Mesleği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 1(2), 1-19.

Pepper, A. ve Gore, J. (2015). Behavioral Agency Theory New Foundations for Theorizing About Executive Compensation. *Journal of Management*, 41(4), 1045-1068.

Sarıgöl, H. (2015). Sendikasyon Kredisi Kullanım Duyurularının Bankaların Hisse Senedi Getirilerine Etkisi. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*. Cilt 7, Sayı 12. (113-129).

Saylı, H., ve Uğurlu, Ö. Y. (2007). Kurumsal İtibar ve Yönetmelik İlişkisinin Analizine Yönelik Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(3).

Sevilengül, O. (1995). *Genel Muhasebe*, IV. Baskı, Lazer Ofset. Ankara.

Sevilengül, O. (1997). *Genel Muhasebe*, 6. Baskı, Gazi Kitabevi. Ankara.

Sharma, P. (2004). An Overview of The Field of Family Business Studies: Current Status and Directions For the Future. *Family Business Review*, 17(1), 1-36.

Schulze, W. S., Lubatkin, M. H., ve Dino, R. N. (2003). Toward a Theory of Agency and Altruism in Family Firms. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 473-490.

Seker, S. E. (2014). Bilgi Yönetimi (Knowledge Management). *YBS Ansiklopedi*, 1, 8-14.

Songini, L. ve Gnan, L. (2010). Family Involvement and Agency Cost Control Mechanisms in Family Firms. *Family Business Review*.

Sönmez, A. ve Toksoy, A. (2011). Kurumsal Yönetim İlkelerinin Türkiye'deki Aile İşletmelerine Uygulanabilirliği. *Maliye Finans Yazıları*, 92, 51-90.

Sözen, H. C. ve Basım, H. N. (Ed.). (2015). *Örgüt Kuramları*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Şen, A. (2015). Asimetrik Bilgi-Finansal Kriz İlişkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(14).

Şenel, S. A. (2007). Turizm Sektöründe Yatırım Kararları. *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Sayı 12 Yıl 9 Haziran.

Şengel, S. (2011). Yeni Türk Ticaret Kanununun Sermaye Şirketleri İle İlgili Getirdiği Yeniliklerin Değerlendirilmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3(2), 21-40.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Ankara: Seçkin Yayıncılık*.

Tağraf, H. (2002). Küreselleşme Süreci ve Çokuluslu İşletmelerin Küreselleşme Sürecine Etkisi. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 33-47.

Tekin, H. (1991). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara. Yargı Yayınevi.

Tekbas, M. S. ve Guzeldere, H. (2015). The Corporate Governance and Their Effect On Public Companies. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 2(1).

Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik bir araştırma. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1).

Temizel, F. ve Özgüler, İ (2015). Finansal Eğitime Bakış. *Business & Management Studies: An International Journal*. Vol. 3 Issue:1 Year:2015, ss. 1-16

Tiffin, R. (2004). International Financial Reporting Standards. *London: Thorogood*.

Tolga, B. (2014). UFRS Dipnot Açıklama Gerekliliklerine Uyum: Literatür Araştırması. *Mali Çözüm Dergisi/Financial Analysis*, 24(124).

Tonta, Y. (2003). Elektronik Kaynaklarda Yasal Sorunlar. *Bilgi Toplumuna Doğru Halk Kütüphaneleri: PULMAN-XT Türkiye Ulusal Toplantısı Sonuç Raporu*, 81-88.

Toraman, C., İşgüden, B., ve Abdioğlu, H. (2009). Aklama Suçunun Önlenmesine Yönelik Çabalar: Adli Muhasebecilik Mesleği Ve Uygulamaları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi (C.XI,S I, 2009)*. 17-55.

Tuncel, C. O. (2013). An Investigation on Causes of Banking Crises from Asymmetric Knowledge Framework: A Microeconomic Approach. *Business and Economics Research Journal*, 4(1), 77-102.

Tuncel, E. A. (2011). Aile Şirketlerinde Kurumsallaş(ama)ma. Konya Ticaret Odası Etüd Araştırma Servisi. S. 3

Tuncer, D., Ayhan, D. Y. ve Varoğlu, D. B. (2014). *Genel İşletmecilik Bilgileri*. Siyasal Kitabevi. (14. Baskı). Ankara.

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 6(4), 543-559.

Uçkun, C. G. ve Yüksel, A. (2007). Aile Şirketlerinin Performansının Arttırılmasında Bir Strateji: Dış Kaynalardan Yararlanma (Outsourcing). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2007(3), 25.

Uluslan, H. (2007). Muhasebe Politikası Seçiminin Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62(02), 167-198.

Upton, N. ve Petty, W. (2000). Venture Capital Investment and US Family Business. *Venture Capital: An International Journal of Entrepreneurial Finance*,2(1), 27-39.

Utku, B. D. (2009). Etik Davranışlar: Muhasebe Meslek Mensubu Olmaya Aday İİBF Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *World of Accounting Science*, 11(4).

Uzunoğlu, E. ve Öksüz, B. (2008). Kurumsal İtibar Riski Yönetimi: Halkla İlişkilerin Rolü. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5(3), 111-123.

Ülgen, H., Helvacı, M., Kendigelen, A., Kaya, A., Ertan, F. N., (2015). Ticari İşletme Hukuku. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A.Ş.

Yanıklar, C. (2010). Tüketim Kültürü, Kapitalizm ve İnsan İhtiyaçları Arasındaki İlişki Üzerine Bir Tartışma. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 34(1), 25-32. (26-27).

Yardımcıoğlu, M., Koca, N., Günay, Y. ve Kocamaz, H. (2014). Yolsuzluk Muhasebe Hileleleri ve Örnekleri, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 171-188.

Yazıcıoğlu, İ., ve Koç, H. (2009). Aile İşletmelerinin Kurumsallaşma Düzeylerinin Belirlenmesine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (21), 497.

Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *Spss Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Yenidoğan, T. G. (2014). Örgütler Arası İlişkilerde Sözleşme Tasarımını Etkileyen Faktörler/ *Journal of Yaşar University*, 9(34), 6063-6082.

Yıldırım, A. (2012). *Bilgisayarlı Muhasebe I-II ETA: V.8-SQL*. (2. Baskı). Bursa: Dora Basım-Yayım-Dağıtım.

Yıldız, E. ve Başkan, T. D. (2014). Muhasebe Hilelerinin Önlenmesinde Kullanılan Araçlar: BİST Şirketleri Üzerine Bir Araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 62, 1-18.

Yıldız, F. ve Doğan, M. (2012). Genel Müdür'ün Yönetim Kurulu Üyesi Olması Halinin Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı Firmalarının Performansına Etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(2).

Zahra, S. A. (2003). International Expansion of US Manufacturing Family Businesses: The Effect of Ownership and Involvement. *Journal of Business Venturing*, 18(4), 495-512.

Zahra, S. A., Hayton, J.C., ve Salvato, C. (2004). Entrepreneurship In Family vs. Non-Family Firms: A Resourcebased Analysis of The Effect of Organizational Culture. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 28(4), 363-381.

Zeytinoğlu, G. N. (Ed.). (2009). *Genel İşletme*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Elektronik Makale ve Yayınlar

- Çapar, B. (2005). Bilgi Yönetimi, Üretimi ve Pazarlanması. (03.05.2016).
<http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak05/u05-8.pdf> (2 Mayıs 2016).
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/10/20051020-23.htm> (18.03.2016).
<http://www.businews.eu/2014/11/18/sahenk-ailesi-sabanciya-gecti-iste-turkiyenin-en-zengin-aileleri/> (24.03.2016).
www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/06/20130628-17.htm (25.03.2016).
<http://cassmba4.weebly.com/> (28.04.2016).
www.businessinsider.com/the-worlds-21-biggest-family-owned-businesses-2015-7
(02.03.2016).
<http://www.ismmmo.org.tr/html.asp?id=4003> (09.03.2016).
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf> (10.02.2016).
<http://www.kobi.org.tr/index.php/tanimi/layout> (07.12.2015).
<http://www.tuik.gov.tr/> (07.12.2015).
<http://www.acfe.com/> (15.02.2016).
http://www.ekodialog.com/isletme_ekonomisi/isletme_ekonomisi_siniflandirilmesi_2.html (18.08.2016).
http://www.nitelikdenetim.com/files/konuk_yazarlarimiz/6102_sayili_yen_trk_tcaret_kanununa_gre_rket_trler_rket_brlemeler_-_murat_kaykusuz.pdf (18.06.2016).
www.muhasibetr.com/yazarlarimiz/mustafaalparslan/015/ (31.10.2016).

EK-A

MÜLAKAT SORULARI

Soru 1: Şirketin sahibi ve/veya yönetici misiniz?

Soru 2: Şirketinizin kuruluş tarihi nedir?

Soru 3: Çalışan Sayınız?

Soru 4: Şirketinizin öz sermayesi kaç liradır?

Soru 5: Şirket sahipleriyle akrabalık dereceniz nedir?

Soru 6: Yaşınız

Soru 7: Medeni durumunuz?

Soru 8: Şirkette çalışma süreniz?

Soru 9: Lise ya da üniversite de muhasebe dersi aldınız mı?

Soru 10: Şirketinizin muhasebe işlerini nasıl yürütüyorsunuz?

Soru 11: Muhasebe bilginiz bu muhasebeci ve mali müşavirleri takip edebilme konusunda ne düzeyde? Ortaya bir sorun çıktığında siz bu sorunu nasıl çözüyorsunuz?

Soru 12: Muhtasar beyannamesi ve KDV beyannamesindeki bir hatayı bulup düzeltebilme beceriniz nedir? Muhasebecinin isteyerek veya istemeyerek yaptığı bir hata ya da hileyi ortaya çıkarabilme ve/ya engelleme konusunda ne düzeyde bilgiye sahipsiniz?

Soru 13: Aile işletmelerinde, işletme sahipleri sürekli mali takip yapıyorlardır. Ancak, çoğu zaman bu kasa defterini takip etmekten ibaret. İşletmenizde gelişmiş bir mali takip mekanizmasını nasıl yürütüyorsunuz?

Soru 14: Denetim uygulama şekliniz nasıl?

Soru 15: Denetimin şirkete maliyeti nedir? (Bunun mutlaka bir maliyeti olduğu düşünülebilir ancak aile şirketlerinde bu işlemler genellikle aile bireyleri ilgilendiği için ayrıca bir maliyetlendirme gerektirmediği zamanlarda oluyor. Yani akrabaya yalnızca maaşı ödenerek bu işler yaptırılabilir. Sizin şirkette durum nedir?)

Soru 16: Dışardan anlaştığınız yeminli mali müşavirin denetimini nasıl yapıyorsunuz? Mali müşavirimiz bünyemizde çalışmaktadır. Müşavirin denetimini de kurduğumuz sistem gerçekleştiriyor.

Soru 17: Şu ana kadar Şirkette hiç muhasebecinin yapmış olduğu bir hata ya da hile ile karşılaşma durumunuz nedir? (Daha önce çalışmış olduğunuz muhasebeci ile ilgili olabilir, Şimdiki muhasebeci ile ilgili olabilir.)

Soru 18: Ne tür hatalarla karşılaşıyorsunuz?

Soru 19: Yapılan bu hatalar sonucunda Şirket olarak neye karar verdiniz? Bu hatalar sizce bilinçli hatalar mıydı? Yani sizin anızdan baktığınızda muhasebecinin yaptığı hata mıydı? Hile miydi?

Soru 20: Karşılaştığınız bu durumların size olumlu ya da olumsuz getirisi nedir? (Maliyetin bedeli önemli değil, bazı durumlarda kaybedilen itibar, parayla karşılanamayacak oranlarda oluyor.)

Soru 21. Hataların ve/ya hilelerin ortaya ıkma Şekli nedir? (Bu hatalar kendiliğinden mi ortaya çıktı, yoksa Şirket yöneticilerinin takipleri ya da Şirket içi oluşturulmuş bir mekanizma sonucunda mı ortaya çıkarıldı.)

EK-B

GÖRÜŞME METİNLERİ

Soru 1: Şirketin sahibi ve/veya yönetici misiniz?

GÖRÜŞME 1: Şirket müdürü babam ancak her türlü yetki bizde.

GÖRÜŞME 2: Şirket sahibi. Bende şirketin faaliyet alanlarından birinde yöneticiyim.

GÖRÜŞME 3: Üst düzey yöneticiyim, şirket çok yakın arkadaşımın. Ayrıca babam Yeminli Mali Müşavirdir ve denetim kurulu üyesidir bu nedenle yönetim kuruluna girmesi uygun değildi.

GÖRÜŞME 4: Şirketin bütün işlerinden sorumluyum. Abim şirket müdürü bende yöneticiyim. Şirketi ikimiz yönetiyoruz.

Soru 2: Şirketinizin kuruluş tarihi nedir?

GÖRÜŞME 1: Evet XX Petrol olarak kurulan ilk firmanın kuruluş tarihi 1978. Ancak şirket İçecek, reklam, araç kiralama, hayvancılık, süt toplama, yem, telekomünikasyon olmak üzere sekiz sektörde faaliyet göstermektedir.

GÖRÜŞME 2: Babam çalışma hayatına dedemin yanında deri tezgâhında başlar, ancak dedemin vefat etmesiyle okulu bırakarak memlekete döner. Ancak, 1951 yılında pamuk çırçır fabrikasının satın alınmasıyla gerçek ticaret hayatına başlamıştır. İşletmemiz 12 ayrı faaliyet alanında hayatına devam etmektedir. Tekstil, bakır madeni ve kâğıtçılık sektörü asıl faaliyet alanıdır. Yöneticilik yaptığım işletmenin kuruluş tarihi 1974 yılıdır.

GÖRÜŞME 3: 1969

GÖRÜŞME 4: Şirketimiz 1993 yılında kurulmuş. 1999 yılında şu anki üretim işine başlanmış. O gün bu gündür durmaksızın üretime devam ediyoruz.

Soru 3: Çalışan Sayınız?

GÖRÜŞME 1: 200

GÖRÜŞME 2: 70

GÖRÜŞME 3: 140

GÖRÜŞME 4: 34

Soru 4: Şirketinizin öz sermayesi kaç liradır?

GÖRÜŞME 1: 2.500.000 TL

GÖRÜŞME 2: 7.500.000 TL

GÖRÜŞME 3: 4.000.000 TL

GÖRÜŞME 4: 2.000.000 TL

Soru 5: Şirket sahipleriyle akrabalık dereceniz nedir?

GÖRÜŞME 1: Evet şirketi kuran babam, üç erkek kardeşin en küçüğüüm babam bütün işleri bize devretti, her birimiz belli faaliyet alanlarımızın başındayız.

GÖRÜŞME 2: Evet şirketi kuran babam, amcam ve eniştem.

GÖRÜŞME 3: Yok ben aile bireyi değilim. Şirketin ikinci nesil sahiplerinden biri çok yakın arkadaşım. Ben üst düzey yönetici olarak görev yapmaktayım.

GÖRÜŞME 4: Evet. Firma sahibinin kardeşiyim, şirketi birlikte idare ediyoruz.

Soru 6: Yaşınız

GÖRÜŞME 1: 30 Yaşındayım.

GÖRÜŞME 2: 58 Yaşındayım.

GÖRÜŞME 3: 31 Yaşındayım.

GÖRÜŞME 4: 35 Yaşındayım.

Soru 7: Medeni durumunuz?

GÖRÜŞME 1: Evliyim iki çocuğum var 3 yaşında ve 5 aylık.

GÖRÜŞME 2: Evliyim iki oğlum var. 30 ve 32 yaşlarında. Şirkette çalışmıyorlar kendi işlerini yapıyorlar.

GÖRÜŞME 3: Evliyim. Çocuğum yok.

GÖRÜŞME 4: Evliyim. 3 tane çocuğum var.

Soru 8: Şirkette çalışma süreniz?

GÖRÜŞME 1: Yani okurken de şirkette çalışıyordum, o süreyi eklediğinizde 10 yıldır çalışıyorum.

GÖRÜŞME 2: Ben 58 yaşındayım 43 yıl oldu.

GÖRÜŞME 3: Okul yıllarımdan beri çalışıyorum. Okurken zorunlu yaz stajımı da bu şirkette yapmıştım. Yaklaşık 2,5 yıl oldu.

GÖRÜŞME 4: 14 yıldır bilfiil bu şirketteyim.

Soru 9: Muhasebenizi kendi bünyenizde bulunan muhasebe bölümünde mi?

Yoksa dışardan bir muhasebe bürosuna mı tutturuyorsunuz?

GÖRÜŞME 1: Kendi bünyemizde, kendi ofisimizde mali müşavirimiz var, onun dışında çalıştığımız yeminli mali müşavirimiz var, devlet belli bir cironun üzerinde zorunlu tuttuğu için böyle bir uygulamaya gittik. Ayrıca bankalarla yoğun bir şekilde çalıştığımız için bankalarında böyle bir isteği oldu. Mali müşavirimiz kendi bünyemizde, yeminli mali müşavirlik hizmetini de dışardan alıyoruz.

GÖRÜŞME 2: Hayır bizim kendi bünyemizde çalıştı devamlı muhasebecilerimiz. Biz dışarda muhasebe tutturmadık hiçbir zaman. Ben, çocukluğumda 15-20 yaşlarımdayken zaten bizde fabrika yoktu, işletme bir kamyon ve lastik bayileri vardı. Oranın muhasebesini hesap işlerini ben yapıyordum. Babayla beraber işin başından sonuna kadar işi biliyordum. Şirketimiz kurulduğundan beri muhasebecilerimiz hep bizimle çalıştı. Uzun yıllardır aynı muhasebe elemanlarıyla çalışıyoruz. Kendim muhasebeden anladığım için bütün evraklar benden geçiyordu. Mahsubuna kadar ben kendim kontrol ediyordum. Ben zamanında tek tek paraflıyordum her mahsup her tediye her kasa fişini. Şu anda ben bakmıyorum ancak biraderlerim yine ilgileniyor. Bütün her şeyi tek tek kontrol ediyordum bütün faturalar benim elimden geçiyordu. Grup büyüyünce ve A. Ş. halini alınca bağımsız bir denetim şirketiyle anlaşıldı. Son birkaç yıldır dış denetimlerimiz bu denetim firması tarafından yürütülmekte.

GÖRÜŞME 3: Muhasebe işlemleri şirketin kendi bünyesindeki muhasebe bölümü tarafından yürütülmektedir. Şirketin ilk kuruluş yıllarında, muhasebe işlemleri dışarıdan tutulan bir muhasebeciye yaptırılmış. O vakitlerde beyannamelerin vergi dairelerine verilmesinde sorunlar yaşanmış. Muhasebeciye taşınan evrak kaybolmuş. Muhasebeci yanlış fatura kesmiş. Şirket biraz büyüyünce yapılan ilk işlerden biri şirket bünyesinde bir muhasebe bölümü oluşturmak oldu. Böylece bütün muhasebe işlemleri şirket içerisinde yapılmaya başlandı. Böylece evrak kayıpları ve muhasebe işlerindeki gecikmelerin önüne geçildi. Evrak takibi eskiye nazaran daha iyi bir hal aldı. Tekdüzen hesap planına geçilmesiyle karışıklıkların giderilmesi daha da kolay bir hal aldı. Ayrıca bağımsız bir denetim firması tarafında denetimimiz yapılmakta.

GÖRÜŞME 4: Muhasebe işleri için hep dışarıdan bir mali müşavir ile çalışmayı tercih ettik. Son birkaç yıldır, kullandığımız ön muhasebe programına tanımlamalar yaptık.

Bir fatura kesildiğinde, ya da başka bir işlem yapıldığında ilgili muhasebe kaydı otomatik olarak oluşuyor. Yani tam zamanlı bir muhasebeciye çok da gerek kalmıyor.

Soru 10: Lise ya da üniversite de muhasebe dersi aldınız mı?

GÖRÜŞME 1: Evet Aldım. Size yemin ediyorum, hakikaten üniversite hayatımdan aklımda kalan tek şey muhasebe.

GÖRÜŞME 2: Hayır. Çantadan yetişmeyim ben. 12 yaşında başladım çalışmaya.

GÖRÜŞME 3: İki Yıllık muhasebe bölümü bölümünü bitirdikten sonra 4 yıl dış ticaret okudum.

GÖRÜŞME 4: Evet. Hem üniversitede hem de lisede. Hatta ortaokuldaki ticaret dersinde dahi basit muhasebe bilgileri edinmiştim.

Soru 11: Muhasebe bilginiz bu muhasebeci ve mali müşavirleri takip edebilmeye yeterli mi? Ortaya bir sorun çıktığında siz bu sorunu çözebiliyor musunuz?

GÖRÜŞME 1: Çözebiliyorum. Mizan olsun Bilanço olsun bazı yerlerinde dâhil olmak konusunda baya bir tecrübe edindim.

GÖRÜŞME 2: Evet çözebiliyorum. 12-13 yaşlarında işe başladım. Çantadan yetiştim ben.

GÖRÜŞME 3: Evet, babam zaten şirketin denetim kurulunda ve yeminli mali müşavir. Bende muhasebe bölümü mezunuyum. Zaten şirket yöneticilerinin olmazsa olmazı muhasebe bilgisidir. Ben muhasebe bilgisi iyi olmayan birinin iyi bir yönetici olabileceğini düşünmüyorum.

GÖRÜŞME 4: Az evvel de belirttiğim gibi, bizim muhasebe altyapımız ön muhasebe üzerine kurulu ve işleyen bir otomasyon var. Bazen teyit maksatlı çapraz kontroller yapıyor. Eğer bir hata varsa, hataları birlikte tespit edebiliyoruz.

Soru 12: Muhtasar beyannamesi ve KDV beyannamesindeki bir hatayı bulup düzeltebiliyor musunuz? Muhasebecinin isteyerek veya istemeyerek yaptığı bir hata ya da hileyi ortaya çıkarabilme engellemeye yetecek kadar bilgi sahibi misiniz?

GÖRÜŞME 1: Tabiki evet bunlara yetecek muhasebe bilgisine sahibim.

GÖRÜŞME 2: Evet çocukluktan beri bunlar üzerinde çalıştım. Kendim muhasebeden anladığım için bütün evraklar benden geçiyordu. Mahsubuna kadar ben kendim kontrol ediyordum. Ben zamanında tek tek parafliyordum her mahsup her tediye her

kasa fişini. Şu anda ben bakmıyorum ancak biraderlerim yine ilgileniyor. Bütün her şeyi tek tek kontrol ediyordum bütün faturalar benim elimden geçiyordu.

GÖRÜŞME 3: Evet üniversitede iki yıllık muhasebe ve vergi uygulamaları bölümünü bitirdim. Daha sonra 4 yıllık uluslararası ticaret bölümünü bitirdim. Yani eğitim hayatım boyunca birçok muhasebe dersi aldım. Ayrıca şirket ortaklarının da bu konuda bilgisi yeterli. Babaları şirket ortaklığından ayrılmış. Üç oğlu ve büyük erkek torunu şirket yönetiminde söz sahibi. Büyük erkek torun hala okuyor. Üç kardeşin biri sadece üretimden sorumlu, biri sadece muhasebe ile ilgileniyor finans ve muhasebeden o sorumlu, en büyük yönetim kurulu başkanı satışlar ve ihracatla ilgileniyor. İkisi Bilkent işletme mezunu en büyük abi ve en küçük olan. Ortanca üretime bakan kardeş mülkiye mezunu. Bu nedenle ben dâhil yönetimdeki herkes muhasebe konusunda yeterli bilgiye sahip.

GÖRÜŞME 4: Bunlar şimdiye kadar hep mali müşavirimiz tarafından hazırlandı. Bu konuda kendime pek güvenmem doğrusu. Resmi muhasebe çok kapsamlı bir iş. Yüzlerce hesap, sonra bunların alt hesapları, beyannameler, tahakkuklar vs. vs. Bir insan hile yapmak istese çok kolayca yapıp, bunu bir yerlere gizleyebilir. Ama neden böyle bir yol tercih etsin ki? Hata konusuna gelince, bilgisayar yazılımları sağ olsun. Çapraz kontroller ile çabukça ortaya çıkarabiliyoruz.

Soru 13: Aile işletmelerinde, işletme sahipleri sürekli mali takip yapıyorlardır. Ancak, çoğu zaman bu kasa defterini takip etmekten ibaret. İşletmenizde gelişmiş bir mali takip mekanizması var mı?

GÖRÜŞME 1: Tabiki var. Şimdi şu şekilde, en basit örneğini vereyim, petrol istasyonlarımızın hepsinde (istasyon sayımız 5) siberpet diye bir sistem var. Ankara içi ve dışındaki bütün istasyonlarımızın hepsi, ana ofisimizdeki server'a bağlı. Bu sunucu sisteminden siberpet'e ve zirveye, (muhasebe programı olarak da zirveyi kullanıyoruz) bu ikisine giriş yapıyorlar fakat biz istasyonların cari takibini siberpet'den yapıyoruz. Günlük olarak cari ve yakıt satış takibi siberpet'ten yapılıyor. Onun dışında da zirvede muhasebenin ayrı bir programını kullanıyoruz. O programın içine girerek ben istediğim zaman anlık takip yapabiliyorum.

GÖRÜŞME 2: Ben çantadan yetişmeyim. Muhasebecilerimiz vardı, zamanında iş yerimizde onlarla beraber, onlar işlerlerdi ben toplardım makinayla mizan çıkarırdım. Onlar bana iş gösterirdi. Yavaş yavaş işleri devraldım. Ben şu defteri tutayım dedim o defteri bana verdiler ben tuttum. Onlar yevmiye ile kebir tutarlardı ben diğer

defterlerin tamamını ben kendim tutardım. Faturayı ben kendim keserdim. Yani ben çantadan yetişmeyim. Lise sona kadar okudum fakat düz lise okuduğum için hiç muhasebeyle işim olmada fakat işin içinde, yani işin mutfağında çalıştım. Valla ön muhasebeye yapılan bütün işler bana gelir. Ben kontrol ederim fişlerin tamamını sonra muhasebeye geçer. Ben kontrol etmeden muhasebeye gitmez hiçbir evrak.

GÖRÜŞME 3: Bir yönetici olarak ben zaten mali takip ve muhasebe takibi yapıyorum. Aile işletmelerinde aile yönetimleri biraz daha gelirlere odaklı oluyorlar. Yani şirketin şu anki satışları ne durumda ve kasada ne kadar para var. Onlar için en iyi muhasebeci az vergi borcu çıkararak muhasebeci. Daha çok nakit odaklılar. Ancak, şirket büyüdükçe herşeyi takip etmeleri güçleşiyor. O yüzden muhasebe şirket bünyesine alındı. Şirketin kendi bünyesinde mali müşavir ve dışardan yeminli mali müşaviri var. Artık bu tür takipler daha profesyonel ve hatasız takip edilmeye başlandı.

Şirketi şu an üç kardeş tarafından idare ediliyor. Babaları yönetimden ve ortaklıktan çıkmış durumda hisselerini üç oğlu ve bir büyük erkek torununa eşit olarak paylaştırmış durumda.

GÖRÜŞME 4: Elbette. Üretim yapan bir firma olduğumuz için, sürekli hammadde çıkışı-mamul girişi-cari hesap ekseninde kontrollerimiz var.

Soru 14: İç ya da dış denetim uyguluyor musunuz?

GÖRÜŞME 1: Uyguluyoruz, zaten yeminli mali müşavirimiz uyguluyor.

GÖRÜŞME 2: E tabi biz şu anda, artık bir yeminli mali müşavirimiz var şirket bünyesinde çalışan, kendi muhasebemiz var. Şirket A.Ş. olduğunda bir dış denetim firmasıyla anlaşıldı. Hâlihazırda bu şirket tarafından dış denetimimiz yapılmakta.

GÖRÜŞME 3: Evet. Anlaşmış olduğumuz bir dış denetim firmamız var. Bu zaten bizim gibi şirketler için zorunluluk. Asıl olarak iç denetim bizde şu şekilde çalışıyor, TKY sistemine göre biz 6 aylık periyotlarda YGG (Yönetimi Gözden Geçirme) toplantısı yapıyoruz. Bu toplantıda her bölüm kendiyle alakalı her şeyi ortaya döker ve bu toplantılarımız üç gün sürer. Cuma, Cumartesi ve Pazar full mesai yapılır. Açık siparişler, kapalı siparişler, ödemeler, verilen çekler, ödenemeyenler işte muhasebenin yaptığı, alacaklar, üretim, ne satmışız ne kesmişiz ne almışız evrak üzerinde her şey ortaya çıkıyordu. O yüzden iç denetimi biz bu şekilde hallediyoruz. Kendi kendimizi 6 ayda bir denetliyoruz. Dış denetim olarak da sadece kalite belgelerimizden dolayı gerekli olan ISO 9001, 14002, 9003, TSE bunların denetimleri dışardan yapıyor onun

dışında da yeminli mali müşavirin aylık periyotlarda bir hafta on günlük komple bir denetim sürecini geçirip raporunu yazar.

GÖRÜŞME 4: Birkaç yıldır KDV iade işlemleri kapsamında, sınırlı ölçüde bir dış denetim uyguluyoruz.

Soru 15: Bunun Şirkete maliyeti nedir? Bunun mutlaka bir maliyeti olduğu düşünülebilir ancak aile şirketlerinde bu işlemler genellikle aile bireyleri ilgilendiği için ayrıca bir maliyetlendirme gerektirmediği zamanlarda oluyor. Yani akrabaya yalnızca maaşı ödenerek bu işler yaptırılabilir. Sizin şirkette durum nedir?

GÖRÜŞME 1: Yeminli mali müşavire aylık olarak yaptığımız ödeme 3.000.- TL'dir.

GÖRÜŞME 2: Yeminli mali müşavir için ödediğimiz bir ücret var. Bize şu an ki maliyeti ücreti kadar. Bütün evrak işlemleri onun gözetiminde bilgisi dâhilinde oluyor. E bunun içinde ona belli bir ücret ödeniyor. (bu sorunun teyit edilme nedeni, bu işlemlerin yine akrabalar tarafından yapıldığı bazı durumlarda ayrıca bir ücret ödemesi olmadığı içindir.) Onun birde yaptırımı var tabii, en ufak bir hataya göz yumarsa cezası var elinden yetkileri alınıyor. Onlar zaten maliye kökenli, maliyeden ya da defterdarlıktan emekli olmuş veya ayrılmış devletten, yeminli mali müşavirlik belgesi almış normal serbest mali müşavir değil yani bunlar artık bunlar bir üst kademe gibi.

GÖRÜŞME 3: Dediğim gibi bizim şirketimizde mali müşavirin maaşı var. Onun haricindeki işler zaten kardeşler arasında bölüşüldüğü için ayrıca bir ödeme yapılmıyor. Ancak ne olursa olsun mutlaka bir maliyeti var tabii ki. Yeminli mali müşavir kardan pay sistemiyle çalışıyor. Sonuçta biz ne yaparsak yapalım bütün sorumluluk onda. İşlemlerin altına imzasını atan o.

GÖRÜŞME 4: İç denetim benim görev alanıma giren bir iş. Ne kadar hammadde girmiş, ne kadar ürün çıkmış, ne kadar fatura kesilmiş, ne kadar fire var. Bunları sürekli takip ediyoruz. Dolayısıyla firmamıza ek bir maliyeti yok.

Soru 16: Denetim için ödenen ayrıca bir ücret var mı?

GÖRÜŞME 1: Yok. Denetim için ödediğimiz ayrıca bir ücret yok. Bizim mali müşavirimiz her şeyi hazırlıyor. Şu an çalıştığımız yeminli mali müşavirimizin yanında pişmiş ondan dolayı oradan bize geçti. Şu an bünyemizde çalışıyor. O her şeyi hazırlayıp bize verdiği için yeminli mali müşavir sadece yılsonlarında gelip kontrolünü yapıyor.

GÖRÜŞME 2: Yeminli mali müşavirimiz şirket içi bütün denetimleri yapıyor. O kontrol etmeden önce biz kendi kontrollerimizi yapıyoruz. Zaten KDV iadesi, muhtasar beyannamesi, kurumlar vergisi beyannamesi onun imzası altında gidiyor. Ancak dış denetim için dış denetim şirketine ödediğimiz bir ücret var.

GÖRÜŞME 3: Anlaşmış olduğumuz dış denetim firmasına yapılan bir ödeme var. Şirket içindeki bütün mali işlemler ve muhasebe bu şirket tarafından denetleniyor. Bu şirket için belli bir ödeme yapılıyor.

GÖRÜŞME 4: O yılki projeye göre değişmekle birlikte, dış denetimin yıllık 10.000 lira gibi bir maliyeti var.

Soru 17: Dışardan anlaştığınız bu yeminli mali müşaviri denetliyor musunuz?

GÖRÜŞME 1: Hayır denetlemiyoruz. Ancak dış denetim yaptırıyoruz.

GÖRÜŞME 2: Ancak, bütün şirketlerimizi denetleyen bir denetim şirketimiz var. DRT Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.

GÖRÜŞME 3: Anlaşmış olduğumuz bir dış denetim şirketi var. Denetimlerimizi bu şirket yapıyor.

GÖRÜŞME 4: Maalesef hayır, Yılmaz Bey.

Soru 18: Şu ana kadar şirkette hiç muhasebecinin yapmış olduğu bir hata ya da hile ile karşılaştınız mı? Daha önce çalışmış olduğunuz muhasebeci ile ilgili olabilir, şimdiki muhasebeci ile ilgili olabilir.

GÖRÜŞME 1: Bundan önceki çalıştığımız muhasebecinin birçok hatası ile karşılaştık tabi. Ancak son iki üç yıldır herhangi bir sorun yaşamadık.

GÖRÜŞME 2: Vallahi zaman zaman oluyor ama şirketin geleceğini etkileyecek büyüklükte bir hatayla karşılaşmadık. Ancak bazen hatalar oluyordu tabi.

GÖRÜŞME 3: Oluyor tabi. Hemde büyük oluyor. Ancak bizdeki muhasebe hataları, tam olarak muhasebenin hatası görünse de, muhasebeye gelen yanlış veriler sonucunda muhasebe hatası gerçekleşiyor.

GÖRÜŞME 4: Ufak tefek bazı şeyler yaşadık ancak bunları hata ya da hile olarak görmüyorum.

Soru 19: Bu hatalar nelerdi? En çok hangi tür hatalarla karşılaştınız.

GÖRÜŞME 1: Yılmaz Bey, en çok karşılaştığımız hata, birincisi, fatura işleme hataları. İşlenmemiş fatura çok fazla çıkıyordu. Birde kayıtların yanlış tutulması

hatasıyla çok karşılaşıyorduk. Bide mesela şöyle bir hata oluyordu, o zamanlar örnek vereyim XX bayiliğimiz vardı, XX'in borçlarıyla cari borçlar arasında karışma olmuştu mesela.

GÖRÜŞME 2: Valla işte, hesaplar arasında yanlış işlemlerle çok karşılaştık. Masrafa gidecek şey gitmiyor. Bu neden gitmiyor diyorsun atlamışım diyor. Ya da öyle olması lazım diyor benim kafama yatıyorsa tamam diyorum. Yatmıyorsa böyle olmaz diyorum. Mesela bir trafik cezasını masrafa işleyemiyorsunuz. O genel giderlerde masrafa gitmiyor. Kanunen kabul edilmeyen giderlere yazılması lazım. Vergi matrahından da düşülmüyor yani.

GÖRÜŞME 3: Taşeron işçilerle ilgili çok fazla sıkıntı yaşıyoruz. İşçi çıkıyor işten, 28 tane şantiye var. A şantiyesinde başlıyor montaj yapmaya birkaç gün devam ettikten sonra habersiz bir şekilde işe gelmiyor. Bu adamın gelmediğini oradaki şantiye şefleri fark edemiyor. Bu nedenle bizde çalışmadığı halde çok fazla sigortasını yatırdığımız adamlarla karşılaşıyoruz. 1 ay 2 ay hatta bazen 3 ayı buluyor. Muhasebenin en büyük hatası bu. Çünkü insan kaynakları bölümü bizim şirkette muhasebe bölümüne bağlıdır. Yani muhasebe bölümümüz taşeron işçilerin sigorta takibini yapamıyor. Mesela, adam şantiyede iş kazası geçiriyor, adamın sigortası yok. Adam dün işe başlamış, bu bize bildirilmemiş, doğal olarak da sigortası yatmamış. Diğer taraftan muhasebenin en büyük hatalarından biri maliyetlendirmelerdeki sıkıntılar. Aile şirketinin en büyük sıkıntılarında biri, ben size satış yapıyorum bir fiyata anlaşıyoruz el sıkışıyoruz ondan sonra malı alacak olan kişi ben bir de patronu arayım diyor. Biz anlaştığımız halde benden habersiz arkada fiyat pazarlığı dönüyor. Ben faturayı kesiyorum malı yolluyorum. Hiçbir şeyden haberim yok. Sonrasında alıcı biz böyle konuşmamıştık böyle anlaşmamıştık diyor. Sonra tekrar fiyat değişiyor ve fatura ile ödeme arasında bir bakiye kalıyor. Kardeşlerin arasında bile oluyor. O nedenle şirket bölümlendirildi. Fiyat artık tek kalemde çıkmaya başladı. Ayrıca şirket sahipleri muhasebeyi istedikleri gibi yönlendirmeye çalışıyorlar. Bu da şirkette muhasebe hatalarına neden oluyor. Geçenlerde ortalığı karıştıran ve çok büyük problem çıkaran olay şu oldu. Muhasebeciyle patron birbirine girdi. Patronlardan biri benim arabamı şirket üzerine kaydet dedi muhasebeciye. Ama buna amortisman ayırmayacaksın dedi. Muhasebecide dedi ki, ben buna amortisman ayırmadan şirket üzerine kaydedemem ve bu aracın giderlerini işleyemem. Patron bunun üzerine amortisman bana verilmiş artı bir hak mı? Evet ben bunu kullanmak zorunda mıyım? Değilim... Muhasebeci siz arabayı sattığınızda kar çıkarsa fatura kesmen ve vergisini ödemeniz lazım diyor.

Patron da diyor ki, tamam amortisman ayırmak benim avantajıma ancak ben hiçbir arabayı aldığım fiyata satmıyorum ki, herşey bu kadar kitabına uygun olmamalı. Zararda edebiliyorum ancak genelde kar ettiğim zaman satıyorum arabayı diyor. İşte arabanın satışından doğacak bu vergi için muhasebeci elini taşın altına koymak istemedi.

GÖRÜŞME 4: Pek sayılmaz. Genelde kendi ufak hatalarını kendileri bulup düzeltiyorlar.

Soru 20: Yapılan bu hatalar sonucunda şirket olarak neye karar verdiniz? Bu hatalar sizce bilinçli hatalar mıydı? Yani sizin açınızdan baktığımızda muhasebecinin yaptığı hata mıydı? Hile miydi?

GÖRÜŞME 1: Yok hile değil hataydı. Bizce sebebi işe verilen önemin az olmasıydı. Çok fazlaca bankaların işlenmesiyle ilgili hatalar oluşuyordu. En büyük hatalarımız orada oluyordu. Carilerle ilgili hata oluşmuyor. Çünkü carilerin takibi tamamen bizim (ben, babam ve abilerim) tarafımızdan yapıldığı için carilerle ilgili hatalarla karşılaşmıyorduk. Tabi. O zaman mali müşavirimiz dışardaydı. Bankaların aylık dökümünü biz ona yolluyorduk işlemlerini o yapıyordu.

GÖRÜŞME 2: Hile olarak bakmadık biz hata olarak gördük. Dışarıdan muhasebe elemanına iş verdiğinizde onun elemanı hata yaptığı zaman ceza ona gitmiyor çünkü bana geliyor. O yüzden biz dışarda hiç defter tutturmadık. Allah'tan biz böyle kötü bir muhasebeciyle çalışmadık o da bize denk gelmedi şansımıza. Yapılan hatalar vardı ama şirketin geleceğini etkilemedi.

GÖRÜŞME 3: Biz şirket olarak bunlara hile olarak bakmadık. Hepsi çalışanların ya da yöneticilerin hataları sonucu oldu. Ancak olayın görünüşüne baktığımızda muhasebe ve muhasebeci hatası olarak görünüyor. Yani kötü niyetli bir muhasebecimiz olmadı. İşlemsel olarak yapılan hatalar var bu da gözden kaçan hatalar, bazen yanlış hesapların işletilmesi, bazen yekünlerin hatalı aktarılması gibi hatalarla karşılaştık. Ancak bunların hiçbirine hile olarak bakmadık. Bazen 1.000.- lira 2.000.- lira ceza ödediğimiz oldu ancak bunlara yine hata gözüyle bakıyorum.

GÖRÜŞME 4: Şimdiye kadar hiç kasıtlı yapılan bir hatayla karşılaşmadık Yılmaz Bey. Zaman zaman firmanın o anki mali durumu içerisinde, kritik sayılabilecek bir durum hakkında bilgi verilmemesi bize sıkıntılar yarattı. Bunları da sözlü ikazlar yaparak hallettik.

Soru 21: Bu durum size bir zarar getirdi mi? Maliyetin bedeli önemli değil, bazı durumlarda kaybedilen itibar, parayla karşılanamayacak oranlarda oluyor.

GÖRÜŞME 1: Onunla ilgili hiçbir sıkıntı yaşamadık. Onun bir numaralı sebebi de benim en büyük abim, bu konularda çok tecrübeli ve o konularda çok titiz olduğu için, mali müşavirin yaptığı en son mizanı, onaylamadan önce kendisi tek tek takip ederek kalemlerin hepsine birer birer bakıyor. Kalemlerin incelemesini de şuan ki çalıştığımız mali müşavirin haricinde kendi tuttuğu bir excel tablosu var, oradan karşılaştırmasını yaptığı için teker teker bir sorun yaşamıyoruz. Örnek verecek olursam, XX'e 5.000.000.- TL borç bizde gözükürken, orda işlenmemiş faturalardan 4.000.000.- TL borç gözüküyorsa mutabakatta yanlış çıkacağı için, onu kendisi önceden görebiliyor. Yani her şeyi özellikle cari takibini sadece muhasebecilere bırakmıyoruz.

GÖRÜŞME 2: İşletmemiz küçükken, cezalar ve yaptırımlar da küçük oluyordu. Fakat şirket büyüyünce cezalarda büyük geliyor. Onun için ben hep için başında durdum. Bütün evrakı ben kontrol ettiğim sürece çok büyük bir kayıpla karşılaşmadık. Ancak arada bir olmuyor da değil. İşlenmeyen ya da fazladan işlenen faturalar, cari takiplerinde yaşanan sıkıntılar, yanlış hesaba yapılan kayıtlarla karşılaşıyoruz.

GÖRÜŞME 3: Yok olmadı. Şöyle ki, şirketimizde bu tür itibar kayıpları ancak verilen sözlerin tutulmadığı zamanlarda yaşanıyor. Yani alınan ihalenin teslimatının gecikmesi, ürettiğimiz malların bozuk çıkması bizi bu konuda zora sokar. Ancak muhasebecimizin yaptığı hatalardan dolayı böyle bir şey yaşamadık. Dediğim gibi bazen para cezalarıyla karşılaştık. Ancak muhasebe bölümünü kendi bünyemizde oluşturduktan sonra bu tür hatalarda büyük azalma oldu.

GÖRÜŞME 4: Bu yıl itibariyle ticarete 23 yılımız. Çok şükür muhasebe hatası ile ilgili ciddi bir zarar ya da cezaya maruz kalmadık. Bu biraz ön muhasebede benim titizliğimden, biraz da bilgisayar altyapımızdan kaynaklıyor diye düşünüyorum.

Soru 22: Bu hatalar kendiliğinden mi ortaya çıktı, yoksa şirket yöneticilerinin takipleri ya da şirket içi oluşturulmuş bir mekanizma sonucunda mı ortaya çıkarıldı.

GÖRÜŞME 1: Aynen öyle oldu. Bizim daha çok şöyle bir şey, şu anda bile, yeminli mali müşavir bile, denetlemeden önce ilk abim denetliyor. O bazı hataları ortaya çıkarıyor ondan sonra yeminli mali müşavir bakıyor. Çok hata da bırakmıyor açıkçası. Kendisi o konuda gerçekten tecrübeli. Onun süzgecinden geçtiği için yeminli müşavirin hataları bulması da daha kolay oluyor.

GÖRÜŞME 2: Evet. Benim sayemde ortaya çıkarıldı. Çünkü şirketin başında ben kendim durduğum için bu tür hataların olmasını engelliyorum. Faturalar işleniyordu faturaların hepsi benim elimden geçiyordu. Ben paraflamadan muhasebeye gitmiyordu. Muhasebeye giden faturalar muhasebeleştirilip tekrar bana geliyordu. Bütün kontrolleri ben yapıyordum.

GÖRÜŞME 3: Genelde bu tür hatalar yaptığımız toplantılar sonucu ortaya çıkıyordu. Aile bireyleri ve benim gözümüzden kaçanları, yeminli mali müşavirimiz yakalıyordu. Eskiden evrak kaybı olayıyla karşılaşılıyorduk. En önemlisi acil ulaşmamız gereken bir evrak muhasebeciye yollanmış oluyordu o belgeyi beklemek gecikmelere neden oluyordu. Şu an bütün evrakımız yanımızda. Dışarıdaki muhasebeciye evrak taşınmadığı için evrak kaybı yaşanmıyor. Faturaların yanlış işlenmesi olayı ortadan kalktı.

GÖRÜŞME 4: Bizim takiplerimiz sonucunda ortaya çıktı. Gerekli ikazlarla sorunu çözdük.

Soru 23: Yaptığı hatalar sonucunda herhangi bir muhasebeciyi işten attığınız oldu mu?

GÖRÜŞME 1: Tabi ki. Bir önceki muhasebecimiz. İşine gerekli saygıyı göstermiyordu. İşini önemsemiyordu. Yaptığı hataların birçoğu bu nedenle oluyordu. Ancak muhasebecinin işten atılması işimizi kolaylaştırmadı. Muhasebe elemanı bulmak kolay ancak şirkete kısa zamanda uyum sağlayacak gerçek bir muhasebeci bulmak her zaman kolay olmuyor. Genelde kendi işlerinin patronu olmayı tercih ediyorlar. Maaşla bir şirkette çalışmayı çok tercih etmiyorlar.

GÖRÜŞME 2: Yani zaman zaman oldu. Ama oda çare değil ki zaten. Tazminatsız çıkış yaparsın ama çoğu zaman o bile kurtarmıyor, alacağı tazminatla şirketi soktuğu zararı kurtarsın desiniz bile yeterli gelmiyor. Şirketimizin günümüzdeki rakamları çok büyüdü çünkü. Bir ceza gelince 200.000.- 300.000.- lira ya da 1.000.000.- geliyor. O yüzden muhasebecinin tazminatı bile kurtarmaz. Bizim şu an muhasebeye bakan arkadaşımız 20 yıllık, altındaki üç elemanımın en yenisi 5 yıllık en eskisi 20 yıllık. Kadroyu oturttuk o kadroyla kendi kendilerini denetliyorlar. Alttaki kadro yanlış yaparsa, biz alttaki kadroyu bilmeyiz. Muhasebe müdürüne işaret ediyoruz. Eskiden böyle değildi. Eskiden bu şekilde muhasebe yürütülüyordu. Muhasebe sistemleri değişti defter tutma sistemleri değişti. Ondan önce kara düzen gidiyordu. Herkesin

hesap numarası farklıydı. Ama şimdi prosedür getirdi devlet ona göre gidiyor. Bütün şirketlerin hesap numarası aynı. (Tekdüzen hesap planından bahsediyor).

GÖRÜŞME 3: Evet. Ancak bu durumda muhasebeciyi işten atmak bizim için çözüm olmuyor. Şirketi bilen bir muhasebecinin yerine yenisini hemen bulmak zor. Yeni muhasebecinin şirkete adapte olması da zaman alıyor. Kaldı ki, her zaman muhasebeciyi muhasebe hataları nedeniyle işten atmak zorunda kalmıyorsunuz. Sonuçta o da bizim ücretle çalışan bir işçimiz. İşini ne kadar iyi yaparsa yapsın huzursuz biriye, işine zamanında gelip gitmiyorsa, işini sevmiyorsa sonuçta diğer işçilere yaptığımız gibi onunda iş akdini feshetmek zorunda kaldığımız zamanlar oldu. Ancak dediğim gibi oluşturduğumuz kontrol mekanizması ve yaptığımız toplantılarla hataların oluşmasını önceden engellemeye çalıştık. Mutlaka ne kadar sıkı çalışırsanız çalışan muhasebeci tarafından ufak tefek hatalara maruz kaldık. Ancak bunlardan ufak cezalarla sıyrıldık.

GÖRÜŞME 4: Hayır olmadı. Ancak muhasebe firmamızın personel azlığı sonucu bize gerekli hizmeti verememesi üzerine yeni bir firma ile anlaşmak durumunda kaldık. Yeni muhasebecinin parasal maliyeti çok fazla olmadı. Ancak sistemi öğrenmesi, hesapları tanınması biraz zaman aldı doğal olarak.

Soru 24: Kendi bünyenizde bir muhasebe bölümü kurmayı mı, dışarıdan muhasebe hizmetimi almayı tercih edersiniz.

GÖRÜŞME 1: Kendi bünyemizdeki muhasebeci her türlü bizim yararımıza. En büyük faydası ise istediğiniz her türlü evrak elinizin altında. Ofis dışına bir şey çıkarmamış oluyorsunuz. Faaliyet alanlarımız içinde sadece petrol istasyonlarının geçen yılki cirosu 41.600.000.- TL. Her kardeşin üstlendiği bir sorumluluk var, babam başımızda. İkinci kuşağız. Aile şirketlerinde en büyük abi ya da abla çok önemli. En büyük kardeş ilk işe başlayan kardeş oluyor genelde. Onun tavrı, gelen küçüklere bakış açısı, işi öğretme yeteneği, gelen kardeşleri sahiplenmesi çok önemli. Bu konuda abimin yardımlarını çok gördüm. Şirkette ben büyüğüm, her şey benden sorulur izlenimini hiçbir zaman yaratmadı. Daha çok bankalar yanlış işleniyor, faturalar yanlış işleniyor. Bankalar da detaylı olduğu için eninde sonunda oradaki carilerin işlenmesine etki ediyor. Biz onun hesabını çok yaptık, hani şimdi kendi bünyende çalıştıracağın mali müşavir mi? Dışardan tutacağın mali müşavir mi? diye. Ancak iş hacmimiz çok büyük olduğu için, kendi bünyemizde istihdam ettiğimiz mali müşavirin bize masrafı daha fazla olabilir ancak yararı çok daha fazla.

GÖRÜŞME 2: Dışardan muhasebe elemanına iş verdiğinizde onun elemanı hata yaptığı zaman ceza ona gitmiyor çünkü bana geliyor. O yüzden biz dışarda hiç defter tutturmadık.

GÖRÜŞME 3: Dışardan muhasebe elemanı ile çalışmanın zorluklarını zamanında çok yaşadık. Adam, beyannamelerimizi tahakkuk ettiriyor haberimiz olmuyor. Başka şirketin faturalarıyla bizim faturalarımızı karıştırıyor. Elemanını evraklarımızı almak için şirkete yolluyor gelip giden evraklar yolda kayboluyor. Bu gibi sıkıntıları çok yaşadık. O yüzden kendi bünyemizde muhasebe bölümü oluşturduk. Şu an çok doğru bir karar aldığımızı görüyoruz. Ben kişisel olarak bu tür şirketlerin muhasebe bölümlerinin kendi bünyesinde olmasından yanayım.

GÖRÜŞME 4: Evet doğrusu işyerinde bir muhasebe bölümünün olması. Aslına bakarsanız Yılmaz Bey, maliyetine katlanarak bir muhasebe bölümü kurup, sertifikalı muhasebeci istihdam etmek en doğrusu. Ancak içinde bulunduğumuz sektördeki karlılık günden güne eridiğinden, bu hizmeti dışarıdan almaya devam edecek gibi görünüyoruz.

Yapılan 4. Görüşme sonrasında, sorular ve verilen cevaplar bir uzmana incelenmiştir. İnceleme sonucunda bazı sorular çıkarılmış, yarı yapılandırılmış görüşme soruları daha sade bir hale getirilmiştir. Bu aşamada soru sayısı 24'den 21'e indirilmiştir.

Soru 1: Şirketin sahibi ve/veya yönetici misiniz?

GÖRÜŞME 5: Evet

GÖRÜŞME 6: Şirkette yönetici konumundayım. 4 yıldır bu görevle uğraşıyorum.

GÖRÜŞME 7: Şirketin sahibi ve yöneticisiyim.

GÖRÜŞME 8: Evet

GÖRÜŞME 9: Şirketin sahibi ancak ben yöneticisiyim.

GÖRÜŞME 10: Hem sahibi hem yöneticisiyim.

Soru 2: Şirketinizin kuruluş tarihi nedir?

GÖRÜŞME 5: 2011

GÖRÜŞME 6: 2010

GÖRÜŞME 7: 1985

GÖRÜŞME 8: 2000

GÖRÜŞME 9: 2000

GÖRÜŞME 10: 1995

Soru 3: Çalışan Sayınız?

GÖRÜŞME 5: 35

GÖRÜŞME 6: 34

GÖRÜŞME 7: 50

GÖRÜŞME 8: 22

GÖRÜŞME 9: 10

GÖRÜŞME 10: 15

Soru 4: Şirketinizin öz sermayesi kaç liradır?

GÖRÜŞME 5: 4.000.000.- TL

GÖRÜŞME 6: 2.500.000.- TL

GÖRÜŞME 7: 6.000.000.- TL

GÖRÜŞME 8: 5.500.000.- TL

GÖRÜŞME 9: 2.250.000.- TL

GÖRÜŞME 10: 2.500.000.- TL

Soru 5: Şirket sahipleriyle akrabalık dereceniz nedir?

GÖRÜŞME 5: Babam

GÖRÜŞME 6: Şirketin Sahibi Abim

GÖRÜŞME 7: Şirketi 1985 yılında babam kurdu. Ben ve kardeşim o zaman üniversiteye gidiyorduk. En küçük olanımız liseye. Daha sonra babam şirketi bizlere devretti. Şu an iki kardeşim ve hem şirket sahibiyiz hem de şirketin yöneticileriyiz.

GÖRÜŞME 8: Kardeşiz, hem kardeş, hem ortağız daha doğrusu.

GÖRÜŞME 9: Şirketin esas sahibi amcam ancak benimde hissem var.

GÖRÜŞME 10: Şirket sahibi benim. Erkek kardeşimi de ortak yaptım. Şu an oda benimle birlikte.

Soru 6: Yaşınız

GÖRÜŞME 5: 35

GÖRÜŞME 6: 40

GÖRÜŞME 7: 51

GÖRÜŞME 8: 48

GÖRÜŞME 9: 36

GÖRÜŞME 10: 49

Soru 7: Medeni durumunuz?

GÖRÜŞME 5: Bekâr

GÖRÜŞME 6: Bekâr

GÖRÜŞME 7: Evliyim 2 çocuğum var.

GÖRÜŞME 8: Bekâr

GÖRÜŞME 9: Evliyim 1 oğlum var.

GÖRÜŞME 10: Evliyim 2 oğlum var.

Soru 8: Şirkette çalışma süreniz?

GÖRÜŞME 5: 5 yıl

GÖRÜŞME 6: Kurulduğundan beri şirkette aktif olarak çalışıyorum. Ancak şirkette yönetici olmam 2 yılı buldu.

GÖRÜŞME 7: Şirket kurulduğundan beri kardeşlerim ve ben aktif olarak çalışıyoruz

GÖRÜŞME 8: 13 yıl

GÖRÜŞME 9: Aslında şirket kurulduktan hemen sonra ben ve kuzenim çalışmaya başladık. Okuldan arta kalan vakitlerde şirkete gidiyorduk zaten. Okul bittikten sonra sürekli olarak çalışmaya başladım. Amcam sağ olsun, şirketten hisse vererek ortak yaptı beni. Yaklaşık 15 yıldır şirketteyim.

GÖRÜŞME 10: Şirketi ben kurdum. Kuruluş aşamasından bu güne hep şirketteyim. Geçtiğimiz aylarda 21. yılımızı doldurduk.

Soru 9: Lise ya da üniversite de muhasebe dersi aldınız mı?

GÖRÜŞME 5: Üniversitede muhasebe eğitimi aldım.

GÖRÜŞME 6: Üniversitede muhasebe dersi aldım. Sevdiğim bir dersti, şirket yönetiminde bayağı faydasını gördüm. Zaten iki yıllık bir üniversitenin muhasebe bölümünden mezun oldum.

GÖRÜŞME 7: Hayır ben almadım ama diğer iki kardeşim muhasebe dersi aldılar. Ancak okul haricindeki bütün hayatım işyerinde geçtiği için zaman içerisinde muhasebe konusunda, en azından bizim şirketin muhasebesi konusunda uzman olduğumu düşünüyorum.

GÖRÜŞME 8: Hayır herhangi bir eğitim almadım.

GÖRÜŞME 9: Evet işletme okudum. Üniversitede muhasebe dersi aldım.

GÖRÜŞME 10:

Soru 10: Şirketinizin muhasebe işlerini nasıl yürütüyorsunuz?

GÖRÜŞME 5: Şirket içinde kurduğumuz bir muhasebe departmanımız var. Daha önce muhasebecilerle yaşadığımız sorunlar yüzünden kendi bünyemizde bir muhasebe departmanı kurmak zorunda kaldık. Belge kayıpları, beyannamelerin unutulması, kayıtların zamanında yapılamaması yüzünden maddi zararlarla karşılaştık. Bu yüzden şu an kendi bünyemizde çalışan 2 mali müşavirimiz, 5 muhasebe elemanımız var.

GÖRÜŞME 6: Şirket bünyesinde çalıştırdığımız 3 ön muhasebe elemanımız var. Bunlar hemen hemen şirket içi bütün muhasebe ihtiyacımızı karşılıyor. Ancak, resmi muhasebemizi dışarda tutturuyoruz. İşletmenin bütün muhasebesini şirket içerisinde yürütmeyi düşünmüyoruz. Aslında bizim açımızdan muhasebe işlerinin hepsinin şirket içinde halledilmesi daha uygun olur. Ancak böyle bir uygulamanın maliyetli olacağını düşünüyoruz.

GÖRÜŞME 7: Muhasebe işlemlerimizin tamamını şirket içinde yürütüyoruz. Yeminli mali müşavirimiz ve 4 muhasebe elemanımız var. Uzun yıllardır bizimle birlikte çalışıyorlar.

GÖRÜŞME 8: Kendi içimizde oluşturduğumuz bir muhasebe departmanımız var. Muhasebe Departmanımızda çalışan elemanlarımıza dışarıdan bir Mali Müşavir destek veriyor.

GÖRÜŞME 9: Şirket kurulduğunda amcam dışardan bir muhasebeciyle yürütüyordu işi. Ancak, şirket büyüyüp işler fazlaşınca kendi muhasebe bölümümüzü kurduk. 2 muhasebe elemanımız var. Şirket içi muhasebe işlemlerini onlar yürütüyorlar. Ayrıca çalıştığımız bir yeminli mali müşavirimiz bulunmakta.

GÖRÜŞME 10: Şirkette çalışan bir muhasebecimiz var. Şirket içi bütün muhasebe işlerini o hallediyor. Hatta bu aralar çok iş olduğunu yeni bir yardımcı istediğini söylüyor. İlerleyen zamanda yanına bir muhasebe elemanı daha almayı düşünüyorum. Birde dışardan anlaştığımız yeminli mali müşavirimiz var.

Soru 11: Muhasebe bilginiz bu muhasebeci ve mali müşavirleri takip edebilme konusunda ne düzeyde? Ortaya bir sorun çıktığında siz bu sorunu nasıl çözüyorsunuz?

GÖRÜŞME 5: Muhasebe bilgim ticaretle uğraşan bir iş adamı seviyesinde. Sorun yaşadığım zaman ilgili birimin müdüründen sorunu çözmesini bekliyoruz. Müdür işin altından kalkmadığında dışardan danışmanlık hizmeti alıyoruz.

GÖRÜŞME 6: Muhasebe bilginiz bu muhasebeci ve mali müşavirleri takip edebilme konusunda ne düzeyde? Ortaya bir sorun çıktığında siz bu sorunu nasıl çözüyorsunuz? Şirket içi hataların hemen hepsini tespit edip düzeltebiliyoruz. Yaptığımız iş belli olduğu için muhasebe açısından da yapılması gereken rutin işler oluyor zaten. Bu nedenle yönetim olarak kendimiz bünyemizde çalıştırdığımız ön muhasebe elemanlarını denetleyebiliyoruz. Çıkan hataları düzeltebiliyoruz. Ancak büyük hatalar ortaya çıktığında mali müşavirimize başvuruyoruz. Hatalar olsada çok büyük bir hatayla karşılaşmadık şimdiye kadar.

GÖRÜŞME 7: Şirket kurulduğunda işlerimiz çok büyük değildi. O günden beri derslerden fırsat bulduğum her vakit şirkete gidiyordum. Yani şirketin kurulduğu günden beri para takibini ben yapıyorum. Para takibini ben yaptığım için şu ana kadar çok fazla sorunla karşılaşmadık. Zaten muhasebe işlerimizi takip eden yeminli mali müşavirlerimiz var. Onlar kendi aralarında birbirlerinin denetimini ve takibini sağlıyorlar.

GÖRÜŞME 8: Muhasebe bilgim düşük seviyede. Yani onları muhasebe işlemleri açısından onlar takip edebilme konusunda yetersiz. Ama abimle birlikte problem anlama ve çözme konusunda, muhasebedeki arkadaşların tavsiyeleri yönünde karar alıyoruz. Açıkçası elemanlarımıza güveniyoruz. Bazıları şirket kurulduğundan beri bizimle birlikte çalışıyorlar. Şirketimizi kendi şirketleri gibi görüyorlar.

GÖRÜŞME 9: Şirket bünyesinde çalışan muhasebe elemanlarımızla koordineli çalışıyoruz. Onların yaptığı hataları bulup düzeltme şansım oluyor. Zaten uzun zamandan beri çalıştığımız için onlarda şirketin muhasebesini oturtular. Para işlerine kuzenim amcam ve bakıyoruz ödemeler falan. Muhasebeciler bizden habersiz iş yapmıyorlar. Her yaptığımızdan haberleri oluyor muhasebeyi de ona göre tutuyorlar. Bu nedenle onları takip edebiliyoruz. Ancak muhasebe bilgim mali müşaviri takip edebilecek düzeyde değil. Haftalık rutin toplantılarımız var. Acil bir durum ortaya çıktığında da kısa sürede toplantı gerçekleştirebiliyoruz. Her türlü sorunu muhasebe de yaşanan sorunlar da dâhil bu toplantılarda çözmeye çalışıyoruz.

GÖRÜŞME 10: Ben muhasebe dersi almadım ancak, şirket işleriyle birebir ilgilenmekten muhasebe konusunda uzman oldum sayılır. Sorun çok fazla çıkmıyor. Çünkü tek bir muhasebeciyle çalışınca iş ben ve kardeşim açısından işleri denetlemek daha kolay oluyor. Sonuçta tek kişiyle çalışıyorsunuz. Buda hata yapılması ihtimalini çok aza indiriyor ve hata yapıldığında bulunmasını kolaylaştırıyor. Ben, kardeşim ve muhasebeci devamlı görüşüyoruz. Muhasebe elemanımızın odası hemen bizim odalarımızın yanında. Tereddüt ettiği bütün konularda fikrimizi alıyor. Muhasebe ile ilgili bir sorunumuz yok. Ancak satışçılar bazen işi karıştırıyor. Bazıları işe giriyorlar bir ay sonra iş bırakıyorlar. İş iyice öğrenmeye fırsat bulamadıkları için aldıkları sipariş, sevkiyat ve satış konusunda fiyatlandırma hataları yapıyorlar. Bu gerçeği muhasebe sorunu değil ancak, muhasebeleştirme sıkıntılarına neden oluyor. Ancak bu sıkıntılar ben ve kardeşim tarafından her hangi bir zarara sebebiyet vermeden ivedi yoldan çözülmeye çalışılıyor. İşimizle ilgili prosedür bellidir. Çalışanlarımızın bu prosedüre uymasını bekliyoruz. Zaten yapılması gerekenler dikkatli yapıldığında hata olasılığı da ortadan kalkıyor.

Soru 12: Muhtasar beyannamesi ve KDV beyannamesindeki bir hatayı bulup düzeltebilme beceriniz nedir? Muhasebecinin isteyerek veya istemeyerek yaptığı bir hata ya da hileyi ortaya çıkarabilme ve/veya engelleme konusunda ne düzeyde bilgiye sahipsiniz?

GÖRÜŞME 5: Genellikle şirketin ay içindeki İNDİRİLECEK KDV'si ve HESAPLANAN KDV'si hakkında bilgim mutlaka olur. Bunlarla ilgili önemli düzeydeki hataları tespit edebilir. Muhtasar beyannamesiyle ilgili ise bordroları kontrol ederim gelir vergisi karşılaştırması yaparım. Kira ve serbest meslek ödemeleri olmadığı için kontrolü daha kolay. Hata ve hile ile eskiden daha çok karşılaşıyorduk ancak, kendi bünyemizde muhasebe bölümü kurduktan sonra bununla ilgili hatalar çok azaldı. Hata ve hileler için yeminli mali müşavirlik hizmeti alıyoruz. Bununda bizi bir maliyeti var tabi ki.

GÖRÜŞME 6: O işlerimizi mali müşavirimiz hallediyor. Açıkçası ben o konuda yeterli bilgiye sahip olduğumu düşünmüyorum. Muhasebe dersi aldım ancak, muhasebe bilgimin bu işlerin altından kalkacak kadar iyi olmadığı düşüncesindeyim.

GÖRÜŞME 7: Bu konularda bilgimin yeterli olduğu düşüncesindeyim. Şirket kurulduğunda, üretimle babam ilgileniyordu ben sadece muhasebeciyle birlikte çalışıyordum. Bu nedenle muhasebe konusunda bayağı bilgi sahibi oldum. Şirket

büyüdükçe işler arttıkça muhasebe işlerimizde doğal olarak arttı. Ancak şunu söyleyebilirim ki, üniversitede muhasebe dersi alan iki kardeşimden de daha iyiyimdir muhasebe konusunda. O yüzden hala muhasebe işleri benim sorumluluğumdadır. Bilanço okumayı bilirim. Beyanname ve gelir tablolarını hazırlayabilirim. Yani bizim şirketin muhasebesi ve mali konularıyla ben ilgileniyorum.

GÖRÜŞME 8: Beyannamelerin nasıl hazırlandığı ve düzenlendiği konusunda herhangi bir bilgim yok. Bu nedenle burada yapılan hata ve hileleri ortaya çıkarmam imkânsız.

GÖRÜŞME 9: Muhtasar beyannamesi ve KDV beyannamesi uzmanlık gerektiren bir iş. Ben onlara pek girmiyorum. Zaten onları düzenleyen elemanlarımız var. Ben bu konuda onlar kadar bilgili değilim. Ancak, diğer muhasebe hatalarını giderecek kadar muhasebe bilgim var.

GÖRÜŞME 10: Daha öncede söylediğim gibi ben muhasebe dersi almadım ancak, şirketi kurduktan sonra ister istemez muhasebeyle iç içe oldum. İlk zamanlarda zaten beyannameleri muhasebecimizle oturup birlikte hazırlıyorduk. O yüzden bu konularda yeterince bilgi sahibi olduğumu düşünüyorum. Şirketin her türlü mali giriş çıkışını kardeşim ve ben takip ediyoruz. Bu nedenle de muhasebecilerin yaptığı hataları bulup ortaya çıkarmak konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamıyoruz. Zaten işler rutine oturdu kurduğumuz sistem kendi kendini takip ediyor. Ayrıca benim kaçırdıklarımı kardeşim, onun kaçırdıklarını ben yakalayabiliyorum.

Soru 13: Aile işletmelerinde, işletme sahipleri sürekli mali takip yapıyorlardır. Ancak, çoğu zaman bu kasa defterini takip etmekten ibaret. İşletmemizde gelişmiş bir mali takip mekanizmasını nasıl yürütüyorsunuz?

GÖRÜŞME 5: İşletmemizde bir raporlama sistemi oluşturduk. Bu mekanizmayı raporlama yöntemiyle yapıyoruz. Günlük haftalık ve aylık rapor kontrollerimiz mevcuttur.

GÖRÜŞME 6: Şirket içinde bir muhasebe programı kullanıyoruz. Bu muhasebe programı bizim bütün ihtiyaçlarımızı karşılıyor. Abim ve ben zaten her an programı kontrol edip hata varsa bulmaya çalışıyoruz. Tek tek kontrol edip hatayı anında düzeltmeye çalışıyoruz. Bu nedenle de giren çıkan takibi bizzat bizim elimizde olması nedeniyle hatayı en aza indirmiş oluyoruz.

GÖRÜŞME 7: Biraz abartılı olacak ancak işletmemizin gelişmiş mali takip mekanizması benim. (gülüyor). Artık muhasebede her şey bilgisayarla yapılıyor.

Zaman içinde x ve y bilgisayarlı muhasebe programlarını da öğrendim. Şirket ilk çıktığından beri muhasebe programı kullanıyor zaten bu nedenle iş yükü biraz hafifledi. Eskiden muhasebeciyle oturup saatler harcadığımız işlemleri şu an bilgisayarla çok kısa sürede yapabiliyoruz. Eğer programı doğru ve dürüst kullanıyorsanız bilanço ve gelir tablosu çıkarmanız saniyeler alır.

- Doğru ve dürüst derken?

Kayıtlarınız tam ise bilanço ve gelir tablosu ya da beyanname düzenlerken ayrıca düzeltme işlemleri yapmanıza gerek yoktur. Kayıtlarınızı kanunlar çerçevesinde tam ve eksiksiz tutuyorsanız, çeşitli kayıtlarla eksiklerinizi gidermenize ya da hataları örtme gereksinimine ihtiyaç duymazsınız. Muhasebe programı size istediğinizi hemen verir.

GÖRÜŞME 8: Kasa defteri muhasebe elemanları tarafından tutuluyor onun haricinde nakit işlemlerin hepsi ortaklar tarafından yapılıyor. Şirket sahibi olarak zaten abim ve ben iki ortağız. Özellikle cari hesaplar konusunda titiz davranıyoruz. Müşterilerimizle sürekli mutabakat sağlanıyor. Bu konularda üzerine düşmediğimiz zaman problemler yaşanıyor. En iyisi mutabakat yapmak.

GÖRÜŞME 9: Muhasebeciler işçi ücretleri de dâhil olmaz üzere bize sormadan herhangi bir ödemede bulunmuyorlar. Şirket sahibi ve yöneticisi olarak yapılan bütün ödemeleri tek tek takip ediyorum. İşletmemizin mali takip mekanizmasını bu şekilde yürütüyoruz. Ayrıca kullandığımız bilgisayarlı muhasebe programları istediğimiz bilgiye istediğimiz zaman ulaşmamızı sağlıyor. Muhasebecilerin yapmış olduğu her işlemi masamda otururken anında görebiliyorum. Bu da müdahale edebilme şansımı artırıyor. Çünkü program, muhasebe işlemi yaparı, kontrol edeni takip edebilmemi sağlıyor. Kontrolü yaptıktan sonra bana onaylamak kalıyor.

GÖRÜŞME 10: Gelişmiş bir mali takip mekanizmamız yok. Dediğim gibi bizim işimiz bellidir. Mali işlerin tamamıyla ben ilgileniyorum. Bütün girdi ve çıktıların kaydı benim elimde. Muhasebe programıyla zaten istediğimiz istediğimiz şekilde anlık olarak görebiliyorum. Kasa benim elimde olduğu için, girenden ve çıkandan ben sorumluyum. Bu nedenle mali takipte herhangi bir sorun yaşamıyoruz. Biraz sizin dediğinize geliyor gibi (gülüyor). Bizim şirketimizde de kasayı iyi takip ederseniz mali açıdan bir sorun yaşamıyorsunuz.

Soru 14: Denetim uygulama şekliniz nasıl?

GÖRÜŞME 5: Yeminli mali müşavirlik hizmeti alıyoruz.

GÖRÜŞME 6: Biz kendi denetimimizi kendimiz yapıyoruz. Şirket bizim olduğu için iş akışının nasıl gerçekleştiği konusunda yeterince bilgimiz var. Kurulduğumuz günden beri bu konuda çok fazla değişiklik olmadı. Gün sonunda yapılan işlemler ile muhasebeye işlenmiş işlemleri karşılaştırıp kontrollerimizi yapıyoruz. Daha öncede dediğim gibi bunun için gerekli olan muhasebe programımız var ondan yararlanıyoruz.

GÖRÜŞME 7: Fabrika bünyesinde çalışan bir yeminli mali müşavirimiz var zaten. Uzun zamandan beri birlikte çalışıyoruz. Diğer dört muhasebe elemanımız yeminli mali müşavire bağlı. Ön muhasebe işlemleri bu dört muhasebeci tarafından titizlikle takip ediliyor. Onların takiplerini hem ben hem yeminli mali müşavirimiz yapıyor. Her hafta Cuma günü yaptığımız toplantılarla hatayı olmadan önce engellemeye çalışıyoruz. İşler yıllardır yapıldığı ve rutin bir hal aldığı için hata oranımız çok düşük. Mali müşavirimiz ve benim tarafımdan kontrol edilen bu işlemler ayrıca kardeşlerimle yaptığım toplantılarda da görüşülüp karara bağlanıyor. Gerçi onlardan biri üretim diğeri pazarlama ile ilgileniyorlar ancak, mali konularda da devamlı bilgilendiriliyorlar. Çünkü aramızdaki iletişim çok önemli. Birbirimizden habersiz iş yapmıyoruz. Yani her birimiz birbirimizi denetliyoruz.

GÖRÜŞME 8: Nakit yönetimi ben ve abimde olduğu için muhasebesi konusunda ekstra bir denetim yapmıyoruz. Bu denetimleri haftalık olarak şirkete gelen mali müşavirimiz yapıyor. Yani muhasebe denetiminden o sorumlu.

GÖRÜŞME 9: Denetim olarak büyük çaplı bir denetim yaptığımız söylenemez. Genellikle ayda bir sayım yapmaya çalışıyoruz. İşlerin yoğun olduğu zamanlar biraz sıkıntılı oluyor ve sonraki aylara sarkıyor ancak yine de yapmaya gayret ediyoruz. Fazla kalem malla uğraşmak istemiyoruz. Elimizde gereksiz stok bulundurmamaya çalışıyoruz. Herhangi bir siparişte dış tedarik yoluna gidiyoruz. Bu da işletme içinde gereksiz mal bulundurma oranımız azaltıyor. Böylece, denetim işi daha da kolay oluyor. Mali denetimimizi de, dışardan anlaştığımız yeminli mali müşavir yapıyor. Muhasebe elemanlarının yaptığı işlemlere son noktayı o koyuyor. Ama onu denetleyen bir mekanizmamız yok.

GÖRÜŞME 10: Denetim yapmıyoruz. Sadece çalışanlarımızı denetliyoruz. Onlar işini düzgün yaptığında denetlenecek bir şey kalmıyor zaten. Her akşam alınan siparişler, teslim edilen mallar, yapılan ödeme ve tahsilatlar ben ve kardeşim tarafından kontrol ediliyor. Böylece hata oranını düşürmeye çalışıyoruz. Bazen hatalı teslimatlar bizim için sorun çıkarıyor. O hatalarda takip eden günler içerisinde yapılan teslimatlar ile düzeltiliyor. Bu da daha önce dediğim gibi, işimiz aslında rutin, siparişi alıyoruz,

faturasını kesiyoruz sonrasında da teslimatını gerçekleştiriyoruz. Uzun zamandan beri çalışan birkaç elemanımız var ancak, yeni aldığımız çalışanlar çok uzun süre çalışmıyor.

Soru 15: Denetimin şirkete maliyeti nedir? (Bunun mutlaka bir maliyeti olduğu düşünülebilir ancak aile şirketlerinde bu işlerle genellikle aile bireyleri ilgilendiği için ayrıca bir maliyetlendirme gerektirmediği zamanlarda oluyor. Yani akrabaya yalnızca maaşı ödenerek bu işler yaptırılabilir. Sizin şirkette durum nedir?)

GÖRÜŞME 5: Denetim için yıllık 20.000.- TL ödüyoruz.

GÖRÜŞME 6: Şirket içi denetim yaptırmadık. Denetimi kendimiz yapıyoruz. Aile bireyleri bu iş için yeterli oluyor. Zaten her bölümden sorumlu bir kardeşimiz var. Doğal olarak bütün kontroller aile bireyleri tarafından yapılıyor.

GÖRÜŞME 7: Bu tür denetimin şirketi ekstra bir maliyeti olmuyor. Çünkü kardeşlerim ve ben zaten şirketten maaşımızı alıyoruz. Yeminli mali müşavire ve muhasebecilerimize ödediğimiz ücretler var. Onlar zaten bunun için ücret alıyorlar. Ayrıca bir maliyet yok bize.

GÖRÜŞME 8: Şu an için şirketin denetiminin bize ekstra bir maliyeti yok. Dediğim gibi bu işlerle ben ilgileniyorum. Dolayısıyla ben aslına bakarsanız bu iş için çalışıyorum. Bütün sorumluluk bende olduğu için ayrıca bir ücret ödemiyoruz. Doğal olarak yaptığım bu iş bana ödenen ücret içinde. Bana bunun için ayrıca bir para ödenmiyor.

GÖRÜŞME 9: Bize bir maliyeti yok. Zaten muhasebecilerin ve yeminli mali müşavirin ücretlerini ödüyoruz. Maliyet olarak bakarsanız maliyetimiz işçilik ücretleri.

GÖRÜŞME 10: Öyle kapsamlı bir denetim yapmıyoruz bu nedenle bize herhangi bir maliyeti yok. Sadece mali müşavirimize verdiğimiz ekstra ücret var.

Soru 16: Dışardan anlaştığımız yeminli mali müşavirin denetimini nasıl yapıyorsunuz?

GÖRÜŞME 5: Mali müşavirimiz bünyemizde çalışmaktadır. Müşavirin denetimini de kurduğumuz sistem gerçekleştiriyor.

GÖRÜŞME 6: Mali müşaviri denetlemiyoruz. Zaten kendisi de tanıdık bir abimiz. O yüzden şimdiye kadar mali müşavirimizle ilgili bir sorunumuz olmadı. Denetleme ihtiyacı hissetmedik hiç.

GÖRÜŞME 7: Mali müşavirlerimizle ilgili bir denetim yaptırmadık henüz. Aslına bakarsanız buna gerek duymadık. Uzun zamandan beri aynı müşavirlerle birlikte çalışıyoruz. O da artık şirketin her şeyini bilen biri. Bu devirde iyi bir muhasebeci bulmak çok zor. Kurduğumuz sistem kendi denetimini yapıyor zaten.

GÖRÜŞME 8: Mali müşavirimiz bünyemizde çalışmaktadır. Müşavirin denetimini de kurduğumuz sistem gerçekleştiriyor.

GÖRÜŞME 9: Dışardan anlaştığımız yeminli mali müşavirin denetimini nasıl yapıyorsunuz?

Mali müşavir denetlemesi gibi bir şey yapmadık. Çünkü bunu gerektirecek bir olayla karşılaşmadık. Şirkette işler iyice oturdu. Bu nedenle herkes neyi nasıl yapması gerektiğini çok iyi biliyor.

GÖRÜŞME 10: Onu da denetlemiyoruz. Kendisi benim neredeyse çocukluk arkadaşım. Hatta ilerde sen şirket kurarsan muhasebesini ben tutacağım derdi hep. (gülüyor) Kardeşim gibidir. Bu nedenle hiçbir denetlemeye gerek duymuyorum.

Soru 17: Şu ana kadar şirkette hiç muhasebecinin yapmış olduğu bir hata ya da hile ile karşılaşma durumunuz nedir? (Daha önce çalışmış olduğunuz muhasebeci ile ilgili olabilir, şimdiki muhasebeci ile ilgili olabilir.)

GÖRÜŞME 5: Muhasebe işlemlerini dışardan aldığımız yıllarda böyle sorunlarla karşılaştık. Bu nedenle kısa zamanda şirket içinde bir muhasebe bölümü oluşturmaya karar verdik. Muhasebe bölümü oluşturduktan sonra bu tür hata ya da hilelerle büyük oranda azalma oldu. Oluşturduğumuz sistem mali müşavirlerimizi kontrol ediyor. Ayrıca müdürlerimiz muhasebecilerimizi kontrol ediyor.

GÖRÜŞME 6: Biz şu ana kadar bir hile ile karşılaşmadık. En azından öyle düşünüyoruz. Ancak muhasebecilerin yaptığı hatalar mutlaka oluyor.

GÖRÜŞME 7: Bazı hatalar oldu tabi. Özellikle yeni bir muhasebeci işe başladığında muhasebeciyi ne kadar bilse de şirketi tanımadığı için bazı hatalar yapabiliyor. Ayrıca insan faktörünün olduğu her yerde hatayla karşılaşmanız mümkün. Yıllardır işin içinde olan bir muhasebecimiz geçenlerde rakamları karıştırarak yanlış bir kayıt gerçekleştirdi. Bununla ilgili hatalarla karşılaşıyoruz bazen. Ancak kesinlikle bir art niyet aramadık. Olaya baktığınızda her insanın yapabileceği bir hataydı. Yani okuduğu

rakamı kayıtlara yanlış geçirmiş, yine yapılan bir Cuma toplantısında ortaya çıktı. Hatalı kaydı düzelttik ve sorunu çözdük. Biz hiç hile karşılaşmadık şimdiye kadar. Burada çalışanların hepsi kardeş gibidir.

GÖRÜŞME 8: Aslına bakarsanız şu ana kadar hile olarak değerlendirebileceğimiz bir olayla hiç karşılaşmadık. Ya da muhasebe bilgimizin eksik olması nedeniyle biz öyle düşünüyoruz. Ancak muhasebe işleri nedeniyle zarara uğradığımız hiç olmadı. Bu nedenle bizde herhangi bir hileyle karşılaştığımızı düşünmüyoruz.

GÖRÜŞME 9: Muhakkak oluyor. Ne kadar dikkat ederseniz edin, işin içine insan faktörü girdiğinde hata kaçınılmaz oluyor. Yıllarında muhasebe işimiz artıyor. Doğal olarak hatalarla karşılaşma sıklığımızda bununla birlikte fazlalaşıyor. Ancak hep birlikte koordineli olarak çalıştığımız için hataları kısa zamanda bulma şansımız artıyor. Ancak ne amcam, ne ben, ne de kuzenim bu hatalara hiçbir zaman hile gözüyle bakmadık. Zaten aramızda hile yapacak birini barındırmayız. Biz bunları hata olarak değerlendirdik. Hile olarak düşünmedik. Çünkü hilede kasıt vardır. Hatayı herkes yapabilir. Bazen yönetici olarak bizim bile hatalarımız oluyor. Mesela geçen gün tanıdığım bir arkadaşına özel fiyat verdim. Bu fiyatı da amcama, kuzene ve muhasebeye söylemeyi unuttum. Doğal olarak fatura yanlış kesildi, fiyat farklı çıktı. Faturayı iptal ettik, arkadaştan özür dilemek zorunda kaldım. Yeni fatura ve yeni fiyatla çıkışı yapıldı. Oluyor yani bazen.

GÖRÜŞME 10: Ufak tefek her şirkette olan hatalar oluyor. Hile hiçbir zaman olmadı. Muhasebecimizde çok eskidir. Güvendiğimiz bir arkadaşımızdır.

Soru 18: Ne tür hatalarla karşılaşıyorsunuz?

GÖRÜŞME 5: Genellikle rakamları girerken yapılan hatalar, belgelerin kayıtlara alınmasını unutma, yanlış faturalandırma.

GÖRÜŞME 6: Genelde programa yanlış işleme, hesap hataları, yanlış fatura kesme, gelen mal ya da parayı muhasebe programına işlemeyi unutma gibi hatalar oluyor. Ancak şunu söylemek gerekirse, bazen muhasebeciler bu hataları bizim yüzümüzden yapıyorlar. Çünkü abim bir söz veriyor benim bundan haberim olmuyor. Mesela abim bir ödeme ya da sipariş alıyor, sonra bize söylemeyi unutuyor. Sonrasında muhasebe bu tahsilatı girmeyi unutuyor. Bundan dolayı satıcı ya da alıcının carisi açık veriyor. Aynı şekilde birbirimizden farklı fiyatlar vermiş olabiliyoruz. Bir arkadaşım geliyor, rica ediyor ben ona fiyat veriyorum. Ancak abimin haberi olmadığı için o faturalandırmayı farklı fiyattan yapıyor. Bu da muhasebe hatasını doğuruyor. Kayıtlara

yanlış yansıyor. Yanımızda çalışan muhasebecinin biz söylemediğimiz sürece bunu bilmesi imkânsız. O sadece liste fiyatını ve stokta yazan fiyatı bilebilir. Kayıtlarını ona göre gerçekleştirir. Biz aile içerisinde birbirimize ve muhasebecimize söylemediğimizde bu tür hatalarla karşılaşılıyor. Birde bünyemizde bir mali müşavir bulundurmamız için yaşadığımız hatalar oluyor. Mesela ilk zamanlarda belge kayıpları yaşıyorduk. Mali müşavire gidip geri gelen belgeler kayboluyordu. Hatta bir keresinde mali müşavire yollarken elemanımız büyük bir fatura dosyasını otobüste unuttu. Bunun şirkete maliyeti büyük oldu. Faturalar kaybolduğu için vergiden de düşemedik. Aynı şekilde bir koçan kendi faturamızda bu çantayla beraber gitti. Para kaybının yanında zaman kaybı da yaşadık. Tutanaklar tutuldu, gazetelere ilanlar verildi, mahkemeye başvurduk tespit davası açtırdık Vergi dairesine bilgi verdik. Ancak bu çantayı bulamadık. Bizim için çok zorlu bir süreçti. Bu olaydan sonra çok daha dikkatli davranmaya başladık. Artık biz evrak götürmüyoruz. Haftada bir gün mali müşavir bizim şirketimize geliyor.

GÖRÜŞME 7: Özellikle, yanlış fatura kesme işlemiyle karşılaşılıyor. Bazen muhasebeciler kişiye özel ya da haftalık indirimleri karıştırıyorlar. Bu da faturanın yanlış kesilip işlenmesine neden oluyor. Ancak çok sık değil. Çünkü takibini dikkatli bir şekilde yapıyoruz. Fiyatlandırmayı pazarlamadan sorumlu kardeşim yapıyor. Biz iki kardeş onun işine karışmıyoruz. Fiyat tek ağızdan çıkınca sorunda doğal olarak kendiliğinden çözülmüş oluyor. Bazen tahsilat ve ödemelerin kayda geçirilmesinde hatalarla karşılaştık. Bu tür hatalarda aynı günün akşamı ya da ertesi gün bulunup çözüme kavuşturuluyor.

GÖRÜŞME 8: Hataların hemen hemen hepsi eksik evrak işleme veya işlemlerin yanlış işlenmesi veya zamanında işlenmemesi nedeniyle ortaya çıkıyor.

GÖRÜŞME 9: Dediğim gibi, hatalı kayıtlar, yanlış faturalar bazen muhasebe bizim bir sözümüzle mal çıkışı yapıyor ancak kayıt yapmayı unutuyor. Ama bu muhasebenin hatası değil tabi bizim hatamız. Bazen tanıdığımız şirketlere, acil mal çıkışımız oluyor ödeme almıyoruz. Fatura kesmiyoruz. Geçen yıl böyle bir durumla karşılaştık. Müşterilerimiz genelde iyi niyetli sağ olsun o hatırlattı bize onun carisinde bize olan borcu görünüyor ancak bizim carimizde böyle bir alacağımız görünmüyor. Meblağ küçük olsa bile bu tür hatalar kayıplara neden oluyor. Ama şimdiye kadar düzeltilemeyecek boyutta bir hata ile karşılaşmadık.

GÖRÜŞME 10: Genelde çalışanların yanlış fiyatlaması sonucu kesilen hatalı faturalardan kaynaklanıyor. Ancak bunlar muhasebeye işlenmeden fark edilirse

düzeltilmesi daha kolay oluyor. Muhasebecimizde fiyatlandırma konusunda bilgi sahibi olduğundan, hata çoğu zaman erken fark edilebiliyor ve muhasebe hatasına dönüşmeden engelleniyor. Muhasebecimizin bir iki hatası oldu ama bu hatalar yine elamanların yanlış işleri sonucunda gerçekleşti. Örneğin yakın zamanda, ismi birbirine benzeyen iki müşterimiz var bu müşteriler karıştırıldı. Birinin tahsilatı bir diğerine yazılmış, yani cariler karıştırılmış. Bunu da kısa zamanda düzelttik. Bazen de rakamsal hatalarla karşılaşılıyor. Nasıl deyim, mesela yine geçenlerde 1011 lira yerine 1110 liralık bir kayıt yapılmış. Muhasebecinin gözünden kaçmış ancak mali müşavirimiz yakaladı. Böyle ufak tefek hatalar işte.

Soru 19: Yapılan bu hatalar sonucunda şirket olarak neye karar verdiniz? Bu hatalar sizce bilinçli hatalar mıydı? Yani sizin açınızdan baktığımızda muhasebecinin yaptığı hata mıydı? Hile miydi?

GÖRÜŞME 5: Yönetim olarak bunların hile değil hata olduğu kanaatine vardık. Bu nedenle de yeminli mali müşavir hizmeti almaya karar verdik.

GÖRÜŞME 6: Bizce hataydı biz öyle düşünüyoruz. Denetimleri artırdık ve şirket içinde yazılı bir haberleşme şekli geliştirdik. Ben çok yakın arkadaşımda olsa birine fiyat verdiğimde bu yazışma şekli ile hem muhasebenin hem de abim ve kardeşlerimin anında haberi oluyor. Ayrıca muhasebecilere fiyat girmeden ve fatura kesmeden önce fiyatı verenden teyit alma zorunluluğu getirdik.

GÖRÜŞME 7: Bizce hataydı biz öyle düşünüyoruz. Denetimleri artırdık ve şirket içinde yazılı bir haberleşme şekli geliştirdik. Ben çok yakın arkadaşımda olsa birine fiyat verdiğimde bu yazışma şekli ile hem muhasebenin hem de abim ve kardeşlerimin anında haberi oluyor. Ayrıca muhasebecilere fiyat girmeden ve fatura kesmeden önce fiyatı verenden teyit alma zorunluluğu getirdik.

GÖRÜŞME 8: Ödemelerin hemen hemen hepsi bende ve abimde bu nedenle hile gibi bir durumla karşılaşmadık. Bilinçli yapılan bir şey hata olmaz zaten, bu hileye girer. Yapılan hataların tamamı bilinçsizlikten, dikkatsizlikten ve takipsizlikten kaynaklanan hatalar.

GÖRÜŞME 9: Yok hepsi hataydı.

GÖRÜŞME 10: Şirket olarak muhasebecinin yaptığı bir hileyle şimdiye kadar hiç karşılaşmadık. İnşallah bundan sonrada öyle bir şeyle karşılaşmayız.

Soru 20: Karşılaştığınız bu durumların size olumlu ya da olumsuz getirisi nedir? (Maliyetin bedeli önemli değil, bazı durumlarda kaybedilen itibar, parayla karşılanamayacak oranlarda oluyor.)

GÖRÜŞME 5: Bazen bu tür işler hata yapmadan öğrenilmiyor. Yani doğru yolu bulabilmek için hata yapılması gerekiyor. Bizde tabii bu hatalardan dersler çıkardık. Örneğin, artık hesaplarımız artık çok daha düzenli. Her işlemin hesabını verebilecek durumdayız şu an.

GÖRÜŞME 6: Bu tür hataların olumlu hiçbir yanıyla karşılaşmadık tabii. En son hatamızda müşterimiz bize küstü. Çünkü abimden farklı benden farklı fiyat aldığı için büyük olumsuzluklar yaşadık. Ancak burada müşteri de hatalıydı. Benden aldığı fiyata rağmen, abimden de fiyat aldı. Abim kardeşlerim ve ben, fiyat teyidi yapmadığımız için zor duruma düştük. Bu piyasada itibar çok önemlidir. Bununla ilgili karar aldık, artık bende de abim de birbirimize sormadan fiyat vermiyoruz. Dediğim gibi biz şirket sahibi ve yöneticileri olarak, bu olanları hata olarak değerlendirdik hile olarak bakmadık.

GÖRÜŞME 7: Bir hata bulunduğu zaman toplantısı mutlaka vakit kaybetmen yapılır. Çözüm önerileri tartışılır. Bizim çalışmalarımız daha çok hata olmadan önlemini almaya yönelik bunun için çaba harcıyoruz. Sonuçta piyasada bir itibarınız var. Müşterinin yaptığı ödemeyi unutup ondan tekrar ödeme istemek utanılacak bir şey. Böyle bir şeyin zaten parasal karşılığı yok. Çok mahcup olursunuz müşterinize karşı. Ayrıca yine ödemeleri unutmanız ve geciktirmenizde şirket olarak itibarınızı sarsar.

GÖRÜŞME 8: Bize büyük miktarda maddi veya manevi kayıp yaşatacak bir hata ile karşılaşmadık. Şirketimizin durumundan dolayı, çok karışık muhasebe işlemleri ile uğraşmıyoruz. İthalat yapıp, yurtiçine satışını gerçekleştiriyoruz. Dolayısıyla ithalat kısmında bir hata yapılması olasılığı yok. Yurtiçi satışlardaki hatalar ise, müşterilerle karşılıklı olarak düzeltiliyor.

GÖRÜŞME 9: Yok hepsi hataydı.

GÖRÜŞME 10: Hataları düzelttik öyle büyük bir hata olmadı. Hile ile hiç karşılaşmadık. Yani herhangi bir zararımız olmadı.

Soru 21. Hataların ve/ya hilelerin ortaya çıkma şekli nedir? (Bu hatalar kendiliğinden mi ortaya çıktı, yoksa şirket yöneticilerinin takipleri ya da şirket içi oluşturulmuş bir mekanizma sonucunda mı ortaya çıkarıldı.)

GÖRÜŞME 5: Daha öncede söylediğim gibi kurmuş olduğumuz kendi iç denetim mekanizmamız var. Her işlem birden fazla kişi tarafından kontrol ediliyor ve bu kişileri kontrol eden üstleri var. İçimizdeki bu denetim mekanizması bu tür hataların ortaya çıkarılmasında büyük önem taşıyor.

GÖRÜŞME 6: Tabi ki bizim araştırmalarımız sonucunda ortaya çıktı. Muhasebeci bu tür hatalar yaptığından muhasebe yoluyla düzeltme yoluna gidiyor. Biz muhasebe konusunda çok bilgili değiliz. Tabi ki biraz bilgimiz var ancak bu uzmanlık seviyesinde değil. Böyle olunca da muhasebe elemanları kendilerinin düzeltebileceği ufak tefek hataları bizden saklama yoluna gidiyorlar. Muhasebe kuralları içerisinde, kendi yöntemleriyle konuyu çözüp kapatmaya çalışıyorlar. Sonuçta bize karşı zor durumda kalmak istemiyorlar. Bu nedenle denetimlerimizi sıkı tutuyoruz bu tür hatalar olmadan önüne geçmeye çalışıyoruz.

GÖRÜŞME 7: Çok çeşitli şekillerde ortaya çıktığı oluyor. Bazen muhasebecilerimiz kendileri fark ediyorlar. Bazen yeminli müşavirimize takılıyor bu hatalar. Bazen de kardeşlerim ve ben ortaya çıkarıyoruz. Ancak daha önceden de değim gibi. Burada hepimiz kardeş gibiyiz. Şu ana kadar düzeltilemeyecek, çözülemeyecek bir hata ya da hileyle karşılaşmadık.

GÖRÜŞME 8: Şirket kuruluşundan sonra ve büyümesi evresinde, muhasebenin yapacağı işlemler bellidir ve bunun nasıl yapılacağı, kimler tarafından yapılacağı belirlenir. Dönemsel olarak bunlar kontrol edilir ve bir aksama veya yanlışlık varsa, buna müdahale edilerek düzeltilmesi sağlanır. Mali müşavirin görevi, kanun ve yönetmelikleri takip etmek ve bu konulardaki değişiklik ve düzenlemeleri uygulamaktır. Firmamızda muhasebe anlamında işlemlerimiz ikiye ayrılabilir. Birisi devletle olan işlemlerimiz ki burada hile olmaz ama hatalar olabilir. İthalat konusunda işlemlerimiz yurtdışı ve ithalattır. İthalat işlemlerimizde, muhasebe devlete karşı işlem yapmaktadır. Yurtdışı firmalar, ithalat departmanı tarafından kontrol edilmektedir. Yurtiçi satış işlemlerinde ise, müşterilere kesilen faturalar, tahsilatlar ve işlemlerin takipleri hem bir muhasebe programı sayesinde hem karşılıklı müşteri mutabakatları ile yapılmaktadır. Ayrıca satışçılarımızın satış ve tahsilat kontrolleri her aşamada düzenlenen makbuz ve liste ve raporlamalarla kontrol edilmektedir. Ayrıca fiziki depo sayımı ve kontrolü sürekli ve düzenli olarak yapılmaktadır. Tüm bu işlerin kontrolü

ise bu işlemleri yapan kişilerin haricinde muhasebe de ayrıca kontrol edilmektedir. Bu nedenle bizim işletmemizde, hatalar hem yöneticiler hem de muhasebe departmanı ve mali müşavirimiz tarafından bulunmakta ve düzeltilmektedir. Şirket yöneticileri olarak çalışanlarımız ve mali müşavirimizle devamlı iletişim halindeyiz.

GÖRÜŞME 9: Genelde biz ve muhasebe ortaya çıkarıyor. Bazen ne kadar dikkat ederseniz edin oluyor bu tür hatalar. Ancak zaman içinde kendiliğinden ortaya çıkan hatalarla da karşılaştık. Örneğin muhasebenin yaptığı kayıt faturayı kapatmıyor. Bakıyoruz ki, muhasebe kaydında, fatura tutarını yazarken rakamlar yer değiştirmiş, onu da muhasebe kuralları çerçevesinde düzeltme kayıtlarıyla normal yani olması gereken haline getiriyoruz.

GÖRÜŞME 10: Ben, kardeşim, muhasebecimiz. Biz atlamışsak mali müşavirimiz yakalıyor. Yani aslına bakarsanız, kademeli olarak 3-4 kontrolden geçiyor. Hatayı hangimiz ortaya çıkarırsak o hemen diğerlerini bilgilendiriyor. Tabi ki şirket içinde işleri yaparken izlediğimiz bir yol var hata oranını en aza indirmeye çalışıyoruz

EK-C

Kod Listesi.

Tema	Kategori	Alt Kategori
Soru 10: Şirketinizin muhasebe işlerini nasıl yürütüyorsunuz? Şirketin muhasebe işlerinin yürütülme şekli:		
İşletme dışı kullanım	Günümüz	Gereksinim duyulmaması Şirket bünyesinde hizmetin maliyetli olması Şirket içi kullanıma destek
	Geçmiş	-
İşletme içi kullanım	Günümüz	Şirketin büyüüp işlerin fazlaşması
		İşletme dışı alınan hizmet sorunlarının giderilmesi
		Çalıştığı kurumların isteği/ Finans sağlayıcıların isteği
	Geçmiş	Yasal gereklilik Aile işletmesi olması İşletme sahiplerinin tecrübeye dayalı bilgisinin olması
Soru 11: Muhasebe bilginiz bu muhasebeci ve mali müşavirleri takip edebilme konusunda ne düzeyde? Ortaya bir sorun çıktığında siz bu sorunu nasıl çözüyorsunuz? Muhasebe bilgisinin sorun çözebilme yeterliliği:		
Yok-Yetersiz	Yeterli bilgiye sahip olmama	-
	Sorumluluk almama	-
Var-yeterli	Defter tutma	-
	Bilanço hazırlama	-
	Beyanname hazırlama	-
	Fatura kesme	-
	Muhasebe hatalarını giderme	-
Soru 12: Muhtasar beyannamesi ve KDV beyannamesindeki bir hatayı bulup düzeltebilme beceriniz nedir? Muhasebecinin isteyerek veya istemeyerek yaptığı bir hata ya da hileyi ortaya çıkarabilme ve/ya engelleme konusunda ne düzeyde bilgiye sahipsiniz? Soru 13: Aile işletmelerinde, işletme sahipleri sürekli mali takip yapıyorlardır. Ancak, çoğu zaman bu kasa defterini takip etmekten ibaret. İşletmenizde gelişmiş bir mali takip mekanizmasını nasıl yürütüyorsunuz? İşletmenin Mali Takip Mekanizması Yürütülme Şekli:		
Var	Geleneksel yöntem	-
	Muhasebe yazılımı/programı	-
	Elektronik sistem	-
Yok	-	-
Tema	Kategori	Alt Kategori
Soru 14: Denetim uygulama şekliniz nasıl? Denetim Uygulama Şekli/ Denetimi Uygulayan:		
Firma sahibi	-	-
Mali müşavir	-	-
Dış denetim firması	-	-
Soru 15: Denetimin şirkete maliyeti nedir? Denetimin Şirkete Maliyeti:		
Maliyeti yok	-	-
Kardan pay	-	-
Çalışanın maaş kapsamında	-	-
Ek ücret	-	-

Soru 16: Dışardan anlaştığınız yeminli mali müşavirin denetimini nasıl yapıyorsunuz?		
Denetçilerin denetimi		
Denetim var	-	-
Denetim yok	-	-
Soru 19: Yapılan bu hatalar sonucunda şirket olarak neye karar verdiniz? Bu hatalar sizce bilinçli hatalar mıydı? Yani sizin açınızdan baktığımızda muhasebecinin yaptığı hata mıydı?)		
Şirkette karşılaşılan sorunların hata ya da hile olma durumu:		
Hata	-	-
Hile	-	-
Soru 17: Şu ana kadar şirkette hiç muhasebecinin yapmış olduğu bir hata ya da hile ile karşılaşma durumunuz nedir?		
Soru 18: Ne tür hatalarla karşılaşıyorsunuz?		
Hata ile karşılaşma durumu ve hata türleri		
Yok	-	-
Var	Belgeleri kaybetme	-
	Cari takip hatası	-
	Eksik evrak işleme	-
	Evrakların zamanında işlenmemesi	-
	İşlemlerin yanlış işlenmesi	-
	Kayıt hatası	-
	Kayıt yapılmasının unutulması	-
	Puantaj hatası	-
	Şirket sahiplerinin muhasebeye müdahalesi	-
	Yanlış fatura kesme	-
	Yanlış veri	-
	Yöneticiler ve çalışanlar arası iletişim eksikliği hataları	-
	Soru 20: Karşılaştığınız bu durumların size olumlu ya da olumsuz getirisi nedir? (Maliyetin bedeli önemli değil, bazı durumlarda kaybedilen itibar, parayla karşılanamayacak oranlarda oluyor.)	
Vekâlet maliyeti durumu:		
Var	İletişim hatası	-
	Kayıt hatası	-
	Cari takip hatası	-
Yok	Altyapının olması	-
	Şirket ve müşteri arasında mutabakata gidilmesi	-
	Şirket bünyesinde muhasebenin olması	-
	Şirket sahiplerinin bilgi ve tecrübesinin olması	-
Soru 21. Hataların ve/ya hilelerin ortaya çıkma şekli nedir?		
Hatanın ortaya çekiliş şekli:		
Şirket içi denetim mekanizması	-	-
Rastlantısal	-	-

ÖZGEÇMİŞ

Yılmaz DELİL, 1969 Ankara’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara’da tamamladı. 1994 yılında Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitimi Fakültesi, Muhasebe İşletme ve Finansman Öğretmenliği Bölümü’nü bitirdi. 1996 yılından beri, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü’nde Öğretim Görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve 1 çocuk babasıdır.

